

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما صلوات

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

کتاب شاسی کلینی کتاب الکافی

عبدتبری

پہلی بار لکھنؤ میں طبعی شدہ اشاعت ۱۳۰۳ھ بمطابق ۱۹۱۵ء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب شناسی کلینی و کتاب الکافی

نویسنده:

محمد قنبری

ناشر چاپی:

موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	کتاب شناسی کلینی و کتاب الکافی
۶	مشخصات کتاب
۶	یادداشت دبیر علمی کنگره
۱۶	مقدمه
۳۵	الف: آثار مربوط به متن الکافی
۳۵	۱. چاپ های کافی
۳۷	۲. شروح و حواشی
۸۲	۳. شرح حدیث ها
۱۰۸	۴. ترجمه ها
۱۱۴	۵. گزیده ها
۱۲۶	ب: آثار درباره کلینی و الکافی
۱۲۶	۱. کتاب های مستقل
۱۴۴	۲. کتاب های مشتمل
۱۷۰	۳. مقالات
۱۹۳	۴. پایان نامه ها
۲۰۱	۵. فهرست ها
۲۰۱	اشاره
۲۱۱	فهرست پدیدآورندگان
۲۲۱	فهرست آثار
۲۳۸	فهرست منابع و مأخذ
۲۴۱	درباره مرکز

کتاب شناسی کلینی و کتاب الکافی

مشخصات کتاب

سرشناسه: قنبری، محمد، ۱۳۵۰ -

عنوان و نام پدیدآور: کتاب شناسی کلینی و کتاب الکافی / محمد قنبری.

مشخصات نشر: قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر: سازمان اوقاف و امور خیریه، ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری: ۲۲۲ص.

فروست: پژوهشکده علوم و معارف حدیث؛ ۱۷۱.

مجموعه آثار کنگره بین المللی بزرگداشت ثقه الاسلام کلینی؛ ۳۴.

شابک: ۲۷۰۰۰ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۴۹۳-۳۶۶-۰.

یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۱۹] - ۲۲۲.

موضوع: کلینی، محمد بن یعقوب - ۳۲۹ق. -- کتابشناسی

موضوع: کلینی، محمد بن یعقوب - ۳۲۹ق. الکافی -- کتابشناسی

شناسه افزوده: کنگره بین المللی بزرگداشت ثقه الاسلام کلینی (ره) (۱۳۸۸: شهری)

شناسه افزوده: موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث. سازمان چاپ و نشر

شناسه افزوده: سازمان اوقاف و امور خیریه

رده بندی کنگره: BP۱۲۹/ک۸ک۸۳۷۰۸۳۷ ۱۳۸۷

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۸۸۵۳۹۳

ص: ۱

یادداشت دبیر علمی کنگره

ص: ۷

یادداشت دبیر علمی کنگره کتاب شریف الکافی، تألیف ثقه الاسلام محمد بن یعقوب کلینی رحمه الله، مهم ترین و برترین اثر مکتوب شیعه به شمار می رود. این کتاب که حاوی احادیث پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام در عرصه های مختلف دینی است، به جهت ویژگی های منحصر به فرد، محور شکل گیری و تولید بخش وسیعی از ادبیات مکتوب شیعه بوده و در طول تاریخ، مورد اهتمام عالمان شیعه قرار گرفته و شرح ها و تعلیقه ها و ترجمه های فراوان از آن و برای آن، عرضه شده است. آستان حضرت عبدالعظیم و مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث، سومین همایش از طرح «گرامیداشت بزرگان و عالمان ری» را به بزرگداشت ثقه الاسلام کلینی اختصاص داد. اهداف مورد نظر در این بزرگداشت، عبارت اند از: ۱. معرفی شخصیت علمی و معنوی ثقه الاسلام کلینی ۲. ترویج معارف حدیثی اهل بیت علیهم السلام ۳. تحقیق و پژوهش در میراث کلینی ۴. شناخت جایگاه و تأثیرگذاری کتاب الکافی. کمیته علمی کنگره، پس از برگزاری کنگره بزرگداشت ابوالفتوح رازی در پاییز ۱۳۸۴، کار برنامه ریزی علمی این کنگره را آغاز کرد و این برنامه ها را در دستور کار قرار داد: ۱. تصحیح و تحقیق آثار مخطوط مربوط به الکافی (اعم از ترجمه، شرح، تعلیقه و...) ۲. گشودن افق های تازه پژوهشی در زمینه الکافی ۳. تجزیه و تحلیل نقدها و پرسش های مربوط به الکافی ۴. به دست دادن نسخه تحقیق شده از کتاب الکافی ۵. ساماندهی اطلاعات و آثار مکتوب مرتبط با کلینی و الکافی و ارائه آنها در قالب DVD (لوح چند منظوره دیجیتال). آنچه کمیته علمی در مدت دو سال و اندی تلاش بدان دست یافت و هم زمان با برگزاری کنگره ارائه می گردد، از این قرار است: یک. نسخه تحقیق شده الکافی دو. شروح و تعلیقه های الکافی سه. مجموعه آثار تولیدی کنگره چهار. ویژه نامه های مجلات پنج. خبرنامه کنگره شش. DVD (لوح چند منظوره دیجیتال). اینک نگاهی مختصر به این عناوین ششگانه می افکنیم:

یک. الکافی‌کتاب الکافی، پس از مقابله با نسخ کهن و مورد وثوق و نیز اعراب گذاری، به همراه تعلیقه هایی در رفع مشکلات برخی از اسناد و برخی توضیحات فقه الحدیثی، در قالب نوینی به زیور طبع، آراسته می گردد.

دو. شروح و تعلیقه های الکافیبر کتاب الکافی، شروح و تعلیقه های بسیاری نوشته شده که تاکنون اندکی از آن به چاپ رسیده است. کمیته علمی تلاش کرد که این شروح و تعلیقه ها را شناسایی کرده، و تصحیح و عرضه آنها را در دستور کار خود قرار دهد که برای برپایی کنگره، این موارد، تصحیح شده، به چاپ خواهد رسید: ۱. الشافی فی شرح الکافی، ملا خلیل بن غازی قزوینی (م ۱۰۸۹ق) ۲جلد ۲. صافی [در شرح کافی]، ملا خلیل بن غازی قزوینی (م ۱۰۸۹ق) ۲جلد ۳. الحاشیه علی أصول الکافی، ملا محمد امین استرآبادی (م ۱۰۳۶ق) ۱جلد ۴. الحاشیه علی أصول الکافی، سید احمد علوی عاملی (زنده در ۱۰۵۰ق) ۱جلد ۵. الحاشیه علی أصول الکافی، سید بدرالدین حسینی عاملی (زنده در ۱۰۶۰ق) ۱جلد ۶. الکشف الوافی فی شرح أصول الکافی، محمد هادی بن محمد معین الدین آصف شیرازی (م ۱۰۸۱ق) ۱جلد ۷. الحاشیه علی أصول الکافی، میرزا رفیعا (م ۱۰۸۲ق) ۱جلد ۸. الهدایا لشیعه أئمه الهدی (شرح أصول الکافی)، شرف الدین محمد بن محمد رضا مجذوب تبریزی (قرن ۱۱ق) ۲جلد ۹. الذریعه إلی حافظ الشریعه (شرح أصول الکافی)، رفیع الدین محمد بن محمد مؤمن گیلانی (قرن ۱۱ق) ۲جلد ۱۰ و ۱۱. الدر المنظوم، شیخ علی کبیر (م ۱۱۰۴ق) و الحاشیه علی أصول الکافی، شیخ علی صغیر (قرن ۱۲) ۱جلد ۱۲. تحفه الأولیاء (ترجمه أصول الکافی)، محمد علی بن محمد حسن فاضل نحوی اردکانی (زنده در ۱۲۳۷ق) ۴جلد ۱۳. شرح فروع الکافی، محمد هادی بن محمد صالح مازندرانی (م ۱۱۲۰ق) ۵جلد ۱۴. البضاعه المزجاء (شرح روضه الکافی)، محمد حسین بن قاریاغدی (م ۱۰۸۹ق) ۲جلد ۱۵. شرح روضه الکافی، محمد حسین بن یحیی نوری (زنده در ۱۱۲۷ق) ۱جلد ۱۶. منهج الیقین (شرح وصیت امام صادق علیه السلام به شیعیان)، سید علاء الدین محمد گلستانه (م ۱۱۱۰ق) ۱جلد ۱۷. الرسائل فی شرح أحادیث الکافی ۲جلد

ص: ۹

سه. مجموعه آثار تولیدی کنگره‌منظور از این عنوان، آثار تولیدی کمیته علمی است. در این حوزه، این آثار عرضه می‌گردد: ۱. حیاة الشیخ الکلینی/ ثامر العمیدی ۱ جلد ۲. توضیح الاسناد / سید محمدجواد شییری ۱ جلد ۳. العننه من صیغ الأداء للحدیث الشریف فی الکافی / سید محمدرضا حسینی جلالی ۱ جلد ۴. کافی پژوهی بر اساس نسخه های خطی / علی صدرایی خویی سید صادق اشکوری ۱ جلد ۵. کتابشناسی کلینی و کتاب الکافی / محمد قنبری ۱ جلد ۶. شناخت نامه کلینی و الکافی / محمد قنبری ۴ جلد ۷. کافی پژوهی (گزارش پایان نامه های مرتبط با کلینی و الکافی) / سید محمدعلی ایازی ۱ جلد ۸. مجموعه مقالات همایش / گروهی از پژوهشگران ۶ جلد ۹. مصاحبه ها و میزگردها ۱ جلد

ص: ۱۰

چهار. ویژه نامه های مجلاتمجله های آینه پژوهش، سفینه، علوم حدیث و برخی دیگر از نشریات، هم زمان با برپایی کنگره، ویژه نامه هایی منتشر می کنند.

پنج. خبرنگارنامه کنگره که به اطلاع رسانی پیش از برپایی کنگره می پردازد، تا زمان برگزاری، چهار شماره از آن منتشر خواهد شد.

شش. DVD نرم افزار مجموعه آثار کنگره، همراه با برخی از نسخه های خطی الکافی، و نیز دیگر شروح، تعلیقه ها و ترجمه های چاپ شده الکافی در قالب DVD ارائه خواهد شد. *** در پایان، از همه فرهیختگان و اندیشه مندان، سازمان ها و نهادهای علمی پژوهشی که در به ثمر رسیدن این همایش سهم داشته اند، سپاس گزاری می شود، بویژه از: تولیت محترم آستان حضرت عبدالعظیم علیه السلام و ریاست محترم مؤسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، حضرت آیه الله محمدی ری شهری، شورای عالی سیاست گذاری، شورای علمی کنگره، کمیته بین الملل، کمیته اجرایی، بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، مدیران عالی آستان حضرت عبدالعظیم علیه السلام، مدیران و محققان پژوهشکده علوم و معارف حدیث، مسؤلان، اساتید و دانشجویان دانشکده علوم حدیث، مسؤلان و کارکنان سازمان چاپ و نشر دارالحدیث. مهدی مهریزی دبیر کمیته علمی بهار ۱۳۸۷

ص: ۱۱

مقدمه

مقدمه‌تفه الإسلام، شیخ المشایخ، محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی رازی، از بزرگان شیعه در زمان غیبت صغراست که در نیمه دوم قرن سوم و نیمه اول قرن چهارم هجری از بزرگ‌ترین محدثان شیعه به شمار می‌رفت. (۱) او در عهد امامت امام یازدهم، در دهی به نام کلین در ۳۸ کیلومتری شهر ری و در خانه ای مملو از عشق و محبت به اهل بیت علیهم السلام چشم به جهان گشود. (۲) پدرش یعقوب بن اسحاق که مردی با فضیلت و پاک سرشت بود از همان دوران کودکی تربیت فرزندش را بر عهده گرفت و با زبان عمل، اخلاق، رفتار و آداب اسلامی را به او آموخت. آرامگاه این مرد متقی در روستای کلین (نزدیک حسن آباد شهر ری) قرن هاست که زیارتگاه شیعیان است. (۳) دایی کلینی که خود محدثی بزرگ بود و از شیفتگان مکتب اهل بیت علیهم السلام به شمار می‌رفت در تعلیم و تربیت وی نقش بسزایی داشت. این مرد دانشمند که «علان» نامیده می‌شد در سفر حج و در راه زیارت خانه خدا به شهادت رسید. (۴) کلینی توانست در دوران کودکی از محضر این عالم شهید و پدر بزرگوارش کسب فیض کرده و با منابع علم حدیث و رجال آشنا گردد. بعد از طی تحصیلات ابتدایی برای پیمودن مدارج کمال انسانی به شهر ری که در آن عصر از مرتبه علمی خاصی برخوردار بود مسافرت کرد. شهر ری که در آن روزگار قلب ایران محسوب می‌شد، به نقطه برخورد آرا و نظریات فرقه‌هایی چون اسماعیلیه و مذاهبی چون شافعی، حنفی و شیعی مبدل شده بود. (۵) کلینی در این زمان در ضمن تحصیلات خود، نه تنها با عقاید و نظریات مذاهب و گرایش‌های مختلف آشنا شد، بلکه به ماهیت برخی از حرکت‌هایی که می‌رفت تشیع را از مسیر خود منحرف کند، پی برد. کلینی درد را شناخت و آگاهانه به درمان آن پرداخت. او معتقد بود علاج این همه نابسامانی، بازگشت به کلام و پیام اهل بیت علیهم السلام است. کلینی در این برهه از زمان، به دور از هر هیاهو، مسیر خود را مشخص کرده و تصمیم گرفت به ضبط و فراگیری احادیث پردازد. از این رو، در محضر اساتید بزرگی چون ابو الحسن محمد بن جعفر اسدی کوفی زانوی ادب زده و در نوشتن احادیث و بحث و گفتگو درباره آنها از خود لیاقت بسزایی نشان داد. (۶) عصر کلینی را باید «عصر حدیث» نامید. در این زمان نهضتی که برای یافتن، شنیدن و نوشتن احادیث و روایات آغاز شده بود، سراسر ممالک اسلامی را فرا گرفته بود و در این میان، کلینی را می‌توان یکی از تشنگان پاک باخته علم حدیث به شمار آورد. کلینی با شناخت عصر خود و موقعیت زمانی و پی بردن به این مسأله که این عصر گذرگاه تشیع است و اگر احادیث و روایات از این بحران بگذرند، برای همیشه تشیع می‌تواند سالم و به دور از التقاط و انحراف مسیر خود را ادامه دهد، شهر ری را که تازه دوست داران مکتب علوی در آن به قدرت رسیده بودند با همه زیبایی‌ها و جاذبه‌هایش رها کرده و به سوی قم، شهر محدثان و راویان، هجرت کرد. (۷) ورود کلینی به قم مقارن با حاکمیت سیاسی و دینی مردان با فضیلت و با تقوایی بود که از حدیث گویان مشهور زمان خود به شمار می‌رفتند. در قله این هرم، احمد بن محمد بن عیسی اشعری قرار داشت که تقوا، فضل و عشق او به اهل بیت علیهم السلام بر کسی پوشیده نیست. (۸) کلینی با استفاده از محضر این مرد بزرگ، در کلاس درس استاد دیگری زانوی ادب زد که به «معلم» شهرت داشت. معلم کسی است که شیخ طوسی در کتاب رجال خود او را از یاران امام حسن عسکری علیه السلام می‌شمارد و او را در زمره کسانی می‌خواند که به خدمت امام یازدهم شرفیاب شده‌اند (۹) و او کسی جز احمد بن ادریس قمی نبود. درباره او گفته شده است: چون این شخصیت برجسته در پیشگاه امام حسن عسکری علیه السلام تلمذ کرده و استاد شیخ کلینی است، به «معلم» شهرت یافته است. (۱۰) کلینی در ادامه تحصیل، عالم وارسته دیگری را درک کرد که خود مردی کم نظیر بود. او به محضر «عبد الله بن جعفر حمیری»، (۱۱) مردی که همه مورخان و علمای رجال و شیفتگان حدیث در مقابل عظمت او سر فرود می‌آوردند، رفت. حمیری در زمره اصحاب امام حسن عسکری علیه السلام قرار دارد و دارای تألیفات فراوان است. متأسفانه جز

کتاب قرب الإسناد از این فرزانه روزگار، چیز دیگری به دست ما نرسیده است. قرب الإسناد مجموعه اخباری است که سند آن به امام معصوم می‌رسد. علاوه بر دانشمندان نامدار مذکور، کلینی از محضر اساتید دیگری نیز بهره‌جسته که گذری بر اسامی آنان خواهیم داشت. گرچه قم مرکز تشیع به شمار می‌رفت و جویندگان کلام اهل بیت علیهم السلام را سیراب می‌کرد، اما عطش سیری‌ناپذیر کلینی به زمزم زلال نور این خاندان، او را بر آن داشت تا آن دیار مقدس و حرم منور را به امید یافتن روایات و احادیث ناشنیده ترک کند. از این رو، او هجرت را آغاز کرد و قم را با تمام ارزش‌هایش به قصد شهرها و روستاهای دیگر ترک کرد. کلینی روستاها و شهرهای بی‌شماری را پشت سر نهاد و هر جا محدث یا راوی حدیثی می‌یافت که حدیثی از اهل بیت علیهم السلام را نزد خویش داشت، در مقابلش زانوی ادب می‌زد و پس از مدتی، باز کوله بار عشق و صفایش را بر دوش می‌گرفت و راهی دیاری دیگر می‌شد. کوفه یکی از شهرهایی بود که کلینی به آن قدم نهاد. در آن زمان کوفه یکی از مراکز بزرگ علمی به شمار می‌رفت. کوفه شهری بود که ابن عقده در آن حضور داشت. او در حفظ احادیث شهره آفاق بود و بسیاری از شیفتگان علم حدیث را به این شهر بزرگ می‌کشاند. (۱۲) وی یکصد هزار حدیث را با سند در خاطر داشت و کتاب‌های بسیاری را به رشته تحریر درآورده و یکی از ارزنده‌ترین آثارش رجال ابن عقده است. ابن عقده در این کتاب، شاگردان امام صادق علیه السلام را که حدود چهار هزار نفر بوده‌اند نام برده و روایات بسیاری را نیز از حضرت امام صادق علیه السلام نقل کرده است. این کتاب تا زمان شیخ طوسی وجود داشته و متأسفانه پس از آن به سرنوشت برخی دیگر از میراث‌های فرهنگی اهل بیت علیهم السلام گرفتار شده و مفقود شده است. کلینی پس از کسب فیض از ده‌ها استاد و محدث در شهرها و مناطق مختلف، سرانجام به بغداد رسید. مدت مسافرت کلینی به درستی معلوم نیست؛ اما در این شکی نیست که در طول مسافرت‌ها چنان علم و فضل خود را به نمایش گذاشت و تصویری از یک عالم شیعه حقیقی در اذهان مردم هر دیار مجسم ساخت که وقتی به بغداد پای نهاد، فردی گمنام نبود؛ شیعیان به او افتخار می‌کردند و اهل سنت به دیده تحسین به او می‌نگریستند. تقوا و علم و فضیلت او در اندک مدتی شهره آفاق گردید، تا جایی که عامه بزرگان و اندیشمندان معاصر ایشان در مشکلات دینی به او مراجعه کرده و پیروان فرق اسلامی در فتوا به او روی می‌آوردند. به همین مناسبت، به «ثقه الإسلام» شهرت یافت. او نخستین کسی است که در دوره اسلامی به این لقب مفتخر گردید. (۱۳) عظمت و بزرگی کلینی در میان اهل تسنن به قدری است که ابن اثیر روایتی از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می‌کند که فرمود: خداوند در آغاز هر قرن شخصی را برمی‌انگیزد که دین او را زنده و نامدار نگه دارد. آن‌گاه به گفتگو درباره این حدیث پرداخته و می‌گوید: احیاکننده مذهب شیعه در آغاز قرن اول هجری محمد بن علی امام باقر علیه السلام، در ابتدای قرن دوم علی بن موسی امام رضا علیه السلام و در ابتدای قرن سوم ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی رازی بوده است. (۱۴) به جرأت می‌توان گفت کلینی نام آورترین و بلند آوازه‌ترین اندیشمند عصر خود بود؛ عصری که اوج تلاش محدثان و علمای بزرگ و حتی نواب خاص امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف است. ثقه الاسلام کلینی با چهار سفیر و نماینده خاص حضرت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف که در طول غیبت صغرا ۶۹ سال رابطه بین آن حضرت و شیعیان بودند، هم عصر بود. با این‌که آن چهار تن از فقها و محدثان بزرگ شیعه بودند و شیعیان آنها را به جلالت قدر می‌شناختند، اما کلینی مشهورترین شخصیت عالی مقامی بود که در آن زمان میان شیعه و سنی با احترام می‌زیست و به طور آشکار به ترویج مذهب حق و نشر فضایل اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام همت می‌گماشت. عموم طبقات، او را به راستی و درستی گفتار و کردار و احاطه کامل بر احادیث و اخبار می‌ستودند؛ به طوری که نوشته‌اند شیعه و سنی در اخذ فتوا به او مراجعه می‌کردند و در این باره مورد وثوق و اعتماد هر دو فرقه بود. وی در امانت، عدالت، تقوا و فضیلت و حفظ و ضبط احادیث که همه از شرایط یک فرد محدث موثق جامع شرایط است سرآمد روزگار بود. نجاشی درباره او می‌گوید: او در زمان خود، شیخ و پیشوای شیعه در شهر ری بود و حدیث را از همه بیشتر ضبط کرده و بیشتر از همه، مورد اعتماد است. (۱۵) ابن طاووس گوید: توثیق و امانت شیخ کلینی، مورد اتفاق همگان است. (۱۶) ابن اثیر

گوید: او به فرقه امامیه در قرن سوم، زندگی تازه ای بخشید و عالم بزرگ و فاضل مشهور در آن مذهب است. (۱۷) ابن حجر عسقلانی گوید: کلینی از رؤسا و فضلاى شیعه، در ایام مقتدر عباسی است. (۱۸) محمد تقی مجلسی گوید: حق این است که در میان علمای شیعه مانند کلینی نیامده است و هر کس در اخبار و ترتیب کتاب او دقت کند، درمی یابد که از جانب خداوند مورد تأیید بوده است. (۱۹) ثقه الإسلام کلینی از محضر بزرگ مردانی بهره برده که هر یک در عصر خود از نوایغ روزگار به شمار می رفتند. برخی از آنها عبارت اند از: (۲۰) ۱. ابو الحسن محمد بن اسدی کوفی، ۲. احمد بن محمد بن عیسی اشعری، ۳. احمد بن ادریس قمی، ۴. عبد الله بن جعفر حمیری، ۵. احمد بن محمد بن عاصم کوفی، ۶. حسن بن فضل بن زید یمانی، ۷. محمد بن حسن صفار، ۸. سهل بن زیاد آدمی رازی، ۹. محمد بن اسماعیل نیشابوری، ۱۰. احمد بن مهران و... عده ای از فقها و محدثان بنام شیعه که مشاهیر علمای ما در قرن چهارم هجری در ایران و عراق بوده اند از جمله شاگردان کلینی به شمار می روند؛ بزرگانی چون: ۱. ابن ابی رافع، ۲. احمد بن احمد کاتب کوفی، ۳. احمد بن علی بن سعید کوفی، ۴. ابو غالب احمد بن محمد زراری، ۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، ۶. علی بن محمد بن موسی دقاق، ۷. محمد بن ابراهیم نعمانی، معروف به ابن زینب (ابن ابی زینب) که از شاگردان مخصوص و نزدیکان او بوده و کتاب الکافی را او نسخه برداری کرده است. ۸. محمد بن احمد سنانی زاهری مقیم ری، ۹. محمد بن علی ماجیلویه، ۱۰. محمد بن محمد بن عصام کلینی، ۱۱. هارون بن موسی. از تألیفات گرانمایه ثقه الإسلام کلینی است: ۱. کتاب الکافی، معروف ترین تألیف کلینی کتاب با عظمت و گرانقدر و نفیس الکافی است که نه تنها بزرگ ترین کار اوست، بلکه در جامعه اسلامی کتاب معتبری در حدیث چون الکافی تألیف نشده است. الکافی نخستین کتاب از کتب اربعه است. ۲. کتاب رجال، ۳. کتاب ردّ بر قرامطه، ۴. کتاب رسائل ائمه علیهم السلام، ۵. کتاب تعبیر الرؤیا، ۶. مجموعه شعر، مشتمل بر قصایدی که شعرا در مناقب و فضایل اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام سروده اند. (۲۱) گذشته از ذوق، خلاقیت و تلاش بی وقفه شیخ کلینی در نگارش و پالایش احادیث عصر شیعه، او ثمره رنج ها و مشقت های علمای عصر خود است؛ وی پلی محکم و امانتداری راستین بود که احادیث و روایات علما و استادان عصر خود را به نسل های آینده منتقل ساخت. در حقیقت، کلینی عصاره عصر خویش است. وقتی سخن از کلینی است، سخن از تمام زیبایی ها، لطافت ها و فضیلت های زمان اوست؛ سخن از عزم و اراده تشیع در کسب معارف و علوم است؛ سخن از الکافی است؛ همان گونه که وقتی سخن از الکافی است، سخن از عطر کلام اهل بیت علیهم السلام، سخن از امانت فراموش شده پیامبر صلی الله علیه و آله است که فرمود: *إِنِّي تَارِكٌ فَيْكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي ...* (۲۲) شیخ کلینی یعنی الکافی، یعنی آبشخور پاک اهل بیت علیهم السلام، یعنی کوثر شیرین حدیث در کویر فرهنگی تاریخ، یعنی سرچشمه زلال دوستداران آل محمد صلی الله علیهم اجمعین. کلینی در حالی که بیش از هفتاد سال از عمرش می گذشت و پس از بیست سال تلاش در تدوین کتاب الکافی و تحمل رنج ها، غربت ها و مشقت ها، اینک در آستانه ملاقات با معبود و معشوق است. او در خود آرامشی احساس می کرد؛ آرامشی که نشان از ایثار و از خود گذشتگی و ادای تکلیف او داشت. او اگر چه در قفس دنیا می زیست؛ اما در فضای بهشت تنفس می کرد؛ چرا که تمام لحظه های عمرش را با کلام اهل بیت علیهم السلام سپری کرده بود و در راه ادای فریضه، هر رنجی را به جان پذیرفته بود. در سال ۳۲۹ق، رادمرد بزرگ عالم تشیع در ماه شعبان، جهان فانی را وداع کرد. دانشمند نامی بغداد «ابو قیراط» بر پیکر پاکش نماز خواند. شیعیان با دلی پرانده و با احترام آن مرد خدا را در «باب کوفه» بغداد به خاک سپردند. کتاب الکافی، شامل مجموعه روایات اصول و فروع دین است که از ائمه علیهم السلام روایت گردیده است. این کتاب، در طول بیش از هزار سال، پیوسته مورد توجه و عنایت خاص علما و فقهای شیعه قرار داشته و بزرگان شیعه در منابع مهم روایی و تألیفات ارزشمند خود، به آن استناد کرده اند. این کتاب، شامل روایات پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت ایشان است که در آن، به علوم و معارف اسلامی، به بهترین شکل اشاره شده و با ترتیبی زیبا ارائه شده است. این کتاب، فاصله زمانی کمی با اصول معتبر و اولیه شیعه دارد که از آنها گرفته شده و علاوه بر آن از دقت و گزیده گویی بالایی

نیز برخوردار است. شیخ مفید می‌فرماید: الکافی هو من أجل كتب الشيعة و أكثرها فائدة؛ (۲۳) کتاب الکافی، از بهترین کتاب‌های شیعه و پر فایده‌ترین آنهاست. کرکی می‌فرماید: کتاب الکافی فی الحدیث الذی لم یعمل الأصحاب مثله؛ (۲۴) کتاب الکافی، کتاب روایتی است که تا کنون اصحاب و علمای شیعه مانند آن را نگاشته‌اند. فیض کاشانی می‌فرماید: الکافی أشرفها و أوثقها و أتمها و أجمعها لاشتماله علی الأصول من بينها و خلوه من الفضول و شینها؛ (۲۵) کتاب الکافی، ارزشمندترین و معتبرترین و کامل‌ترین و جامع‌ترین کتاب از کتب اربعه است؛ زیرا بر خلاف بقیه کتب اربعه، علاوه بر فروع دین و ابواب فقه، شامل اصول دین نیز است و روایات غیر صحیح و ضعیف هم در آن وجود ندارد. شیخ علی بن شیخ محمد بن شیخ حسن بن شهید ثانی می‌فرماید: الکتاب الکافی و المنهل العذب الصافی، و لعمری لم ینسج علی منواله، و منه یعلم قدر منزلته و جلاله حاله؛ (۲۶) کتاب الکافی آبی شیرین، زلال و گواراست و به جان خودم سوگند که همانند آن نگاشته نشده است و از ارزش کتاب می‌توان به منزلت و جلال و بزرگی مؤلف آن نیز پی برد. علامه مجلسی می‌فرماید: أضبط الأصول و أجمعها، و أحسن مؤلفات الفرقه الناجیه و أعظمها؛ (۲۷) کتاب الکافی با ضابطه‌ترین و کامل‌ترین کتاب روایی و بهترین و بزرگ‌ترین تألیف مذهب بر حق شیعه است. شیخ کلینی این کتاب را به درخواست یکی از دوستان خود به نگارش درآورده است. وی در مقدمه کتاب می‌فرماید: و ذکرته أن أمورا قد أشکلت علیک، لا تعرف حقائقها لاختلاف الروایه فیها و أنك تعلم أن اختلاف الروایه فیها لاختلاف عللها و أسبابها و أنك لا تجد بحضرتک من تذاکره و تفاوضه ممن تثق بعلمه فیها و قلت إنک تحب أن یكون عندک کتاب کاف یجمع فیہ من جمیع فنون علم الدین، ما یکتفی به المتعلم و یرجع إلیه المسترشد، و یأخذ منه من یرید علم الدین و العمل به بالأثار الصحیحه عن الصادقین علیهما السلام و السنن القائمه التي علیها العمل و بها یؤدی فرض الله عز و جل و سنه نبیه صلی الله علیه و آله و قلت لو کان ذلک رجوت أن یكون ذلک سببا بتدارک الله بمعونته و توفیقه لإخواننا و أهل ملتنا و یقبل بهم إلی مرشدهم... و قد ینس الله و له الحمد تألیف ما سألت و أرجو أن یكون بحیث توخیت فمهما کان فیہ من تقصیر فلم تقصر نیتنا فی إهداء النصیحه إذ کانت واجبه لإخواننا و أهل ملتنا مع ما رجونا أن نکون مشارکین لكل من اقتبس منه و عمل بما فیہ فی دهرنا هذا و فی غایره إلی انقضاء الدنیا؛ (۲۸) یعنی برادرم! اموری را فرموده بودید که بر شما مشکل شده و حقایق آنها را نمی‌دانید؛ چرا که روایات مختلفی درباره آنها وارد شده و اختلاف روایات نیز به دلیل اختلاف علل و اسباب آن است و کسی که بتوانی با او مذاکره و مباحثه کنی نیز در اختیار نداری و گفته بودی دوست داری کتابی داشته باشی که شامل تمام علوم و معارف دین باشد و دانشجو و دانشمند نیز بتوانند به آن مراجعه کنند و از آن علم دین را فرا گرفته و به آن عمل کنند و آن گرفته شده از روایات صحیح از ائمه علیهم السلام و سنت‌های پا برجایی باشد که به آنها عمل می‌شود و واجبات الهی و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله به وسیله آنها عمل می‌شود. و گفته بودی که امیدواری به یاری و توفیق خداوند، این کتاب وسیله‌ای گردد برای مراجعه دیگر برادران و پیروان اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام و موجب راهنمایی آنها گردد... و خدا را شکر که نگارش کتابی را که درخواست کرده بودید، آسان ساخت و امیدوارم که همان‌گونه باشد که انتظار داشتید و اگر کوتاهی در آن باشد، در خیرخواهی خود هیچ کوتاهی نکرده‌ام؛ چرا که نیت خیر برای برادران دینی و اهل مذهب حق واجب است. به امید آن که ما نیز در ثواب کسانی که آن را فرا گرفته و به آن عمل می‌کنند، در این زمان تا پایان دنیا شریک باشیم. از ویژگی‌های مهم این کتاب، هم عصر بودن مؤلف آن با سفرای امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و دسترسی داشتن وی به آنهاست؛ خصوصا که سفرای آن حضرت در شهر بغداد بودند و کلینی نیز در آن شهر بوده و سال وفات وی مصادف با سال وفات آخرین سفیر امام عصر ارواحنا له الفداء علی بن محمد سمري بوده است. مؤلف در این کتاب، مقید به ذکر کل سند تا امام معصوم علیه السلام است و این خود ارزش و اعتبار خاصی را به روایات کتاب می‌دهد. در این کتاب، روایات به ترتیب اعتبار آورده شده‌اند و روایات اول هر باب، از جهت سند و اعتبار از درجه بالاتری برخوردارند. این کتاب، شامل تمام علوم و معارف اسلامی است که از اهل بیت علیهم السلام روایت شده و به دست مؤلف آن رسیده و شامل اکثر

مباحث عقیدتی و فقهی است. کتاب الکافی شامل بیش از شانزده هزار روایت است که این تعداد روایت از تمام روایات صحاح سته نیز بیشتر است. بر این کتاب، شروح و حواشی بسیاری نگاشته شده است و مقالات فراوانی براساس روایات آن، شکل یافته است. همچنین درباره شخصیت ثقه الإسلام کلینی آثاری پدید آمده که فهرستی از تمام تلاش های صورت پذیرفته، به منظور عرضه در کنگره بین المللی بزرگداشت ثقه الاسلام کلینی ضروری به نظر می رسید. کتاب شناس فاضل جناب آقای ابوالفضل حافظیان، به سفارش واحد احیای مرکز تحقیقات دارالحدیث در صدد تهیه مأخذشناسی کلینی و الکافی برآمده و تعداد یکصد و پنجاه عنوان را بر روی برگه های مخصوص آن نوشته و از این تعداد، هفتاد و پنج فیش را کامل کرده بودند که بنا به عللی، کار خود را متوقف ساختند و بدان ادامه ندادند. مدیر واحد پس از یأس از تکمیل کار از سوی آغازگر آن، کار را به راقم این سطور سپرد. مدت مدیدی از روز شروع کار گذشته است و مقالات و آثار متعددی در این بین، به چاپ رسیده که تعداد عناوین را چند برابر کرده است. روش کار این گونه بوده که ابتدا فیش های ناقص کامل شده و سپس با رجوع به منابع و مصادر کتاب شناسی جدید و قدیم و نیز مجموعه فهرستگان نسخ خطی (که در مرکز تحقیقات دارالحدیث گردآوری شده است) و کتابخانه های مختلف و آرشیو نشریات، موارد جدید بدانها افزوده گردید و در دو گروه بدین شکل سامان یافت: ۱. آثار مربوط به متن الکافی، ۲. آثار درباره کلینی و الکافی. در بخش اول علاوه بر گزارش چاپ های الکافی، شروح و حواشی مختلفی که بر کتاب نوشته شده و رساله هایی که حدیث یا احادیثی از کتاب را شرح کرده اند، ترجمه های کتاب الکافی معرفی شده است. در بخش دوم به معرفی آثاری پرداخته شده که تمامی یا فصل هایی از آنها درباره کلینی یا کتاب اوست. لازم به ذکر است که در تنظیم فیش ها، اطلاعات کتاب شناسی آثار چاپ شده، درج گردیده و به محل نگهداری آثار خطی اشاره شده است. از آنجا که بنابر مختصرنویسی بود، لذا به اسامی کتابخانه ها به طور اختصار اشاره شده است. در اینجا فهرستی از کتابخانه هایی که اسم آنها به صورت کامل در کتاب نیامده، اشاره می گردد: آستان قدس = کتابخانه آستان قدس رضوی اعظم = کتابخانه مسجد اعظم قم الهیات تهران = دانشکده الهیات دانشگاه تهران الهیات مشهد = دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد خوانساری = کتابخانه فاضل خوانساری سپهسالار = کتابخانه مدرسه عالی شهید مطهری (سپهسالار) سنا = کتابخانه مجلس سنا گلپایگانی = کتابخانه آیه الله العظمی گلپایگانی رحمه الله مجلس = کتابخانه مجلس شورای اسلامی مرعشی = کتابخانه بزرگ آیه الله العظمی مرعشی نجفی رحمه الله ملک = کتابخانه ملک ملی = کتابخانه ملی

۱- . حیاة الشیخ محمد بن یعقوب الکلینی، ص ۱۲۲.

۲- . معجم البلدان، ج ۳، ص ۱۱۷؛ الشیخ الکلینی و کتابه الکافی (فروع)، ص ۷۰ ۷۲.

۳- . حیاة الشیخ محمد بن یعقوب الکلینی، ص ۱۱۲.

۴- . رجال النجاشی، ۲۶۰، ۲۶۱، ش ۶۸۲.

۵- . حیاة الشیخ محمد بن یعقوب الکلینی، ص ۳۵ ۶۰.

۶- . همان، ص ۱۸۲.

۷- . همان، ص ۲۵۱.

۸- . همان، ص ۲۰۶.

۹- . رجال الطوسی، ص ۳۹۷.

- ۱۰- همان.
- ۱۱- حياه الشيخ محمد بن يعقوب الكليني، ص ۱۵۹.
- ۱۲- همان، ص ۲۵۳.
- ۱۳- ر. ك: همان، ص ۱۲۰.
- ۱۴- جامع الاصول، ج ۱۵، ص ۲۹۷.
- ۱۵- رجال النجاشي، ص ۳۷۷، ش ۱۰۲۶.
- ۱۶- فرج المهموم، ص ۸۶.
- ۱۷- جامع الاصول، ج ۱۵، ص ۲۹۷.
- ۱۸- تبصير المتنبه، ج ۲، ص ۱۲۱۹.
- ۱۹- روضه المتقين، ج ۱۴، ص ۲۶۰.
- ۲۰- استادان و شاگردان كليني از مقدمه الكافي به قلم حسينعلی محفوظ نقل شده است.
- ۲۱- حياه الشيخ محمد بن يعقوب الكليني، ص ۲۶۳ ۲۷۵.
- ۲۲- دعائم الاسلام، ج ۱، ص ۲۸ و مصادر فراوان ديگر.
- ۲۳- تصحيح اعتقادات الاماميه، ص ۷۰.
- ۲۴- الكافي، ج ۱، ص ۲۷، مقدمه.
- ۲۵- الوافي، ج ۱، ص ۶.
- ۲۶- نهايه الدرايه، ص ۵۳۹ به نقل از الدر المنظوم.
- ۲۷- مرآه العقول، ج ۱، ص ۳.
- ۲۸- الكافي، ج ۱، ص ۲.

ص: ۱۲

..

ص: ۱۳

..

ص: ۱۴

..

ص: ۱۵

..

ص: ۱۶

..

ص: ۱۷

..

ص: ۱۸

..

ص: ۱۹

..

ص: ۲۰

..

ص: ۲۱

..

ص: ۲۲

..

ص: ۲۳

..

ص: ۲۴

..

الف: آثار مربوط به متن الکافی

۱. چاپ های کافی

الف: آثار مربوط به متن الکافی ۱. چاپ های کافی تهران: ۱۲۷۸ق، سنگی، رحلی (اصول الکافی)، ۳۰۰ص. تهران: ۱۳۰۳ق، سنگی، رحلی، (روضه الکافی + تحف العقول)، ۳۲۱ص. تهران: ۱۳۰۷ق، سنگی، رحلی، به اهتمام سید محمد صادق خوانساری، ۴۱۸ص. تهران: ۱۳۱۸ق، سنگی، رحلی، جزء اول تا آخر خمس، خط احمد تفرشی، ۴۲۷ + ۳۷۵ + ۸۸ص، ضمن آن عین الغزال فی فهرست اسماء فروع الکافی، به تصحیح فضل الله بن شمس الدین ثانی حکیم الهی، ۴۲۷ + ۳۷۵ + ۸۸ص، ضمن آن عین الغزال فی فهرست اسماء الرجال و نسب نامه سادات رضوی. تهران: ۱۳۲۵ق، سنگی، رحلی. تهران: ۱۳۲۵ق، سنگی، رحلی، ناشر ابوالقاسم خوانساری، ۴۶۸ص. لکهنو: فروع الکافی، ۳۰۲ + ۱۳۰۳ق، ۶۴۰ + ۳۴۰ + ۱۹۶ص. تهران: کتابفروشی آخوندی، ۷۸ + ۱۳۷۵ق، سربی، وزیری، ۱۵۶۸ + ۶۹۱ + ۵۸۸ + ۶۰۸ + ۵۹۴ + ۵۷۵ + ۴۷۸ + ۴۴۱ص. نجف: ۱۳۷۶ق، الجزء الثاني من الاصول الکافی، سربی، وزیری، ۱۶۹ص. تبریز: ۱۳۸۱ق، سنگی، رحلی، ۶۲۷ص، در هامش آن شرح ملاصدرا (اصول کافی به نفقه حسین قلی خان ناظم السلطنه در هشتصد جلد طبع و مجانا توزیع شده است). نجف: سربی، با تعلیق عبدالحسین المظفر، جزء الرابع از ص ۱۶۷ تا ص ۳۲۴. الروضه من الکافی (ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی)، تهران: علمیه اسلامی، ۱۳۵۰. اصول الکافی (تحقیق محمد جواد الفقیه)، بیروت: دار الاضواء، ۱۴۱۳ق، ۲ج. فروع و روضه الکافی (تحقیق محمد جواد الفقیه)، بیروت: دار الاضواء، ۱۴۱۳ق، ۲ج. اصول کافی (ترجمه محمد باقر کمره ای) تهران: اسوه، ۱۳۷۲، ۶ج. کافی (تحقیق علی اکبر غفاری)، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۸ج، چهارم، ۱۳۷۵ش. بهشت کافی (ترجمه روضه به همراه متن)، حمیدرضا آذیر، قم: سرور، ۱۳۸۱. کتب الاربعه (الکافی)، قم: انصاریان، ۱۴۲۴ق / ۱۳۸۲، کل کتاب اربعه در ۲ جلد. اصول الکافی (تصحیح محمد جعفر شمس الدین)، بیروت: اعلمی، ۱۴۲۶ق/۲۰۰۵م. روضه الکافی (تصحیح محمد جعفر شمس الدین)، بیروت: اعلمی، ۱۴۲۶ق/۲۰۰۵م. اصول کافی (ترجمه صادق حسن زاده)، قم: صلوات، ۱۳۸۳، ۴ج. اصول کافی (ترجمه سید جواد مصطفوی) تهران: دفتر نشر فرهنگ اهل بیت علیهم السلام، بی تا، ۴ج. الکافی (تحقیق محمد حسین جلالی)، شیکاگو: بی تا. اصول کافی (ترجمه سید جواد مصطفوی)، تهران: علمیه اسلامی، بی تا، ۴ج، در دو مجلد. اصول الکافی (تصحیح محمد جعفر شمس الدین)، بیروت: دار التعارف، ۱۴۱۱ق، ۲ج.

ص: ۲۶

..

ص: ۲۷

۲. شروع و مواشی

۲. شروع و مواشی آصف شیرازی، محمد هادی بن محمد معین الدین شریف (م ۱۰۴۱ ق) ۱. الکشف الوافیشرح و مواشی محققانه فلسفی بر کتاب العقل و الجهل و اثبات واجب الوجود و التوحید اصول الکافی از آصف شیرازی است که سرگذشت وی در ذیل القسم الرابع سلافه العصر آمده است. آغاز: الحمد لولیه والصلوه... هذه تعليقات قد اتفق منی فی حل معضلات. نسخه خطی: مجلس، شماره ۵۸۰۳، قرن ۱۲، ۲۰۳ برگ.

[مجلس، ج ۱۷، ص ۲۳۱]

اردکانی یزدی، قاضی ابراهیم بن کاشف الدین محمد (ق ۱۱) ۲. کشف حقایق الاحادیث (شرح علی اصول الکافی) شرح مزجی مختصری بر اصول الکافی است که به نام شاه عباس صفوی تألیف شده است. نسخه موجود از این کتاب، شرح خطبه مرحوم کلینی رحمه الله است و در آن، بسیار به مباحث فلسفی و اعتقادی اشاره می شود. آغاز: توجهنا الی جناب لاهوتک و ما اجل شأنک و تصفحنا طبقات ملکوتک و ما اعظم خلیفتک. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۳۰۲۲، ۱۵۰ برگ؛ گوهرشاد، شماره ۱۵۳۸، ق ۱۳، ۱۰۱ برگ؛ ملی، شماره ۲۲۰۲/ع، ۱۷۷ برگ.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۳؛ فهرستگان، ج ۵، ص ۳۳۰]

استرآبادی اخباری، محمد امین (م ۱۰۳۳ق) ۳. حاشیه اصول الکافی حواشی مختصر و ناتمامی بر اصول الکافی است که استرآبادی بر هامش نسخه الکافی نوشته و شخصی، گویا از شاگردان وی، در سال ۱۰۵۷ق، در مکه، آن را تدوین کرده است. از آن به شرح الکافی نیز تعبیر شده است. این حاشیه تا نیمی از کتاب الایمان والکفر اصول الکافی است. این رساله با تحقیق و تصحیح آقای علی فاضلی در دفتر هشتم میراث حدیث شیعه (ص ۲۲۹ - ۴۱۰) به چاپ رسیده است. آغاز: الحمد لله رب العالمین... اما بعد فهذه حواش علی الکافی لأبی جعفر محمد بن یعقوب الکلینی الرازی. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۷۰۵، ۱۱۰۸ق، ۵۱ برگ؛ سپهسالار، شماره ۸۲۰۰، قرن ۱۱. شماره ۴۵۴۹، قرن ۱۱، ۳۴ برگ؛ مجلس (مجموعه طباطبایی)، شماره ۷۰۵، ۱۱۰۸ق، ۵۱ برگ؛ مرعشی، شماره ۶۶۶۵، ۱۰۶۳ق، ۴۴ برگ؛ مرعشی، شماره ۴۵۴۹، قرن ۱۱، ۳۴ برگ؛ مجلس (مجموعه طباطبایی)، شماره ۷۰۵، ۱۱۰۸ق، ۵۱ برگ؛ سپهسالار، شماره ۸۲۰۰، قرن ۱۱.

[التراث العربی، ج ۲، ص ۳۳۷؛ الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۱، ش ۹۸۹ و ج ۳، ص ۹۶؛ الکلینی والکافی، ص ۴۴]

اصطهباناتی، شاه محمد بن محمد (م ۱۱۳۰ق) ۴. کشف الکافی شرحی بر الکافی است که تا باب «المستأکل بعلمه» را در بردارد و برای شاه سلطان حسین صفوی نوشته شده است. آغاز: بسمله، الحمد لله القدیم ذاته و الحدیث سماته و الشکر للمنعم العلیم الذی صفاته عین ذاته... فیقول... محمد بن محمد المدعو بشاه محمد. نسخه های خطی: دانشگاه تهران (مشکوه)، شماره ۱۲۹۰، ۱۹۴ برگ.

[الشیخ الکلینی البغدادی و کتابه الکافی، ص ۱۶۳؛ مقدمه الکافی (دکتر محفوظ)، ج ۱، ص ۳۱]

ص: ۲۹

بختیاری حویزی، یعقوب بن ابراهیم (م ۱۱۴۷ق) ۵. شرح الکافی شرحی بر کتاب الکافی است که در سال های ۱۱۱۷ و ۱۱۱۸ق، تألیف شده و تنها بخش هایی از شرح فروع آن شناسایی شده است؛ از جمله محقق تهرانی نسخه ای از شرح ابواب الزکاه تا اواخر الاطعمه و الاشربه را در کتابخانه مدرسه آیه الله بروجردی نجف رؤیت نموده است. نسخه های خطی: عمومی اصفهان، شماره ۲۷۷۸، ۱۱۱۸ق، ۱۶۶ برگ.

[الذریعه، ج ۱۴، ص ۲۸، ش ۱۵۹۰]

بلاغی نجفی، محمد علی بن محمد (م ۱۰۰۰ق) ۶. شرح اصول الکافی محقق تهرانی آورده است که نوه او شیخ حسن بن عباس بن محمد علی در کتاب تنقیح المقال فی علم الرجال نام آن را ذکر کرده است. نسخه ای از این شرح در فهرس معرفی نشده و در دسترس نیست.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۸، ش ۳۱۰؛ روضات الجنات (چاپ سنگی)، ص ۶۳۲؛ الکلینی والکافی، ص ۴۴۳]

تبریزی، محمد زمان ۷. شرح اصول الکافی محقق تهرانی می نویسد: «سید شهید میرزا مهدی بن هدایه الله موسوی اصفهانی خراسانی در برخی تعلیقاتش از آن نقل کرده است. گویا او ملا محمد زمان بن کلب تبریزی باشد که صاحب فرائد الفوائد است». مختصری از شرح او در کتابخانه آستان قدس رضوی، ش ۷۲۶۲ یافت شده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۷]

ترک لنکرانی، عبدالعزیز (ق ۱۴) ۸. شرح الکافی شارح مجاور مشهد بوده و در آنجا مدفون است. در فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملک اطلاعاتی بیش از این درباره کتاب و مؤلف به دست نداده است. نسخه های خطی: ملک، شماره ۱۶۳۳ (ج ۲)، قرن ۱۴، ۴۳۱ برگ؛ ملک، شماره ۲۵۴۸، قرن ۱۴، ۳۰۲ برگ.

ص: ۳۰

[فهرست نسخه خطی کتابخانه ملک، ج ۱، ص ۳۱۶]

جزایری، احمد بن اسماعیل (م ۱۱۵۱ق) ۹. الحاشیه علی فروع الکافیشیخ آقا بزرگ تهرانی آن را بر حاشیه فروع الکافی مشاهده کرده، ولی تدوین نشده است.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۱، ش ۹۸۷؛ موسوعه مؤلفی الامامیه، ج ۳، ص ۱۶۸؛ موسوعه طبقات الفقهاء، ج ۱۲، ص ۳۲]

جزایری، سید نعمت الله بن عبدالله (م ۱۱۱۲ق) ۱۰. نزهه الاخوان و تحفه الخلان (شرح روضه الکافی) شرح روضه الکافی است که تاریخ پایان تألیفش، ۱۰۹۹ یا ۱۱۱۲ ق است. نسخه های آن در نابغه فقه و حدیث (شرح حال سید نعمت الله جزایری) یاد شده است.

[نابغه فقه و حدیث، ص ۸۱؛ الذریعه، ج ۱۳، ص ۲۹۷، ش ۱۰۸۵]

جوادی، سید ذی شأن حیدر (م ۱۴۲۱ق) ۱۱. ترجمه و شرح اصول کافی (اردو) ترجمه و شرح اصول الکافی به زبان اردو است و در نشریه آینه پژوهش، شماره ۶۲، ص ۱۱۳، ضمن شرح حال مؤلف از کتاب فوق به عنوان یکی از تألیفات وی یاد شده است.

حایری تهرانی، عباس بن ملاحاجی (۱۲۹۸-۱۳۶۰ق) ۱۲. شرح و ترجمه اصول الکافی (فارسی) تهران: سنگی، ۱۳۵۸ق، ج ۱، ص ۳۰۸، وزیری. محقق تهرانی گوید که جلد اول آن که شرح کتاب العقل و الجهل بوده، به چاپ رسیده است. دو نسخه از این چاپ، در کتابخانه آستان حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام به شماره های ۱۶۲۱ و ۱۷۸۶۸ نگهداری می شود.

ص: ۳۱

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۸، ش ۳۰۹؛ مشار فارسی، ج ۳، ص ۳۲۰۹]

حسینی استرآبادی (میرداماد)، محمد باقر بن محمد (م ۱۰۴۱ق) ۱۳. التعلیقه علی الکافی تحقیق: سید مهدی رجایی اصفهان: مکتب السید الداماد، ۱۴۰۳ق، ج ۱، ص ۲۸ + ۴۰۵ص، اول، وزیری. حاشیه ای بر اصول الکافی است. آنگاه که میرداماد در صدد نگاشتن تعلیقه ای بر کتاب الکافی برآمد، دریافت که بررسی اسناد و روایات بر بررسی متون و مضامین آنها مقدم است. به همین مناسبت، تصمیم گرفت ابتدا در مجموعه ای موسوم به الرواشح السماویه از علم درایه و احوال روات سخن به میان آورد و سپس به نوشتن تعلیقات خود بر متون روایات الکافی شریف پردازد. میرداماد نام کتاب خود را التعلیقه علی الکافی نهاد و مباحثی که در تعلیقه خود بدانها پرداخته، عبارت اند از: بحث های لغوی، بحث های تفسیری، بیان تصحیفاتی که در الفاظ روایات مشاهده می شود، بحث های رجالی، شرح و تفسیر روایات، استفاده از روایات سایر کتب. میرداماد توفیق یافته تا بر روایات کتاب های العقل والجهل، فضل العلم، التوحید و یک روایت از کتاب الحججه تعلیقاتی بنگارد و از بقیه کتاب باز مانده است. در متن تحقیق شده، متن الکافی در بالای صفحات درج شده است و تعلیقه ها در پایین صفحه. محقق از نسخه عکسی دانشگاه تهران و نسخه کتابخانه شخصی خود، سود جسته است. نسخه های خطی: ده نسخه خطی از این کتاب شناسایی شده است؛ از جمله: دانشگاه تهران (میکروفیلم)، شماره ۳۴۴۹، ۱۰۴۹ق، ۱۰۶ برگ؛ مرعشی، شماره ۴۲۶۳، قرن ۱۱، ۱۱۳ برگ؛ مرعشی، شماره ۶۴۶۱، قرن ۱۲، ۵۴ برگ؛ آستان قدس، شماره ۱۲۸۸۶.

ص: ۳۲

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۲، ش ۹۹۱]

ر. ک: (۳۴۹) نگاهی به «التعلیقہ علی الکافی» میرداماد

حسینی جنفوری، سید محمد شبر بن حسین ۱۴. شرح اصول الکافی (اردو) شرح و ترجمه ای از اصول الکافی به زبان اردو است که مقداری از اوایل آن در مجله «الدین» در جنفور به چاپ رسیده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۹، ش ۳۱۲؛ الکلینی والکافی، ص ۴۴۶]

حسینی خاتون آبادی، میراسماعیل (ق ۱۲) ۱۵. شرح اصول الکافی شرح بسیار مفصّلی در چند جلد بر اصول الکافی با عناوین «قوله» است که تنها بخش هایی از کتاب التوحید از این شرح موجود است. گویا ردّی بر شرح اصول الکافی ملاصدر است. مؤلف عبارت های او را می آورد و سخت بر او خرده می گیرد و او را الشارح القدیم و در یکجا صدرالافاضل می نامد و از ملامحمد صالح مازندرانی با عنوان شارح جدید یاد می کند. همچنین در بخشی از این شرح به رساله شیخ ابراهیم کردی تهرانی شهریزی، از علمای شافعی در خصوص دفاع از ابن عربی و عقیده به وحدت وجود یاد می کند و می گوید: «وقد کتبت جوابها فی ذیل شرح العقاید العضدی و بعثته الیه». این کتاب باید در بین سال های ۱۰۸۲ تا ۱۱۰۴ ق، نوشته شده باشد. نویسنده استاد سید نعمت الله جزایری بوده است. آغاز: المجلد الخامس من شرح اصول الکافی ... من الحدیث الثامن من باب جوامع التوحید (نسخه مسجد اعظم). نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۶۹۹۳، جلد سوم شامل باب ۷ تا ۱۴ کتاب التوحید، ۱۱۰۴ ق، ۲۶۹ برگ؛ مسجد اعظم قم، شماره ۲۸۲۶، جلد پنجم، ۱۱۰۸ ق، ۲۵۵ برگ؛ ملی، شماره ۴۸۱۰ ع؛ گلپایگانی، شماره ۱۱۲/۲۷/۵۴۴۲، ۱۲ ق، ۳۰۴ برگ.

ص: ۳۳

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۵، ش ۳۰۴؛ طبقات اعلام الشیعه، قرن ۱۲، ص ۶۰؛ تتمیم امل الآمل، ص ۶۹؛ روضات الجنات، ج ۱، ص ۱۲۳، ش ۱۶۵؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۱۹۳]

ر. ک: (۶۷) شرح اصول الکافی

(۷۷) شرح الکافی

حسینی عاملی انصاری، سید بدرالدین بن احمد (ق ۱۱/۱۶). الحاشیه علی اصول الکافیتحقیق: علی فاضلی قم: دارالحدیث، اول ۱۴۲۴ ق / ۱۳۸۲ ش، ج ۱، ۳۵۲، وزیری. شیخ حر عاملی (امل الآمل، ج ۱، ص ۹۵) آن را حاشیه ای لطیف بر اصول الکافی دانسته و افندی (تعلیقات علی الأمل الآمل، ص ۴۰) درباره آن گفته است: کتابی مختصر است که تا باب السعاده والشقاوت کتاب التوحید را در بردارد. گرد آورنده این کتاب سید محمد تقی موسوی گفته است که آن را از هوامش نسخه ای از اصول الکافی جمع آوری نموده و تدوین نموده ام. در این حاشیه که تمامی اصول الکافی را در بر گرفته است با عناوین «قوله قوله»، نکاتی به عنوان شرح مطالب کتاب بیان شده است. این کتاب، به همت مرکز تحقیقات دارالحدیث به چاپ رسیده و در چاپ محققانه آن، فهارس متعددی برای کتاب تهیه شده است. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۱ / ۲۸۴۹، ۱۰۹۴ ق، ۱۳۶ برگ؛ اصفهان، کتابخانه سید محمد علی روضاتی.

۱۷. الحاشیه علی فروع الکافیگرد آورنده: سید محمد تقی موسوی گردآورنده الحاشیه علی اصول الکافی در پایان آن حاشیه می گوید: والمسؤول من الله أن یوفقنی لجمع حواشی الفروع فی محل آخر. از اینجا معلوم می شود که مؤلف، علاوه بر حواشی اصول، بر فروع نیز حاشیه نگاشته است.

ص: ۳۴

[الحاشیه علی اصول الکافی، ص ۱۶ و ۳۰۱]

حسینی قزوینی، صدر الدین محمد بن محمد صادق (زنده در ۱۱۰۹ق) ۱۸. نقد کلام ملا خلیل قزوینی (نقد صافی در شرح کافی) (فارسی) نویسنده با عناوین «قوله قوله» به نقد نظریات ملا خلیل پرداخته است. وی در سال ۱۱۰۳ ق، این کتاب را نوشته، که در ضمن مجموعه ای از تصانیف او در کتابخانه آل خراسان، موجود بوده است. آغاز: این چند کلمه در بحث فرائض از صافی در شرح کافی به خاطر رسیده و در این دقت به عنوان شرح الشرح نگاشته. نسخه های خطی: قم، قاینی، شماره ۳۳۴، به خط مؤلف، ۱۱۰۹ق.

[الذریعه، ج ۲۴، ص ۲۷۷، ش ۱۴۳۲؛ فهرستگان، ج ۶، ص ۲۱۵]

ر. ک: (۶۵) صافی [در شرح کافی] (فارسی)

حسینی مرعشی شوشتری، قاضی نور الله بن شریف الدین (م ۱۰۱۹ ق) ۱۹. التعلیقه علی روضه الکافی آیه الله مرعشی رحمه الله در مقدمه احقاق الحق، ضمن شرح حال قاضی نورالله شوشتری، التعلیقه علی روضه الکافی را جزو تألیفات وی بر شمرده است.

[احقاق الحق، ج ۱، مقدمه آیه الله مرعشی، ص ۹۷]

حسینی موسوی کرکی (سید حسین مجتهد کرکی)، سید حسین بن حسن (م ۱۰۰۱ ق) ۲۰. شرح روضه الکافی محقق تهرانی گوید: مؤلف ریاض این کتاب را از جمله تصانیف مؤلف دانسته که وی در اجازه به شاگردش سید شمس الدین محمد بحرانی از آن یاد کرده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۲۹۶، ش ۱۰۸۳]

حسینی نایینی (میرزا رفیعا)، رفیع الدین محمد بن حیدر (۹۹۸ ۱۰۸۲ ق) ۲۱. الحاشیه علی اصول الکافی (تعلیقه علی الکافی). .

ص: ۳۵

گردآوری: محمد فصیح بن اولیاء قزوینی (م ۱۰۹۱ ق) تحقیق: محمد حسین درایتی قم: دارالحدیث، اول، ۱۴۲۴ ق / ۱۳۸۲ ش، ۱ ج، ۶۷۱ ص، وزیری. حاشیه ای دقیق بر اصول الکافی تا کتاب الحجه است که فراهایی از روایات را با ذکر «قوله» توضیح داده است. این کتاب از مصادر علامه مجلسی در مرآه العقول بوده و ایشان با عبارت های «قال بعض الفضلاء»، «قيل» عبارت های میرزا رفیعا را نقل کرده است. و در آن، نکات ادبی و شرح غریب لغات احادیث و ترجمه بعضی از کلمات به فارسی درج گردیده است. مؤلف از سند احادیث غافل نبوده، بلکه عنایت اجمالی به اسناد داشته و به برخی از روایات مجهول یا مشترک و تصحیفات و... اشاره داشته است. محشی عنایت خاص و دقت فراوانی در ذکر احادیث داشته و در نقل آنچه کلینی آورده، به یک نسخه اکتفا نکرده و دیگر نسخه ها را از نظر گذرانده است. تحقیق کتاب براساس پنج نسخه انجام شده و آیات و روایات تخریج شده است. در حاشیه نسخه مطالبی از مؤلف دیگری بوده که در پاورقی آمده است. متن الکافی برای سهولت در خواندن، در بالای صفحات درج گردیده و فهرس آیات، احادیث، اعلام، کتاب ها، اختلاف نسخ و مطالب بدان افزوده شده است. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۶۳۴۲، به خط ملا خلیل قزوینی؛ گلپایگانی، شماره ۱۵۵۳، ۱۰۸۱ ق؛ مرعشی، شماره ۳۷۴۸، قرن ۱۱؛ مرکز احیاء تراث اسلامی، شماره ۲۷۳۲، قرن ۱۱.

[الذریعه، ج ۶، ص ۸۴، ش ۱۰۰۱ و ج ۱۳، ص ۹۶، ش ۳۰۷ و ج ۱۴، ص ۲۷]

حسینی همدانی نجفی، سید محمد (م ۱۴۱۷ ق) ۲۲. درخشان پرتوی از اصول کافی (فارسی) قم: مؤلف، اول، ۱۳۶۳ تا ۱۳۶۹ ش، ۶ ج، ۲۷۰۰ ص، وزیری. شرح فارسی بسیار مفصلی بر کتاب التوحید از اصول الکافی است. این شرح، شامل مباحث اعتقادی درباره توحید، نبوت، امامت، معاد و مسائل اعتقادی و فلسفی دیگر همچون قضا و قدر، جبر و تفویض، عالم مثال و... است. مؤلف با دیدگاهی فلسفی و کلامی، به تفصیل، درباره مباحث مذکور بحث نموده و از هر باب، احادیثی را انتخاب کرده و شرح داده است. در این شرح، سند روایات مورد بررسی قرار نگرفته است.

ص: ۳۶

حویزی نجفی، سید شبر بن محمد بن ثنوان (ق ۱۲) ۲۳. حاشیه الکافی حاشیه مختصری بر برخی از فرازهای اول اصول الکافی است. این نسخه، نزد محقق تهرانی بوده و حواشی مجلسی و دیگران نیز در آن، مشاهده شده است.

[الذریعه، ۶، ص ۱۸۲، ش ۹۹۴]

خاتون آبادی، سید ابوالقاسم بن محمد اسماعیل حسینی (م ۱۲۰۳ ق) ۲۴. تعلیقات علی اصول الکافیاز این کتاب در مجموعه آثار مؤلف، نام برده شده است.

[موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۲، ص ۴۹۷]

خاتون آبادی، سید محمد صالح بن عبدالواسع (م ۱۱۲۶ ق) ۲۵. تکمله شرح اصول الکافیعلّامه مجلسی به هنگام وفات، به دامادش میرمحمد صالح وصیت کرد تا شرح اصول الکافی را به اتمام رساند. وی شرح بقیه اصول الکافی که شامل نصف کتاب الدعاء، نصف کتاب الصلاه، تمام کتاب الزکاه و کتاب العشره بود به اتمام رساند.

[الذریعه، ج ۴، ص ۴۱۵، ش ۱۸۲۴]

۲۶. تکمله مرآت العقولمرآت العقول شرحی بر اصول الکافی است که توسط محمد تقی مجلسی فراهم آمده است. خاتون آبادی که از نوادگان مرحوم مجلسی است تکمله ای بر آن نگاشته است.

ص: ۳۷

[زندگی نامه علامه مجلسی، ج ۲، ص ۵۰]

ر. ک: (۸۲) مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول

(۴۱۴) فهارس مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول

خواجوی، محمد ۲۷. ترجمه شرح اصول الکافیه تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، اول، ۱۳۶۶ ش، ۳ ج، وزیری. ترجمه شرح اصول الکافی ملا صدراست که قبلاً با تحقیق ایشان چاپ شده بود. در آغاز ترجمه، مقدمه ای در نسب و شخصیت کلینی، تعریف الکافی، معرفی شخصیت شارح الکافی و بیان اوضاع و احوال زمان ملاصدرا و معرفی شرح اصول الکافی ملاصدرا دارد.

ر. ک: (۶۷) شرح اصول الکافی

دارابی اصطهباناتی شیرازی، ملا شاه محمد بن محمد (م ۱۱۳۰ ق) ۲۸. شرح اصول الکافیه شرحی بر اصول الکافی است که به نام شاه سلطان حسین صفوی نگاشته شده است. آغاز: بسمله، الحمد لله القدیم ذاته و الحدیث سماته و الشکر للمنعم العلیم الذی صفاته عین ذاته. نسخه های خطی: ملک، شماره ۱۹۳۱، ۳۵۳ برگ؛ دانشگاه تهران، شماره ۶۳۳، از آغاز تا باب المستأکل بعلمه، ۱۹۴ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۴۳۷]

دستغیب حسنی حسینی شیرازی، ابو زید محمد صالح بن عضد الدین مسعود (ق ۱۱) ۲۹. الکشف الوافی فی حل احادیث الکافیه شرحی بر کتاب الکافی است که یک نسخه از آن شناسایی شده است. این نسخه شامل جلد دوم (کتاب الزکاه)، جلد چهارم (کتاب الصوم) و جلد پنجم (کتاب الجهاد) است. این مجلدات به ترتیب، در ۲۱ ذی حجه ۱۴۰۹ ق، ۲۳ محرم ۱۰۵۰ ق، و ۲۴ رجب ۱۰۵۰ ق به رشته تحریر در آمده است. در بین دو کتاب، مطالبی آورده مبنی بر این که این شرح، با کمک الهی و الهامات خدایی انجام شده و مؤلف نسبت به صحت کتابش اطمینان داشته و از قرآن نیز تأیید گرفته است. نسخه های خطی: علامه طباطبایی شیراز، شماره ۱۱۱۷، به خط مؤلف، ۲۲۷ برگ.

ص: ۳۸

[نسخه پژوهی، دفتر یکم، ص ۳۸]

دشتکی، نظام الدین بن احمد ۳۰. حاشیه الکافی میرزا فضل الله در عین الغزال (ص ۱۱) از آن نقل کرده است .

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۴، ش ۱۰۰۳]

رضوی قمی همدانی، میرزا محمد باقر بن محمد ابراهیم (م ۱۲۱۸ ق) ۳۱. شرح اصول الکافی محقق تهرانی گوید: صاحب روضات الجنات (ص ۳۳۲ از چاپ اول) در ذیل ترجمه عمومی مؤلف، سید صدرالدین قمی (شارح الوافیة التونیة) به نقل از رجال میرزا محمد اخباری نیشابوری از این کتاب یاد کرده است .

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۶، ش ۳۰۵]

رفیعی قزوینی، سید ابوالحسن (۱۳۱۵ ۱۳۹۶ ق) ۳۲. حاشیه شرح اصول الکافی ملا صدرا شیرازی حاشیه ای مخطوط به شرح اصول الکافی ملا صدراست که ظاهرا به چاپ نرسیده است.

[موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۲، ص ۱۸]

ر. ک: (۱۵) شرح اصول الکافی

(۲۷) ترجمه شرح اصول الکافی

ص: ۳۹

(۳۸) تعلیقات علی شرح اصول الکافی لملاصالح المازندرانی

(۴۱) حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی

(۶۷) شرح اصول الکافی

(۹۲) حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی

(۳۴۳) ده نکته درباره شرح اصول کافی ملاصدرا

(۳۷۲) دیدگاه های حدیثی ملاصدرا در شرح اصول کافی

زنوری ۳۳. شرح خطبه الکافیشریحی بر خطبه الکافی کلینی است. نسخه های خطی: دانشگاه برنستون، ۱۰۶ [۶۴۶] (۴۵۷) [۶۳] و قرن ۱۳.

[الفهرس الشامل، الحدیث النبوی الشریف و علومه، ج ۲، ص ۱۰۰۱]

سبزواری، محمدجعفر بن محمود (م بعد از ۱۰۴۵ ق) ۳۴. حاشیه اصول الکافیحواشی مؤلف بر نسخه ای از اصول الکافی با رمز «جع» است که آن نسخه در سال ۱۱۹۱ ق، در مدرسه حله کتابت شده و توسط نویسنده حواشی در ربیع الثانی ۱۰۴۵ ق، تصحیح و مقابله شده است. نویسنده از شاگردان شیخ بهایی بوده است. نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۱۱۲۹۴.

سجاسی زنجانی، حسین (م بعد از ۱۳۲۰ ق) ۳۵. شرح اصول الکافیمحقق تهرانی می نویسد: علامه شیخ محمد علی اردوبادی گفته است که نسخه ای از این شرح را دیدم و مؤلف آن بر شرح ملاصدرا بسیار اعتماد کرده است. نیز در الحدیقه المبهجه از آن یاد کرده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۶، ش ۳۰۶؛ الکلینی والکافی؛ ص ۴۴۴]

ص: ۴۰

شیرینی زنجانی، سید موسی ۳۶. حاشیه الکافی مؤلف بر حاشیه نسخه ای از الکافی تحقیق شده به وسیله علی اکبر غفاری، نظریات خویش را در مورد اسناد روایات الکافی، اختلاف نسخه های آن و مصادر دیگر احادیث الکافی درج کرده است. اصل نسخه، نزد محشی و تصویر آن در مرکز تحقیقات دارالحدیث قم موجود است.

شریف، محمد قاسم بن محمد رضا (م ۱۱۲۷ ق) ۳۷. توضیح الکافی (فارسی) ترجمه و شرح روایات کتاب الایمان و الکفر کتاب الکافی است که به دستور سلطان حسین صفوی نگارش یافته و بیشتر جنبه اعتقادی فلسفی دارد. شارح ابتدا روایت را آورده و به فارسی ترجمه کرده و سپس به طور مفصل آن را شرح نموده است. جزء اول کتاب در جمادی الاول ۱۱۱۸ ق، به پایان رسیده است. آغاز: محدثان نعم متوالیه و ذاکران ممن متعالیه را زبان طاق کجا قدرت اداء شکر منعم ذوالجلال و محسن بی مثال باشد. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۵۲۹، به خط مؤلف، جمادی الاول ۱۱۱۸ ق، ۷۷ برگ؛ ملی فارس، شماره ۲۲۸، ۱۵۹ برگ.

[الکلینی والکافی، ص ۴۴۸؛ مرعشی، ج ۲، ص ۱۳۶، ش ۵۲۹]

شعرانی، ابوالحسن (۱۲۸۱-۱۳۵۲ ش) ۳۸. تعلیقات علی شرح اصول الکافی لملا صالح المازندرانی بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۱ ق / ۲۰۰۰ م، (ضمن شرح ملا صالح)، ۱۲ ج، وزیری. مرحوم شعرانی بر شرح اصول الکافی ملا صالح مازندرانی، تعلیقه هایی با عنوان «قوله قوله» زده و به توضیح و شرح فرازهای مورد نظر پرداخته است. مرحوم علی اکبر غفاری آنها را در پاورقی شرح ملا صالح آورده و با رمز (ش) از پاورقی های خویش متمایز ساخته است.

ص: ۴۱

[موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۲، ص ۱۱۲]

ر. ک: (۱۵) شرح اصول الکافی

(۲۷) ترجمه شرح اصول الکافی

(۳۲) حاشیه شرح اصول الکافی ملا صدرا شیرازی

حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی

(۶۷) شرح اصول الکافی

(۹۲) حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی

(۳۴۳) ده نکته درباره شرح اصول کافی ملاصدرا

(۳۷۲) دیدگاه های حدیثی ملا صدرا در شرح اصول کافی

شوشتی [تستری]، ملا- عبدالله (م ۱۰۲۱ ق) ۳۹. شرح الکافیاز این که ملا صالح مازندرانی و علامه مجلسی، گاهی برای شرح برخی احادیث الکافی از ملا عبدالله تستری نقل می کنند، بر می آید که این بزرگوار هم حاشیه یا شرحی بر الکافی داشته است؛ اما در فهرس و تراجم، نامی از این کتاب به میان نیامده است.

[علوم حدیث، ش ۱۳، ص ۱۸ (ده نکته درباره شرح اصول الکافی ملاصدرا، رضا استادی)]

شیرازی، احمد شریف بن کمال الدین (ق ۱۲) ۴۰. شرح التوحید من کتاب الکافیشرح کتاب التوحید اصول الکافی است که در عصر و به نام شاه سلطان حسین صفوی نوشته شده است. آغاز: الحمد لله الذی جل عن مطارح اضواء الفکر جلاله. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۲۳۴۷. به خط مؤلف؛ مؤسسه لغت نامه دهخدا، شماره ۱۷۹، ۱۱۲۲ ق.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۵۴]

ص: ۴۲

شیروانی، عبدالعزیز بن احمد بن مقدس (ق ۱۳) ۴۱. حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی حاشیه ای بر شرح اصول کافی ملاصدرا (بخش عقل و علم) است. محشی در این کتاب، علاوه بر عیب و ایراد و اشکال و تشنیعات فراوانی که بر ملاصدرا وارد کرده، او را سخت مورد طعن و انتقاد قرار داده است. این کتاب در سه جلد تنظیم شده و در روز چهارشنبه ۷ ذیحجه ۱۲۹۲ ق، تألیف آن به پایان رسیده است. آغاز: بسمله و الحمد لله رب العالمین . . . اما بعد فاعلم انی بعد الفراغ عن تصنیف رساله العلمیه . . . نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۷۱۳۹، جلد اول، به خط مؤلف، ۲۰۸ برگ؛ آستان قدس، شماره ۱۲۳۵۵، جلد دوم، به خط مؤلف، ۲۰۹ برگ؛ آستان قدس، شماره ۱۲۳۵۶، جلد سوم، به خط مؤلف، ۲۰۶ برگ.

[رضوی، ج ۱۴، ص ۲۲۴ و ۲۲۵؛ فهرستگان، ج ۳، ص ۴۲۰]

ر. ک: (۱۵) شرح اصول الکافی

(۲۷) ترجمه شرح اصول الکافی

(۳۲) حاشیه شرح اصول الکافی ملاصدرا شیرازی

(۶۷) شرح اصول الکافی

(۹۲) حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی

(۳۴۳) ده نکته درباره شرح اصول کافی ملاصدرا

(۳۷۲) دیدگاه های حدیثی ملاصدرا در شرح اصول کافی

شیروانی مجلسی، حیدر علی بن میرزا محمد بن حسن (ق ۱۲) ۴۲. الحاشیه علی الکافی سید حسن صدر در تکمله الامل الآمل گوید: آن را دیده ام، کتاب مبسوطی است. بخشی از این حاشیه که مربوط به اوایل فروع الکافی است در کتابخانه حاج سید علی ایروانی در تبریز، ضمن مجموعه ای از رسائل ملا حیدر موجود بوده است.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۲، ش ۹۹۳]

ص: ۴۳

طالقانی، شیخ مرتضی (م ۱۳۶۳ ق) ۴۳. حاشیه الکافیاز این حاشیه اطلاعی در دست نیست، جز این که در کتاب المسلسلات از آن یاد شده است.

[المسلسلات فی الاجازات، ج ۲، ص ۳۰۰]

طسوجی، عبدالنبی بن محمد (م ۱۲۰۳ ق) ۴۴. الحاشیه علی الکافیدر فهرست آثار مؤلف، از این کتاب یاد شده است.

[موسوعه طبقات الفقهاء، ج ۱۳، ص ۳۷۵]

طوسی، نصیرالدین محمد بن محمد بن حسن (م ۶۷۳ ق) ۴۵. شرح الکافیدر میان آثار طوسی، نامی هم از شرح الکافی وی برده شده، ولی نشانی از آن در دست نیست.

[الکلینی والکافی، ص ۴۴۳؛ اعیان الشیعه، ج ۱، ص ۶۱]

عاملی، زین الدین ابوالحسن علی بن حسن ۴۶. حاشیه الکافیمحقق تهرانی گوید: در برخی از فهرس نقل شده است که این حاشیه بر کتاب التوحید از اصول الکافی است.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۲، ش ۹۹۶]

عاملی (شیخ علی صغیر)، علی بن زین الدین بن محمد بن حسن ۴۷. الحاشیه علی اصول الکافیحاشیه ای با عناوین «قوله قوله» است. نویسنده، برادرزاده شیخ علی کبیر است. تاریخ تألیف این کتاب ۱۰۸۵ ق، است و نسخه ای از آن، تحریر ۱۰۸۸ ق، دارد. این حاشیه بر کتاب التوحید الکافی نگاشته شده است. این حاشیه در ادامه الدر المنظوم و در مرکز تحقیقات دارالحدیث، با تحقیق آقای محمد حسین درایتی چاپ شده است. آغاز: قوله علیه السلام: رأیت إن کان القول قولکم . . . الحاصل أنه علیه السلام قال لهذا الرجل . نسخه خطی: خوانساری، شماره ۱/۹۳۶، به خط مؤلف.

ص: ۴۴

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۳، ش ۹۹۷]

عاملی (شیخ علی کبیر)، علی بن محمد بن حسن بن زین الدین (م ۱۱۰۳ یا ۱۱۰۴ ق) ۴۸. الدر المنظوم من کلام المعصوم تحقیق: محمد حسین درایتی قم: دارالحدیث، ۱۴۱۶ق. شرح کتاب اصول الکافی به صورت «قوله قوله» است که شرح خطبه و کتاب العقل و کتاب العلم آن، به اتمام رسیده است. نویسنده در سال ۱۰۶۱ ق، از نگارش آن فراغت یافته است. با این که در پایان جلد اول به جلد دوم در حاشیه کتاب التوحید حواله می دهد، لیکن ظاهراً نوشته نشده است. آغاز: أصح الأخبار سندا و أعلاها و أحسن الآثار متنا و أغلاها و أوثق الأحادیث معنا و أقواها حمد من تواترات اصول نعمه و فروعها. نسخه های خطی: دانشگاه تهران (مشکوه)، شماره ۹۴۶؛ مرعشی، شماره ۱۶۴۷، ۱۱۸ برگ؛ مرعشی، شماره ۳۵۴، ۱۰۹۵ ق، ۱۱۱ برگ؛ مسجد اعظم، شماره ۵۶۴، ۱۰۶۱ ق، ۱۴۰ برگ.

[الذریعه، ج ۸، ص ۷۹ و ج ۱۳، ص ۹۸؛ الشیخ الكلینی البغدادی و کتابه الکافی، ص ۱۶۲ و ۴۴۵]

عاملی (شیخ بهایی)، بهاء الدین محمد بن حسین (۹۵۳-۱۰۳۰ ق) ۴۹. حاشیه الکافیدر مقدمه زبده الاصول، مصحح کتاب، ضمن بیان تألیفات شیخ بهایی، از حاشیه الکافی وی یاد می کند.

[زبده الاصول، مقدمه]

عاملی، محمد بن حسن بن زین الدین (م ۱۰۳۰ ق).

ص: ۴۵

۵۰. حاشیه علی اصول الکافی شیخ علی بن شیخ محمد در کتاب الدر المنثور می نویسد: از تألیفات پدرم، کتابی مشتمل بر مسائل و بعضی از احادیث الکافی است که من آن را در کتاب الدر المنظوم نقل نموده ام و در آن، فواید متفرقی وجود دارد.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۳، ش ۱۰۰۰؛ کشف الحجب والاسرار، ص ۱۸۴]

عاملی فتونی، ابوالحسن بن محمد طاهر شریف (م ۱۱۳۸ ق) ۵۱. حاشیه الکافیاًقا بزرگ تهرانی گوید: آن را بر حاشیه نسخه ای از کتاب الصلاه الکافی دیده ام.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۰، ش ۹۸۵؛ موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۲، ص ۱۱۹]

عریضی امامی اصفهانی، علی بن محمد (ق ۱۱۱) ۵۲. جنه الخلد (فارسی) نویسنده در مقدمه جنه السلام خود، عنوان نموده که کتابی به نام جنه الخلد در موضوع شرح الکافی نوشته است؛ اما نسخه ای از آن یافت نشده است.

[فهرستگان، ش ۷۸۲۷]

علوی عاملی، احمد بن زین العابدین (ق ۱۱) ۵۳. حاشیه اصول الکافیتحقیق: سید صادق اشکوری قم: دارالحدیث، اول ۱۴۲۷ ق / ۱۳۸۵ ش، ۴۷۶ص، وزیری. حاشیه مختصری بر اصول الکافی با عناوین «قال اقول» است. نویسنده در این حاشیه بیشتر به جنبه های ادبی و فلسفی می پردازد و به موضوعات دیگر، کمتر نظر دارد. توضیحات محشی بسیار مختصر بوده و فقط مواضعی را که مهم بوده، حاشیه زده است. لذا از تکرار مکررات پرهیز نموده و بخش عمده ای از اصول الکافی را در بر دارد. این کتاب به همت مرکز تحقیقات دارالحدیث به چاپ رسیده و در چاپ محققانه آن، فهارس متعددی برای کتاب تهیه شده است. آغاز: الحمد لله الذی انطق لسان العقل بحسن ثنائه و... نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۲۸۴۹، محرم ۱۰۷۰ ق، ۲۲۸ برگ.

ص: ۴۶

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۱، ش ۹۸۸؛ موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۳، ص ۵۶۷؛ التراث العربی، ج ۲، ص ۳۳۶]

غفاری، علی اکبر (م ۱۳۸۳ ش) ۵۴. تعلیقات علی الکافیتهران: اسلامیه، اول، ۱۳۸۸ ق، وزیری. وی اصول، فروع و روضه الکافی را مقابله و تصحیح نموده و تعلیقات سودمندی که از شروح مختلف برگرفته بر آن افزوده است. و گاهی به بیان معنای واژگان پرداخته و گاهی معنای عبارتی را توضیح داده است. فندرسکی، سید ابوطالب بن میرزا بیک

۵۵. حاشیه علی اصول الکافی حاشیه جلیلی است بر اصول الکافی که سید ابوطالب، نوه میر ابوالقاسم فندرسکی نوشته است.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۱، ش ۹۸۶؛ موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۲، ص ۲۰۹]

فیض کاشانی، محسن بن مرتضی (م ۱۰۹۱ ق) ۵۶. بیانات الوافی لأحادیث اصول الکافیاین شرح از ملا محسن فیض کاشانی است، ولی تدوین ایشان نیست؛ بلکه مجموعه ای از بیانات وی در خصوص احادیث اصول الکافی است که در کتاب الوافی آمده است. یکی از عالمان شیعه آنها را از کتاب الوافی استخراج نموده و بر اساس ابواب اصول الکافی مرتب کرده است؛ چنان که به صورتی شرحی مستقل بر آن کتاب در آمده است. جامع این کتاب، از ذکر نام خویش احتراز جسته است.

[الذریعه، ج ۳، ص ۱۸۴، ش ۶۵۶ و ج ۱۲، ص ۹۹]

ص: ۴۷

قاریاغدی، محمد حسین (م بعد از ۱۰۹۸ ق) ۵۷. البضاعه المزجهاين كتاب، مشتمل بر شرح مبسوطی بر کتاب روضه الكافی محمد بن یعقوب کلینی است که احادیث را با عنوان «متن» و توضیحات خود درباره سند و متن را به عنوان «شرح» آورده است. مؤلف در آغاز، فهرست موضوعی مطالب روضه الكافی را در سی باب ذکر نموده است. تألیف جلد اول شرح در ۱۴ محرم ۱۰۹۸ ق، به پایان رسیده است. محقق تهرانی (مصنفی المقال، ص ۱۵۰) گفته است که این شرح، مشتمل بر مباحثی در فواید رجالی است. ایشان (الذریعه، ج ۱۳، ص ۲۹۶، ذیل ش ۱۰۸۳) این کتاب را با عنوان شرح روضه الكافی و نیز با عنوان رجال الشيخ محمد حسین بن قاریاغدی (همان، ج ۱۰، ص ۱۱۳) فهرست نموده است. آغاز: الحمد لله الناشر فی الخلق والبسط فیهم بالوجود یده. نسخه های خطی: کتابخانه سید محمد علی قاضی طباطبایی، ۱۱۰۰ ق؛ مرعشی، شماره ۷۶۹۲۰، جلد اول، تصحیح شده و حواشی دارد، ۲۵۵ برگ.

[الذریعه، ج ۳، ص ۱۲۷ و ج ۶، ص ۱۸۲ و ج ۱۰، ص ۱۱۳ و ج ۱۳، ص ۲۹۶؛ مصنفی المقال، ص ۱۵۰؛ التراث العربی، ج ۱، ص ۴۰۱؛ فهرستگان، ج ۲، ص ۴۵۹]

قزوینی، امیر محمد معصوم بن امیر فصیح (م ۱۰۹۱ ق) ۵۸. شرح اصول الکافینسخه ای از این کتاب که تقریظ میرزا رفیع الدین نایینی را داشته در قزوین نزد نواده مؤلف (حاج سید جوادی ها) بوده است. مصلح الدین مهدوی در زندگی نامه علامه مجلسی (ج ۲، ص ۹۹) یکی از تألیفات وی را حواشی بر تعلیقات میرزا رفیعا دانسته است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۰۰، ش ۳۱۵؛ الکلینی والکافی، ص ۴۴۵]

قزوینی، محمد باقر بن غازی (زنده در سال ۱۱۰۳ ق) ۵۹. حاشیه الصافینویسنده که برادر ملا خلیل قزوینی است حاشیه ای بر کتاب برادر خویش نوشته است. سید صدرالدین محمد بن محمد صادق حسینی قزوینی در نقد خویش بر کتاب ملا خلیل از آن نقل کرده است.

ص: ۴۸

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۴۵، ش ۷۸۷]

ر. ک: (۱۸) نقد کلام ملا خلیل قزوینی (نقد صافی در شرح کافی) (فارسی)

(۶۵) صافی [در شرح کافی] (فارسی)

قزوینی، محمد مهدی بن علی اصغر (م ۱۱۲۹ ق) ۶۰. حاشیه الشافی مؤلف از شاگردان ملا-خلیل قزوینی بوده و بر باب توحید از الشافی فی شرح الکافی استادش حاشیه ای نگاشته است.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۰۵، ش ۵۶۷]

ر. ک: (۶۴) الشافی فی شرح الکافی

۶۱. شرح الکافیشرحی است بر الکافی که در ۱۰۶۴ ق، تألیف شده است. شارح از شاگردان ملا خلیل قزوینی بوده و حاشیه ای نیز بر شرح کتاب التوحید از الشافی استادش دارد. آغاز: الحمد لله جامع الشتات مؤلف المتفرقات... و بعد فیقول... ابن علی اصغر محمد المدعو بمهدی القزوینی. نسخه های خطی: ملک، شماره ۱۹۴۶، ۱۰۸۴ ق، ۵۸۲ برگ.

[تراجم الرجال، ج ۳، ص ۳۹۷]

قزوینی، ملا خلیل بن غازی (م ۱۰۸۹ ق) ۶۲. رساله نجفیه این رساله در پاسخ به سؤالات عده ای از علمای نجف نگاشته شده است. آنان پس از مطالعه شرح الکافی ملا خلیل درباره برخی از مطالب طرح شده در آن سؤالاتی را تنظیم کرده و برای وی فرستاده اند. او در پاسخ به سؤالات آنان، این رساله را با عنوان «کلام سائل کلام مجیب» سامان داده است. این رساله در فصلنامه علوم حدیث، ش ۱۹، ص ۱۴۴ ۱۶۲ به چاپ رسیده است. آغاز: الحمد لله رب العالمین، و بعد این رساله نجفیه مشتمل است بر مکتوبی متضمن به سؤالات. نسخه های خطی: گلبایگانی، شماره ۳۳ ۳۵، ۱۱۰۲ ق؛ دانشکده ادبیات دانشگاه تهران (امام جمعه)، شماره ۲۱۶۰؛ مرکز احیای میراث اسلامی، شماره ۱۱۹۱، ق ۱۲.

ص: ۴۹

[علوم حدیث، شماره ۱۹، ص ۱۴۶]

۶۳. رموز التفاسیر الواردة عن الائمة الصادقین علیهم السلام الواقعة فی الکافی والروضه محقق تهرانی نسخه ای از این کتاب را در مشهد نزد شیخ عباس قمی، قبل از وفاتش، دیده است. آغاز: احببت ان اصنف رساله رموز تفاسیر الائمة علیهم السلام لتعین موضع ما تعلق بكل آیه منه .

[الذریعه، ج ۱۱، ص ۲۵۱، ش ۱۵۳۸؛ الکلینی والکافی، ص ۴۵۴؛ روضات الجنات، ص ۲۶۷]

۶۴. الشافی فی شرح الکافی شرح مزجی عربی بسیار مفصلی بر کتاب الکافی است. بنا به گفته محقق تهرانی (الذریعه، ج ۱۳، ص ۶) این شرح به نام خلیفه سلطان حسینی مرعشی تألیف شده و در مکه به سال ۱۰۵۷ ق، بدان شروع کرده و تا آخر ابواب طهارت تألیف شده و موفق به اتمام کتاب نشده است. آغاز: الحمد لله علی ما وفقنا للتمسک بالثقلین ولم يجعلنا من الذین نسوا عتره نبیهم فی أفكارهم فی الفروع و احد الاصولین. نسخه های خطی: حدود پنجاه نسخه از جلدهای مختلف کتاب، در کتابخانه های مختلف ایران شناخته شده که در فهرستگان نسخه های خطی حدیث و علوم حدیث مسطور است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۵ و ج ۱۴، ص ۲۷؛ التراث العربی، ج ۳، ص ۲۲۳؛ الکلینی والکافی، ص ۱۶۲؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۱۶۳]

ر. ک: (۶۰) حاشیه الشافی

(۱۰۱) حاشیه الشافی فی شرح الکافی

ص: ۵۰

(۴۰۰) تصحیح و تحقیق کتاب «العقل والجهل» از نسخه خطی «الشافی فی شرح اصول الکافی» ۶۵. صافی [در شرح کافی] (فارسی) تصحیح: مولوی سید تصدق حسن صاحب رضوی لکنهو: سنگی، ج ۱ (کتاب العقل)، ۱۹۰۶م، ۱۵۴ص، رحلی. لکنهو: سنگی، ج ۲ (کتاب التوحید)، ۲۸۰ص، رحلی. لکنهو: سنگی، ج ۳ (کتاب الحججه)، ۳۷۲ص، رحلی. لکنهو: سنگی، ج ۴ (کتاب الایمان والکفر)، ۳۵۸ص، رحلی. لکنهو: سنگی، حصه ج ۴ (بقیه کتاب الایمان والکفر)، ۱۳۲۳ق، ۳۶۴ص، رحلی. لکنهو: سنگی، ج ۵ (کتاب الدعاء)، ۱۳۲۳ق / ۱۹۰۵م، ۲۶۴ص، رحلی. لکنهو: سنگی، ج ۶ (کتاب فضل القرآن)، ۷۶ص، رحلی. لکنهو: سنگی، ج ۷ (کتاب العشره)، ۶۸ص، رحلی. شرح فارسی مفصلی در دوازده جلد (۳۴ جزء) است، که پس از نوشتن مقداری از شرح عربی موسوم به الشافی، طی بیست سال بدان پرداخته و کتاب را به شاه عباس دوم صفوی تقدیم کرده است. شارح، متن روایت ها را به عربی به عنوان اصل آورده و سپس به فارسی شرح می نماید و در ضمن شرح به خصوصیات لغوی الفاظ و ضبط و اعراب آنها نیز می پردازد. تألیف این شرح در سال ۱۰۶۴ق، در محله دیلمه قزوین شروع شده و در سال ۱۰۸۴ق، به پایان رسیده است. آغاز: فتح گنجینه شاهی شرح کافی احادیث رازداران الهی گشاد. نسخه های خطی: ۳۲۹ نسخه از جلدهای مختلف کتاب در فهارس نسخ خطی فهرست شده است.

[الذریعه، ج ۱۴، ص ۲۷ و ج ۱۵، ص ۴؛ رضوی، ج ۱۴، ص ۳۳۵ ۳۱۹، ش ۵۹۷ ۶۳۲؛ مشار فارسی، ج ۳، ص ۳۳۶۹؛ الکلینی والکافی، ص ۱۶۲ و ۱۷۲؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۴۸۱]

ر. ک: (۱۸) نقد کلام ملا خلیل قزوینی (نقد صافی در شرح کافی) (فارسی)

(۵۹) حاشیه الصافی

ص: ۵۱

(۱۰۷) مختصر الصافی فی شرح الکافی (فارسی)

(۳۹۷) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

(۴۰۴) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

(۴۰۸) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

قطیفی بحرانی خطی، محمد بن عبدالجبار (م ۱۲۴۱ ق) ۶۶. هدی العقول فی شرح احادیث الاصول شرح مفصلی بر بخش اصول از کتاب الکافی با عناوین «قوله قوله» است. شارح در کتاب خود بر آرای فلاسفه و عرفا خصوصا ملا صدرا و فیض کاشانی ایراد می کند. محقق تهرانی از مؤلف انوار البدرین نقل می کند: این کتاب، بزرگ ترین شرح الکافی است که در چهارده مجلد تدوین شده است. ده مجلد آن پاکنویس و بقیه آن به حالت اولیه باقی مانده است. برخی از مجلدات آن را دیده ام که پر از تحقیق و تدقیق است. این کتاب از سوی دار المصطفی قم تحقیق شده و در ده جلد چاپ شده است. نسخه های خطی: سپهسالار، شماره ۱۷۰۰؛ آستان قدس، شماره ۱۳۱۴۷، ۱۲۴۴ ق، ۲۳۲ برگ؛ مجلس، شماره ۶۷۳، ۱۲۱ برگ؛ مرعشی، شماره ۱۸۰۸، ۱۲۴۲ ق، ۲۱۸ برگ؛ مرعشی، شماره ۲۹۰۸، ۱۲۷۹ ق، ۱۷۸ برگ؛ مرعشی، شماره ۳۴۹۲، ۱۹۲ برگ.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۰۰، ش ۳۱۴]

قوامی شیرازی (ملا صدرا)، محمد بن ابراهیم بن یحیی (م ۱۰۵۰ ق) ۶۷. شرح اصول الکافیتصحیح: محمد خواجوی تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، اول، ۱۳۶۷ و ۱۳۷۰ ش، ۳ ج، وزیری. شرح مفصل فلسفی و حکمی بر اصول الکافی است و کتاب العقل و الجهل، کتاب التوحید، کتاب فضل العلم و تا باب یازدهم کتاب الحجه را در بر می گیرد. در مجموع، شامل شرح ۵۰۳ حدیث است و در سال ۱۰۴۴ ق، در شیراز از تألیف آن فراغت یافته است. مجلد سوم این شرح با تعلیقاتی از ملا علی نوری همراه است. پیش از چاپ دیگر شده چندین بار به صورت سنگی در قطع رحلی به چاپ رسیده است. نسخه های خطی: از این کتاب ۸۴ نسخه فهرست شده است؛ از جمله: آستان قدس، شماره ۵۴۹؛ مرعشی، شماره ۱۲۱۸۹.

ص: ۵۲

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۹، ش ۳۱۳؛ الکلینی والکافی، ص ۱۶۱؛ مشار عربی، ص ۵۴۱؛ التراث العربی، ج ۳، ص ۳۸۱؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۱۹۵]

ر. ک: (۱۵) شرح اصول الکافی

(۲۶) ترجمه شرح اصول الکافی

(۳۲) حاشیه شرح اصول الکافی ملا صدرا شیرازی

(۴۱) حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی

(۹۲) حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی

(۳۴۳) ده نکته درباره شرح اصول کافی ملاصدرا

(۳۷۲) دیدگاه های حدیثی ملا صدرا در شرح اصول کافی

کاظمی (ابن الوندی)، شیخ ابراهیم بن قاسم (ق ۱۰/۶۸). حاشیه الکافیحاشیه ای بر اصول الکافی و فروع الکافی است. محقق تهرانی گوید: آن را به خط مؤلف در حواشی نسخه ای از الکافی دیدم که در ۹۹۴ ق، نوشته شده بود.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۰، ش ۹۸۴ و ج ۵، ص ۳۹]

کاظمی (ابن الوندی)، قاسم بن محمد بن جواد ۶۹. حاشیه الکافیحواشی این نویسنده در کنار حواشی فرزندش ابراهیم بر نسخه ای از الکافی، در کتابخانه سید مهدی آل حیدر کاظمی موجود است.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۳، ش ۹۹۹]

ص: ۵۳

کاظمی (ابن الوندی)، محمد بن قاسم ۷۰. حاشیه الکافیحواشی این نویسنده نیز در کنار حواشی پدر و برادرش بر همان نسخه است

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۴، ش ۱۰۰۲]

گلپایگانی، ملا محمد تقی (م ۱۲۹۸ ق) ۷۱. شرح اصول الکافی [موسوعه طبقات الفقهاء، ج ۱۳، ص ۵۵۳]

گنابادی، سلطان علی شاه (م ۱۳۲۷ ق) ۷۲. مجمع السعادات (شرح اصول کافی) شرح فارسی احادیث مشکل اصول الکافی است که در ایران به چاپ رسیده است. نسخه های خطی: مجلس سنا، شماره ۱۴۸۸، ق ۱۴، ۱۰۳ برگ.

[الذریعه، ج ۲۰، ص ۳۱]

گیلانی (ملا رفیعا)، رفیع الدین محمد بن مؤمن (ق ۱۱) ۷۳. الذریعه الی حافظ الشریعه مؤلف که یکی از شاگردان شیخ بهایی است در مقدمه کتاب خود، چند وجه اهمیت کتاب را این گونه بر می شمارد: ۱. تصحیح متون اخبار با رجوع به کتب قدما؛ ۲. رفع اجمال و اشکالات بسیاری از اخبار با استفاده از احادیث دیگر (شرح الحدیث بالحدیث)؛ ۳. مشتمل بودن بر چکیده فواید شارحان دیگر و آنچه در کتب متفرقه علمای بزرگ در تأیید حدیث یا رد آن آمده است؛ ۴. بیان واژه های مشکل با استفاده از کتب مصادر لغت؛ ۵. اشتغال این شرح بر معانی دقیق و لطیف با استفاده از اصول عقلی و مباحث فلسفی دقیق. این شرح، مشتمل بر بسیاری از اشعار عربی و فارسی مؤلف و دیگر شعراست که به مناسبت مطالب، آنها را متذکر شده است. شیخ آقا بزرگ تهرانی در نسخه ای که مشاهده نموده، فقط مقداری از حواشی محشی به خط وی از آغاز الکافی تا پایان کتاب المعیشه بوده است. در نسخه هایی که محقق مذکور موفق به دیدن آنها نشده، بقیه حواشی مؤلف موجود است. این حواشی تا پایان اصول الکافی است و مؤلف حواشی خود را بر کتاب فروع و روضه در حاشی نسخه ای از الکافی نوشته که تصویر آن نیز در مرکز تحقیقات دارالحدیث موجود و در دست تحقیق است. آغاز: الحمد لله الحفی الکافی العالم بالجلی والخافی والصلاه علی النبی الصافی والولی الوصی الوافی. نسخه های خطی: مرکز احیاء میراث اسلامی، شماره ۱۵۸۰، از آغاز الکافی تا پایان کتاب المعیشه با حاشیه مؤلف، ق ۱۱؛ مرکز احیاء میراث اسلامی، شماره ۲۰۴، اصول الکافی، ق ۱۱؛ مرکز احیاء میراث اسلامی، شماره ۴۰۳۲.

ص: ۵۴

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۶ و ج ۱۴، ص ۲۸، ش ۱۵۸۸]

گیلانی، ملانظر علی بن محسن (م ۱۲۱۷ ق) ۷۴. شرح اصول الکافی (شرح کتاب التوحید) شرح متوسط و متینی بر کتاب التوحید از اصول الکافی است که گاهی متعزض مباحث رجالی هم می شود. مؤلف در این شرح از مبانی کلامی و فلسفی بهره برده و از ملاصدرا به عنوان صدر الحکماء نقل قول می کند. آغاز: فنقول: قال المصنف طاب ثراه کتاب التوحید، اعلم أنك ستعلم أن للتوحید معان متعدده. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۱۱۱۴۴، ۱۲۰۶ ق، ۱۸۷ برگ.

[مرعشی، ج ۲۸، ص ۲۰۹]

ص: ۵۵

لکهنوی (شمس العلماء)، سید ناصر حسین بن ابی ظفر مهدی (م ۱۳۶۱ ق) ۷۵. حاشیه اصول الکافی مؤلف، فرزند میر حامد حسین صاحب عبات الانوار است و بر من لایحضره الفقیه نیز حاشیه دارد.

[المسلسلات فی الاجازات، مرعشی، ج ۲، ص ۱۱۲]

مازندرانی، محمد هادی بن محمد صالح (م ۱۱۲۰ ق) ۷۶. شرح فروع الکافی شرحی بر الکافی است که ملا هادی در تکمیل شرح پدرش بر الکافی نگاشته و ظاهراً در بین سال های ۱۰۹۰ تا ۱۱۰۶ ق، تألیف شده و به گفته علامه تهرانی تنها شرح بر فروع الکافی است و شامل شرح کتاب الزکاه، الحج و الصوم. این کتاب از سوی مرکز تحقیقات دارالحدیث به دست تحقیق سپرده شده است. آغاز: بسمله کتاب الطهاره، کتاب فعال من الکتب و هو الجمع. نسخه های خطی: هفت نسخه خطی از این شرح شناخته شده است؛ دانشگاه تهران، شماره ۵۲۳۰، کتاب الحج، ۱۱۰۶ ق، ۱۲۴ برگ؛ دانشگاه تهران، شماره ۱۸۴۰، کتاب الطهاره، ۱۱۱۴ ق، ۲۰۰ برگ؛ مسجد گوهرشاد، شماره ۹۴۲، ۱۱۳۱ ق، ۲۹۱ برگ؛ فاضل خوانساری، شماره ۱۶۵، زکات و صوم و حج، ۱۱۳۴ ق، ۲۶۴ برگ؛ ملک، شماره ۱۳۵۲، کتاب الطهاره تا نیمه صلاه مسافر، ق ۱۲، ۲۴۵ برگ.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۳۸۰]

مازندرانی، ملا محمد صالح بن احمد (م ۱۰۸۶ ق) ۷۷. شرح الکافی تحقیق و تعلیق: میرزا ابوالحسن شعرانی بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۱ ق / ۲۰۰۰ م، ۱۲ ج، وزیری. شرحی مزجی و مبسوط است و آن را از بهترین و سودمندترین شروح الکافی بر شمرده اند. شارح در این شرح، ایرادهای زیادی بر ملاصدرا وارد می کند. شرح چاپ شده شامل تمامی اصول و روضه است؛ اما معلوم نیست چرا که شیخ آقا بزرگ تهرانی گفته است در این کتاب، کتاب های العقل و الجهل، التوحید، الحججه، الايمان و الکفر و الدعاء از اصول الکافی و الزکاه و الصوم از فروع الکافی و تمامی روضه الکافی شرح شده است. نسخه های خطی: ۱۸۷ نسخه از این کتاب در بخش فهرستگان نسخه های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه فهرست شده است.

ص: ۵۶

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۷ و ۲۹۷، ش ۱۰۸۴ و ج ۱۴، ص ۲۷؛ التراث العربی، ج ۳، ص ۳۸۱؛ الکلینی والکافی، ص ۱۶۱؛ معجم مؤلفی الشیعه، ج ۱، ص ۳۸۱]

ر.ک: (۳۵۱) عقل از دیدگاه ملاصالح مازندرانی

(۳۶۹) روش فهم حدیث در شرح اصول الکافی ملاصالح مازندرانی

مجنوب تبریزی، محمد (م بعد از ۱۰۸۴ق) ۷۸. الهدایا لشیعه ائمه الهدی (شرح الکافی) شرح مفصّلی است بر الکافی ثقه الاسلام کلینی، با عنوان های «هدیه»، شامل دوازده مقدمه و سی جزو و خاتمه. شارح در مقدمات دوازده گانه مباحثی از علوم حدیث، خصوصا علم رجال را مطرح کرده و در مقدمه دوازدهم خطبه الکافی را شرح نموده است. مباحث مقدمه ها از این قرار است: ۱. از «عدّه من أصحابنا» در الکافی؛ ۲. اصطلاح جدید بعض المعاصرین در اسامی رجال؛ ۳. معنی قولهم: قد أجمعت العصابه علی تصحیح ما یصحّ عنه؛ ۴. المعروفون باللقاب والکنی؛ ۵. من الذین ضبطت روایتهم بالعدد...؛ ۶. الصحیح عند القدماء والمتأخّرين؛ ۷. معنی الوجوب والسّنّه والأمر بالشیء و الکراهه والنهی عن الشیء فی کلام المعصومین علیهم السلام؛ ۸. أسماء وألقاب وکنی المعصومین علیهم السلام؛ ۹. امام زمان (عج)؛ ۱۰. ذمّ القدریه، مؤلف در این مقدمه، قدریه در روایات را بر صوفیه تطبیق می دهد؛ ۱۱. فی فهرس أجزاء الهدایا؛ ۱۲. فی بیان خطبه الکافی، شامل دوازده «هدیه». شارح در جای های مختلف به صوفیه و فلاسفه حمله کرده و نظریات آنان را رد می کند. وی از ملاخلیل قروینی (متوفی ۱۰۸۹ق) با عنوان و دعای «برهان الفضلاء مولانا خلیل الله القزوینی سلّمه الله» نقل قول می کند. هم چنین از محمد امین استرآبادی، سید میرزا رفیعی نایینی، ملا احمد اردبیلی و ملا محسن فیض کاشانی نقل قول می نماید. و در مقدمه از شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۷-۱۱۰۵) به تجلیل یاد می کند. نام کتاب در الذریعه «الهدایا» و «الهدایا و سرّ من رأی» ثبت شده، ولی در نسخه حاضر به عنوان «الهدایا لشیعه ائمه الهدی» تصریح شده است. شارح به نام خود اشاره ای نکرده، جز این که در ابتدای نسخه استاد روضاتی حفظه الله تعالی آمده است: «المجلّد الثالث من کتاب الهدایا و سرّ من رأی تألیف مولی الفضلاء میرزا محمد المشتهر بمجنوب التبریزی دام ظلّه و آیام افادته». وی در سال های ۱۰۸۳ و ۱۰۸۴ق برخی از اجزای کتاب را به پایان رسانده است. محقق تهرانی گوید: شرحی بر اصول و فروع الکافی است. قطعه ناقص از آن را در مجموعه ای در کتابخانه تهرانی در کربلا- دیده ام. بر روی این قطعه نوشته شده بود: «المجلّد الخامس من کتاب الهدایا». و در کتابخانه سلطان المتکلمین مجلداتی از شرح کتاب الحجّه از الکافی دیدم که در رمضان ۱۰۸۳ق، نوشته شده بود. بنای شارح بر آن بوده که ابتدا متن حدیث را ذکر کند و سپس تحت عنوان «هدیه» آن را شرح کند و پس از آن، به حدیث دیگر بپردازد. اخیرا دو مجلد رحلی از آن نزد سید محمد علی روضاتی یافت شد که به خط مؤلف بود. بخشی از حواشی مؤلف در حاشیه اصول الکافی، چاپ سنگی، تبریز، ۱۳۱۱ق، به چاپ رسیده است. آغاز: بسمله الحمد لله الکریم المتکرّم العظیم المتعظم علی عمیم رحمته علی عظیم نعمته... نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۳۶۳۴، ۱۰۸۳ق، ۱۹۰ برگ (جزء سوم)؛ مسجد شیخ بابا مراغه، شماره ۷، قرن ۱۱، ۹ برگ (جزء چهارم)؛ تهرانی کربلا، (جلد پنجم)؛ روضاتی اصفهان، عصر مؤلف (جزء سوم تا نهم)؛ سلطان المتکلمین، (جزء سوم).

ص: ۵۷

[الذریعه، ج ۲۵، ص ۱۶۱، ش ۶۰؛ فهرستگان، ش ۷۲۳۳]

ص: ۵۸

مجلسی، محمد نصیر بن عبدالله (برادرزاده علامه مجلسی) ۷۹. حاشیه الکافی‌سید عبد العزیز طباطبایی در تعلیقه بر الذریعه از این کتاب نام برده است.

[تعلیقه سید عبد العزیز طباطبایی بر الذریعه، ج ۱۷، ص ۲۴۵]

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (م ۱۱۱۰ ق) ۸۰. حاشیه اصول الکافی (حواشی علی اصول الکافی) شیخ آقا بزرگ تهرانی می گوید: نسخه ای از اصول الکافی نزد من موجود است و در آن حواشی علامه مجلسی را پیر محمد مقیم بن پیر نور الدین اصفهانی (از شاگردان و مجازین از علامه مجلسی) نوشته و نزد علامه مجلسی آن را قرائت نموده و علامت بلاغ به خط علامه مجلسی در آن زیاد است؛ از جمله در پهلوی نام کاتب است. تاریخ برخی از اجزای کتاب سال ۱۰۹۱ ق، است. حواشی از اول تا به آخر کتاب و رمز آن (م. ق. ر) مد ظله العالی یا دام الله ظله العالی است. در حواشی این نسخه از برخی دیگر از دانشمندان، از جمله سید شبر بن محمد بن ثنوان حواشی دیده می شود.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۱، ش ۹۹۰]

۸۱. حاشیه علی فروع الکافی‌نسخه ای از کتاب الکافی، قسمت فروع از صوم تا معیشت به خط زین العابدین بن حاج محمد دارابی موجود است که علامه مجلسی آن را مقابله و تصحیح کرده و از ابتدا تا انتها بر آن حواشی به خط خود نوشته است. نسخه های خطی: مدرسه فیضیه، شماره ۱۱۲۵.

[فیضیه، ص ۲۱۵]

۸۲. مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول‌تصحیح و تحقیق: سید هاشم رسولی محلاتی، سید جعفر حسینی تهران: دار الکتب الاسلامیه کتابخانه ولی عصر (عج)، ۱۳۵۳ تا ۱۳۶۹ ش، ۲۶ ج + ۲ ج مقدمه، وزیری. این کتاب، شرح اصول و فروع و روضه الکافی است. از این کتاب، مقام علمی و احاطه و تتبع علامه مجلسی معلوم می شود. محقق تهرانی می گوید: شرح لطیف و مفیدی است، بلکه بهترین شروح الکافی در یکصد هزار بیت است که در دوازده مجلد تألیف شده و در سال ۱۳۲۱ ق، میرزا احمد خان مشیر السلطنه آن را در چهار مجلد به چاپ رسانید. علامه مجلسی این شرح را سال ۱۰۷۶ ق، شروع نمود و تا پایان عمر به این کار مشغول بود و با این حال، این شرح ناتمام ماند. بنا بر آنچه میر محمد صالح خاتون آبادی در حدائق المقربین می نویسد، یکی از وصایای علامه مجلسی به او، تمام کردن این شرح بود و خاتون آبادی در کتاب نام برده می نویسد: اکنون بر حسب وصیت ایشان بدین کار مشغولم. آنچه علامه مجلسی شرح نموده، عبارت است از نصف کتاب الدعاء و کتاب العشره از اصول و کتاب الزکاه والخمس و نصف الصلاه از فروع. علامه مجلسی در این شرح، توجه کامل به اصول داشته و آن را بیشتر از فروع شرح داده است. سید عبد الله سبط جزایری می نویسد: سید نعمت الله جزایری چون شرح التهذیب خود را به مجلسی نشان داد، علامه مجلسی فرمود: هذه بضاعتنا ردت الینا. علامه مجلسی خود در اول شرح اصول الکافی می نویسد: من [شرح کتب اربعه را] از کتاب الکافی شروع نمودم، زیرا این کتاب جامع ترین اصول و بهترین مؤلفات فرقه ناجی و بزرگ ترین آنهاست. و در پایان جلد دوم می نویسد: من قبل از این تعلیقات بر الکافی نوشته بودم. چون دیدم دیگران آنها را گرفته و در کتاب های خود گنجانیده و از خود وانمود ساختند، این بود که چیزهایی بر آنها افزودم و این دفتر را در ربیع الثانی ۱۱۰۰ ق، پرداختم. تاریخ اتمام روضه، شب جمعه ۸ رجب

۱۰۶ق، است. این کتاب در بیست و شش جلد به چاپ رسیده و علامه مرتضی عسکری مقدمه ای در دو جلد بر آن افزوده است (زندگی نامه علامه مجلسی، ج ۲، ص ۲۰۴ ۲۰۶). نسخه های خطی: نسخه های متعددی از این کتاب در فهرست های خطی معرفی شده که بدین شرح است.

ص: ۵۹

..

ص: ۶۰

[الذریعه ، ج ۱۴ ، ص ۲۶]

ر. ک: (۲۶) تکمله مرآت العقول

(۳۶۲) علامه مجلسی و مرآه العقول

(۳۷۶) مفهوم عقل از دیدگاه دو شارح اصول کافی

(۴۰۵) ماهیت عقل از دیدگاه ملاصدرا و علامه مجلسی

(۴۱۴) فهارس مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول

مجلسی، ملا محمد تقی (م ۱۰۷۰ ق) ۸۳. شرح الکافی شرح مزجی با عناوین «قوله قوله» بر اصول الکافی است. تنکابنی درباره این اثر در قصص العلماء (ص ۲۳۱) گوید: در اخبار حلّ مغلقه فی الحقیقه ید بیضاء نموده است. محقق تهرانی در هدیه الاحباب (ص ۲۳۲) از شرح اصول الکافی نام برده است. برخی گفته اند که در کتاب شناسی ها شرحی از ملا محمد تقی مجلسی بر الکافی ذکر نشده و ظاهراً آنچه در فهرست ها (فهرستگان، ج ۴، ص ۴۱۳) به وی نسبت داده اند، از ملا صالح مازندرانی است. آغاز: بسمله، قوله. کتاب الایمان و الکفر، قدّم الایمان لآنه الأصل و الأهم و المقصود، او لآنه وجودی و الکفر عدمی. نسخه های خطی: وزیری یزد، شماره ۴۱۲؛ مجلس، شماره ۴۲۸۶، ۱۱۱۶ ق، ۳۵۸ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۴۱۳]

۸۴. فتح الباب لمغلقات الکافی حاشیه ای با عناوین «قوله قوله» بر اصول الکافی است که تنها بخش اندکی از ابتدای آن نسخه دارد و نمی دانیم اصل شرح تا کجا نگاشته شده است. آغاز: الحمد لله الکافی لنا رشح من بحر احسانه. نسخه های خطی: وزیری یزد، شماره ۹۱۲، ۲۵ برگ.

[فهرست وزیری یزد، ج ۲، ص ۷۵۱]

ص: ۶۱

مظفر، عبدالحسین بن عبدالله ۸۵. الشافی فی شرح اصول الکافی نجف: مطبعه العربی الحدیثیه ۱۳۸۹ ق، ۱۴۸ + ۱۶۸ + ۳۵۷ ص، وزیری شرح مبسوط و ارزنده ای است بر اصول الکافی که سه جلد از آن چاپ شده و بخش چاپ شده شامل شرح کتاب العقل و الجهل، فضل العلم، و التوحید است. در این شرح متن الکافی در بالای صفحات درج شده است. شارح، متن را بر اساس چند نسخه خطی تصحیح و اعراب گذاری نموده است و در شرح به متن و سند روایات پرداخته و آرای شارحان دیگر را مد نظر داشته است. شارح در مقدمه مفصل و سودمندش درباره حدیث، الکافی و کلینی بررسی های علمی ارزنده ای ارائه کرده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۶؛ مشار عربی، ص ۵۴۱؛ معجم المطبوعات النجفیه، ص ۲۲۰]

موسوی، سید محمد علی ۸۶. شرح الکافیاز این کتاب نشانی یافت نشد، جز آن که در منابع زیر یاد شده است که این کتاب به صورت سنگی، چاپ شده است.

[الکلینی والکافی، ص ۴۴۹؛ تاریخ الادب العربی، بروکلمان، ص ۱۸۴]

موسوی عاملی، سید نورالدین علی بن ابی الحسن علی بن حسین (م ۱۰۶۸ ق) ۸۷. حاشیه الکافیاز این حاشیه در تحفه الازهار سید ضامن بن شدم یاد شده است.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۲، ش ۹۹۵]

میرخانی، سید احمد بن مصطفی (م ۱۴۱۴ ق) ۸۸. شرح و ترجمه اصول کافی (فارسی) این کتاب در دو جزء سامان یافته است.

[معجم مؤلفی الإمامیه، ج ۵، ص ۲۹۹]

ص: ۶۲

نجفی، سید هاشم ۸۹. شرح الکافیاحادیث الکافی را با عناوین «السند»، «اللغه» و «المتن» شرح می نماید و به اقوال محدثان و فقها اشاره نموده و گاهی در آنها ردّ و ایراد می کند. تنها یک نسخه از این شرح، شناخته شده که بخشی از کتاب طهارت را در بردارد. آغاز: طرفین نسخه افتاده است. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۸۵۴۱، ۱۴۰ برگ.

[مرعشی، ج ۲۲، ص ۱۱۸]

نراقی، محمد نصیر بن احمد (ق ۱۳) ۹۰. جمع الشتات فی ترجمه الروایات الواردة فی المسائل الفرعیات شارع الاسلام فی شرح الکافی لثقه الإسلامشرح و تعلیقه ای نسبتاً مبسوط بر کتاب های الطهاره، الصلاه، الزکاه و الخمس الکافی است که با عناوین «قال (رض)» به شرح روایات پرداخته است. مؤلف، این شرح را به درخواست دوستانش نگاشته و به محمد شاه قاجار اهدا کرده است. آغاز: بسمله، الله اکبر کبیرا، وسبحان الله بکره واصیلاً. نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۸۵۳۲، ق ۱۳، ۲۴۶ برگ؛ ملی، شماره ۶۶۸ع، ق ۱۳، ۴۰۷ برگ.

[رضوی، ج ۱۴، ص ۲۱۶]

نوری، محمد حسین بن یحیی (زنده در ۱۱۲۷ق) ۹۱. شرح الکافیاین حاشیه از اول کتاب التوحید تا پایان باب «الهدایه من الله» و در یک مجلد نوشته شده است و نگارنده در پایان کتاب از آن به عنوان تعلیقات، تعبیر کرده است. نویسنده، شاگرد مجلسی بوده است. آغاز: بسمله. الحمد لله رب العالمین و الصلاه والسلام علی اشرف المقربین محمد و آله الطیبین. نسخه های خطی: کتابخانه حاجی میرزا باقر قاضی تبریزی، ق ۱۲؛ الهیات تهران، شماره ۳۰، کتاب الروضه، ق ۱۲.

ص: ۶۳

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۲، ش ۹۹۲ و ج ۱۳، ص ۹۶؛ الکلینی والکافی، ص ۴۴۴]

نوری، ملا علی بن جمشید (م ۱۲۴۶ ق) ۹۲. حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافیین حاشیه در پایان شرح ملا صدرا بر اصول الکافی، تصحیح خواجهی به چاپ رسیده است. آغاز: سبحانک اللهم و بحمدک توحدت فی ذاتک فخر عن ادراک. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۱۲۶۵، کتاب توحید؛ گلپایگانی، شماره ۷۱۳۳، ۱۸ برگ.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۴۲۰]

ر. ک: (۶۷) شرح اصول الکافی

هروی، امیر حسین ۹۳. حاشیه الکافیشرحی تحقیقی و توضیحی با عنوان «قوله» است. نسخه موجود از آن، از اول کتاب العقل و الجهل تا متن حدیث قال کنت عند ابی عبد الله علیه السلام و عنده جماعه من موالیه ای محبیه و تابعیه فجرى ذکر العقل و الجهل فقال ابو عبد الله علیه السلام اعرفوا العقل و جنده است. از این که مؤلف، شیخ حدیث خود را شیخ علی بحرینی (م ۱۰۶۴ ق) معرفی کرده، باید از اعلام اواخر قرن یازدهم هجری باشد. آغاز: کتاب العقل و الجهل ای هذا مکتوب فی بیان ذات العقل. نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۱۹۹۸، ۳۹ برگ.

[رضوی، ج ۵، ص ۱۲۴]

ص: ۶۴

۹۴. شرح الکافی (فارسی) شرحی فارسی بر اصول الکافی است که جز یک نسخه جزء دوم آن، بقیه مفقود است. این جلد شامل هفتاد و هشت باب است و به مبحث غیبت منتهی می شود. آغاز: کتاب الحجّه، این جزو ثانی است که کتاب چهارم است از کتب الکافی بعد از کتاب عقل و علم و توحید محمد بن یعقوب کلینی. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۲۰۳۷، جزء ثانی از فروع، ۱۴۸ برگ.

[مجلس، ج ۶، ص ۳۴]

ابن محمد شفیع ۹۵. شرح اصول الکافی محقق تهرانی می گوید: این شرح فارسی را در کتابخانه خوانساری نجف دیدم و تاریخ کتابت آن اول رجب ۱۰۸۱ ق، بود. از آن جا که مؤلف از میرزا رفیعا نایینی به سیدالمحققین تعبیر نموده، شاید از شاگردان او باشد.

[موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۱، ص ۴۶۵؛ الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۹، ش ۳۱۱؛ الکلینی والکافی، ص ۴۴۷]

مطیع بن محمود ۹۶. حاشیه الکافی حاشیه ای است با عناوین «قوله قوله» بر کتاب الکافی. نسخه موجود از این شرح، شرح کتاب الایمان و الکفر است. آغاز: کتاب الایمان و الکفر، قدم الایمان، لأنه الاصل و الایمان و المقصود لأنه وجودی و الکفر عدمی کما قیل. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۳۲۳۷، ۱۱۰۸ ق، ۲۳۶ برگ.

[مرعشی، ج ۹، ص ۳۳]

میر حسین ۹۷. شرح الکافی ترجمه و شرحی است بر الکافی کلینی. در فهرست مجلس درباره این شرح آمده است: «با ملاحظه دیباچه و سبک نگارش به نظر می رسد که کتاب خود شرحی است مستقل به فارسی نه ترجمه شرحی دیگر». آغاز: کتاب الحجّه این جزوه ثانی است که کتاب چهارم است از کتب کافی، بعد کتاب عقل و علم و توحید تصنیف ابی جعفر محمد بن یعقوب کلینی قدس سرهما به ترجمه میرحسین. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۲۰۳۷، ۱۴۸ برگ.

ص: ۶۵

[فهرستگان، ج ۴، ص ۴۱۲]

نصیر بن احمد (ق ۱۳) ۹۸. مشارع الاسلام فی شرح الکافی لثقه الاسلامیون سیسندہ می گوید: چون محمد بن یعقوب کلینی کتاب الکافی را نگاشت شرحی بر آن از لوازم بود. بسیاری از دوستان از من خواستند که مباشر این شرح شوم. پس دست به تحریر این شرح زدم و سعی در آن کردم که شرح خودم را از ابتداء الکافی شروع کنم. لذا کتاب طهاره را شروع کردم و بعد صلاه و زکوه و خمس و صوم و اعتکاف را به شرح کشیدم. مؤلف، شرح خود را به محمد شاه قاجار تقدیم نموده است. آغاز: اللّٰه اکبر کبیرا والحمد لله کثیرا و سبحان اللّٰه بکره و أصیلا. نسخه های خطی: ملی، شماره ۴۱۶۶۸، ق ۱۳، ۴۰۷ برگ.

[فهرستگان، ج ۵، ص ۴۶۷]

ناشناخته ۹۹. حاشیه الکافی حاشیه توضیحی فلسفی مختصری است گویا از یکی از شاگردان میرداماد و نسخه موجود از آن تا «باب الروح» است که شاید بیش از این نگاشته نشده است. آغاز: الحمد لله المحمود لنعمته یعنی ان نعمه الواجب جل شأنه تامه عامه شامله مستوعبه لجمیع المخلوقات بل نفس المخلوقات نعم اللّٰه تعالی بالحقیقه. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۸۷۴۶، ق ۱۲، ۵۰ برگ.

ص: ۶۶

[مرعشی، ج ۲۲، ص ۲۸۰]

ناشناخته ۱۰۰. ترجمه و شرح میراث کافی (فارسی) ترجمه و شرحی بر بخش «میراث» از کتاب کافی است، شامل پنجاه باب؛ باب اول. وجوه الفرائض، باب دوم. بیان الفرائض فی الكتاب، ... باب پنجاهم. فی میراث الخثی. نسخه ای از این رساله در ضمن مجموعه ای در کتابخانه آیه الله گلپایگانی فهرست شده است. نسخه مذکور در سال ۱۲۷۸ ق، کتابت شده است. آغاز: الحمد لله خیر الوارثین وصلى الله على محمد وآله الطيبين اما بعد چند حدیثی است در خصوص میراث از کتاب کافی ... کلینی با ترجمه اش امید که ناظران را نفع. نسخه های خطی: گلپایگانی، شماره ۹۴۳۶، ۱۲۷۸ ق، رساله اول مجموعه، ۵۹ برگ.

[فهرست عرب زاده، ص ۱۶۸؛ فهرستگان، ج ۳، ص ۱۷۲]

ناشناخته ۱۰۱. حاشیه الشافی فی شرح الکافیحاشیه ای بر قول ملا خلیل قزوینی در الشافی فی شرح الکافی در ذیل حدیث «ماجرى بین ابا الحسن موسى عليه السلام والزندیق ... در کتاب التوحید است. آغاز: روی الکلینی رُوح الله روحه فی ثالث اول کتاب التوحید فی حدیث طویل ما جرى بین ابی الحسن ... نسخه های خطی: گلپایگانی، ۱۷۰۲، ۱۱۱۳ ق، ۵ برگ.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۴۱۹]

ر. ک: (۶۴) الشافی فی شرح الکافی

ناشناخته ۱۰۲. الحاشیه علی روضه الکافیحاشیه ای کوتاه بر بخشی از احادیث روضه الکافی است. آغاز: الحمد... تعلیقات وجیزه علی کتاب الروضه. نسخه های خطی: مدرسه حجتیه قم، شماره ۶۱۴، مؤلف، ۱۳۰۲ ق.

ص: ۶۷

[فهرستگان، ج ۳، ص ۴۲۱]

ناشناخته ۱۰۳. شرح الکافی (بخش اصول) نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۱۵۳۹۵.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۴۳۸]

ناشناخته ۱۰۴. شرح اصول الکافی ترجمه و شرح مختصری بر کتاب الکافی است. در این شرح ابتدا متن عربی با عنوان «حدیث» ذکر شده، پس از آن، ترجمه تحت اللفظی با عنوان «ترجمه» و سپس شرح مختصری با عنوان «توضیح» آمده است. نسخه موجود، جزء سوم از مجلد اول کتاب است و از باب «البر بالوالدین» شروع شده و به باب «الإصرار علی الذنب» ختم می شود. گویا بخشی از الصافی فی شرح الکافی ملا خلیل قزوینی است. آغاز: باب البر بالوالدین، این بابی است در بیان فضیلت نیکی. نسخه های خطی: گلپایگانی، شماره ۳۸/۱۸، به خط مؤلف، ق ۱۱، ۱۱۰ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۰۴]

ناشناخته ۱۰۵. کنوز العارفین فی ارشاد السالکین شرح فارسی بر اصول الکافی است. مؤلف در ابتدای آن، یاد آور شده است که غرض او در این شرح بیان مرادات ملاصدرا در شرح او بر اصول الکافی بوده است. شیخ محمدرضا بن شیخ صادق نورانی اصفهانی نسخه آن را در اختیار داشته است.

[الذریعه، ج ۱۸، ص ۱۷۴، ش ۱۲۵۹]

ر. ک: شرح اصول الکافی

ص: ۶۸

ناشناخته ۱۰۶. مختصر شرح الکافی مختصری است از شرح اصول الکافی ملا محمد صالح بن احمد سیروی مازندرانی. نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۱۳۸۱۶، ق ۱۲، ۱۵۳ برگ.

[فهرستگان، ج ۵، ص ۴۴۱]

ر. ک: (۷۷) شرح الکافی

ناشناخته ۱۰۷. مختصر الصافی فی شرح الکافی (فارسی) گزیده ای از کتاب الصافی از ملا خلیل قزوینی (۱۰۸۹ ق) است که با عبارت های نیکو و روان و به نام شاه سلطان حسین نوشته شده است. در این مختصر، به ذکر معانی اخبار اکتفا می شود. آغاز: زینت دیباچه جوامع آثار ابرار و زیور عنوان شرح اخبار... نسخه های خطی: گلیایگانی، شماره ۱/۱۹، جلد اول، صفر ۱۱۳۴، ۱۹۶ برگ.

[فهرستگان، ج ۵، ص ۴۴۱]

ر. ک: (۱۸) نقد کلام ملا خلیل قزوینی (نقد صافی در شرح کافی) (فارسی)

(۵۹) حاشیه الصافی

(۶۵) صافی [در شرح کافی] (فارسی)

(۳۹۷) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

(۴۰۴) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

(۴۰۸) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

ناشناخته ۱۰۸. منتخب شرح اصول الکافیمنتخبی است در شرح محمد زمان بن کلب علی تبریزی (ق ۱۲) با عناوین «قوله» بر اصول الکافی است که شارح، ابتدا اقوال و آرای علما را درباره متن بررسی کرده، سپس با «اقول» یا «قلت» نظر خود را با توضیحاتی آورده است. به گفته محقق تهرانی، شارح از شاگردان میر محمد صالح خاتون آبادی و معاصر با فاضل هندی بوده است. یک نسخه از بخش العقل و العلم اصول الکافی از این شرح شناسایی شده است. آغاز: بسمله، فی شرح مولانا محمد زمان... قوله و یودی ما وصل الینا من. نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۷۲۶۲، ۱۱۲۳ ق، ۲۹ برگ.

ص: ۶۹

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۷، ش ۳۰۸؛ الکلینی و الکافی، ص ۴۴۸]

ناشناخته ۱۰۹. شرح اصول الکافی شرحی آمیخته با متن، نگاشته یکی از علما، وی این شرح را در سال ۱۰۵۷ ق، در مکه آغاز کرده و تا مقبوله عمر بن حنظله در اواخر کتاب العقل و الجهل، ادامه داده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۹۵، ش ۳۰۳]

ناشناخته ۱۱۰. شرح اصول الکافی شرح مفصلی است با عناوین «قوله قوله» با نقل اقوال بزرگان علمای شیعه در آغاز حدیث نقل می کند. پس از آن از جنبه سندی بحث کرده و بعد از جنبه دلالت بررسی می نماید و گاهی در استدلال به فلاسفه و صوفیه می تازد. نسخه حاضر جلد اول و دوم و سوم کتاب و تا باب نهم از کتاب التوحید را (باب فی ابطال الرؤیه) دارد و در نوشتن، ناتمام مانده است. و چنان که از سرآغاز مؤلف بر می آید، فقط به شرح اصول الکافی پرداخته است. آغاز: الحمد لله الذی وجوده حدیث کل ناطق و احسانه فتق آثار کل عمل رائق الذی جعل الحدیث من الصالحات. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۲۵۴۹، ۱۳۱۱ ق، ۲۶۶ برگ.

[مرعشی، ج ۷، ص ۱۳۲]

ص: ۷۰

ناشناخته (گویا از آقا حسین خوانساری) (م ۱۰۹۸ق) ۱۱۱. حاشیه الکافی حاشیه ای متوسط و توضیحی با عناوین «قوله قوله» که در برگ اول نسخه با لفظ «قیل» به آقا حسین خوانساری نسبت داده شده است. نسخه های خطی: مرکز احیاء میراث اسلامی، شماره ۲۸۹۷، ق ۱۲، ۱۵۵ برگ.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۴۳۳]

ناشناخته (یکی از شاگردان شیخ علی بحرینی ق ۱۱) ۱۱۲. حاشیه الکافی نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۱۹۹۸، ۳۹ برگ.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۴۳۲]

ص: ۷۱

۳. شرح حدیث‌ها

۳. شرح حدیث‌ها احسایی، احمد بن زین الدین (م ۱۲۴۱ ق) ۱۱۳. شرح حدیث الاسماء (۱) شرحی است بر حدیث «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ أَسْمَاءَ بِالْحُرُوفِ غَيْرِ مَصْوُوتٍ وَ بِاللَّفْظِ غَيْرِ مَنْطِقٍ...» که در اصول الکافی روایت شده است. نویسنده، آن را به درخواست شاگردش علی بن صالح بن یوسف نوشته و در ۲۹ صفر ۱۲۲۰ ق، از نگارش آن، فراغت یافته است. محقق تهرانی نسخه ای از آن را نزد سید حسین شهشهانی در تهران یافته و نسخه دیگری در کتابخانه مدرسه مجدد شیرازی در سامرا دیده که در زمان حیات شارح (۱۲۳۲ ق) کتابت شده بوده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۸۷]

۱۱۴. شرح حدیث «ان الله عزوجل لما أراد أن يخلق آدم عليه السلام...» (۲) شرح کوتاهی است بر حدیث مروی از امام صادق علیه السلام. آغاز: قال شيخنا الأحسائي رحمه الله في تأويل حدیث مروی عن ابی عبدالله علیه السلام: إن الله عزوجل لما أراد أن يخلق آدم بعث... أقول يرید بأول ساعه من يوم الجمعة. نسخه های خطی: آستان قدس (اهدایی رهبری)، شماره ۱۰۳۲، ۱۲۶۷ ق؛ مدرسه صادقیه سمنان، شماره ۶، ۱ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۲۸]

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۱۱۲.

۲- . الکافی، ج ۲، ص ۵.

ص: ۷۲

۱۱۵. شرح حدیث المسطور فی منیه الممارسینتفسیر حدیثی است که سماهیجی در منیه الممارسین در پاسخ شیخ یاسین بحرانی به نقل از الکافی و ابن بابویه ذکر کرده است. آغاز: بسمله من کتاب منیه الممارسین فی جواب مسائل الشیخ یاسین. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۵۴۴۳، ۱ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۳۲]

اخباری، محمد بن عبدالنبی (م ۱۲۳۲ ق) ۱۱۶. شرح حدیث حدوثة الأسماء (۱) شرح مختصری است بر حدیثی که از امام صادق علیه السلام در خلق اسمای الهی نقل شده است. آغاز: قال أبو عبدالله علیه السلام: ان الله تبارك و تعالی خلق أسماء بالحروف... . نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۹۲۲.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۶۸]

بارفروشی، محمد نصیر بن محمد معصوم (ق ۱۱۷(۱۲). تحفه اولی الأفهام فی شرح خبر هشام (۲) شرح مزجی بر حدیثی است که در الکافی از هشام بن حکم از حضرت صادق علیه السلام نقل شده با این سرآغاز: «یا هشام ان الله تبارك و تعالی اكمل للناس الحجج بالعقول» که شارح در ضمن شرح آن، احادیث دیگری را نیز نقل و شرح کرده است. آغاز: الحمد لله الكافي للإرشاد الی روضه الاصول و الفروع و الشافی من علل الخلاف بطب الاثمه و العقل المطبوع. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۶۳۱۰، ق ۱۲، ۳۱ برگ.

[التراث العربی، ج ۱، ص ۴۶۶؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۲۲۸]

۱- الکافی، ج ۱، ص ۱۱۲.

۲- الکافی، ج ۲، ص ۵.

ص: ۷۳

۱۱۸. جَنَّهُ الساعیشرحی است اخلاقی بر حدیث «جنود عقل و جهل» که در اصول الکافی روایت شده، با ذکر شرح حال بعضی از بزرگان شیعه در صدر اسلام در آغاز کتاب مانند: ابو طالب، سلمان فارسی، ابوذر غفاری، عمار و مقداد. آغاز: الحمد لله الذی أضاء قلوب أهل الجنة بنور اليقين والاستبصار. نسخه های خطی: روضاتی، شماره ۲۱؛ مرعشی، شماره ۱۹/۱۱۳؛ مرکز احیاء، شماره ۶۲.

بحرانی، احمد بن صالح بن طوق (ق ۱۳) ۱۱۹. شرح حدیث «من هم بحسنه» (۱) این حدیث در الکافی نقل شده است و شارح بنا به درخواست شیخ محمد بن مبارک بن علی شرحی بر آن نگاشته است. او در نیمه دوم این رساله گفته های ملا صالح مازندرانی را درباره حدیث آورده، و لذا آنها با عناوین «قال اقول» خرده می گیرد و در ۲۱ شوال ۱۲۴۳ق، این رساله را به پایان رسانده است. آغاز: ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم... قد سألتی سلاله العلماء. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۲۳۵۸، ۱۳ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۴۹]

بحرانی، محمد بن عبدالله بن علی بن حسن (زنده در ۱۷۳ق) ۱۲۰. شرح مناظره امام صادق با زندیق (۲) شرحی بر حدیث مناظره امام صادق علیه السلام با زندیق است که هشام بن حکم روایت نموده است. آغاز: الحمد لله کاشف أستار الشبه عن وجوه أخبار الراسخین فی العلم و ناسف اطوار الاشکال المشتبه. نسخه های خطی: الهیات مشهد، شماره ۶۶۶، ۱۱۷۳ق، ۶ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۴۴۴]

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۴۲۸.

۲- . الکافی، ج ۲، ص ۱۲۹.

ص: ۷۴

بغدادی (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان (م ۴۱۳ق) ۱۲۱. شرح حدیث «ان المهر ما تراضیا علیه الناس» (۱) شرح مختصری بر حدیث مروی از امام صادق علیه السلام است. آغاز: ذکر تعجب‌ها و اعجاب‌ها. شرح حدیث مناسبت را با حذف اسانید درج نموده است. خطی: مرعشی، شماره ۲۵۵، ۱۰۵۶ ق، ۶ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۳۴]

حارثی عاملی (پدر شیخ بهایی)، حسین بن عبدالصمد (م ۹۸۴ق) ۱۲۲. اربعون حدیثا شرح چهل حدیث اخلاقی انتخاب شده از الکافی است. مؤلف در تحت هر عنوان، یک حدیث مستند و در ذیل آن، احادیث مناسب را با حذف اسانید درج نموده است. برخی از عناوین این رساله عبارت است از: الاخلاص و يتبعه الخوف والرجاء، الرضا بالقضاء ويتبعه التفویض الى الله والتوكل عليه، الصبر ويتبعه حسن الظن بالله عزوجل، الشکر ويتبعه اداء الفرائض، الطاعة والتقوى ويتبعه الورع... مصحح این رساله، مقدمه ای کوتاه و شرح حال مختصری از مؤلف آورده و خصوصیات نسخه های مورد استفاده در تصحیح را بر شمرده است و در پاورقی ها به منابع احادیث اشاره کرده است. این رساله در میراث حدیث شیعه (دفتر دوم)، ص ۱۳۵ ۱۸۴ به چاپ رسیده است. آغاز: الحمد لله على نعمه الغزار والسلام على سيدنا محمد وآله الاطهار. نسخه های خطی: این رساله نسخه های متعددی دارد که در جلد دوم فهرستگان نسخه های خطی درج شده است؛ از جمله: مرعشی، شماره ۴۱۰۷، قرن ۱۰؛ مرعشی، شماره ۴۶۸۲، ۱۰۲۱ ق؛ مرعشی، شماره ۶۳۴۷، ۹۹۴ ق؛ مرعشی، شماره ۸۰۸۴، قرن ۱۲.

[الذریعه، ج ۱، ص ۴۱۴؛ فهرستگان، ج ۲، ص ۱۱۲]

۱- الکافی، ج ۵، ص ۳۷۸.

ص: ۷۵

حسینی رشتی، سید محمد کاظم بن قاسم ۱۲۳. شرح حدیث «ان الله داخل فی الأشياء» این رساله، جواب سه مسأله مشکل است. اولین جواب به پرسشی درباره حدیث مشهور منقول در الکافی است که در آن آمده است: «ان الله داخل فی الأشياء لا بالممازجه و خارج عنها لا بمزایله».

[کشف الحجب والاسرار، ص ۲۳۰]

حسینی زنجانی، سید احمد (۱۳۰۸ ۱۳۹۳ ق) ۱۲۴. شرح حدیث «من أخرجه الله عن ذل المعاصی...» (۱) شرحی است بر این حدیث که از امام صادق علیه السلام در الکافی روایت شده است. آغاز: من أخرجه الله عن ذل المعاصی إلى عز التقوی أغناه الله بلا مال و أعزه بلا عشیره و آنسه من غیر بشر. نسخه های خطی: قم، سید احمد زنجانی، بدون شماره، ۱۳۶۰ ق، ۴ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۳۹]

۱۲۵. شرح حدیث من الکافی نویسنده، این کتاب را در ۲۵ رجب ۱۳۶۰ ق، به پایان رسانده است. این شرح در مجموعه ای (ص ۱ ۲۹) قرار گرفته است. نسخه های خطی: کتابخانه شخصی آیه الله زنجانی، به خط مؤلف، ۱۳۶۰ ق، ۱۵ برگ.

[نوزده ستاره و یک ماه، ص ۴۴۴؛ موسوعه مؤلفی الإمامیه، ج ۴، ص ۳۲۴؛ فهرستگان، ج ۳، ص ۲۲۱]

حسینی علوی عریضی، سید جمال الدین حسن بن محمد باقر بن عبدالمطلب ۱۲۶. اصول جوامع العلم شرح چهار چیز است که در حدیثی در الکافی (۲) آمده است: معرفه الرب، معرفه النفس، معرفه الأحکام، معرفه ما یخرجک عن الدین من الشرك و سائر الصفات و الأخلاق الرذیله. در سال ۱۲۴۰ ق، نوشته شده که شامل مقدمه و چهار باب برای هر اصل از چهار اصل مذکور و یک خاتمه است. تهرانی گوید: نسخه آن را در کتابخانه سید محمد باقر حجت در کربلا دیدم که در آن، مؤلف باب سوم از این کتاب، یعنی معرفه الأحکام را شرح داده بود و آن را الفوائد الحائریه فی فقه الامامیه نامیده بود. آن را در سال ۱۲۴۷ ق، ... وقف کرده بود. آغاز: سبحانک اللهم و بحمدک توحدت فی ذاتک و لا یشبهک أحد فی صفاتک.

۱- الکافی، ج ۲، ص ۷۶.

۲- الکافی، ج ۱، ص ۴۸.

ص: ۷۶

[الذریعه، ج ۲، ص ۱۸۰، ش ۶۶۷]

حسینی قزوینی، صدر الدین محمد بن محمد صادق (زنده در ۱۱۰۹ق) ۱۲۷. شرح حدیث «اتفق الجميع لا- تمنع بينهم من جهة الرؤیه» (۱) شرح حدیثی است که در کتاب الکافی روایت شده و در آن، امام رضا علیه السلام دیدن خدا را در دنیا و آخرت، محال می‌شمارد. در این شرح مزجی، گفته‌های ملا خلیل قزوینی در شرح الکافی نقل و سپس رد شده است. بر این رساله عالمی به نام ملا- علی اصغر رد نوشته و از ملا- خلیل دفاع نموده و پس از آن نیز مؤلف، گفته‌های وی را رد کرده است. همین مؤلف ردیه‌ای دیگر بر بحث ارث از شرح الکافی ملا خلیل دارد که به «نقد کلام ملاخلیل» نامیده شده است. آغاز: بعد الحمد و الصلاه، هذه كلمات... لی فی حدیث الامام الثامن مولانا علی بن موسی الرضا علیه السلام. نسخه‌های خطی: مرعشی، شماره ۶۵۹۸، ۱۱۰۹ق، ۹ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۲۰]

۱۲۸. شرح حدیث الرؤیه من کتاب الکافی عن الامام الرضا علیه السلام (۲) نسخه‌های خطی: قاینی، بدون شماره، ۱۱۰۹ق.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۸۱]

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۹۵.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۹۵.

ص: ۷۷

حسینی، محمد شفیع بن بهاء الدین محمد (ق ۱۲) ۱۲۹. شرح حدیث الحر و البرد (شرح الکافی) (۱) شرحی است بر حدیثی درباره سرما و گرما که در الکافی از امام صادق علیه السلام روایت شده است. شارح، این شرح را در سال ۱۱۱۵ق، نگاشته است. آغاز: یا نور النور لك الحمد والثناء یا جلی الظهور أنت المبدء والمنتهی... انی لما تشرفت بمباحثه کتاب روضه الکافی. نسخه های خطی: ملک، شماره ۵۷۰۸، به خط مؤلف، ۱ برگ .

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۶۸]

حسینی، محمد مؤمن بن قوام الدین محمد (ق ۱۲) ۱۳۰. شرح حدیث «أنا الله لا اله الا أنا...» (۲) شرح مختصری بر حدیث قدسی «أنا الله لا اله الا- أنا خلقت الخلق و خلقت الخیر و أجرته علی یدی من أحبته...» است که بنا به درخواست جمعی از متدینین تفلیس نوشته شده و در آن از خلق افعال، سخن رفته و به آیات، احادیث و گفته های دانشمندان فلسفه و کلام استشهاد شده است. این رساله در دفتر سوم میراث حدیث شیعه، ص ۱۶۱ ۱۸۲ با تحقیق آقای علی فرخ به چاپ رسیده است. آغاز: حمد بی حد و ثنای بیرون از حد حضرت قادر مختار و خباب عادل جبّاری را سزاست که در مملکت هر وجودی پادشاه. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۱۸۳۳، ۳ برگ .

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۳۵]

حسینی مختاری نایینی سبزواری، سیدبهاء الدین محمد بن محمد باقر (ق ۱۲) ۱۳۱. حثیت الفلجه فی شرح حدیث الفرجه (۳) .

۱- . الکافی، ج ۸، ص ۳۰۶.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۱۵۴.

۳- . الکافی، ج ۱، ص ۸۰.

ص: ۷۸

شرح حدیث پنجم از کتاب توحید، باب حدود العالم است .

[الذریعه، ج ۶، ص ۲۴۸؛ الکلینی والکافی، ص ۴۴۷]

خاتون آبادی، اسماعیل بن محمد باقر (م ۱۱۱۶ق) ۱۳۲. شرح حدیث فرجه (۱) شرح مناظره زندیق با امام صادق علیه السلام معروف به حدیث فرجه است. شارح نخست این حدیث را شرح کرده و درباره تفسیر صحیح واژه زندیق و درباره هشام بن حکم تحقیق کرده است. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۳۴۵۳.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۱۷]

خواجویی اصفهانی، اسماعیل بن محمد حسین (م ۱۱۷۳ق) ۱۳۳. بیان حدیث «ان النظر إلى الكعبة عباده» (۲) این حدیث، در الکافی نقل شده و تمام آن چنین است: «عن أبي عبدالله عليه السلام: النظر الى الكعبة عباده و النظر الى الوالدين عباده والنظر الى الامام عباده». نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۶۴۷۵، ۱۰ برگ.

[فهرستگان، ج ۲، ص ۴۶۴]

۱۳۴. شرح حدیث داود بن رزین من الکافی فی العلل والأمراضین شرح، در ضمن مجموعه رسائل خواجویی، گردآوری شده است. نسخه های خطی: ملک، شماره ۱۶۰۶، ۱۲۴۷ق.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۱۷۸]

۱۳۵. شرح حدیث «ملعون ملعون من كرهه أعمى ملعون ملعون من عبد الدينار» (۳) این رساله، در مجموعه شرح الاحادیث خواجویی آمده است. نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۲۰۴۱؛ ادبیات مشهد، شماره ۳۳۸.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۱۷۸]

۱- . الکافی، ج ۱، ص ۸۰.

۲- . الکافی، ج ۴، ص ۲۴۰.

۳- . الکافی، ج ۲، ص ۲۶۸.

ص: ۷۹

۱۳۶. شرح حدیثی از نوادر الکافی شرح حدیث است از امام رضا علیه السلام که در مطلع آن آمده است: «عن الرضا علیه السلام فی رجل یتزوج متعه و...» (۱) نسخه های خطی: ملک، شماره ۱۶۰۶، ۱۲۴۷ق.

خوانساری، رضی الدین بن حسین (م ۱۱۱۳ق) ۱۳۷. شرح حدیث البیضه (۲) قم: کنگره آقا حسین خوانساری، ضمن کتاب مائده سماویه، ص ۳۷۴ ۳۷۸. شرح حدیث معروف البیضه است که هشام بن حکم از امام صادق علیه السلام نقل نموده است. این شرح را خوانساری به نام شاه سلطان حسین صفوی تألیف نموده است. نویسنده در ابتدای کتاب به شرح حال کلینی پرداخته و احوال سفرای معاصر با وی را شرح داده است. آقا بزرگ تهرانی، آن را در ضمن مجموعه ای در کتابخانه سید حسن صدر در کاظمین دیده است. آغاز: جامع سعادت جاودانی حمد و ثنای قادر توانایی است که... نسخه های خطی: آستان قدس (اهدایی رهبری)، شماره ۵۶۰، ۱۱۰۹ق.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۹۳؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۲۴۳]

ذهبی شیرازی، محمد هاشم بن محمد اسماعیل (م ۱۱۹۹ق) ۱۳۸. شرح حدیث «خلق الله الأشياء بالمشیه والمشیه بنفسها» (۳) شرح منظوم و مختصری است بر حدیثی که بدین عبارت از امام صادق علیه السلام روایت شده است: «خلق الله المشیه بنفسها ثم خلق الاشیاء بالمشیه». نسخه های خطی: ملک، شماره ۵۶۹۰، ۳ برگ.

۱- . الکافی، ج ۵، ص ۴۲۲.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۷۹.

۳- . الکافی، ج ۱، ص ۱۶۰.

ص: ۸۰

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۶۸]

سبزواری، محمدباقر بن محمد مؤمن (م ۱۰۹۰ق) ۱۳۹. شرح حدیث بر الوالدین (۱) شرحی است بر حدیث بَرِّ الوالدین که در الکافی روایت شده است. نویسنده، این رساله را به خط خود در مجموعه شیخ شمس الدین بن محمد شیرازی نوشته و در شوال ۱۰۶۲ق، از تألیف آن فارغ شده است. صاحب ریاض گفته است که آن را در مجموعه ای نزد فاضل هندی دیده ام.

[الذریعه، ج ۱۲، ص ۱۹۰]

سماهیجی، عبدالله بن صالح بن جمعه (م ۱۱۳۵ق) ۱۴۰. شرح حدیث حدوث الاسماء (۲) محقق تهرانی نوشته است: آن را در فهرست تصانیفش ذکر کرده است و نسخه ای از آن به خط یکی از علما نزد سید شهاب الدین مرعشی در قم موجود است که در سال ۱۱۱۷ق، از نوشتن آن فارغ شده است. آغاز: أما بعد، حمد الله علی ما له من الأیادی ...

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۸۷؛ کشف الحجب والاستار، ص ۲۶۸]

شاهرودی، محمد کاظم (م ۱۲۹۳ق) ۱۴۱. شرح حدیث العقل و الجهل و جنودها این شرح، مشتمل بر مباحثی حکمت آمیز بوده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۲۰۲]

شیروانی، محمد بن حسن (م ۱۰۹۹ق) ۱۴۲. شرح مناظره الزندیق مع الصادق علیه السلام شرح فارسی بر حدیث مناظره زندق با امام صادق علیه السلام است که در کتاب التوحید اصول الکافی نقل شده است. محقق تهرانی گوید: «نسخه ای از آن را در کتابخانه سید حسن صدر در کاظمین دیدم. آغاز: روایت کرده شیخ جلیل ثقة الاسلام ابو جعفر محمد بن یعقوب کلینی، عن علی بن منصور، عن هشام بن الحکم، قال: کان بمصر زندق.

۱- . الکافی، ج ۲، ص ۱۵۷.

۲- . الکافی، ج ۱، ص ۱۱۲.

ص: ۸۱

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۲۰۸]

۱۴۳. شرح حدیث «سته اشیاء لیس للعباد فیها صنع» شارح داماد مجلسی اول است و سید مهدی بحرالعلوم در الفوائد الرجالیه، در ضمن بیان تألیف مصنف، بدین رساله اشاره کرده است. محقق تهرانی گوید: «این رساله را در ضمن مجموعه ای در کتابخانه سید حسن صدر در کاظمین دیدم و نسخه دیگری از آن را در کتابخانه آستان قدس در خراسان مشاهده کردم که از موقوفات حاج عماد فهرسی بود و در تاریخ ۱۴ ذی حجه ۱۰۹۵ق، کتابت شده است». آغاز: الحمد لله ... محمد بن یعقوب کلینی رضی الله عنه روایت کرده است از محمد بن ابی عبدالله. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۴۱۳۰، ۸ برگ؛ آستان قدس، شماره ۲۰۱۹؛ دانشگاه تهران، شماره ۷۱۹۱؛ فیضیه، شماره ۱۶۶۵.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۲۰۰؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۲۸۵]

۱۴۴. شرح حدیث «ملعون ملعون من کمه أعمی ملعون ملعون من عبد الدینار» نسخه های خطی: دانشگاه تهران (میکروفیلم)، شماره ۲۴۸۹.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۳۸]

صفاخواه، محمد حسین طالعی، عبدالحسین ۱۴۵. تحفه آسمانی: بررسی تحلیلی و اسنادی حدیث لوح تهران: میقات، اول ۱۳۷۸ش، ۲۴۶ص، وزیری. نگارنده کتاب، ضمن بیان مطالبی در باب «لوح مقدس» خاطر نشان می کند که فاطمه زهرا علیها السلام در معرفی این لوح به جابر بن عبدالله انصاری گفته است: «این لوح را خدای تعالی به رسول خود هدیه کرده است و در آن نام های پدرم، همسرم، دو فرزندم و جانشینانی که از نسل من هستند، ثبت شده است». وی سپس این مباحث را در خصوص آن لوح مطرح می سازند: شناخت حدیث لوح، زمینه صدور و تاریخ انتشار، متن حدیث لوح با ترجمه فارسی بر اساس نقل ثقه الاسلام کلینی در کتاب الکافی، بررسی محتوایی حدیث لوح، بررسی اسنادی حدیث و فهرست منابع حدیث شریف لوح.

ص: ۸۲

عاملی مشغری (شیخ حر عاملی)، محمد بن حسن (م ۱۱۰۴ ق) ۱۴۶. شرح حدیث التلیش شرح حدیث مشهوری است از پیامبر صلی الله علیه و آله که فرمود: حلال بین و حرام بین و شبهات بین ذلك فمن ترك الشبهات نجا من المحرمات...». این شرح را شیخ حر در جواب اعتراض شیخ ابراهیم حسنا بر حدیث تثلث نوشته و محمد رحیم بن محمد هراتی (شاگرد شیخ و) نیز پاسخی بر جواب شیخ حر نگاشته که به نام جواب الجواب در الذریعه (ج ۵، ص ۱۷۹، ش ۷۷۸) معرفی شده است. آغاز: هذا سؤال الشيخ ابراهیم رحمه الله بسملة الحمد لله الرب العالمین... فإن قال قائل أيها السكون في طرق العمل بدلالة الحديث... . نسخه های خطی: ملی، شماره ۳۸۰۸.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۴۴]

قاری سبزواری مشهدی، حسن ۱۴۷. شرح حدیث الاسماء و بیان حدوثنانویسنده معاصر شاه سلیمان صفوی بوده است و صاحب ریاض از این کتاب یاد کرده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۸۷]

ص: ۸۳

قپانی کعبی، ابراهیم بن احمد بن علوان (قرن ۱۲ق) ۱۴۸. العقل والجهل و اسرار الاثم مؤلف در این کتاب، روایاتی را در این موضوعات جمع نموده است: فضل عقل فضایل ائمه علیهم السلام و برخی مسائل مربوط به امامت و چند باب، اسرار ولادت ائمه علیهم السلام و معجزات و کرامات ایشان را در چهارده فصل، ادعیه ای در فرج حضرت ولی عصر علیه السلام و... . آغاز: العقل والجهل أخبرنا أبو جعفر محمد بن یعقوب قال حدثني عده من أصحابنا. نسخه های خطی: مرکز احیاء میراث اسلامی، شماره ۳۳۱۲.

[فهرستگان، ج ۵، ص ۲۷]

قزوینی، خلیل بن محمد زمان (۱۲ق) ۱۴۹. شرح حدیث فرجه شرح حدیثی است در اثبات توحید که از امام صادق علیه السلام در الکافی (ج ۱، ص ۸۰) نقل شده و به حدیث فرجه مشهور است. این شرح به روش فلسفی بوده و در سال ۱۱۳۷ق، به پایان رسیده است. آغاز: اللّٰه احمد علی ما فرج لی فی حل حدیث الفرجه بعد ما مضی علی عدم انحلاله قرب ألف سنین. نسخه های خطی: دانشگاه تهران (میکروفیلم)، شماره ۲۹۸۶، ۱۳۶۵ق، ۱۰ برگ؛ مرعشی، شماره ۱۰۲۱۲، ۸ برگ؛ مجلس، شماره ۱۸۶۲، ۴۴ برگ؛ مجلس، شماره ۱۸۶۶، ۹ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۱۷]

قوامی شیرازی (ملاصدرا)، محمد بن ابراهیم بن یحیی (م ۱۰۵۰ق) ۱۵۰. شرح حدیث «أما ترى الشمس والقمر...» گویا قسمتی از بخش توحید شرح اصول الکافی ملاصدراست. نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۶۴۱۴، ۵ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۲۴]

ص: ۸۴

۱۵۱. شرح حدیث زینب العطارها آغاز: فی الکافی و توحید الصدوق، یاسنادهما عن ابی عبداللّه قال جاءت. نسخه های خطی: ملی، شماره ۶/۲۶۴، ۱۲۵۹ق، ۴ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۸۳]

۱۵۲. شرح حدیث «الناس معادن کمعدان الذهب والفضه» گفتاری است از ملاصدرا و گویا ملتقط از یکی از تفاسیر او در شرح توحید و شرح حدیث «الناس معادن کمعدان الذهب والفضه فمن کان له فی الجاهلیه أصل فله فی الإسلام اصل». آغاز: واعلم أن الأعیان والمهیات متنوعه. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۱۸۴۲، ۱ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۵۲]

گیلانی قمی (میرزای قمی)، ابوالقاسم بن حسن (م ۱۲۳۱ ق) ۱۵۳. رساله ای پیرامون اراده الهی (غایی) تحقیق: رضا استادی این رساله در مجله نور علم، مرداد ۱۳۶۴ش، پیاپی ۱۱، ص ۱۳۷ ۱۵۹ چاپ شده است. رساله ای در شرح روایت سوم «باب المشیه والاراده» کتاب التوحید اصول الکافی در موضوع اراده تکوینی و تشریحی حق تعالی است. مؤلف پس از بیان چند مقدمه به شرح حدیث پرداخته است. مقدمه اول. بیان معنای اراده و کراهت و مشیت و اختیار، مقدمه دوم. اختلاف اصولیان در تعریف امر، مقدمه سوم. تقسیم اراده به اراده تکوینی و اراده تکلیفی. نسخه های خطی: نسخه خطی این رساله ضمن یکی از نسخ اصل جامع الشتات در اختیار یکی از نوادگان مؤلف در تهران است.

۱۵۴. شرح حدیث «أمر إبلیس أن یسجد لآدم» شرحی است بر حدیث «أمر الله و لم یسأ و لم یأمر، أمر إبلیس أن یسجد لآدم...» مؤلف این حدیث را پس از ذکر چند مقدمه به درخواست بعضی از اصحاب شرح کرده و در روز چهارشنبه ۱۴ صفر ۱۲۱۶ق، در قم به پایان برده است. آغاز: الحمد لله الذی جعل الكتاب والسنه منهاجا لدینه... پس این چند کلمه حسب الخواش بعض اصحاب. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۱۰۲۱۲، ۱۳ق، ۲۷ برگ.

ص: ۸۵

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۲۵]

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (م ۱۱۱۰ ق) ۱۵۵. شرح حدیث «سته أشياء ليس للعباد فيها صنع» شرحی است به نظم و نثر بر حدیث منقول از امام صادق علیه السلام: «سته أشياء ليس للعباد فيها صنع: المعرفة والجهل، والرضا، والغضب، والنوم واليقظة». این رساله ضمن رسائل اعتقادی علامه مجلسی با تصحیح سید مهدی رجایی به چاپ رسیده است. آغاز: الحمد لله رب العالمين والصلاه والسلام على محمد و آله الطيبين الطاهرين. اما بعد محمد بن يعقوب الكليني... . نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۱۸۷، ۱۱۲۵ ق، ۳ برگ؛ دانشگاه تهران، شماره ۴۴۵۳، ۱۱۲۶ ق، ۶ برگ؛ ملک، شماره ۴۶۵۸، ۸ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۸۴]

۱۵۶. رساله فی حدیث طول آدم و حواء رساله ای است در شرح حدیث طول آدم و حواء که کلینی در کتاب الکافی نقل کرده است. آغاز: الحمد لله رب العالمين و سلام على عباده الذين اصطفى محمد و آله خيره الوري ائمه الحصري. روی ثقه الاسلام محمد بن يعقوب الكليني.

[کشف الحجب و الاستار، ص ۲۵۷]

۱۵۷. شرح حدیث «کم کان طول آدم حین هبط به الی الارض» علامه مجلسی پس از ذکر دو سند خود از این روایت، به شرح و تفسیر و رفع مشکلات آن پرداخته است. آغاز: الحمد لله والسلام على عباده الذين اصطفى محمد و آله خيره الوري. نسخه های خطی: ملک، شماره ۱۶۹۰، ۱۲۶۷ ق، ۱۹ برگ؛ ملک، شماره ۴۲۶۷، ۱۲۷۶ ق؛ آستان قدس، شماره ۱۶۷۴، ۱۲۰۶ ق.

ص: ۸۶

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۲۲]

۱۵۸. شرح خبر غامض فی خلق العرش شرح حدیثی است از امیرالمؤمنین علیه السلام درباره خلقت عرش و انوار مختلف آن که در الکافی (ج ۱، ص ۱۲۹) روایت شده است. مؤلف بعد از نقل حدیث، در شرح آن می نویسد: «احسن ما سمعته فی هذا المقام ما استفدته من الوالد العلامة... و هو مما ظهر له من أنوار الكشف والیقین عند طی مقامات السالکین فأذکر منه علی الاجمال ما یناسب فهم أواسط الرجال». آغاز: هذا کلام یشتمل علی تحقیق غریب اعلم أنه قد ورد خبر غامض. نسخه های خطی: مجلس (مجموعه طباطبایی)، شماره ۶۳۴، ۱ برگ.

محمد زمان بن محمد معصوم ۱۵۹. شرح حدیث البیضه شرحی است عرفانی بر حدیث بیضه که در الکافی روایت شده است، و مؤلف در آن وحدت وجود را اثبات کرده است. نسخه ای از این شرح نزد سید حسین شهشانی در تهران موجود بوده است. آغاز: سبحان من أظهر من حصن نور علمه الأحدیة الإطلاق وحده الموجود فظهر من عنقاء العدم الی عرضه الوجود. نسخه های خطی: بابل، مدرسه صدر، شماره ۳۱۲، ۵ برگ.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۹۳؛ فهرستگان، ج ۴، ص ۲۴۳]

محمد محسن بن عین علی ۱۶۰. ترجمه و شرح نامه حضرت صادق علیه السلام به شیعیان نامه امام صادق علیه السلام به شیعیان در الکافی (بخش روضه) نقل شده است. این رساله ترجمه و شرح آن نامه است. مؤلف در لابه لای سطور، مطالب نامه را به فارسی ترجمه و در حاشیه با امضای «منه» قسمت هایی از آن را شرح نموده است. آغاز: بسمله حمد له صلاه و بعد به خاطر حقیر... که رساله امام به حق... نسخه های خطی: گلپایگانی، شماره ۹۴/۳۰، ۱۲۱۷ق، ۵۴ برگ.

ص: ۸۷

[فهرستگان، ج ۳، ص ۱۷۳]

مدرس بستان آبادی، محمد باقر ۱۶۱. خرد و سپاه او (فارسی) تهران: کلینی، اول، ۱۳۷۲ ش، ج ۳، ۳۶۴ + ۳۷۸ + ۳۵۷ این کتاب شرح فارسی مفصلی بر حدیث جنود العقل و الجهل اصول الکافی است. نویسنده، پس از بیان مقدمه ای درباره اخلاق و اصول آن، توضیحاتی درباره راوی حدیث و خود حدیث داده و سپس به شرح آن اقدام نموده است. وی در شرح حدیث، از آیات قرآن و روایات دیگر و نیز برخی از قصص استفاده نموده است. او این کتاب را ابتدا به عربی نگاشته و آن را مخلوط و نهاده، شروع به ترجمه فارسی آن نموده و در سه جلد به چاپ رسانده است.

موسوی خمینی، سید روح الله (م ۱۳۶۸ ش) ۱۶۲. شرح حدیث جنود عقل و جهل شرح مبسوطی است بر حدیث جنود عقل و جهل. حدیث معروف امام صادق علیه السلام درباره جنود عقل و جهل که در اوائل اصول کافی در کتاب العقل و الجهل آمده است در معرفی جنود عقل و جنود جهل برای هر یک ۷۵ جُند بر شمرده است. شرح حدیث جنود عقل و جهل، آخرین تألیف اخلاقی عرفانی امام خمینی است که موفق نشده اند تمام حدیث را شرح کنند. این کتاب در شش مقاله تنظیم شده و چهار مقاله اول در مباحث کلی راجع به عقل و جهل است و مقاله پنجم در شرح اجمالی از بعضی الفاظ حدیث شریف است و در مقاله ششم در بیست و پنج مقصد، بیست و پنج جُند از جنود عقل و جهل را شرح داده اند و تتمه را به مجلدی دیگری وا نهاده اند که ظاهراً موفق به تألیف آن نشده اند.

ص: ۸۸

[معرفی اجمالی آن به قلم آقای رضا مختاری در فصلنامه آینه پژوهش شماره ۵۸، صص ۸۲ ۸۸ آمده . همچنین در فصلنامه علوم حدیث شماره ۴، ص ۲۵۲ گزیده آن به طور مختصر معرفی شده است .]

ر. ک: (۱۶۳) گزیده شرح حدیث جنود عقل و جهل

(۳۷۹) گذری بر «شرح حدیث جنود عقل و جهل»

(۳۹۱) نگاهی به کتاب «شرح حدیث جنود عقل و جهل»

۱۶۳. گزیده شرح حدیث جنود عقل و جهل به کوشش: محمد اسفندیاری تهران: کمیته فرهنگی ستاد یکصدمین سال میلاد امام، اول، ۱۳۷۸ ش، ۲۰۰ ص، رقی. گزیده شرح حدیث جنود عقل و جهل تألیف امام خمینی رحمه الله است . گزیده حاضر بر پایه نسخه چاپی که در سال ۱۳۷۷ ش، از سوی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی منتشر شده، سامان یافته است .

ر. ک: (۱۶۲) شرح حدیث جنود عقل و جهل

(۳۷۹) گذری بر «شرح حدیث جنود عقل و جهل»

(۳۹۱) نگاهی به کتاب «شرح حدیث جنود عقل و جهل»

موسوی عاملی (صدر)، سید حسن بن محمد هادی (۱۲۷۴ ۱۳۵۴ ق) ۱۶۴. هدیه النجدین و تفصیل الجندی شرح حدیث چهاردهم از کتاب العقل و الجهل اصول الکافی است .

[الکلینی والکافی، ص ۴۴۹؛ تأسیس الشیعه، ص ۱۷]

نصر اصفهانی، محمد ۱۶۵. اخلاق دینی در اندیشه شیعی (شرح و تحلیل احادیث اخلاق اصول الکافی) (فارسی) قم: نهان‌دی، اول، ۱۳۷۸ ش، ۵۸۴ ص، وزیری . ترجمه و شرح احادیث اخلاقی اصول الکافی است . مؤلف، در پیش گفتاری، به بیان روش مرحوم کلینی در ترتیب و تدوین احادیث اخلاقی و مبانی او در این کار و نگاه خاص او به اخلاق می پردازد . کتاب در سه فصل سامان یافته است : ۱. تعریف اسلام، ایمان و تفکر به عنوان مبانی اخلاق اسلامی ؛ ۲. شناخت مکارم اخلاق در چهار بخش : اخلاق ایمانی، اخلاق اجتماعی، اخلاق برادران دینی و اوصاف مؤمنان ؛ ۳. شناخت گناهان در چهار بخش : تعریف گناه، گناهان فردی، اصناف گنهکاران و توبه کنندگان . متن عربی احادیث در پاورقی کتاب آمده است .

ص: ۸۹

نقوی، سید محمد علی بن سید محمد دلدار علی (م ۱۳۱۲ق) ۱۶۶. شرح حدیث العقل والجهل و جنودهماسید علی نقی در کتاب مشاهیر علمای هند از این کتاب یاد کرده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۲۰۳]

نوری، ملا علی بن جمشید (م ۱۲۴۶ق) ۱۶۷. شرح حدیث الحوت و قرن الثور شرح حدیثی است که کلینی در الکافی (ج ۸، ص ۸۹) نقل نموده است. آغاز: بسمله يقول النوری... قال سألت عن الارض علی آی. نسخه های خطی: دایره المعارف بزرگ اسلامی، شماره ۱/۵۳۴، ۱۲۴۸ق، ۲ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۶۶]

۱۶۸. شرح حدیث زینب العطاره شرحی است بر حدیث زینب عطاره که کلینی در الکافی (ج ۸، ص ۱۳۵) نقل کرده است. شارح در این شرح بندهایی از پاسخ پیامبر صلی الله علیه و آله را به فارسی ترجمه نموده است. آغاز: الحمد لله الذی ما فی السماوات و ما فی الارض و ما بینهما و ما تحت الثری. نسخه های خطی: دانشگاه تهران، ۳۰۹۲، ۱۲۴۲ق، ۴ برگ؛ دایره المعارف بزرگ اسلامی، شماره ۵۳۴، ۱۲۴۸ق، ۲۲ برگ؛ مرعشی، شماره ۲۰۱۰، ۱۲۵۶، ۷۸ برگ؛ مجلس، شماره ۱۹۳۴، ۲۳ برگ.

ص: ۹۰

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۸۲]

ناشناخته ۱۶۹. التحفه العلویه فی شرح حدیث حدوث الاسماء شرح متوسطی است بر روایت منقول از حضرت صادق علیه السلام در الکافی که آغاز آن چنین است: «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ أَسْمَاءَ بِالْحُرُوفِ غَيْرِ مَصْوُوتٍ». آغاز: حمد له... فهذه قليل بيان بل اقل تبیان لواحد من الأخبار الصحیحه. نسخه های خطی: مسجد اعظم، شماره ۲۵۶۰، ق ۱۳، ۲۴ برگ.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۲۴]

ناشناخته ۱۷۰. شرح بعضی از احادیث کافینسخه های خطی: گلپایگانی، ۱۶۲/۲۹، ۳۳ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۰۴]

ناشناخته ۱۷۱. شرح چهارده حدیث از کتاب التوحید اصول الکافیدر این رساله ابتدا چهار حدیث از «باب بیست و یکم» کتاب التوحید اصول الکافی درباره روح آمده و شرح شده است. سپس هفت حدیث کوتاه درباره بدا از «باب بیست و چهارم» کتاب توحید نقل گردیده است و در پایان مطالبی از باب های بیست و سوم و بیست و دوم آن بیان شده است. آغاز: حدیث اول: سألت أبا عبد الله عليه السلام عن الروح التي في آدم. نسخه های خطی: ملی، شماره ۲۲۳۴/ف، ق ۱۲، ۱۴ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۱۶]

ص: ۹۱

ناشناخته ۱۷۲. شرح دو حدیث رساله ای است در شرح دو حدیث: ۱. حدیث محمد بن مسلم از امام محمد باقر علیه السلام در الکافی (ج ۱، ص ۵۳۰) درباره خلقت عقل. ۲. حدیث ابی سعید خدری از پیامبر درباره فضیلت «لا اله الا الله» که در الکافی (ج ۲، ص ۳۵۲) روایت شده است. نسخه های خطی: آستان معصومیه علیها السلام، شماره ۹۶، ۳۱ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۸۷]

ناشناخته ۱۷۳. شرح حدیث اشتراک وجود قایلان به اشتراک معنوی وجود، به این حدیث که در الکافی، ج ۱، ص ۱۱۸ نقل شده است استدلال کرده اند و شارح در این رساله کوچک استدلال آن عده را نمی پذیرد و این حدیث را گواهی بر مدعای آنان نمی داند. آغاز: قوله علیه السلام، ثبتك الله، إنما التشبيه في المعاني فأما في الأسماء فهي واحده داله الى المسمى. نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۸۷۴، ۲ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۲۲]

ناشناخته ۱۷۴. شرح حدیث «ان الله خلق آدم علی صورته» شرح حدیث «ان الله خلق آدم علی صورته» است الکافی (ج ۱، ص ۱۳۴) در آن از غزالی نقل شده و گویا بخشی از یک کتاب است. آغاز: بسمله. کلام فی قوله ان الله خلق آدم علی صورته، فصل ان قيل ما معنی ان الله خلق آدم علی صورته قلنا الصوره. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۱۸۰۳، ۱ برگ.

ص: ۹۲

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۲۷]

ناشناخته ۱۷۵. شرح حدیث «البداء» شرح کوتاهی است بر حدیثی که کلینی در الکافی از امام صادق علیه السلام نقل نموده که: «إن لله علمین علم مکنون مخزون لا یعلمه إلا مؤمن ذلك یكون البداء و علم ملائکته و رسله و أنبیاءه فنحن نعلمه». این شرح، در پاسخ به سؤالی نگاشته شده است. آغاز: بسمله سؤال عرضه داشت، مخلص صمیمی و ارادت کثیر قدیمی به حضور باهر النور... . نسخه های خطی: گلپایگانی، شماره ۱۶۴/۶/۱۰۷۴، ۱۰ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۳۴]

ناشناخته ۱۷۶. شرح حدیث الجبر والاختیار من الکافینسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۶۹۰۵، ۱۱۳۳ق، ۲ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۴۷]

ناشناخته ۱۷۷. شرح حدیث جنود العقل والجهلمحقق تهرانی گوید: «شرح مبسوطی است در بیشتر از سیصد بیت که آن را در کتابخانه حسینیّه تستریه نجف دیدم».

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۹۵]

ناشناخته ۱۷۸. شرح حدیث «خلق الله الأشياء بالمشیه...» نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۱۲۸۱۰.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۶۸]

ص: ۹۳

ناشناخته ۱۷۹. شرح حدیث «خلق الله الأشياء بالمشيه...» آغاز: بسمله. قال أطال الله بقاه... ما معنى قول مولينا الصادق عليه السلام المروى فى الكافى خلق الله الاشياء بالمشيه و خلق المشيه بنفسها. أقول أراد الإمام عليه الصلوات والسلام. نسخه های خطی: گلپایگانی، شماره ۱۰۷۴/۶/۱۶۴، ۱۰ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۶۹]

ناشناخته ۱۸۰. شرح حدیث «خیر الصفوف فى الصلاه المقدم» شرح حدیثی است که در الکافی بدین عبارت نقل شده است: «خیر الصفوف فى الصلاه المقدم و خیر الصفوف للنساء فى الجنائز المؤخر. قيل: یا رسول الله و لم؟ قال: صار ستره للنساء». آغاز: قال صلی الله علیه و آله: خیر الصفوف فى الصلاه المقدم و خیر الصفوف للنساء. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۳۱۵۰، ق ۱۳، ۱ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۷۰]

ناشناخته ۱۸۱. شرح حدیث طیتشرح حدیثی مفصل در باب جبر و اختیار است که از امام محمد باقر علیه السلام در الکافی نقل شده است. نویسنده، نخست سخنان فیض کاشانی را در شرح این حدیث از الوافی و سپس سخنان محقق خوانساری را در حاشیه یاد کرده است. آغاز: بسمله تعالی قال صاحب الوافی فیه و قد اطلقت علی حدیث مبسوط فى الطینات و بدء الخلق. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۳۳۲۳، ۷ برگ؛ مجلس، شماره ۳۵۱۲، ۲ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۹۲]

ص: ۹۴

ناشناخته ۱۸۲. شرح حدیث «لو علم أبوذر ما فی قلب سلمان لقتله» رساله ای است در شرح این حدیث که کلینی در الکافی (ج ۱، ص ۴۰۱) نقل کرده است. نسخه های خطی: ملک، شماره ۱۵۹۷، ق ۱۲.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۲۷]

ناشناخته ۱۸۳. شرح حدیث مشکل فی باب الزکاه شرح حدیثی مشکل در باب زکات به نقل از الکافی است و در آن آمده است: «قال استادی مولانا محمد باقر دام ظلّه العالی فی شرح الارشاد... قال... صاحب المنتقی». نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۷۵۵۰، ق ۱۱، ۲ برگ.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۳۳]

ناشناخته ۱۸۴. شرح حدیث «ملعون ملعون ملعون من کمه أعمی ملعون ملعون من عبد الدینار» چند شرح است بر حدیث فوق که در الکافی (ج ۲، ص ۲۷۰) نقل شده است. مؤلفان شروح فوق ناشناخته اند. نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۷۰۰۸، ۲ برگ؛ دانشگاه تهران، شماره ۷۱۹۱؛ فیضیه، شماره ۱۶۶۵.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۳۷]

ناشناخته ۱۸۵. شرح حدیث «من حفظ علی أمتی أربعین حدیثا...» شرحی است بر این حدیث که در الکافی (ج ۱، ص ۴۹) نقل شده است. آغاز: بعد حمد الله والصلاه... إذ قد هدانی قائد التوفیق الربانی إلى التشریف بإدراک ملاحظه. نسخه های خطی: قزوین، مدرسه امام صادق علیه السلام، شماره ۳۱۲، ۱۲۷۳ق.

ص: ۹۵

[فهرستگان، ج ۴، ص ۳۴۰]

ناشناخته ۱۸۶. رساله در شرح حدیث «لما خلق الله العقل إستنطقه» آغاز: أقول قيل إن تصدير الروايه بجمله أخیرنا. نسخه های خطی
: فیضیه، شماره ۱۰۸۴.

[فهرستگان، ج ۴، ص ۹۹]

ص: ۹۶

..

ص: ۹۷

۴. ترجمه ها

۴. ترجمه ها آذیر، حمیدرضا ۱۸۷. بهشت کافی (ترجمه روضه الکافی) قم: سرور، ۱۳۸۱ ش، ۱ ج، ۴۴۸ ص، وزیری. مترجم در این کتاب، روایت های روضه الکافی را به فارسی روان ترجمه کرده و از آوردن متون عربی احادیث و اسناد آن، احتراز جسته است. این کتاب، به شکل زیبایی به چاپ رسیده است.

اردکانی، محمدعلی بن محمد حسن (ق ۱۳/۱۸۸). تحفه الاولیاء (ترجمه اصول کافی) (فارسی) اردکانی به دستور شاهزاده محمدولی میرزا، کتاب های العقل و الجهل تا پایان کتاب العشره را که جلد دوم کافی با آن تمام می شود، به پارسی در آورده و سه فایده رجالی در آغاز آن گذارده که در ۱۲ رجب ۱۲۳۷ ق، به انجام رسیده است. او می گوید که من نخواستم به حل اشکال ها پردازم، مگر آنچه به درستی و نادرستی نسخه می پیوندد و من چیزی بر ترجمه نیفزودم. آغاز: جواهر کلامی که غواصان بحار معرفت را تلفظ به آن در اصل اصول دین کافی و در اکمال تهذیب قلوب و استبصار عیون اهل توحید و یقین وافی باشد. نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۲۶۳۹، به خط مؤلف، ۵۶۰ برگ؛ دانشگاه تهران، (مشکوه)، شماره ۶۳۴، ۱۲۳۸ ق، ۲۷۶ برگ؛ دانشگاه تهران (مشکوه)، شماره ۶۴۰۶، ۱۲۳۹ ق، ۱۸۲ برگ.

ص: ۹۸

[الذریعه، ج ۲۶، ص ۱۶۲؛ فهرستگان، ج ۳، ص ۱۸]

بارهوی، سید ظهور حسین ۱۸۹. القول الشافی فی حلّ اصول الکافی (اردو) ترجمه کتاب الایمان و الکفر آن به چاپ رسیده است.

[الذریعه، ج ۴، ص ۷۹ و ج ۱۷، ص ۲۱۱، ش ۱۱۳۷]

حسن زاده، صادق (۱۳۴۲) ۱۹۰. ترجمه اصول کافی: صلوات، اول، ۱۳۸۳ش، ج ۴، وزیری. این ترجمه را می توان محصول دو ترجمه محمدباقر کمره ای و سید جواد مصطفوی بر شمرد: جز آن که شرح و توضیح های دو ترجمه یاد شده را به همراه ندارد. این ترجمه، حاوی نمایه های آیات، احادیث و اشعار است و احادیث کتاب، علاوه بر شماره ابواب، شماره گذاری پیاپی نیز شده است.

خاوری، محمد بن محمد علی ۱۹۱. ترجمه کتاب العقل والجهلترجمه ای از کتاب العقل و الجهل از الکافی است. آغاز: حمد بی حد و ثنای بی عدد آن پادشاهی را سزاست که قطره. نسخه های خطی: الهیات مشهد، شماره ۱۲۶۹، رساله دوم از مجموعه.

[الهیات مشهد، ج ۲، ص ۴۱۲]

خوانساری، عباس بن احمد (ق ۱۴) ۱۹۲. ترجمه اصول کافی (فارسی) در این ترجمه تحت اللفظی که بخشی از اصول الکافی را دربر دارد، اسانید حدیث ها افتاده و برخی از ابواب و احادیث که برای عوام مفید نبوده، ترجمه نشده است. جزء اول این ترجمه در روز شنبه ۲۳ صفر ۱۲۹۶ق، به پایان رسیده است. آغاز: الحمد لله رب العالمین... اما بعد، چنین گوید اضعف عباد الله و احقر المحصلین المحتاج الی عفو ربه الباری. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۵۴۴۶، به خط مؤلف، ق ۱۴، ۲۱۱ برگ.

ص: ۹۹

[فهرست مرعشی، ج ۱۴، ص ۲۳۰]

رسولی محلاتی، سید هاشم (۱۳۰۸) ۱۹۳. ترجمه و شرح و توضیح الروضه من الکافیتهران: انتشارات علمیه، ج ۲، ۱۳۵۰ش، وزیری. مترجم، علاوه بر ترجمه مجلد پایانی اصول الکافی به ترجمه و شرح روضه الکافی نیز مبادرت ورزیده است.

رضوی، سید محمد حسن ۱۹۴. الکافی (انگلیسی) تهران: مؤسسه جهانی خدمات اسلامی، اول، ۱۳۹۸ ق / ۱۹۷۸ م، ۵۱ + ۷۳ ص، وزیری. این کتاب، ترجمه کتاب العقل و الجهل اصول الکافی است. پدید آورنده این اثر به همراه همکاران خود، ابتدا مقدمه دکتر حسین علی محفوظ درباره کلینی و الکافی را به انگلیسی ترجمه کرده، سپس روایات را به همراه اسناد آنها در بالای صفحه آورده و به درج ترجمه آن روایات، در پایین صفحه اقدام نموده اند. فهرستی از روایات هر معصوم و اعلام و اشخاص و اماکن و . . موجود در کتاب، بر آن افزوده اند.

کرمانشاهی، محمد حسین (م قبل از ۱۲۸۰ ق) ۱۹۵. ترجمه المواعظ اصول الکافی این کتاب در ۱۴ ربیع الاول ۱۲۵۰ ق، به اتمام رسیده است و نسخه ای از آن در کتابخانه آقا محمد مهدی بن ملا محمد تقی کرمانشاهی (م ۱۳۴۶ ق) موجود بوده است.

ص: ۱۰۰

[الکلینی والکافی، ص ۴۵۳]

کمره ای، محمد باقر (۱۲۸۱ ۱۳۷۴ ق) ۱۹۶. شرح و ترجمه اصول کافیه تهران: کتابفروشی اسلامیه، ۴ ج، ۵۰۰ + ۶۵۴ + ۴۸۹ + ۵۰۸ ص، وزیری. این اثر، بر اساس مقدمه مترجم در جلد چهارم، ذی قعدة ۱۳۸۱ ق، برابر با چهارم اردیبهشت ۱۳۴۱ ش، از سوی انتشارات اسوه، بدون هیچ مقدمه و توضیحی از سوی ناشر و با حذف مقدمه مترجم در قم تجدید چاپ شده است. مترجم برای سه جلد از چهار جلد اثرش، مقدمه نوشته و در مقدمه جلد اول، از کلینی، حضور وی در بغداد، تألیف الکافی، دوران او، فرمانروایان سیاسی عصر او و کتابش الکافی و نقش آن و جایگاه اهل بیت علیهم السلام در تبلیغ دین، سخن گفته و امتیازات کتاب را برشمرده و از شرح ها و تعلیقه ها و حواشی و ترجمه ها و غرائب حدیث و از جمله دو ترجمه تحفه الاولیاء و الصافی یاد کرده است. ترجمه کمره ای بر اصول الکافی شامل شرح پاره ای از احادیث است که شخص مترجم، هر حدیثی که نیاز به شرح داشته، با استفاده از شروح الکافی، بخصوص مرآه العقول علامه مجلسی شرح کرده است. این مترجم، علاوه بر اصول الکافی به ترجمه روضه الکافی نیز پرداخته است که در دو مجلد از سوی مکتبه الاسلامیه در سال ۱۳۸۲ ق به چاپ رسیده است.

مصطفوی، سید جواد (۱۳۰۱ ۱۳۶۸ ش)، رسولی محلاتی، سید هاشم (۱۳۰۸ ۱۹۷). اصول کافی با ترجمه و شرح تهران: دفتر نشر فرهنگ اهل بیت علیهم السلام. سه جلد از این ترجمه از سوی سید جواد مصطفوی و جلد پایانی آن از آقای سید هاشم رسولی محلاتی به فارسی برگردانده شده است. هر دو مترجم از کتاب های مرآه العقول و الوافی و سایر کتب مربوط، برای ترجمه و شرح استفاده کرده اند.

ص: ۱۰۱

موسوی افغانی ۱۹۸. ترجمه فروع الکافی (فارسی) مترجم، فروع الکافی را ترجمه کرده و در اوراقی نزد خود دارد، ولی تاکنون به چاپ نرسیده است.

[اظهارات مترجم]

نجفی (احمد بخش)، اختر عباس بن صدیق محمد (۱۳۴۲ ۱۴۲۰ ق) ۱۹۹. ترجمه اصول الکافیترجمه ای اردو از اصول الکافی است.

[الذریعه، ج ۲۱، ص ۳۰۱؛ معجم مؤلفی الإمامیه، ج ۵، ص ۴۴۳ ۴۴۴]

ناشناخته ۲۰۰. ترجمه حدیثی از اصول الکافی درباره قیامت نسخه های خطی: الهیات مشهد، شماره ۶۲۵، ۱۲۳۴ ق.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۶۶]

ناشناخته ۲۰۱. ترجمه حدیث جنود عقل و جهل و چند حدیث دیگر نسخه های خطی: مسجد اعظم، شماره ۲۶۳۰.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۶۰]

ناشناخته (ق ۱۳) ۲۰۲. ترجمه الاربعون حدیثا ترجمه پارسی است از الأربعون حدیثا شیخ حسین بن عبدالصمد عاملی (پدر شیخ بهایی). نسخه های خطی: تهران (مهدوی)، مجموعه ۲۱۱، ۱۰۵۷ ق.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۳۹]

ص: ۱۰۲

..

ص: ۱۰۳

۵. گزیده ها

۵. گزیده ها اسلامی، عبدالصمد ۲۰۳. مختصر اصول کافی (فارسی) قم: نصاب، اول، ۱۳۸۱ ش، ۲۸۷ ص، وزیری. تلخیص و ترجمه ای از اصول الکافی است. مؤلف در مقدمه می نویسد: «در ضمن مطالعه عمیق و دقیق کتاب، در هر فصل و باب از میان چند حدیث شبیه به هم که از راویان مختلف بودند یک یا چند حدیث آن را به عنوان نمونه و بیانگر مطالب و مسائل دینی و اخلاقی که هم کوتاه ترین آنها در لفظ و هم دارای محتوای سایر احادیث آن باب بودند برگزیدم؛ به طوری که چهار جلد ۱۸۴۹ صفحه ای با ۳۷۸۶ حدیث، ۱۰۱۲ حدیث آن در یک جلد تقریباً ۴۲۳ صفحه ای رقی خلاصه شده است». در این کتاب، فقط ترجمه احادیث آمده و در آغاز کتاب، فهرست باب ها، مطالب و تعداد احادیث منتخب هر باب، درج شده است. مؤلف در آغاز هر باب، تعداد احادیث آن باب در اصل کتاب را متذکر می شود و در آغاز هر حدیث، شماره مسلسل حدیث در متن اصول الکافی را می آورد. نویسنده، این کتاب را در سال ۱۳۶۷ ش، به سامان رسانده است.

الهی لواسانی، میرزا فضل الله بن شمس الدین (م ۱۳۵۳ق) ۲۰۴. کتاب الخمسمحقق تهرانی نوشته است: «کتاب الخمس، میرزا فضل الله الاهی که روایات پراکنده مربوط به خمس را از الکافی جمع کرده و در آخر جلد اول کافی به چاپ رسانده است».

ص: ۱۰۴

[الذریعه، ج ۷، ص ۲۵۴]

برکه شامی، حسین ۲۰۵. المختصر من الکافیقم: دار الاسلام، اول، ۱۳۸۱ش، ۴۹۸ص، وزیری. در این کتاب، مجموعه ای از احادیث اصول الکافی بدون ترجمه انتخاب و تدوین شده است.

بهبودی، محمدباقر ۲۰۶. زبده الکافی (صحیح الکافی) بیروت: الدار الاسلامیه، اول، ۳ ج، وزیری. از جمله تلاش هایی که در دوره معاصر انجام گرفت، استخراج صحاح کتب اربعه توسط آقای محمد باقر بهبودی است. وی چنان که خود تصریح می کند، احادیث معتبر کتب اربعه را با توجه به شرایط اعتبار در متن و سند و به تشخیص خویش مشخص نموده است. (گزیده کافی، ج ۱، ص ۲۲). به گفته ایشان وی احادیث هر یک از کتب اربعه را جداگانه تنظیم نموده تا نام کتب اربعه پا برجا بماند و حق مؤلفان آنها ضایع نگردد. علاوه بر این، عناوین ابواب و شماره احادیث کتب اربعه، به همان صورت اصلی منعکس شده است تا بازبینی و واریسی آن بر پژوهندگان و ناقدان آسان گردد. از چهار کتابی که آقای بهبودی در این باره تألیف نمود، متن عربی دو کتاب با عنوان های صحیح الکافی و صحیح من لا یحضره الفقیه چاپ و منتشر گردید و متن و ترجمه سه کتاب هم با عناوین گزیده کافی در شش مجلد، گزیده من لا یحضره الفقیه در دو مجلد و گزیده تهذیب در پنج مجلد توسط انتشارات کویر چاپ و انتشار یافت. قابل ذکر است که کار آقای بهبودی از سوی برخی از دانشمندان شیعه با اعتراض هایی روبه رو شد و وی نیز به آن اعتراض ها و مخالفت ها پاسخ هایی داده است. (ر.ک: در عرصه روایت و درایت حدیث، محمدباقر بهبودی، نشریه کیهان فرهنگی، سال سوم، ۱۳۶۳ ش، شماره ۱۱۷؛ پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه، مجید معارف، ص ۴۴۸).

ص: ۱۰۵

بهنیا، محمد کاظم ۲۰۷. گزیده اصول کافی (فارسی) تهران: رایحه، اول، ۱۳۷۷ ش، ۲۹ ص، جیبی. گزیده ای از روایات اصول کافی درباره قرآن کریم، همراه با ترجمه روایات به زبان فارسی و انتخاب عنوان برای احادیث برگزیده، مانند: بهار قرآن، جایگاه فرشتگان، قرآن و جوان باایمان، ای قاریان قرآن و... است. مؤلف، در ذیل هر یک از عنوان های مذکور، یک روایت را از اصول الکافی آورده و نشانی حدیث را در اصل کتاب، مشخص نموده است. وی در مقدمه می گوید: «بر آن شدیم با طبقه بندی و گزینش روایاتی از اصول الکافی، در سه دفتر مستقل تحت عناوین: ۱. اخلاق، ۲. نماز، ۳. قرآن، کتاب اصول الکافی را در دسترس جوانان و نوجوانان میهن عزیزمان قرار دهیم».

پیشوایی ملایری، ابراهیم ۲۰۸. واژه های اخلاقی از اصول کافی: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، پنجم. گزیده ای موضوعی از احادیث اخلاقی جلد دوم اصول الکافی است. موضوعات، به صورت الفبایی تنظیم شده و ترجمه احادیث با حذف اسانید آمده و عبارت عربی آنها در پاورقی با تعیین عنوان باب و شماره حدیث، ذکر شده است. این کتاب، مقدمه ای در شش صفحه از آیه الله مشکینی دارد که در آن نوشته شده است: «وضع این مجموعه، به صورت کتاب های لغت است. کلمه مورد نظر را ابتدا بر طبق حروف الفبا از فهرست پیدا کرده، سپس به خود کتاب مراجعه شود».

ص: ۱۰۶

جزایری تستری، سید احمد بن سید محمد جعفر بن سید عبدالصمد (۱۳۰۷-۱۳۶۴ق) ۲۰۹. الشجره المثمره فی آثار العتره الطاهره چهل حدیث در موضوع آداب شرعی است که مؤلف از الکافی استخراج نموده است. محقق تهرانی گفته است که این کتاب نزد فرزندان سید کاظم موجود بوده است.

[الذریعه، ج ۱۳، ص ۳۶، ش ۱۲۱]

حسینی امینی، سید محمد بن علی ۲۱۰. الدرر الکافی والغرر الشافی المنتخب من اصول الکفایین کتاب، منتخبی از احادیث اصول الکافی در موضوع اخلاق، آداب و... است. نویسنده در ۱۵ شوال ۱۳۶۱ ق، از نگارش آن فراغت یافته است.

[الذریعه، ج ۸، ص ۱۳۲، ش ۴۸۸]

حسینی غروی تفرشی، سید امیرفیض الله بن عبدالقاهر (م ۱۰۲۵ ق) ۲۱۱. الاربعون حدیثات تهران: سنگی، ۱۴ ۱۳۱۳ ق، ۷۶ ص، رقی . چهل حدیث از الکافی درباره مخالفان اهل بیت علیهم السلام است که اکثر آنها با شرح و بیان تفصیلی و یا اجمالی همراه است. این رساله به همراه نثر اللتالی و الاربعین شهید اول چاپ شده است. آغاز: الحمد لله رب العالمین ... اما بعد، فهذه أربعون حدیثا صحیحا و معتبرا فی احوال المخالفین ... نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۵۱۵۱، ۱۱۱۶ ق، ۳۴ برگ؛ دانشکده ادبیات تهران، شماره ۱۴ د، ق ۱۱، ۳۷ برگ؛ گوهرشاد، شماره ۸۶۵، ق ۱۲، ۳۳ برگ.

[الذریعه، ج ۱، ص ۴۲۴؛ فهرستگان، ج ۲، ص ۱۸۴]

ص: ۱۰۷

خسروی شبستری، علی اصغر ۲۱۲. خلاصه ای از اصول کافیه‌تهران: کتابفروشی امیری، سوم، ۱۳۶۱ ش، ۲۷۰ ص، رقعی. گزیده ای از کتاب ایمان و کفر از اصول الکافی در بیان مبانی دین اسلام است که به بیان اعتقادات و اخلاق می پردازد و در سه بخش تنظیم شده است: ۱. در صفت ایمان و موانع آن، ۲. آفت های ایمان، ۳. اقسام کفر، نفاق، شرک و شک. مؤلف، احادیث برگزیده را به فارسی روان ترجمه نموده تا فهم معانی آن بر تمام خوانندگان آسان باشد و از آوردن سلسله روایان احادیث، خودداری کرده است. و در برخی موارد، توضیحات مختصری با اقتباس از شرح علامه مجلسی در پاورقی آورده است. مرحوم آقای حسین عمادزاده، دیباچه ای در نوزده صفحه بر این کتاب نوشته و در آن درباره الکافی و کلینی و شروح الکافی و مطالبی دیگر، بحث نموده است. این کتاب، در چاپ اول آن، با عنوان گزیده ای از اصول کافی در مبانی دین اسلام به چاپ رسیده بود.

خوانساری اصفهانی چهار سوقی، میرزا محمد هاشم (۱۲۳۵ ۱۳۱۸ ق) ۲۱۳. اصول آل الرسولنویسنده در این اثر به استخراج قواعد اصول فقه از احادیث معصومان علیهم السلام اقدام نموده است. محقق تهرانی (الذریعه، ج ۲، ص ۱۷۷) می گوید: «اصول آل الرسول صلی الله علیه و آله در استخراج ابواب اصول فقه از روایات اهل بیت علیهم السلام تألیف شیخ مشایخ ما سید میرزا هاشم بن سید میرزا زین العابدین موسوی خوانساری است. در این کتاب، احادیث وارده از اهل بیت علیهم السلام را که شامل قواعد اصول فقه بوده، گردآوری کرده و به ترتیب مباحث اصول فقه، مرتب ساخته است. در اجازه ای که برای شیخ ما مرحوم شیخ الشریعه اصفهانی نگاشته، می نویسد: در این کتاب، بیش از چهار هزار روایت مربوط به اصول فقه را گردآوری کرده و وجه دلالت هر کدام را به مقصود بیان کرده ام». بخشی از این کتاب در اصفهان به صورت سنگی چاپ شده است؛ اما امروزه تمامی آن مفقود گردیده است. بخش هایی از یادداشت های مؤلف در حاشیه کتاب فروع الکافی به دست رسیده است که به همت آیه الله استادی در شماره ۳۳ فصلنامه علوم حدیث منتشر شده است.

ص: ۱۰۸

[الذریعه، ج ۲، ص ۱۷۷؛ مناهج المعارف، ص ۳۱۵]

ر.ک: (۳۴۲) [معرفی کتاب] اصول آل الرسول (قواعد اصول فقه در احادیث کتاب فروع الکافی)

درخشان، مسعود ۲۱۴. دو هزار حدیث از پیشوایان دینتهران: ناس، ۱۳۶۳ ش، ۳۵۹ ص، وزیری. این کتاب، گزیده ای از احادیث کتاب اصول الکافی است.

رضوی، سیدجواد ۲۱۵. برگزیده ای از اصول کافیمصحح: سید انوار الکاظم حسینی. قم: بنی الزهراء، اول، ۱۳۸۰ ش، ۶۷۴ ص، وزیری. این کتاب، شامل یک هزار و دوست حدیث از احادیث اخلاقی، فرهنگی، عقیدتی، اقتصادی و سیاسی و سایر رشته های علوم اسلامی از کتاب اصول الکافی است که از هشت کتاب العقل و الجهل، فضل العلم، التوحید، الحججه، الايمان والكفر، الدعاء، فضل القرآن، والعشره انتخاب شده است. احادیث منتخب، طبق ترتیب اصول الکافی تنظیم گردیده و مدارک آنها در پاورقی قرار گرفته است. متن اعراب گذاری شده احادیث در یک طرف و ترجمه آنها در طرف مقابل است.

رضوی، محمد امین ۲۱۶. احادیث منتخبه از اصول کافیبچاپ اول این کتاب، توسط هیأت مکتب النبى صلی الله علیه و آله تهران به سال ۱۳۵۱ ش، منتشر گردیده است. نام کتاب به اشتباه احادیث منتخبه از اصول کافی درج شده و در شناسنامه کتاب نیز به جای کلینی، علامه مجلسی درج شده است. تهران: فرخی، دوم، ۱۳۶۱ ش، ۲۰۹ ص، رقعی. در این کتاب، ترجمه فارسی ۲۴۸ روایت انتخاب شده از کتاب روضه الکافی آورده شده است. عناوین احادیث فقط در صفحه فهرست آمده و در بالای هر حدیث، به ذکر شماره حدیث و نشانی آن در روضه الکافی مورد استفاده گردآورنده، اکتفا گردیده است. موضوع احادیث، اخلاقی و اعتقادی بوده، در آن به برخی از داستان های پیامبران و امت های گذشته و سایر داستان های آموزنده اشاره شده است. گردآورنده کتاب در برخی از موارد، توضیحات مختصری را نیز بر روایات افزوده است.

ص: ۱۰۹

سلامت شریف، محمدعلی بن مهدی ۲۱۷. آداب معاشرت؛ انتخاب از اصول کافیه تهران: مؤلف، ۱۳۵۴ ش، ۱۳۸ ص، رقی . گزیده ای از بیانات حضرات معصومان علیهم السلام درباره اخلاق و شیوه معاشرت با مردم است که بخشی از آن، از احادیث کتاب کفر و ایمان و بخش دیگر، از احادیث کتاب معاشرت اصول الکافی انتخاب شده و چون بنا بر اختصار بوده، به ترجمه احادیث اکتفا شده است. مؤلف، این رساله را در روز ۱۵ ذی حجه ۱۳۹۵ ق، به اتمام رسانده است. این کتاب، به ضمیمه راه رستگاری از همین مؤلف، در ۲۰۶ صفحه از روی خط مؤلف، گرد آورده شده است.

شاملو، حسن بن محمود (ق ۱۰/۲۱۸). الأربعون حدیثاچهل حدیث است در موضوع خوشحال کردن مؤمن و سعی در برآوردن نیازهای او و یاری کردن وی در مشکلات که مؤلف در کتاب الکافی برگزیده و کتاب را به شاه طهماسب صفوی تقدیم نموده است. آغاز: حمد و سپاس و شکر بی قیاس معبودی را سزاوار... . نسخه های خطی: ملی، شماره ۲۹۹۵ / ف، ق ۱۲ یا ۱۳، ۴۶ برگ

ص: ۱۱۰

[فهرست ملی تهران، ج ۶، ص ۷۵۰؛ فهرستگان، ج ۲، ص ۱۱۱]

صولی (حسینی عاملی)، حسین ۲۱۹. الحسین و عاشورا فی الکافیروت: المرکز الاسلامی للدراسات، ۱۴۱۸ ق، ۱۰۶ ص، رقی . رساله مختصری درباره حادثه عاشورا و نهضت حسینی در کربلا و بررسی آثار اعتقادی، اخلاقی و تربیتی آن برگرفته از احادیث الکافی است. این کتاب، شامل شش باب است که در هر باب، چند عنوان مطرح شده و ذیل هر عنوان، چند حدیث منتخب از الکافی درج شده است. در پاورقی، نشانی احادیث ذکر شده و در برخی موارد، توضیحات مختصری با استفاده از مرآه العقول و دیگر کتب علامه مجلسی رحمه الله آمده است. ابواب شش گانه کتاب از این قرار است: ۱. الاخبارات بقتل الحسین علیه السلام قبل حادثه عاشورا، ۲. تفصیل احداث عاشورا، ۳. البكاء لقتله، ۴. باب آداب و سنن زیاره الحسین علیه السلام، ۵. تربه الحسین علیه السلام، ۶. احکام فقهیه للإمام الحسین علیه السلام. سید جعفر مرتضی عاملی بر این کتاب، مقدمه نوشته است.

فتح پوری هندی، سید سبط الحسن ۲۲۰. کتاب الخمسکلینی در الکافی، کتابی با عنوان خمس ندارد و روایات مربوط به خمس را در جاهای پراکنده ای از کتاب خود، درج کرده است. مؤلف این کتاب، آن روایات را استخراج و در مجموعه ای تدوین نموده است.

[الذریعه، ج ۸، ص ۷۹]

ص: ۱۱۱

فیروزی، رضا ۲۲۱. گلچینی از اصول کافیتدوین : سیمین رهبری اردبیل : آذر سبلان، اول، زمستان ۱۳۸۰، وزیری . در این کتاب، ترجمه فارسی شماری از روایات اصول الکافی، درج شده است . گردآورنده سعی کرده با استفاده از ترجمه و شرح سیدجواد مصطفوی گزیده ای از اصول الکافی را ارائه نماید . وی در هر باب، به ذکر چند حدیث اکتفا نموده است . این کتاب، گزیده ای از کتاب های الایمان و الکفر، الدعاء، العشره، فضل القرآن، العقل و الجهل، فضل العلم، التوحید و الحجّه را دربردارد .

قمی (شیخ صدوق)، محمد بن علی بن بابویه (م ۳۸۱ ق) ۲۲۲. منتخب اصول الکافینسخه های خطی : کتابخانه امیرالمؤمنین علیه السلام نجف ، شماره ۱۶۳۵ / ۱۴۰۶.

[الکلینی و الکافی، ص ۴۵۳]

محمد شفیع بن محمد مقیم (بعد از ۱۱۲۲ ق) ۲۲۳. انیس الاسفار و جلیس الابرار فی المختار من ابواب الکافیمؤلف از اسباط ملا صدرا بوده است. وی پس از مطالعه دقیق اصول الکافی، احادیث مهم آن را انتخاب کرده است . نسخه موجود از کتاب، تنها شامل مختارات از کتاب العقل و کتاب العشره است و دانسته نیست که از قسمت های دیگر اصول الکافی نیز انتخاب نموده باشد . انتخاب بخش مذکور در جمادی الاول ۱۱۱۰ ق، به انجام رسیده است . آغاز : الحمدلله الذی دلّ علی ذاته بذاته و تنزه عن معانسه مخلوقات. نسخه های خطی : دو نسخه از آن شناخته شده که یکی از آنها به خط مؤلف است و دیگری به دستور وی استنساخ شده و حواشی ای از وی دارد : آستانه حضرت معصومه علیهاالسلام، شماره ۱۷ ۵۸۷۷، به خط مؤلف، ۱۷۲ برگ؛ فاضلی خوانسار ، شماره ۳۵۹، ۱۱۲۰ ق، به دستور مؤلف، با حواشی وی، ۱۷۵ برگ. تصویر نسخه مذکور در مرکز احیاء میراث اسلامی به شماره ۷۰ موجود است .

ص: ۱۱۲

[الذریعه، ج ۲، ص ۴۵۲؛ فهرستگان، ج ۲، ص ۲۵۲]

محمدی اشتهاردی، محمد ۲۲۴. داستانهای اصول کافی: روحانی، اول، ۱۳۷۹ ش، ۵۳۵ ص، وزیری. این کتاب، شامل ۴۵۸ داستان است که از کتاب اصول کافی استخراج شده است. این داستان‌ها به ترتیب موضوعی، ذیل دوازده عنوان گردآوری شده است: ۱. اندیشیدن و فکر کردن، ۲. ارزش علم و دانش، ۳. توحید خداشناسی و مسائل اعتقادی، ۴. دعا و نیایش، ۵. مسئولیت ما در برابر قرآن مجید، ۶. مسائل کلی امامت و رهبری، ۷. نگاهی بر زندگی چهارده معصوم، ۸. ویژگی‌های اسلام و مراحل و خصال ایمان، ۹. مسائل گوناگون اخلاقی، ۱۰. عبرت‌ها و پندهای گوناگون، ۱۱. اهمیت همسایه‌داری و نیکی به پدر و مادر، ۱۲. اندرزهای حکیمانه. این داستان‌ها به فارسی روان ترجمه شده و برای روشن شدن داستان‌ها، گاهی به عنوان توضیح، مطالبی در آغاز داستان یا آخر آن و گاهی در وسط داستان در میان پرانتز، یا در میان دو گروه از نگارنده افزوده شده که از متن اصول کافی نیست. فهرست موضوعات و داستان‌های برگزیده، در ابتدای کتاب درج شده و نشانی داستان‌ها از اصول کافی در پاورقی ذکر شده است. این کتاب، پیش‌تر در دو مجلد توسط دفتر نشر معارف اسلامی قم به سال ۱۳۷۳ ش، چاپ و منتشر شده بود، ولی در این چاپ، تجدید نظرهایی صورت گرفته است.

مصطفوی، سید جواد (۱۳۰۱ ۱۳۶۸ ش) ۲۲۵. انتخاب از کتاب اصول کافیه‌تهران: بی‌نا، فهرست + ۸۴۰ ص، ۱۳۵۳ ش، وزیری. نویسنده، ابتدا مقدمه‌ای در زمینه اهمیت و ارزش کتاب کافی، دلیل نگارش آن، شرح حال کلینی، ستایش کلینی، تألیفات کلینی، مقبره کلینی و ستایش کتاب کافی نوشته و سپس روایاتی را از اصول کافی انتخاب نموده، به ترجمه و شرح آنها پرداخته است. گردآورنده که پیش‌تر شرح و ترجمه‌ای از کتاب اصول کافی ارائه نموده بود منتخباتش نیز جزیی از آن شرح و ترجمه است.

ص: ۱۱۳

موسوی شوشتری لکنهوی، سید محمد عباس بن علی اکبر (م ۱۳۰۶ق) ۲۲۶. جواهر الکلام (انهار الانوار) نویسنده، احادیث اصول دین و معارف را از الکافی اخذ و در این کتاب، جمع آوری نموده است.

[الذریعه، ج ۲، ص ۴۵۰، ش ۱۷۴۷؛ کشف الحجب والاستار، ص ۱۶۸]

میر شاه ولد، صادق ۲۲۷. پانصد و یک درس مقدس: معرف ابواب و عناوین اصول کافیمشهد: رستگار، اول، ۱۳۷۳ش، وزیری. گزیده ای از اصول الکافی همراه با ترجمه فارسی است، که به صورت معرف ابواب و عناوین اصول الکافی چاپ شده است.

ناعسی، محمد بن جعفر بن محمد صفی ۲۲۸. مختصر الکافینسخه های خطی: دانشگاه تهران (مشکوه)، شماره ۶۳۰.

[الشیخ الكلینی البغدادی و کتابه الکافی، ص ۱۷۲]

ناشناخته ۲۲۹. الاربعون حدیثا من الکافینسخه های خطی: رضوی، شماره ۱۴۴۷۸، ۱۳۱۲ ق.

[فهرست الفبایی آستان قدس رضوی، ص ۳۵؛ فهرستگان، ج ۲، ص ۲۰۳]

ص: ۱۱۴

ناشناخته ۲۳۰. التوحید (گویا از کتاب توحید الکافی) آغاز: باب حدوث العالم و إثبات المحدث عن علی بن ابراهیم. نسخه های خطی: گلپایگانی، شماره ۱۵۶/۱۹.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۲۳۸]

ناشناخته ۲۳۱. حدیث جنود عقل و جهل شامل حدیث جنود عقل و جهل از کتاب الکافی. نسخه های خطی: مجلس (طباطبایی)، شماره ۱۰۲۴، ۶ برگ؛ مسجد اعظم، شماره ۱۴۰۹.

[فهرستگان، ج ۳، ص ۴۵۲]

ناشناخته ۲۳۲. المختار من الکافیوسنده، روایات اخلاقی و اعتقادی را از اصول و روضه الکافی انتخاب نموده و در چند باب، مانند ابواب الکافی آورده است. آغاز: الحمد لله الذی فتح الاجواء و علق الارحاء و اشجى الاشجاء. نسخه های خطی: مرعشی، ۴۵۹، ۱۱ صفر، ۹۲۳ق، ۶۱ برگ.

[فهرستگان، ج ۵، ص ۴۳۶؛ التراث العربی، ج ۴، ص ۴۷۹]

ناشناخته ۲۳۳. منتخب اصول الکافی [الذریعه، ج ۲۲، ص ۳۷۴، ش ۷۵۰۹]

ناشناخته ۲۳۴. منتخب الکافی للکلینیاغاز: الحمد لله رب العالمین حمدا یكون وصله إلى مزید نعمته. نسخه های خطی: سپهسالار، شماره ۲۷۹۹، ۷ برگ.

[فهرستگان، ج ۶، ص ۱۳۷]

ب: آثار درباره کلینی و الکافی**۱. کتاب های مستقل**

ب: آثار درباره کلینی و الکافی ۱. کتاب های مستقل

ابراهیم زاده، حسن ۲۳۵. شیخ کلینی آفتاب حدیث تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، اول، ۱۳۷۲، ۷۹ص، وزیری. این کتاب که برای گروه سنی جوان نوشته شده با بیانی ساده و روان، به معرفی کلینی و بیان ابعاد مختلف زندگی و خدمات علمی وی می پردازد. نویسنده سعی بر آن داشته تا در قالبی داستانی گونه، مطالب مورد نظر خویش را بیان سازد. این کتاب توسط عباس فطرت به اردو ترجمه گردید و در سال ۱۴۱۸ق / ۱۳۷۶ش، توسط انتشارات انصاریان در ۸۷ صفحه رقعی چاپ شده است.

ابوالحسن، سید علی ۲۳۶. الانتصار للنائینی فی صحه الکافی: ذوی القربی، اول، ۱۸۸ص، وزیری. این رساله، در تقویت رأی محقق نائینی در صحت روایات الکافی نگاشته شده و مؤلف، قراین مختلف دالّ بر این مطلب را از آرای ناقدان برجسته حدیث، گرد آورده است و در مجموع، سه قرینه مهم را ذکر کرده و سپس به رفع اشکالات معجم رجال الحدیث، بر این ادعا پرداخته است. در پایان رساله، مواردی که شیخ طوسی بر روایات الکافی اشکال کرده، جواب داده شده است. این کتاب، همراه کتاب الفوائد الرجالیه از همین مؤلف، در یک مجلد آورده شده است.

ص: ۱۱۶

الهی لواسانی، میرزا فضل الله بن شمس الدین (م ۱۳۵۳ ق) ۲۳۷. عین الغزال فی فهرس اسماء الرجال تهران: سنگی، ۱۳۱۵ ۱۳۱۴ ق، ۸۸ص، ضمن جلد دوم فروع الکافی منتشر شده است. شامل یک مقدمه و دو قسم و یک خاتمه بدین تفصیل: مقدمه در سه فصل، فصل اول. شرح حال کلینی و چند فایده، فصل دوم. در مشایخ بلا واسطه کلینی، در این فصل ترجمه مفصل ۳۵ نفر از مشایخ کلینی درج شده است، فصل سوم. شاگردان کلینی، وی در این فصل به ترجمه ده نفر اشاره کرده است. قسم اول. کسانی که صاحب اصل یا کتاب بوده اند. مؤلف، در پایان قسم اول تصریح می کند که رجال مذکور، مربوط به طبقه هفتم و رجال قبل از آن هستند. قسم دوم. کسانی که صاحب اصل یا کتاب نبوده اند. سپس به باب کنی، رجال مصدر به ابن و اخ، نسب و القاب، زنان راوی، و ذکر سفراء و ابواب در زمان غیبت و نیز بیان کذابین و جعلین پرداخته است. خاتمه کتاب مشتمل بر فوایدی در درایه است.

[الذریعه، ج ۱۵، ص ۳۷۲؛ مصفی المقال، ص ۳۶۴؛ مشار عربی، ص ۶۴۲]

ر.ک: (۳۵۲) حدیث چشمان آهو

بابایی آملی، ابراهیم ۲۳۸. سیری در اصول کافیم: پیام، اول، ۱۳۸۸ش، ۱۲۰ص، رقعی. این کتاب که با مقدمه آیه الله سید عباس کاشانی منتشر شده در دو بخش، تدوین گردیده است. در بخش نخست، ترجمه منظوم گزیده ای از اصول الکافی با شرح و توضیح درج شده و در بخش دوم، با استفاده از کتاب های اصول الکافی، الارشاد و... اطلاعاتی درباره چهارده معصوم علیهم السلام فراهم آمده است.

ص: ۱۱۷

بهبهانی، محمد باقر بن محمد اکمل (م ۱۲۰۶ ق) ۲۳۹. ترجمه محمد بن اسماعیلدر فهرست، هیچ توضیحی درباره آن داده نشده است. نسخه های خطی: کتابخانه زنجان، امام جمعه زنجان، ربیع الثانی ۱۲۴۰ ق.

[دلیل المخطوطات، ص ۱۴۷؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۱۹۰.]

۲۴۰. رساله الاخبار و الاجتهاد فی صحه أخبار الکافی [الکلینی و الکافی، ص ۴۵۵؛ مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۵۳۶]

پهلوان، منصور ۲۴۱. پژوهشی در زمینه کتاب کافی و مؤلف آنتهران: مؤسسه فرهنگی نبأ مبین، اول، ۱۳۸۲ ش، ۲۵۶ ص، رقعی. کتاب در یک مقدمه و هفت فصل منتشر شده است. متن اصلی کتاب از فصل اول تا فصل هفتم بوده، در پایان هر فصل، خلاصه مطالب همان فصل آورده شده است. پاورقی های فصول، بعد از فصل هفتم آمده و در پایان نیز فهرست تفصیلی مطالب و فهرست منابع کتاب ذکر شده است. موضوعات اصلی کتاب به شرح زیر است: فصل اول. اهمیت حدیث نزد شیعه امامیه، فصل دوم. سیر تدوین حدیث در اسلام، فصل سوم. حالات کلینی، فصل چهارم. کتاب شناسی الکافی، فصل پنجم. صحت الکافی، فصل ششم. صحت کتب قدما و ضعفا در اصطلاح متأخرین، فصل هفتم. پاسخ به شبهه ها. این کتاب، پایان نامه کارشناسی ارشد مؤلف در سال ۱۳۶۵ ش، بوده که بدین شکل تدوین شده است.

ص: ۱۱۸

ترمس عاملی، امین ۲۴۲. بحوث حول روایات الکافی: دارالهجره، اول، ۱۴۱۵ ق / ۱۳۷۳ ش، ۲۰۰ ص، وزیری. بررسی نقادانه کتاب الشیخ الکلینی البغدادی و کتابه الکافی ثامر هاشم العمیدی است. مؤلف معتقد است که در کتاب مورد اشاره، ایرادهایی وجود دارد که در این کتاب، به آنها پرداخته شده است و سپس فواید بسیاری در علم حدیث و رجال به مناسبت الکافی آورده است.

تهرانی، شیخ آقا بزرگ محمد محسن (۱۳۸۹ ق) ۲۴۳. رساله فی الکافی (تقریظ علی کتاب الکافی، رساله فی شأن الکافی والکلینی) این رساله کوتاه در پاسخ به پرسشی از سوی حاج عباسقلی واعظ چرانداپی تبریزی است که در ۲۵ ذی القعدة ۱۳۷۴ ق، نگاشته شده است. نویسنده در این رساله، پس از اشاره به تاریخچه ای کوتاه از اصول اربعماه و کتب اربعه به مبانی متقدمان و متأخران در بررسی احادیث می پردازد و مبانی متأخران را برگرفته از ضرورت می داند، به دلیل این که از آن متون زمانی گذشته و برخی از قراین دال بر صحت کتاب ها از میان رفته است. محقق این رساله پس از نقل متن عربی، ترجمه فارسی را هم منتشر ساخته است. اصل و ترجمه این رساله با تحقیق و ترجمه سید مرتضی موسوی گرمارودی در نشریه سفینه، سال اول، شماره ۲، ص ۶۷-۷۹ به چاپ رسیده است. نسخه های خطی: تهران، علی نقی منزوی، مؤلف، ۴ برگ؛ مرکز احیای میراث اسلامی، عکسی شماره ۱۰۶۱ به خط مؤلف ۴ برگ.

[الذریعه، ج ۱۱، ص ۳۰۲]

دریاب نجفی، محمود ۲۴۴. البیان الوافی فی التعریف بکتاب ترتیب اسانید الکافیقم: مؤسسه آیه الله العظمی بروجردی، اول، ۱۳۸۰ ش، ۱۰۸ص، رقی. در این کتاب، مجموعه چهار جلدی اصول الکافی شیخ کلینی به عربی معرفی شده است. موضوعات کتاب بدین شرح است: نحوه و علل نام گذاری کتاب، تبویب آن، محتوای موضوعی هر یک از جلدها، معرفی نسخه های موجود خطی و غیر خطی اصول الکافی، ویژگی های کتاب، معرفی منابعی که در تألیف کتاب الکافی نقش داشته اند و علل نگارش کتاب.

طباطبایی بروجردی، سید حسین (۱۲۹۲-۱۳۸۰ ق) ۲۴۵. تجرید اسانید الکافی و تنقیحهاتنظیم: میرزا مهدی صادقی تبریزی مشهد: بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی، اول، ۱۴۰۹ق، ۲ج، وزیری. آیه الله بروجردی رحمه الله بر حاشیه کتاب مرآه العقول، ترتیب اسانید کتاب الکافی را با رموزی مشخص کرده و مقدمه ای بر آن نگاشته بودند. سپس دو نفر از شاگردان ایشان، به طور مستقل، اقدام به استخراج اسناد الکافی نموده اند که کتاب حاضر، یکی از این استخراج هاست. این کتاب، مشتمل بر مقدمه مؤلف در زندگی نامه مرحوم کلینی، بررسی ویژگی های کتاب الکافی، بیان طبقات محدثان از زمان صحابیان تا شیخ طوسی، اسامی راویانی که کتاب الکافی را از مرحوم کلینی روایت کرده اند و اسامی راویانی است که مرحوم کلینی در الکافی از آنها روایت نقل کرده و شیخ ایشان به حساب می آیند. در این مقدمه، آیه الله بروجردی رحمه الله به نقش و جایگاه طبقات رجال حدیث در مشخص کردن اشکال های موجود در اسناد و رفع این اشکال ها، از جمله سقط ها، تصحیف ها، قلب ها، زیاده و نقصان ها، تمیز مشترکات، توحید مختلفات، و تشخیص ارسال موجود در اسناد احادیث، اشاره می نماید. متن کتاب در دو «مقصد» آورده شده است. مقصد اول، مشتمل بر جلد اول و مقصد دوم، مشتمل بر جلد دوم کتاب است. در مقصد اول، مؤلف با استناد به اسناد موجود در کتاب الکافی و با توجه به این که راویان در ابتدای اسناد شیخ و استاد مرحوم کلینی به حساب می آیند، مشایخ وی را مشخص و ذکر نموده است تا طبقه راویان موجود در اسناد، مشخص گردد. طبقات رجال از زمان صحابیان تا شیخ طوسی، در دوازده طبقه گنجانیده شده اند؛ به طوری که مرحوم کلینی در طبقه نهم راویان حدیث قرار می گیرد. در مقصد دوم، اسنادی که در صدر آنها تعبیر «عدّه من أصحابنا» آورده شده و بعد از آن، اسامی «احمد بن محمد» و یا سه نفر از راویان طبقه هفتم به نام های احمد بن محمد بن خالد برقی، احمد بن محمد بن عیسی اشعری قمی و سهل بن زیاد آدمی قمی آورده شده است و مرحوم کلینی، از این افراد، با واسطه روایت نقل می نماید و در نتیجه، از مشایخ مرحوم کلینی به حساب نمی آیند و به همین جهت، ذکر ترتیب اسناد روایات آنها در «مقصد»ی مستقل از مشایخ کلینی آورده شده است. مؤلف با دسته بندی اسناد هر یک از این راویان، طریق های مختلف آنها را مشخص نموده است و به این وسیله، طبقه و جایگاه روایی آن راوی در اسناد روایات، مشخص شده است. شایان ذکر است که به دنبال ذکر هر سند، نشانی جلد و صفحه ای که سند از آن جا آورده شده، مشخص شده است. در ترتیب اسانید، اسامی راویان بر اساس حروف الفبا آمده است. محقق تهرانی در الذریعه (ج ۱۵، ص ۱۴۹، ش ۹۸۱) این کتاب را عنوان طبقات الرواه هم فهرست نموده است.

ص: ۱۲۰

..

ص: ۱۲۱

۲۴۶. ترتیب اسانید کتاب الکافی (الموسوعه الرجالیه، ج ۱) تنظیم: میرزا حسن نوری همدانی مقدمه: محمد واعظ زاده خراسانی مشهد: بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی، اول، ۱۴۱۴ق، ۵۶۸ص، رحلی. مرحوم بروجردی رحمه الله بر حاشیه کتاب مرآه العقول ترتیب اسانید کتاب الکافی را با رموزی مشخص کرده و مقدمه ای بر آن نگاشته بود. سپس دو نفر از شاگردان ایشان، به طور مستقل، اقدام به استخراج اسناد الکافی نموده اند که کتاب حاضر یکی از این استخراج هاست. این کتاب، مشتمل بر مقدمه مؤلف در زندگی نامه مرحوم کلینی، بررسی ویژگی های کتاب الکافی، بیان طبقات محدثان از زمان صحابیان تا شیخ طوسی، اسامی راویانی که کتاب الکافی را از مرحوم کلینی روایت کرده اند و اسامی راویانی است که مرحوم کلینی در الکافی از آنها روایت نقل کرده و شیخ ایشان به حساب می آیند. در این مقدمه، مرحوم بروجردی به نقش و جایگاه طبقات رجال حدیث در مشخص کردن اشکال های موجود در اسناد و رفع این اشکال ها، از جمله سقط ها، تصحیف ها، قلب ها، زیاده و نقصان ها، تمیز مشترکات، توحید مختلفات، و تشخیص ارسال موجود در اسناد احادیث، اشاره می نماید. متن کتاب در دو «مقصد» آورده شده است. مقصد اول، مشتمل بر جلد اول؛ مقصد دوم، مشتمل بر جلد دوم کتاب است. در مقصد اول، مؤلف با استناد به اسناد موجود در کتاب الکافی و با توجه به این که راویان در ابتدای اسناد، شیخ و استاد مرحوم کلینی به حساب می آیند، مشایخ وی را مشخص و ذکر نموده است تا طبقه راویان موجود در اسناد، مشخص گردد. طبقات رجال از زمان صحابیان تا شیخ طوسی، در دوازده طبقه گنجانیده شده اند؛ به طوری که مرحوم کلینی در طبقه نهم راویان حدیث قرار می گیرد. در جای دیگری از مقصد اول، با عنوان «فصل فی الاسانید المبدوه بالمبهمات» ترتیب اسنادی که در صدر آنها «عده من اصحابنا» به همراه «احمد بن محمد» آورده شده، مشخص گردیده است. در مقصد دوم، اسنادی که در صدر آنها تعبیر «عده من اصحابنا» آورده شده و بعد از آن، اسامی «احمد بن محمد» و یا سه نفر از راویان طبقه هفتم به نام های احمد بن محمد بن خالد برقی، احمد بن محمد بن عیسی اشعری قمی و سهل بن زیاد آدمی قمی آورده شده است و مرحوم کلینی، از این افراد، با واسطه روایت نقل می نماید و در نتیجه، از مشایخ مرحوم کلینی به حساب نمی آیند و به همین جهت، ذکر ترتیب اسناد روایات آنها در «مقصد»ی مستقل از مشایخ کلینی آورده شده است. در بیان طریق های مختلف هر راوی، نشانی کامل کتاب الکافی با ذکر جلد، صفحه، نوع کتاب فقهی و غیر فقهی و باب آن، در ستون هایی که حاوی این اطلاعات است، آورده شده و در ذکر طریق مشایخ مرحوم کلینی، ترتیب اسانید، بر اساس حروف الفبا در اسامی راویان، تنظیم شده است. در زیرنویس کتاب، مؤلف، نشانی های دیگر اسنادی را که در متن کتاب آورده شد، مشخص نموده است. در آخر کتاب، میرزا حسن نوری، مستدرکات کتاب ترتیب اسانید الکافی را آورده است. مقدمه محمد واعظ زاده خراسانی، درباره زندگی مرحوم بروجردی و بررسی دیدگاه و آثار رجالی ایشان است. نیز در مورد این کتاب، به طور مفصل، توضیحاتی بیان شده است و در نهایت، تصویر بعضی از اجازات مشایخ مرحوم بروجردی به ایشان، آورده شده است. مقدمه میرزا حسن نوری، در بررسی خصوصیات این کتاب است. سپس جدولی را بر اساس تطبیق صفحات کتاب الکافی (چاپ سنگی) با چاپ مشهور به آخوندی ارائه نموده است.

ص: ۱۲۲

۲۴۷. رجال أسانید أو طبقات رجال کتاب الکافی (الموسوعه الرجالیه، ج ۴) مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی، دوم، ۱۴۱۳ ق / ۱۹۹۲ م، ۴۶۸ ص، وزیری. این کتاب، مشتمل بر تنظیم طبقات راویان حدیث در کتاب الکافی است؛ به این ترتیب که مؤلف با مراجعه به اسناد موجود در کتاب الکافی، راوی و مروی عنه هر راوی را ذکر می‌نماید و بر این اساس، طبقه هر راوی با ذکر مشایخ و شاگردان وی مشخص گردیده است. اسامی راویان، براساس ترتیب حروف الفبا تنظیم شده و در مقابل نام هر یک از آنها طبقه وی تعیین شده است.

ص: ۱۲۳

عابدی شاهرودی، علی ۲۴۸. الحاوی فی المقدمه علی شرح اصول الکافیتهران: مؤسسه مطالعات تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۶ش، (ضمن شرح اصول الکافی، ملا صدرا، ج ۱، ص ۱۹ ۱۶۱، وزیری. مقدمه مبسوطی بر شرح ملا صدرا بر اصول الکافی است که در ابتدای تصحیح محمد خواجوی از شرح مذکور در ۱۴۲ صفحه به چاپ رسیده است. این مقدمه، شامل مباحث حدیثی و فلسفی ارزنده ای است. مباحث پنج گانه آن از این قرار است: المبحث الاول فی العقل در ۷ فصل، المبحث الثانی النبوه، المبحث الثالثه الامامه، المبحث الرابع تألیفات الشیعه حول احادیث النبی صلی الله علیه و آله و اوصیائه (در این بخش درباره کتاب الکافی و شیوه کلینی در نقل حدیث و شروح الکافی بحث شده است)، المبحث الخامس فی عدد آخر من الاصول التي نضطر الي تقديمها قبل الكتاب (شامل ۱۲ فایده درباره حجیت خبر واحد و تشخیص عادات مذکور در الکافی و ...).

عاملی (شیخ بهایی)، بهاء الدین محمد بن حسین (م ۱۰۳۰ ق) ۲۴۹. ترجمه محمد بن اسماعیل رساله کوتاهی مشتمل بر چند فصل است در شرح حال محمد بن اسماعیل که نامش در آغاز برخی از اسناد روایت های الکافی آمده است. نویسنده در این رساله بیان نموده که محمد بن اسماعیل، نام مشترک هفت راوی است و شخص مورد نظر در اسناد روایات الکافی، محمد بن اسماعیل برمکی است. آغاز: هذه فصول امليتها على سبيل الاستعجال يتعلق بتنقيح حال بعض الرجال وبالله التوفيق. نسخه های خطی: نجف، کتابخانه مصطفی تستری نجفی، ۱۹ ربیع الاول ۱۰۵۲ ق؛ تبریز، کتابخانه سید محمد رضا تبریزی، ۱۲۴۱ ق؛ آستانه معصومیه، شماره ۶۳۹.

ص: ۱۲۴

[الذریعه، ج ۴، ص ۱۶۳، ش ۸۰۴؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۱۸۹]

عمیدی، ثامر هاشم ۲۵۰. حياه الشيخ محمد بن يعقوب الكليني كتاب، در هفت فصل سامان یافته است. فصول كتاب بدین شرح است: فصل اول. حیات سیاسی و فکری در عصر کلینی؛ فصل دوم. شخصیت شیخ کلینی؛ فصل سوم. شیوخ و اساتید کلینی؛ فصل چهارم. مشایخ «عده» و کسانی که شیخ کلینی به شمار آمده اند؛ فصل پنجم. سفرها و مؤلفات کلینی؛ فصل ششم. شاگردان و راویان کلینی؛ فصل هفتم. آنچه دانشمندان درباره کلینی گفته اند. این کتاب در مجموعه مبحث کنگره بزرگداشت ثقه الاسلام کلینی که از سوی مؤسسه فرهنگی دارالحدیث برگزار می شود منتشر خواهد شد.

۲۵۱. دفاع عن الکافی: مرکز الغدير للدراسات الاسلاميه، اول، ۱۴۱۵ق / ۱۳۷۴ش، ج ۲، ص ۷۶۸ + ۷۸۹، وزیري. این کتاب، اثر استدلالی مفصلی در دفاع از عقاید شیعه و پاسخ به نقدها و شبهات در مورد کتاب الکافی است. مؤلف، کتاب را در مقدمه کوتاه و چهار باب اصلی سامان داده است: مقدمه اول، به معرفی کتاب الکافی و مؤلف آن اختصاص دارد (ج ۱، ص ۲۵ ۴۲) و مقدمه دوم، شامل بحث های اساسی در مورد امامت و خلافت الهی است؛ مانند: مبانی قرآنی و حدیثی آن، ویژگی های امام به ویژه عصمت، جایگاه نقش در امامت الهی. در این بخش، آیه تطهیر (سوره احزاب، آیه ۳۳)، آیه ولایت (سوره مائده، آیه ۵۵)، حدیث غدیر، حدیث ثقلین، حدیث منزلت و حدیث دار، مورد بررسی مختصر سندی و دلالتی قرار گرفته است (ج ۱، ص ۴۳ ۱۶۶). چهار باب اصلی کتاب بدین ترتیب است: باب اول. پاسخ به پرسش ها و پندارهایی در مورد امام مهدی علیه السلام (ج ۱، ص ۱۶۷ ۶۱۱)؛ باب دوم. پاسخ به مطالبی که در مورد احادیث تقیه در الکافی گفته شده است (ج ۱، ص ۶۱۳ ۷۳۹)؛ باب سوم. بداء و پاسخ به تهمت ها و افتراءهایی که به شیعه در مورد آن زده اند (ج ۲، ص ۲۱۳۷)؛ باب چهارم. نسبت دادن عقیده تحریف قرآن به شیعه و پاسخ آن (ج ۲، ص ۲۱۵ ۵۰۳). پس از این چهار باب، در فصل «خلاصه البحث و نتایج» (ج ۲، ص ۵۰۵ ۵۶۸) خلاصه ای از تمامی مطالب کتاب آمده است و فهرست های فنی آیات، احادیث، اعلام و منابع، پایان بخش کتاب است.

ص: ۱۲۵

ر. ک: (۳۹۶) معرفی کتاب دفاع عن کافی

(۳۶۷) دفاع از مهدویت، تلخیص و ترجمه جلد اول کتاب دفاع عن کافی

۲۵۲. الشیخ الکلینی و کتابه الکافیان نامه فوق لیسانس مؤلف است که از دانشجویان دانشگاه کوفه بوده و رساله حاضر را در شناخت کافی و مرحوم کلینی به صورت تحلیلی در دو باب دارای فصول و هر فصل در چند مبحث سامان داده است: الباب الاول: الشیخ الکلینی البغدادی و الحیاه الفکریه فی عصره (در سه فصل: ۱. الحیاه الفکریه للعصر، ۲. التعریف بالشیخ الکلینی البغدادی، ۳. شخصیته العلمیه و مقوماتها). الباب الثانی: کتاب کافی الفروع (در سه فصل: ۱. التعریف بالکتاب والجهود المبذوله حوله، ۲. منهج کلینی فی فروع کافی، ۳. موارد کلینی فی فروع کافی). مؤلف در باب نخست کتاب، عصر کلینی و سرگذشت او و اساتید و شاگردان وی را معرفی نموده و در باب دوم اطلاعات سودمندی درباره فروع کافی اعم از مخطوطات، شروح و ترجمه‌ها و چاپ‌های آن و سبک شناسی کتاب فروع کافی و نیز شناسایی راویان و بررسی آنها به دست می‌دهد.

ص: ۱۲۶

ر. ک: (۳۷۳) مع الکلینی و کتابه الکافی

(۳۷۴) الکلینی و کتابه الکافی

(۳۸۴) معرفی کتاب الشیخ الکلینی البغدادی و کتاب الکافی

غفار، دکتر عبدالرسول ۲۵۳. الکلینی و خصومه ابو زهره بیروت: دار المحجه البیضاء، اول، ۱۴۱۵ق، ۱ ج، ۹۶ص، وزیری. مؤلف، کتاب را در چهار بخش تنظیم نموده و بخش حاضر که بخش دوم از کتاب است، پیرامون گفته های محمد ابو زهره درباره کلینی و الکافی است. محمد ابو زهره، نویسنده مصری است که درباره شیعه تألیفاتی دارد و در تألیفات خود، نسبت های ناروایی به شیعه داده و علمای شیعه را به کفر و ضلال متهم ساخته است. دکتر عبد الرسول غفار در کتاب حاضر طی مباحثی تاریخی و علمی در دو فصل، به دفاع از عقاید شیعی و کتاب الکافی و جناب کلینی می پردازد. فصل اول کتاب، درباره کلینی و اسانید الکافی است و فصل دوم به بررسی مسأله تحریف قرآن و دیدگاه عالمان شیعه در این باره می پردازد.

۲۵۴. الکلینی والکافیقم: مؤسسه النشر الاسلامی ۱۴۱۶ق، ۱ ج، ۵۸۹ص، وزیری. این کتاب که به زندگی کلینی و بررسی کتاب الکافی اختصاص پیدا کرده، در هفت فصل سامان یافته است. فصل اول، تدوین حدیث نزد شیعه و مهم ترین مراکز حدث شیعه از بدو تأسیس تاکنون. فصل دوم، زندگی علمی کلینی و بررسی اوضاع و احوال شهر ری در زمان او. فصل سوم، حوادث پدید آمده در عصر کلینی. فصل چهارم، اوضاع علمی عصر کلینی. فصل پنجم، نقش کلینی در مدرسه اهل بیت علیهم السلام. فصل ششم، کتاب الکافی، علت تدوین آن و نظریات مختلف درباره آن. فصل هفتم، عده کلینی. خاتمه، معرفی بعضی از محدثان قمی واقع در اسناد الکافی.

ص: ۱۲۷

قاضی طباطبایی تبریزی، سید محمد حسین بن علی اصغر (م ۱۲۹۳ق) ۲۵۵. الفوائد الکاشفه (شرح عده الکافی) توضیحی است در مورد سندها و راویان مبهم کتاب الکافی و همچنین توضیح و شرح اصطلاح «عده من اصحابنا» که در آغاز تعدادی زیادی از سندهای کتاب الکافی آمده است. مؤلف، این رساله را در یک مقدمه و چند مقام و یک خاتمه تنظیم نموده است. نام کامل کتاب الفوائد الکاشفه عن سلسله مقطوعه و أسماء فی بعض أسانید الکافی المستوره ذکر شده است. آغاز: الحمد لله رب العالمین. . . لما كان بعض الرواه بین ثقه الاسلام الشيخ ابی جعفر محمد بن یعقوب الكلینی. . . نسخه های خطی: قم، علامه سید محمد حسین طباطبایی، مؤلف، بی تا؛ تبریز، سید محمد علی قاضی طباطبایی، بی تا.

[الذریعه، ج ۱۰، ص ۱۱۳؛ مصفی المقال، ص ۱۵۶؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۳۶۲]

قرشی کوه کمری، سید عبد اللطیف (معاصر) ۲۵۶. تفسیر قرآن بر اساس دیدگاه کلینیان کتاب که مخطوط است در سیزده دفترچه به رشته تحریر در آمده است. نویسنده بر اساس روایات تفسیری و غیر تفسیری کتاب الکافی، به تفسیر قرآن پرداخته است. عکسی از این کتاب، در کتابخانه دارالحدیث نگهداری می شود.

ص: ۱۲۸

قمی، علی (م ۱۳۷۱ ق) ۲۵۷. تنویر المرآهین کتاب در شرح اسناد روایات کتاب الکافی و در بیان احوال رجال ذکر شده در سند احادیث این کتاب، تألیف شده است. محقق تهرانی متذکر می‌شود که از این کتاب تا آخر حرف «کاف» را مشاهده نموده است و این در حالی بوده که مؤلف، مشغول به اتمام رساندن کتاب بوده است. ایشان در الذریعه (ج ۱۳، ص ۸۲) این کتاب را با عنوان شرح أسانید الکافی و نیز با عنوان رجال الشیخ علی (ج ۱۰، ص ۱۳۲) فهرست نموده است.

[الذریعه، ج ۴، ص ۴۷۱، ش ۲۰۲۹ و ج ۱۰، ص ۱۳۳ و ج ۱۳، ص ۸۲]

ماحوزی بحرانی، سلیمان بن عبد الله (۱۰۷۵-۱۱۲۱ ق) ۲۵۸. رساله فی تعیین محمد بن اسماعیلعلوم الحدیث، ش ۴، رجب ذوالحجه ۱۴۱۹ ش، ص ۲۸۳-۳۱۰، به تحقیق: محمد برکت. تشخیص محمد بن اسماعیل که در اسناد الکافی آمده است و از فضل بن شاذان روایت نقل می‌کند، موضوع این رساله است. نویسنده رساله، به این نتیجه رسیده که این شخص، محمد بن اسماعیل نیشابوری است. در خاتمه رساله ادله‌ای در بررسی توثیق و تصحیح احادیث وی ارائه شده است. مقدمه محقق (محمد برکت)، شامل زندگی نامه مؤلف رساله و توضیح مختصری درباره این رساله است.

محفوظ، دکتر حسین علی ۲۵۹. مقدمه اصول الکافی بیروت: دارالاضواء، ۱۴۱۳ ق. نویسنده در مقدمه اصول الکافی (ص ۴۱۷) فصلی را درباره حدیث نزد شیعه، سیره کلینی مشایخ کلینی، شاگردان و راویان وی، تألیفات کلینی، الکافی، ویژگی های آن، شروح، حواشی، ترجمه ها و چاپ های آن و در آخر، وفات کلینی سامان داده است.

معروف حسنی، هاشم ۲۶۰. پژوهشی تطبیقی در احادیث بخاری و کلینیترجمه: عزیز فیضی مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، اول، ۱۳۷۳ش، ۴۰۳، وزیری. نویسنده کتاب، ضمن تطبیق و بررسی احادیث و راویان موجود در اسناد این دو کتاب، در پی آن است که دیدگاهی واقع بینانه تر برای مخاطبان در مورد این دو کتاب ایجاد نماید؛ چون با تمام اعتباری که هر یک از این دو کتاب، نزد شیعه و اهل سنت دارند، در اسناد هر یک، راویان ضعیف هم مشاهده می‌شود. مؤلف کتاب به دنبال بیان زندگی نامه کلینی و بخاری و شرح ویژگی‌های این دو کتاب، دیدگاه علما و محدثان در مورد این دو کتاب را نقل نموده است. کتاب در پنج فصل سامان یافته است: ۱. بررسی مختصر روایت نگاری در اسلام و مراحل تدوین آن؛ ۲. اصناف حدیث؛ ۳. اصحاب و عدالت آنها؛ ۴. بخاری و الصحیح او از دیدگاه اهل سنت و کلینی و الکافی از دیدگاه شیعه؛ ۵. بررسی شماری از رجال ضعیف الکافی و صحیح البخاری و بررسی موضوعاتی چند از این دو کتاب. در بعضی از فصل‌های کتاب، فهرستی از بعضی راویان حدیث در این دو کتاب و تعداد روایات نقل شده از آنها مشخصی شده است. همچنین فهرستی از راویان ضعیف در صحیح البخاری و الکافی با نقل اقوال علمای رجال درباره آنها آورده شده است. در مورد تطبیق محتوای روایات الکافی و صحیح البخاری، متن روایاتی از باب‌های واجب الوجود، بداء، قضا و قدر، و علم و ایمان، آورده شده است.

ص: ۱۳۰

موسوی شفتی اصفهانی، محمد باقر بن محمد تقی (م ۱۲۶۰ ق) ۲۶۱. اصحاب العده رساله ای است در شناخت اصحاب عده، در بیان و توضیح فرمایش کلینی که در ابتدای سند برخی از روایات فرموده است: «عده من اصحابنا» که شفتی می گوید: «مراد کلینی سه تن از روات است». این رساله، رساله دوازدهم از الرسائل الرجالیه مؤلف است. آغاز: الحمد لله عده الرواه و الاخیار و زنه الجبال و الاحجار و الاشجار و صلاته علی اکمل انبیائه.

[الذریعه، ج ۲، ص ۱۲۰؛ التراث العربی، ج ۱۰، ص ۲۳۳ ۲۳۴؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۱۴۷]

موسوی عاملی (صدر)، سید حسن بن محمد هادی (۱۲۷۴ ۱۳۵۴ ق) ۲۶۲. البیان البدیع فی أن محمد بن اسماعیل المبدوء به فی أسانید الکافی آنما هو بزیم مؤلف، در مقدمه به هفت مطلب اشاره نموده و در متن رساله، چهارده نفر را با اسامی «محمد بن اسماعیل» بر شمرده است و در نهایت پذیرفته که «محمد بن اسماعیل» موجود در اسناد الکافی ابن بزیع است. محقق تهرانی نسخه ای از این کتاب را مشاهده کرده است. این رساله دارای هشت مقدمه کوتاه و دو مقام است (۱). دلیل این که این شخص ابن بزیع است، ۲. دلیل اینکه کس دیگری نیست). این رساله در ۱۵ صفر ۱۳۳۸ ق، به پایان رسیده است. مؤلف پس از تألیف این رساله، دو وجه در این موضوع نوشته و برای شیخ علی زاهد قمی فرستاده و او نیز این دو وجه را به عنوان دو الحاق در پایان نسخه خود بر این رساله افزوده است. آغاز: الحمد لله الهادی لما اختلف فيه من الحق والصلاح علی خیر الخلق محمد و آله ائمه الحق، اما بعد نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۱۰۱۰۹، ۱۳۶۰ ق، ۴۲ برگ.

[الذریعه، ج ۴، ص ۱۶۲، ش ۸۰۲؛ الکلینی و الکافی، ص ۴۵۵؛ تأسیس الشیعه، ص ۱۸؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۱۶۳]

ص: ۱۳۱

موسوی مهدوی، سید مصلح الدین (۱۲۹۴-۱۳۷۴ ش) ۲۶۳. شرح حال ثقة الاسلام محمد بن یعقوب کلینی نویسنده در زندگی نامه خودنوشت خود که در مقدمه زندگی نامه علامه مجلسی به چاپ رسیده است در ذیل عنوان «شرح حال علما و هر یک جزوه ای و رساله ای مستقل»، در بیست و چهارمین شماره از آنها بدین کتاب خود اشاره کرده است.

[زندگی نامه علامه مجلسی، ج ۱، ص ۲۳]

میر لوحی یزد آبادی، سید ابوالفضل (معاصر) ۲۶۴. مفتاح الفلاح اصفهان: مؤلف، اول، پاییز ۱۳۷۱ ش، ۹۶ص، جیبی. کتاب مختصری است در اثبات صحت کتب اربعه خصوصا کتاب شریف الکافی، مؤلف گوید: «یکی از فضایل معاصر کتابی نوشته و احادیث الکافی را به صحیح و غیر صحیح، تقسیم و از هم جدا نموده و منتشر نموده است، فلذا بعضی از دوستان گفتند بی احترامی شده است به کتاب شریف الکافی، و از این حقیر خواستند برای جبران این عمل چیزی بنویسم». مؤلف در ابتداء چهار مقدمه آورده: ۱. مباحثی در اثبات صحت احادیث الکافی و تقسیم احادیث آن به صحیح و صحیح تر و تجویز عمل به همه احادیث آن ۲. کلینی در بسیاری از مسائل و احادیث با ناحیه مقدسه رابطه داشته و با اجازه آن حضرت این احادیث را نوشته است ۳. ممکن است در مواردی که کلینی به نظر خویش احادیثی آورده، روایاتی غیر صحیح وجود داشته باشد ۴. به روایاتی که بر خلاف احتیاط باشد عمل نمی کنیم. متن کتاب نیز تکرار مطالب مقدمه است با رد و ایرادهایی چند و با استناد بسیار به گفته های آیه الله محمدی گیلانی، تألیف این کتاب در خرداد ۱۳۷۱ ش به پایان رسیده است.

نجفی، محمد بن جابر بن عباس (ق ۱۱) ۲۶۵. ترجمه محمد بن اسماعیل (المبدؤه فی بعض اسانید الکافی).

ص: ۱۳۲

محقق تهرانی نسخه ای از این کتاب را مشاهده کرده است .

[الذریعه، ج ۴، ص ۱۶۳، ش ۸۰۳]

ناشناخته ۲۶۶ . تفسیر عده من اصحابنا من الکافیین رساله، توضیحی است درباره تعبیر «عده من اصحابنا» در الکافی و اشخاصی که منظور کلینی است. نسخه های خطی : تهران، دانشگاه تهران، شماره ۶۹۵۵، بی کا، ق ۱۱ .

[فهرست دانشگاه تهران، ج ۱۶، ص ۴۱۱؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۲۱۰]

ص: ۱۳۳

۲. کتاب های مشتمل

۲. کتاب های مشتملاًصف محسنی، محمد ۲۶۷. بحوث فی علم الرجالقم: مطبعه سيد الشهداء، دوم، ۱۴۰۳ق، ۳۳۶ص، وزیری. در صفحه ۱۷۶ ۱۸۱ کتاب مبحثی تحت عنوان «حول کتاب الکافی» آمده که در آن از اعتبار روایات الکافی سخن گفته شده است.

آل قیس، قیس (۱۳۱۹ ... ۲۶۸). الايرانيون و الادب العربیتهران: مؤسسه التحقیقات والبحوث الثقافیه، اول، ۱۴۰۳ق / ۱۳۶۱ش، ۵ ج در ۷ مجلد، وزیری. نویسنده در جلد سوم این کتاب که درباره رجال فقه الشیعه الامامیه است فصلی را در صفحات ۹۶۷۴ به شرح حال کلینی و منابع ترجمه او و مصنفاتش، بویژه الکافی و چاپ ها، شرح و حواشی آن اختصاص داده است.

اسرار، مصطفی ۲۶۹. دانستیهای کتب اربعه (فارسی)تهران: ملانک، اول، ۱۳۷۷ش، ۹۴ص، رقعی. فصیح از این کتاب که به منظور آشنایی نوجوانان و جوانان با کتب حدیثی به رشته تحریر درآمده است به معرفی کتاب الکافی اختصاص دارد.

ص: ۱۳۴

امامت کاشانی، فخر الدین ۲۷۰. برگزیده آثار، شامل: فضائل سادات، اصول عقاید، خمس و شرح حال محدثین اولیه شیعهکاشان: مجمع متوسلین به آل محمد صلی الله علیه و آله، اول، ۱۳۸۰ش، ۲۲۴ص، رقعی. در خاتمه این کتاب که گزیده ای از چند کتاب آقای فخرالدین امامت کاشانی (۱۲۵۳-۱۳۵۰ش) است، شرح حال برخی از محدثان شیعه از جمله کلینی به طبع رسیده است.

بار فروشی مازندرانی، محمد حسن (م ۱۳۴۵ ق) ۲۷۱. نتیجه المقال فی علم الدراییه و الرجالتهران: سنگی، ۱۲۴۸ق، ۲۴۸ص، وزیری. این کتاب مشتمل بر مقدمه و شش باب است. مؤلف در باب دوم به بررسی تعلیقه های موجود در کتاب الکافی پرداخته و باب چهارم کتاب را به «عده» در کلام کلینی اختصاص داده است. نسخه های خطی: آستان قدس، شماره ۹۷۵۳، ۱۲۹۸ ق؛ مرعشی، شماره ۶۴۱۷، ۱۳۰۳ ق، ۱۷۱ برگ.

[الذریعه، ج ۱۰، ص ۱۱۰ و ج ۲۴، ص ۵۰]

بحرانی دمیستانی، حسن بن محمد (م ۱۱۹۱ ق) ۲۷۲. مختصر المقال فی معرفه الرجالدر خاتمه این کتاب، وجه جواز عمل به اصول اربعه حدیثی درج شده است. آغاز: بعد حمد الله علی افضاله... بعد ان فرغت من جمع کتاب المقال فی معرفه الرجال و قد اطنب فیه. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۶۵۹۶، ۱۲۰۴ ق، ۸۶ برگ.

[الذریعه، ج ۲۰، ص ۲۱۱، ش ۲۶۲۷؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۳۸۰]

ص: ۱۳۵

بروجردی جالبردی، محمد علی (م ۱۳۲۸ ق) ۲۷۳. عده الخلف فی عده السلف (رجال الشيخ محمد علی) در خاتمه باب اول این منظومه رجالی از مشایخ کلینی سخن به میان آمده است. آغاز: الحمد للعالم بالسرائر و الضمائر نسخه های خطی: مرکز احیاء میراث اسلامی، شماره ۲۲۹۵، ق ۱۴، ۱۴۱ برگ.

[الذریعه، ج ۱۰، ص ۱۳۴ و ج ۱۵، ص ۲۲۷، ش ۱۴۹۰؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۳۴۴]

تبریزی، محمد صالح ۲۷۴. بحوث فی مبانی علم الرجالقم: عصر ظهور، اول، ۱۴۲۰ق، ۳۳۴ص، وزیری. این کتاب که محاضرات درس شیخ محمد سند است در آغازین سخن خود (ص ۲۳ ۳۹) به مبحث دعوی قطعیه أو صحه جمیع ما فی الکتب الاربعه و دعوی صحه کل ما فی کتاب الکافی پرداخته است.

تربتی، حسین ۲۷۵. الزد علی من ادعی قطعیه صدور الأحادیث المرویه فی الکتب الاربعه [الذریعه، ج ۱۰، ص ۲۲۶]

چاپلقی بروجردی، سید علی اصغر بن محمد شفیع (م ۱۳۱۳ ق) ۲۷۶. طرائف المقال فی معرفه طبقات الرجالتحقیق: سید مهدی رجایی. قم: کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، اول، ۱۴۱۰ق، ۹۰۲، ۶۵۶ + ۶۸۸ص، وزیری. مؤلف، صفحه ۵۲۲ ۵۲۶ از جلد دوم کتاب را به شرح حال شیخ ابی جعفر کلینی اختصاص داده است.

ص: ۱۳۶

جامعی حویزی، عبد اللطیف (م ۱۰۵۰ ق) ۲۷۷. رجال الشیخ عبد اللطیف جامعی (طبقات الرواه) در این کتاب بر رجال موجود در کتب اربعه حدیثی اکتفا شده است. مؤلف کتاب، به دلیل ضرورت بیان طبقات راویان، آنها را در شش طبقه دسته بندی نموده که طبقه سوم مرحوم کلینی است. این کتاب در الذریعه (ج ۱۵، ص ۱۴۹) با عنوان طبقات الرواه فهرست شده است. آغاز: الحمد لله الذی شرع لنا الاحکام و جعلها مسنده الی ذوی العصمه علیهم السلام نسخه های خطی: مجلس شورای اسلامی، شماره ۵۷۶۲، سال ۱۰۷۹ ق، ۷۷ برگ؛ دانشکده پزشکی شیراز، شماره ۶۴۵، قرن ۱۱؛ مرعشی، شماره ۳۱۵۸، ۱۸ صفر ۱۲۳۹ ق، ۷۲ برگ؛ وزیری یزد، شماره ۱۱۳۶، بی تا.

[الذریعه، ج ۱۰، ص ۱۲۸، ش ۲۵۳ و ج ۱۵، ص ۱۴۹؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۲۹۴]

جباعی حارثی همدانی، شمس الدین محمد بن علی بن حسن (م ۸۸۶ ق) ۲۷۸. مجموعه الجباعیدر این مجموعه فواید و احادیث اخلاقی از ائمه و نصایح لقمان و... ذکر شده و نیز احادیث منتخبی از الکافی در ۱۶ صفحه از مجموعه آورده شده است و در آخر آن نوشته شده: «هذا آخر ما اخترته من کتاب الکافی». تاریخ کتابت این مجموعه سال ۸۷۲ ق، است.

[الذریعه، ج ۲۰، ص ۷۷]

جزایری، عبدالنبی (م ۱۰۲۱ ق) ۲۷۹. حاوی الأقوال فی معرفه الرجالتحقیق: مؤسسه الهدایه لإحياء التراث قم: ریاض ناصری، اول، ۱۴۱۸ ق، ۴ ج، وزیری. خاتمه این کتاب رجالی، مشتمل بر چند فایده است که یکی از آنها «عده» در نزد کلینی و شیخ طوسی در الکافی و الفهرست است. نسخه های خطی: برای آشنایی با نسخ خطی این کتاب، ر. ک: فهرستگان، ج ۱، ص ۲۴۶ ۲۴۷.

ص: ۱۳۷

جمعی از پژوهشگران حوزه علمیه قم ۲۸۰. گلشن ابرار (ج ۱) قم: معروف، روم، ۱۳۸۲ش، ۵۱۲، وزیری. در این کتاب که اولین جلد از مجموعه گلشن ابرار است خلاصه ای از زندگی اسوه های علم و عمل از ثقه الاسلام کلینی تا آیه الله خمینی درج شده و در فصل آغازین آن از زندگی و آثار کلینی سخن به میان آمده است.

جمعی از محققان ۲۸۱. المعجم المفهرس لالفاظ احادیث البحار قم: مکتب الاعلام الاسلامی، اول، ۱۴۱۳ق / ۱۳۷۱ش، رحلی. در مقدمه جلد اول این کتاب (ص ۶۳ ۶۶) از الکافی، محاسن کتاب الکافی، هدف از تألیف الکافی، قطعی الصدور بودن روایات آن، عدد روایات الکافی، و کارهای علمی صورت گرفته درباره الکافی سخن گفته شده است.

حسن زاده آملی، حسن ۲۸۲. اضبط المقال فی ضبط اسماء الرجال تحقیق: سید محمد کاظم مدرسی یزدی، فاضل عرفان و محمد کاظم محمودی. قم: مکتب الاعلام الاسلامی، اول، ۱۴۱۸ق / ۱۳۷۶ش، ۲۰۰ص، وزیری. این اثر از جمله آثار و تألیفاتی است که از جنبه ای خاص به کتاب الکافی پرداخته است. در ابتدا مؤلف قصد داشته تا فقط به ضبط اسامی رجال کتاب الکافی بپردازد و در ابتدا به عنوان ملحق کتاب الکافی در سال ۱۳۴۷ش، منتشر شده است. در ادامه کار، موارد مشتبه در قاموس ذهبی، و فیروزآبادی را نیز بدان افزوده است و محققان اثر حاضر نیز در تکمیل آن کوشیده اند. ساختار کتاب با فهرست آن، مقدمه مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی، مقدمه تحقیق، مقدمه مؤلف، و متن (اسامی به ترتیب حروف الفبا) تنظیم شده است. الفاظ و واژه های و اسامی با دقت در اعراب صحیح کلمات آورده شده است. در این کتاب علاوه بر ذکر اسامی راویان به نکات زیادی نیز توجه شده است؛ از جمله: معرفی اسامی مشابه در ذیل یک نام، معرفی اسامی که به گونه های دیگر نیز تلفظ شده اند، معرفی اماکن و رجال منسوب به آنها، معرفی قبایل و رجال منسوب به آنها، معرفی مشاغل و حرفه ها، معرفی انساب، معرفی القاب مشترک میان چند راوی، معرفی واژه های یکسان با تعیین اختلاف در اعراب یا تشدید، معرفی زنان راوی، معرفی وجه پیوند بین اسامی قدیم و جدید

ص: ۱۳۸

حسینی استرآبادی، محمد بن علی (م ۱۰۲۸ ق) ۲۸۳. تلخیص المقال فی معرفه الرجال (رجال الوسیط) بر این کتاب که یکی از سه کتاب رجالی مؤلف است حاشیه های زیادی نگاشته شده و نسخه های خطی زیادی از آن شناسایی شده است. مؤلف در بخشی از کتاب به «عده» در اسناد کتاب های شیخ صدوق و شیخ کلینی پرداخته است. این کتاب به صورت سنگی چاپ شده است. آغاز: الحمدلله و کفی و سلام علی عباده الذین اصطفی، اما بعد، فهذا کتاب تلخیص الاقوال فی... نسخه های خطی: مشخصات ۱۳۸ نسخه شناسایی شده از کتاب در فهرستگان، ج ۱، ص ۲۱۵ ۲۲۸ درج گردیده است.

ص: ۱۳۹

[الذریعه، ج ۱، ص ۱۵۸ و ج ۴، ص ۴۲۰، ش ۱۸۵۲]

حسینی استرآبادی (میرداماد)، محمد باقر بن محمد (م ۱۰۴۰ ق) ۲۸۴. الرواشح السماویه فی شرح الاحادیث الامامیه تحقیق: نعمت اللّه جلیلی و غلامحسین قیصریه ها قم: دارالحدیث، اول، ۱۳۸۱ ش، ۳۶۰ ص، وزیری. این کتاب، شامل یک مقدمه و ۳۹ راشحه در علم حدیث است. نگارنده در مقدمه کتاب به بیان اهمیت کتاب الکافی پرداخته و با شرحی بر مقدمه کلینی که در سرآغاز الکافی آمده، کتاب خود را شروع می کند. مؤلف قصد داشته شرحی بر الکافی بنگارد که تنها مقداری از آن نوشته است و این کتاب مقدمه ای بر شرح الکافی اوست. نسخه های خطی: این کتاب، نسخه های خطی متعددی دارد. ر. ک: فهرستگان، ج ۱، ص ۵۱. ۵۴.

[الذریعه، ج ۱، ص ۲۵۷ و ج ۱، ص ۲۷].

ر. ک: (۳۵۰) نگاهی به «الرواشح السماویه» میرداماد

حسینی اعرجی، سید محسن بن حسن (۱۱۳۰ ۱۲۲۷ ق) ۲۸۵. عده الرجال (رجال الکاظمی، رجال السید محسن الاعرجی) تحقیق: مؤسسه الهدایه لإحياء التراث قم: اسماعیلیان، اول، ۱۴۱۵ ق، ۲ ج، وزیری. این کتاب، دارای هجده فایده رجالی است که فایده نهم آن به «عده» در کتاب الکافی مرحوم کلینی اختصاص دارد. نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۹۸۸، ۱۳۲۰ ق؛ مرعشی، شماره ۵۲۴۲، بی تا، ۲۰۴ برگ.

[الذریعه، ج ۱۰، ص ۱۴۱ ۱۴۲ و ج ۱۵، ص ۲۲۶؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۳۴۵]

ص: ۱۴۰

حسینی جلالی، سید محمد حسین ۲۸۶. درایه الحدیث تحقیق: سید محمد جواد حسینی جلالی شیکاگو: اوپن اسکول، اول، ۱۴۲۲ق، ۵۴۳ص، رقعی. در صفحات ۱۴۴ تا ۱۶۹ این کتاب مباحث زیر به چشم می خورد: کتاب الکافی، مؤلفات الکلینی، طبقات الکتاب، نسخ الکتاب، الاهتمام بالکتاب، اسلوب التألیف، قطعیه الصدور، سمات بارزه، اسلوب العرض، جمع الأسانید، التثبت فی الاسناد، السقط، باب النوادر، نقد الروایات، الترتیب حسب الصحه، التعلیق، شرح الاحادیث، مصادر الکلینی، عده الکلینی.

حسینی حلی، سید حسین ابرز (ق ۱۱) ۲۸۷. زبده الاقوال فی خلاصه الرجال (رجال ابن الأبراز) خاتمه این کتاب، مشتمل بر ده فایده است که فایده اول آن «عده» در الکافی کلینی است. آغاز: فبقول... ان اولی ما تنقضى فيه الاعمار و یصرف فی طلبه اللیل والنهار بعد... نسخه های خطی: مدرسه امام صادق علیه السلام بروجرد، شماره ۴۵، قرن ۱۱، ۱۹۶ برگ.

[الذریعه، ج ۱۲، ص ۱۹، ش ۱۲۱؛ مصفی المقال، ص ۱۵۲]

حسینی قزوینی، سید حسین (م ۱۲۰۸ ق) ۲۸۸. الفوائد الرجالیه (رجال السید حسین، المشتربات) در مبحث پنجم و ششم از این کتاب که مقدمه ای بر کتاب فقهی معارج الأحکام فی شرح شرائع الإسلام است مطالبی درباره اعتماد بر مؤلفان کتب اربعه حدیثی و طرق کلینی درج گردیده است. آغاز: نحمدک علی فواضل الانعام و فضایل الکرام و اصلی علی ملائکتک و انبیائک... نسخه های خطی: مجلس (مجموعه خویی) شماره ۲۵۹، قرن ۱۲، ۱۱۳ برگ. مرعشی، شماره ۷۳۳۵، ۱۲۹۶ ق، ۳۱۷ برگ؛ ملک، شماره ۲۵۲۶، قرن ۱۳، ۱۲۴ برگ؛ دانشگاه تهران، شماره ۶۸۳۶.

ص: ۱۴۱

[التراث العربی، ج ۴، ص ۲۰۹؛ الذریعه، ج ۱۰، ص ۱۱۱ و ج ۲۱، ص ۴۰]

حسینی میر سجادی، سید علی ۲۸۹. دروس فی علم الرجالتهران: المنیر للطباعه والنشر، ۱۴۱۹ق / ۱۳۷۷ش، ۷۱ص، رقعی. صفحه ۴۶
۵۰ این کتاب به العده فی الکافی اختصاص دارد.

حلی، حسن بن یوسف بن مطهر (۶۴۸-۷۲۶ق) ۲۹۰. خلاصه الاقول فی معرفه الرجال (رجال العلامه الحلی) تحقیق: جواد قیومی قم:
موسسه نشر الفقاهه، اول، ۱۴۱۷ق، ۵۰۷ص، وزیری. مراد از عده در الکافی و کتاب های شیخ صدوق یکی از فواید دهگانه خاتمه
کتاب است. این کتاب پیش تر (۱۴۰۲ق) با تحقیق سید صادق آل بحر العلوم در مکتبه الرضی قم به چاپ رسیده است. نسخه های
خطی: برای آشنایی با نسخه های خطی آن، ر. ک: فهرستگان، ج ۱، ص ۲۴۸-۲۶۴.

[الذریعه، ج ۷، ص ۲۱۴؛ مشار عربی، ص ۳۳۴]

خراسانی، علی اکبر بن غلام علی، مروج الاسلام (ق ۱۴) ۲۹۱. هدیة المحدثین (هدیه المحصلین) تهران: مصطفوی، ۱۳۷۷ق،
۲۶۶ص، رقعی. خاتمه این کتاب در مدح کتب اربعه است. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۷۱۹۲، ۱۳۵۷ق، ۵۱ برگ؛ مجلس،
شماره ۳۵۷۶، ۱۷۱ برگ.

[فهرستگان، ج ۱، ص ۱۰۳]

ص: ۱۴۲

دشتی اصفهانی، محسن بن محمد رفیع (ق ۱۳) ۲۹۲. صحه الاصول اربعه پاسخی بر اعتراض یکی از علمای قزوین است که در صحت کتب اربعه حدیثی اشکال نموده است. مؤلف در جواب این اشکال، صحت احادیث این کتب را اثبات نمود، و عنوان کرده که این کتاب ها از «اصول اربعه» گرفته شده اند. آغاز: انا اعطیناک الکوثر... فاشقی من اثر بعضا و لبعض انکر و صلی. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۲۶۵۹، به خط مؤلف، رجب ۱۲۶۷ ق، ۷ برگ.

[تراجم الرجال، ج ۱، ص ۴۲۵؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۵۹]

دهقان منگاو، بمانعلی ۲۹۳. در آمدی بر تاریخ تدوین حدیث و جوامع حدیثی (فارسی) تهران: هستی نما، اول، ۱۳۸۳ ش ۷، ۲۳۲، رقی. صفحه ۱۷۱ تا ۱۸۴ این کتاب (فصل یازدهم) به کلینی و کتاب الکافی اختصاص دارد و در آن از مشخصات الکافی، مشایخ کلینی، شاگردان وی، آثار و تألیفات کلینی، شروح الکافی، حواشی و تعلیقه های نگاشته شده بر الکافی، و ترجمه های فارسی الکافی سخن به میان آمده است.

ربانی، محمد حسن ۲۹۴. دانش رجال الحدیث (فارسی) مشهد: به نشر، اول، ۱۳۸۲ ش ۱۷، ۴۰۱ ص، وزیری. صفحه ۳۷۰ تا ۳۷۲ این کتاب درباره کتاب الکافی است و در آن از کلینی و کتاب الکافی و امتیازات آن سخن به میان آمده است.

زند کرمانی، محمد باقر بن رضا (ق ۱۴) ۲۹۵. الفیوضات اللامعه فی حال الکتب الاربعه بحثی است درباره احادیث کتب اربعه و بیان این که تمام آنها قطعی الصدور نیستند، بلکه پاره ای از احادیث ضعیف و موضوع در آنها راه یافته و باید مورد بررسی قرار گیرد. مؤلف در آغاز کتاب، چهار مقدمه آورده است. آغاز: الحمد لمن خلق الانسان و علمه البیان و فضله علی کثیر ممن خلقه تفضیلا. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۷۳۳۶، مؤلف، ۱۳۲۰ ق، ۴۷ برگ؛ مرعشی، شماره ۴۹۲۳، بی تا، ۴۷ برگ.

ص: ۱۴۳

[فهرستگان، ج ۱، ص ۶۶]

سازمان حوزه ها و مدارس علمیه خارج از کشور ۲۹۶. مصادر السنه الشریفه قم: سازمان حوزه ها و مدارس علمیه خارج از کشور، اول، ۱۴۲۰ق، ۹۶ص، وزیری. صفحه ۴۵ ۴۸ این کتاب درباره کتاب الکافی است .

سبحانی، جعفر ۲۹۷. کلیات فی علم الرجال قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، اول، ۱۴۱۰ق، ۵۳۱ص، وزیری. این کتاب مشتمل بر هشت فصل است که فصل هفتم آن بررسی کتب اربعه است .

شاکری، حسین ۲۹۸. بغداد مرکز تشیع قم: تبلیغ و ارشاد، اول، ۱۳۸۰ش، ۱۶۰ص، جیبی. در این کتاب، اماکن متبرکه، مرقد امامان علیهم السلام، مساجد، حسینیه ها و زیارت گاه های شهر بغداد از جمله مرقد شیخ کلینی معرفی شده است.

شیری، سید محمد جواد ۲۹۹. توضیح الاسناد المشکله فی الکتب الاربعه از آنجا که در استفاده از کتب اربعه گاه مشکلات سندی دیده می شود، مؤلف در این کتاب به تبیین و رفع این مشکلات پرداخته است . وی اسناد هر کتاب را به صورت مستقل مورد بحث قرار داده و برخی مشکلات از جمله ضمائر در ابتدای اسناد، ضمیر در انتهای اسناد، اسامی اشاره، تحریف های سندی، زیادی عناوین، ادغام عناوین با یکدیگر، تبیین «یاسناد» تعلیق در اسناد و تعیین اسامی حذف شده از سند و حیلولة در اسناد را توضیح داده است . همچنین اختلاف اسناد و اختلاف نسخه ها و اختلاف اقوال را توضیح داده و برای دستیابی به رأی صحیح به بحث پرداخته است . این کتاب تاکنون منتشر نشده است .

ص: ۱۴۴

[مأخذشناسی رجال شیعه، ص ۲۶۱]

شوشتری [/ تستری]، محمد تقی (۱۲۸۷ ۱۳۷۴ ش) ۳۰۰. الأخبار الدخیلهتصحیح: علی اکبر غفاری تهران: مکتبه الصدوق، اول، ۱۳۹۰ق، ج۴، ۲۷۳ + ۲۸۷ + ۳۱۹ + ۳۱۷ص، وزیری. مؤلف، روایاتی را که در آنها جعل صورت گرفته، از کتب حدیثی استخراج نموده و در این کتاب گرد آورده است. تعداد زیادی از روایات از کتاب الکافی است. مؤلف، ابتدا یک جلد بدین موضوع اختصاص داده و سپس سه جلد با عنوان مستدرکات اخبار الدخیله بر آن افزوده است. او کتاب را به سه بخش احادیث محرّفه، اخبار الموضوعه و ادعیه المحرفه المجعوله تقسیم نموده است. علی اکبر غفاری در جمع، ترتیب، تدوین و چاپ کتاب، نویسنده را یاری رسانده است.

صادقی، محسن ۳۰۱. بزرگان ريقم: دارالحدیث، ۱۳۸۲ش، ج ۲، وزیری. در جلد اول این کتاب که به مشاهیر ری اختصاص دارد زندگی نامه مفصلی از کلینی درج شده است.

ص: ۱۴۵

طباطبایی بروجردی، سید حسین (۱۲۹۲ - ۱۳۸۰ ق) ۳۰۲. اطلاعیه علی الرجال و الحدیثقم: المجمع العالمی للتقریب بین المذاهب الاسلامیه، اول، ۱۴۲۱، ۱۹۱ص، وزیری. این کتاب، مشتمل بر مقدمه های سید حسین طباطبایی بروجردی بر پنج کتاب حدیثی، رجالی و فقهی است. به دلیل اهمیت این مقدمه ها، به جمع آوری و تصحیح آنها اقدام شده و به همراه تعلیقاتی، این مجموعه را به طور مستقل ارائه شده است. اولین این مقدمه ها، مقدمه بر کتاب ترتیب اسانید الکافی است.

طریحی، فخر الدین (۹۷۹ - ۱۰۸۵ ق) ۳۰۳. جامع المقال فیما یتعلق بأحوال الحدیث و الرجالتهران: کتابفروشی جعفری تبریزی، ۱۳۷۴ ق، ۲۶۰ص، وزیری. معنای «عده» در اسناد روایت ها، بیان مقدار احادیث کتب اربعه، بیان مشایخ مؤلفان کتب اربعه از مباحث این کتاب است. نسخه های خطی: این کتاب چندین نسخه خطی دارد. برای اطلاع ر. ک: فهرستگان، ج ۱، ص ۲۴۲۱.

[الذریعه، ج ۵، ص ۷۳؛ مشار عربی، ص ۲۴۶؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۱۹]

عاملی، امین ترمس ۳۰۴. ثلاثیات الکلینی و قرب الاسنادقم: دارالحدیث، اول، ۱۴۱۷ ق، ۴۴۵ص، وزیری. در این اثر ۶۵ حدیث از روایات کتاب های الکافی و قرب الاسناد که به سه واسطه به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله یا امام معصوم صلی الله علیه و آله می رسیده و اصطلاحاً ثلاثی نامیده می شده گردآوری شده است. مؤلف در مقدمه ۱۲۷ صفحه ای، در سه فصل به مباحث ذیل پرداخته است: ۱. سند و اسناد، تعریف و مراتب آن، ۲. اصطلاح ثلاثیات و منشأ آن و ثلاثیات در نزد عامه و خاصه، ۳. تقسیم روایان به سه طبقه: مشایخ کلینی، مشایخ مشایخ کلینی، اصحاب امام صادق علیه السلام، سپس به ترجمه ثقه الاسلام کلینی و روایان می پردازد: طبقه اول شش راوی، طبقه دوم نه راوی، طبقه سوم دوازده راوی و در پایان مقدمه، به شیوه و ترتیب احادیث کتاب و نسخه هایی که از آنها استفاده شده، اشاره می کند. وی پس از آن روایات را به سه بخش تقسیم می کند: ۱. روایاتی حکم به ثلاثی بودن آنها می کنیم (۱۳۵ روایت)؛ ۲. روایاتی که ثلاثی بودن آنها محتمل است (۱۴ روایت)؛ ۳. روایاتی که ظاهر آن در کتاب کافی مطبوع، ثلاثی است ولی در واقع چنین نیست (۱۸ روایت). مؤلف، مقدمه ای در سه فصل و ۱۲۷ صفحه برای کتاب نوشته است. وی اصطلاح ثلاثیات نزد شیعه و سنی را در فصل دوم و مشایخ کلینی اصحاب امام صادق علیه السلام و شرح حال کلینی و روایان را در فصل سوم بیان کرده است. و در پایان به شیوه و ترتیب احادیث کتاب و نسخه های مورد استفاده ی خود می پردازد. کتاب با ده فهرست فنی به پایان می رسد.

ص: ۱۴۶

عاملی (صاحب معالم)، حسن بن زین الدین (۹۵۹ ۱۰۱۱ ق) ۳۰۵. منتقى الجمانقم: مؤسسه النشر الاسلامی، دوم، ۱۳۶۲ ش، ۳ ج، وزیری. مقدمه کتاب دارای دوازده فایده در درایه و رجال است و روش های اسناد کتب اربعه، «عده» در کلام کلینی، «محمد بن اسماعیل» در اول اسناد الکافی تعدادی از این فواید است. مؤلف در متن کتاب نیز به دسته بندی روایات کتاب های اربعه حدیثی از حدیث اعتبار سند از «کتاب الطهاره» تا «کتاب الصوم و الاعتکاف» و شرح اسناد و متن این روایات پرداخته است. محقق تهرانی در الذریعه (ج ۱۶، ص ۳۳۸، ش ۱۵۶۷) این فواید رجالی را به طور مستقل در ذیل عنوان الفوائد الرجالیه فهرست نموده است. آغاز: حمد له اما بعد فهذا اثني عشر فائده فی الرجال للعالم... الشيخ حسن... نسخه های خطی: ملی تهران، شماره ۲۱۲۵ ر ع، ۱۲۷۰ ق، ۱۹ برگ؛ گلپایگانی قم، شماره ۱۱۹ / ۳۹، بی تا، ۹ برگ؛ الهیات مشهد، شماره ۱۱۹۲.

ص: ۱۴۷

[الذریعه ج ۱۶، ص ۳۳۸، ش ۱۵۶۷؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۳۵۷]

عطاردی، عزیز الله ۳۰۶. مشایخ فقه و حدیث در جماران، کلین و درشتهران: عطارد، اول، ۱۳۷۳ش، ۲۴۸ص، وزیری. صفحه ۶۵
 ۱۳۰ از بخش دوم این کتاب درباره مشایخ کلین، شیخ کلینی و پدرش، آثار کلینی، سخن کلینی در مقدمه الکافی، تجلیل از
 الکافی، شروح الکافی، آثار و تألیفات کلینی و مشایخ کلینی است.

علی صالح معلم، محمد علی ۳۰۷. اصول علم الرجال بین النظریه والتطبیق: مؤلف، اول، ۱۴۱۶ق، ۷۰۶ص، وزیری. این کتاب که
 تقریرات درس استاد مسلم داوری است فصل چهارم آن به بررسی کتب اربعه اختصاص دارد.

فضلی، عبد الهادی ۳۰۸. اصول علم الرجال بیروت: مؤسسه ام القری للتحقیق والنشر، دوم، ۱۴۱۶ق، ۲۴۳ق، وزیری. فصلی از این
 کتاب (ص ۱۹۹ ۲۱۱) درباره «أسانید الکافی» است.

فیض کاشانی، محسن بن مرتضی (م ۱۰۹۱ ق) ۳۰۹. الوافیاصفهان: مکتبه امیرالمؤمنین. فیض کاشانی در این کتاب، جمیع احادیث
 مندرج در چهار کتاب اصلی حدیث شیعه (الکافی، تهذیب الاحکام، الاستبصار، من لایحضره الفقیه) را جمع آوری نموده و
 مشکلات اخبار را شرح و تفصیل داده است. الوافی دارای یک مقدمه و چهارده کتاب و یک خاتمه است. تألیف این کتاب در سال
 ۱۰۶۸ق، به اتمام رسیده است. آغاز: نحمدک اللهم یا من هدانا بأنوار القرآن والحديث لمعرفة الفرائض والسنن. نسخه های خطی:
 از این کتاب ۵۲۳ نسخه خطی شناسایی شده است.

ص: ۱۴۸

[الذریعه، ج ۲، ص ۲۹۹؛ فهرستگان، ج ۶، ص ۲۶۴]

قاسمی، مرتضی ۳۱۰. علم درایه، رجال و تراجمکاشان: محتشم، اول، ۱۳۸۰ش، ۱۵۱ص، رقی. در این کتاب که تقریر دروس آیه الله سید موسی شبیری زنجانی درباره علم درایه، رجال و تراجم است، در صفحات ۲۷ تا ۵۷ درباره اعتبار کتاب الکافی و ادله محدث نوری برای اثبات اعتبار آن بحث می شود .

قاینی خراسانی، محمد بن محمد باقر (ق ۱۳) ۳۱۱. مختلف الرجالنویسنده در یکی از ابواب کتاب، به مفهوم «عده» پرداخته است.

[الذریعه، ج ۲۰، ص ۲۱۷، ش ۲۶۶۱]

قربانی، زین العابدین ۳۱۲. علم الحدیث و نقش آن در تهذیب حدیثقم: انصاریان، اول، ۱۳۷۰ش، ۳۹۰ص، وزیری. صفحه ۲۵۸ کتاب به الکافی اختصاص یافته و در آن از مشایخ و شاگردان کلینی، انگیزه او از تألیف و شروح الکافی سخن به میان آمده است . بحث مفصلی درباره نظریه تحریف قرآن بر اساس الکافی بیشترین صفحات این بخش از کتاب را به خود اختصاص داده است .

ص: ۱۴۹

قزوینی، علی اصغر بن محمد بن یوسف ۳۱۳. رموز تفاسیر الآیات الواردة فی الکتب الاربعه و غیرها من کتب الحدیث نویسندہ، معاصر شیخ حر عاملی و شاگرد ملا خلیل قزوینی و پدر ملا محمد مهدی صاحب ذخر العالمین بوده است.

[الذریعه، ج ۱۱، ص ۲۵۱، ش ۱۵۳۹]

قهپایی، عنایه الله ۳۱۴. مجمع الرجال فی معرفه احوال الرجال: اسماعیلیان، دوم، ۱۳۶۴ ش، ج ۳. در آخر جزء هفتم این کتاب دوازده فایده رجالی ذکر نموده است که فایده هفتم مراد از «عده» در الکافی است. آغاز: الحمد لله رب العالمین ... و بعد لما من الله تبارک الله و تعالی علی و وفقنی علی اتمام ترتیب اسامی الرجال... . نسخه های خطی: دانشگاه تهران، شماره ۶۸۲۷، قرن ۱۱، ۱۵۰ برگ؛ ملک، شماره ۳۵۹۵، قرن ۱۱، ۳۲۶ برگ؛ مرعشی، شماره ۱۶۰۵، ۱۴۳ برگ.

[الذریعه، ج ۲۰، ص ۲۹؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۳۷۹]

کرمی، ناصر ۳۱۵. البدر الزاهر فی تراجم اعلام کتاب الجواهر قم: بخشایش، اول، ۱۳۸۲ ش، ۷۰۸ ص، وزیری. این کتاب به زبان عربی و شامل معرفی شخصیت هایی است که نامی از آنان در متن کتاب الجواهر به میان آمده است. کتاب، بر حسب تاریخ، با معرفی کلینی آغاز می شود. این معرفی شامل شرحی اجمالی از زندگی، ذکر شاگردان، آثار و تألیفات و نظایر آن است.

کلباسی، ابوالهدی (م ۱۳۵۶ ق) ۳۱۶. سماء المقال فی علم الرجال تحقیق: سید محمد حسینی قزوینی قم: مؤسسه ولی العصر للدراسات الاسلامیه، اول، ۱۴۱۹ ق، ج ۲، ۵ + ۶۷۲ ص، وزیری. در این کتاب رجالی، صفحاتی (ص ۲۳۷ - ۲۵۸) به مراد از «عده» در کتاب الکافی اختصاص یافته و در الفائده الاولى بدان پرداخته است. نسخه های خطی: ملک، شماره ۳۴۸۵، ۱۳۱۹ ق، ۱۷۵ برگ.

ص: ۱۵۰

[الذریعه، ج ۱۲، ص ۲۲۹]

کلباسی، محمد بن محمد ابراهیم (م ۱۳۱۵ ق) ۳۱۷. الرسائل الرجالیهم: دارالحدیث، اول، ۱۳۸۱ ش، ۴ ج، وزیری. در رساله های مختلف از مجموعه رسائل رجالیه کلباسی، درباره کلینی و الکافی بحث شده است. ج ۳، ص ۲۱ جمله من روایات کلینی عن ابی داود ج ۳، ص ۲۷ حذف کلینی من اول السنه ج ۳، ص ۳۱ روایه کلینی عن ابی داود المسترق مع الواسطه ج ۳، ص ۳۲ روایه الشیخ عن کلینی عن ابی داود ج ۳، ص ۷۸ فی سقوط السنه فی التهذیب فیما اسقطه کلینی ج ۳، ص ۸۶ طریق کلینی فی الحواله عن السنه السابق ج ۳، ص ۸۹ تعیین احمد بن محمد المذکور فی صدر سنه الکافی ج ۳، ص ۹۲ الرجوع الی القرینه فی تعیین احمد بن سنه الکافی ج ۳، ص ۱۷۰ فی «ابن بابویه» الوارد فی کلام کلینی ج ۳، ص ۱۷۲ فی وفاه کلینی و ابن بابویه ج ۳، ص ۱۸۴ فائده فی صاحب روضه الکافی ج ۳، ص ۳۴۱ تعیین علی بن اسماعیل فی روایه کلینی ج ۳، ص ۳۴۵ ۳۴۷ روایه کلینی عن علی بن محمد ج ۳، ص ۳۶۰ محمد بن علی ماجیلویه کان معاصرا للکلینی ج ۳، ص ۴۲۲ فی روایه کلینی عن محمد بن جعفر الرزاز ج ۳، ص ۴۸۶ الواسطه بین کلینی و محمد بن الحسن ج ۴، ص ۱۳۳ ۱۳۶ فی ذکر موارد ارسل فیها کلینی، فی أن الروضه من الکافی ام لا؟، ج ۴، ص ۱۳۸ ۱۴۰ غفله الشیخ فی التهذیب عن طریق کلینی ج ۴، ص ۱۸۹ ۱۹۲ تفریق حدیث الوضوء الوارد فی الکافی الی اقسام فی التهذیب ج ۴، ص ۲۲۰ احمد بن محمد المذکور صدر سنه الکافی ج ۴، ص ۲۳۶ غرض الشیخ من اسقاط العده أو محمد بن یحیی هو غرض کلینی ج ۴، ص ۲۳۷ اتباع کلینی القدماء فی طریق الاسناد و غفله الشیخ عنها ج ۴، ص ۲۵۹ الشیخ یروی عن شخص طریق الیه ضعیف و طریق کلینی الیه معتبر ج ۴، ص ۳۲۰ فی معاصره الصدوق للکلینی ج ۴، ص ۳۳۶ فی اسقاط کلینی من اوائل السنه ج ۴، ص ۳۴۹ فی تعارض روایه کلینی و الشیخ ج ۴، ص ۳۴۹ فی تعارض روایه الصدوق مع روایه کلینی و الشیخ ج ۴، ص ۳۷۳ فی ان کلینی لم یرو عن یعقوب بن یزید

ص: ۱۵۱

کنی، ملا علی (م ۱۳۰۶ ق) ۳۱۸. توضیح المقال فی علم الرجال قم: دارالحدیث، اول، ۱۴۲۱ ق، ۱۳۷۹ ش، ۳۴۴ ص، وزیری. در باب اول این کتاب، فصل سوم (ص ۱۱۲ ۱۲۷) به بیان مفهوم «عده» نزد مرحوم کلینی اختصاص یافته است. در سال ۱۲۹۹ ق، این کتاب در تهران چاپ سنگی شده است. آغاز: حمدله، ما بعد فالكلام فی علم الرجال علی وجه الاستعجال، فیقضى رسم مقدمه و ابواب و خاتمه. نسخه های خطی: قم، سید احمد زنجانی، شماره ۲۵، بی کا، ۱۳۰۹ ق؛ قم، مسجد اعظم، شماره ۱۸۲۵، ۱۳۲۱ ق، ۸۱ برگ؛ تهران، الهیات تهران، شماره ۱۲۶ ج، بی کا، بی تا.

ص: ۱۵۲

[الذریعه، ج ۴، ص ۴۹۹؛ مصفی المقال، ص ۳۳۳؛ معجم المطبوعات العربیه فی ایران، ص ۲۸۹؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۱۸.]

گلپایگانی، محمد (م. جرفادقانی) ۳۱۹. علمای بزرگ شیعه از کلینی تا خمینیقم: معارف اسلامی، اول، ۱۳۶۸ش، ۴۸۸ص، وزیری. این کتاب، سرگذشت نامه علمای بزرگ شیعه است که صفحاتی از آن به شرح حال کلینی اختصاص دارد.

گیلانی (ملا رفیعا)، رفیع الدین محمد بن مؤمن (ق ۱۱) ۳۲۰. شواهد الاسلام (عربی و فارسی) شرحی بر برخی از روایات به فارسی و عربی است که مؤلف، به عنوان شواهدی برای بیان حقانیت دین اسلام تألیف نموده است. در خاتمه این کتاب، شرح حال تعدادی از بزرگان شیعه از جمله کلینی آمده است. آغاز: بین القبر و المنبر و انا مفکر فیما خص الله به سیدنا محمد صلی الله علیه و آله من الشرف و الفضائل و ما منحه و اعطاه و شرفه و جباه. نسخه های خطی: مجلس، شماره ۹۱، ۲۲۱ برگ.

[الذریعه، ج ۶، ص ۱۸۲ و ج ۱۳، ص ۹۷]

مازندرانی حایری، ابو علی محمد بن اسماعیل (۱۱۵۹ ۱۲۱۶ ق) ۳۲۱. منتهی المقال فی احوال الرجالقم: مؤسسه آل البیت لإحیاء التراث، ۱۴۱۶ق، ۷ج، وزیری. خاتمه این کتاب، شامل پنج فایده رجالی است و در یکی از این فواید، به بیان «عده» در کتاب الکافی می پردازد. نسخه های خطی: این کتاب نسخه های خطی زیادی دارد. ر. ک: فهرستگان، ج ۱، ص ۴۰۲ ۴۰۶.

ص: ۱۵۳

[الذریعه، ج ۱۰، ص ۹۳ و ج ۲۳، ص ۱۳؛ فهرستگان، ج ۱، ص ۴۰۱]

مامقانی، عبد الله (۱۲۹۰ ۱۳۵۱ ق) ۳۲۲. تنقیح المقال فی احوال الرجالتهران: جهان، چاپ سنگی، ۳ج، رحلی. در خاتمه این کتاب رجالی ده فایده ذکر گردیده است که بررسی و روش کلینی در الکافی و «عده» در الکافی، مراد از «محمد بن اسماعیل» و مراد از «علی بن محمد» در اسناد الکافی از آن فواید است. این کتاب توسط محیی الدین مامقانی در دست تحقیق است که مؤسسه آل البیت، چند جلد آن را منتشر کرده است.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (م ۱۱۱۰ ق) ۳۲۳. حواشی بر کتب اربعه این کتاب در یکصد هزار بیت تألیف شده است. محقق تهرانی می گوید: «شاید مقصود از این حواشی، کتاب موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی باشد».

[الذریعه، ج ۵، ص ۱۰۲]

مدیر شانه چی، کاظم ۳۲۴. تاریخ حدیثتهران: سمت، ۱۳۷۷ش، ۱۹۶ص، وزیری. فصلی از این کتاب درباره کتب اربعه شیعه است و در صفحه ۱۱۶ ۱۳۰ آن درباره الکافی، وجه تسمیه الکافی، روش کلینی در الکافی، روضه الکافی، شمار احادیث الکافی عده کلینی، مشایخ کلینی و مقایسه الکافی با صحاح سته است. و در صفحه ۱۵۵ از وسایط صاحبان کتب اربعه تا ائمه، در صفحه ۱۵۸ از عصر تدوین کتب اربعه، در صفحه ۱۶۱ از صحت احادیث کتب اربعه و در صفحه ۱۶۵ از جوامع کتب اربعه، سخن به میان آورده است.

ص: ۱۵۴

معارف، مجید ۳۲۵. پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه تهران: مؤسسه فرهنگی و هنری ضریح، اول، ۱۳۷۴ ش، ۵۶۲ ص، وزیری. در فصلی از این کتاب (ص ۴۵۷-۴۹۲) درباره الکافی سخن به میان آمده و در آن به معرفی کلینی، سبک و روش او پرداخته است. مشایخ و شاگردان کلینی، بررسی وجه تسمیه کتاب، بررسی انگیزه کلینی در تألیف کتاب، ملاحظاتی چند درباره سیره کلینی، بررسی مصادیق عده کلینی، بازشناسی روایات صحیح در الکافی، مآخذ کلینی در تألیف کتاب عناوین مطالب این فصل است.

۳۲۶. تاریخ عمومی حدیث تهران: کویر، اول، ۱۳۷۷ ش، ۴۵۸ ص، وزیری. صفحه ۳۵۶-۳۷۰ این کتاب (فصل اول از گفتار سوم) درباره کلینی و الکافی است. مشایخ و شاگردان کلینی، بررسی وجه تسمیه کتاب، بررسی انگیزه کلینی در تألیف کتاب، ملاحظاتی چند درباره سیره کلینی، بحث در سند روایات، بحث در متن روایات، بازشناسی احادیث صحیح در الکافی و مآخذ کلینی در الکافی محورهای بحث در این فصل است.

مکی عاملی، سید علی حسین ۳۲۷. بحوث فی فقه الرجالی جا: مؤسسه العروه الوثقی، ۱۴۱۴ ق، ۲۲۲ ص. این کتاب که تقریر درس سید علی علمامه فانی است، دارای هشت باب و یک خاتمه است که در باب هفتم به صحت و قطعیت صادر شدن کتاب اربعه پرداخته است.

موسوی خویی، سید ابوالقاسم ۳۲۸. معجم رجال الحدیث و تفصیل طبقات الرواهبیروت: سوم، ۱۴۰۳ ق، ۲۳ ج، وزیری. مؤلف مقدمه هایی بر این کتاب نوشته و در مقدمه پنجم به بررسی احادیث کتب اربعه پرداخته است در متن کتاب اسامی روایان کتاب های چهارگانه حدیثی شیعه را به ترتیب حروف الفبا، با ذکر احوال هر راوی آورده است و در ذیل هر عنوان نشانی روایت های آن راوی را در کتب اربعه ذکر نموده است. در این کتاب زندگی روایی کلینی و روایات او به تفصیل معرفی شده است.

ص: ۱۵۵

موسوی زنجانی، ابوطالب بن ابوالقاسم (م ۱۳۲۹ ق) ۳۲۹. الکفایه فی علم الدرايه رساله مفصلی است در قواعد علم حدیث و درایه عنوان باب اول آن، فی الاصول الاحادیث الاربعه است. این رساله در دفتر پنجم ص ۲۷۹ میراث حدیث شیعه با تحقیق علی فرخ به چاپ رسیده است. آغاز: اللهم ربنا لك الحمد علی ما ايقظتنا و هديتنا و جعلت لنا اسماعا. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۸۸۳۴، ۱۳۰۱ ق، ۵۲ برگ؛ آستان قدس، شماره ۱۰۲۱۲، ۱۲۹۰ ق.

[الذریعه، ج ۱۸، ص ۹۶]

موسوی صفایی ابروانی تبریزی، عبدالکریم (۱۲۷۸ ۱۳۳۷ ق) ۳۳۰. حدائق العارفين لما فی الکافی و... این کتاب از مجامیع شمرده می شود و در چندین جلد فراهم آمده است. جلد اول آن در عقل و جهل و فصل دوم در علم و جهل در سال ۱۳۲۴ ق، به چاپ رسیده است.

[علماء المعاصرین، ص ۱۲۰؛ الذریعه، ج ۶، ص ۲۸۹]

موسوی عاملی (صدر)، سید حسن بن محمد هادی (۱۲۷۲ ۱۳۵۴ ق) ۳۳۱. نهایه الدرايه فی شرح الوجیزه تحقیق: ماجد غرباوی. قم: مشعر، ۷۱۲ ص، وزیری. خاتمه کتاب در دو «امر» تنظیم شده است و امر دوم به بیان فوایدی در مورد کتب اربعه و جوامع حدیثی اختصاص دارد.

ص: ۱۵۶

مهریزی، مهدی ۳۳۲. آشنایی با متون حدیث و نهج البلاغه: مرکز جهانی علوم اسلامی، اول، ۱۳۷۷ش، ۲۳۰ص، وزیری. در صفحات ۸۵ تا ۹۲ این کتاب درباره الکافی و ویژگی های آن بحث شده است. در ادامه، فهرستی از شروح، حواشی، ترجمه ها، تلخیص ها، معجم ها و راهنماها و کتاب هایی که درباره اسناد و رجال و معرفی الکافی و کلینی تألیف شده، ارائه شده است. این کتاب توسط انور رصافی با نام دروس فی نصوص الحدیث و نهج البلاغه به عربی ترجمه شده است.

نجمی، محمد صادق ۳۳۳. یک مناظره علمی در پاسخ علامه قاضی خضریقم: بنیاد معارف اسلامی، دوم، ۱۳۷۵ش، ۲۱۲ص، رقی. در این کتاب پاسخ های آقای نجمی به سؤالات قاضی خضری (از علمای اهل سنت) درباره کتب حدیثی شیعه گرد آوری شده است. از جمله سؤالات مطرح شده چنین است: چرا در الکافی از خلفای سه گانه حدیثی نقل نشده است، چرا در الکافی از فرزندان خلفا حدیث نقل نشده است، داستان عقیق در اصول الکافی و ...

نصیری، علی ۳۳۴. حدیث شناسی (ج ۱) قم: انتشارات سنابل، اول، زمستان ۱۳۸۳ش، ۳۰۰ص، وزیری. در صفحات ۲۰۷ تا ۲۱۵ این کتاب، ابتدا کلینی معرفی شده، سپس به معرفی الکافی پرداخته شده است. در ادامه از انگیزه تألیف الکافی، شیوه تألیف، ویژگی ها و امتیازات، نقدها، کارهای انجام شده بر الکافی و بررسی استناد روضه به کلینی بحث شده است.

ص: ۱۵۷

[فهرستگان، ج ۴، ص ۲۶۶]

نمازی شاهرودی، علی (۱۳۳۳ ۱۴۰۵ ق) ۳۳۵. الإعلام الهادیه الرفیعه فی اعتبار الکتب الاربعه مشهد: چاپخانه خراسان، اول، ۱۳۵۷ ق، ۲۲۸ ص، رقعی. نویسنده کتاب، با بیان ادله ای در اعتبار کتب اربعه، در نظر دارد تا جایگاه محکم این کتاب ها را نزد مخاطبان با بیانی استدلالی مشخص نماید. روش مؤلف در بیان ادله اعتبار این کتاب ها به صورت های مختلف است. در مرحله اول، اسناد و راویان احادیث این کتاب ها را به صورتی کلی مورد بحث و بررسی قرار داده و سپس اقوال علما در مورد این کتاب ها را مطرح نموده است و در آخر، پاسخ های خود را بر خدشه کنندگان ارائه می نماید. مباحث مطرح شده در این کتاب عبارت اند از: فصل اول، در اصول اربعه؛ فصل دوم، اعتبار اصول اربعه؛ فصل سوم، در وجوب اعتماد بر این اصول؛ فصل چهارم، در بیان سخنان مشایخ ثلاثه در اعتبار کتب اربعه حدیثی؛ فصل پنجم، کلام علما در اعتبار کتب اربعه. در خاتمه کتاب، در دفع شبهات مطرح شده بر کتب اربعه، مطالبی مورد بحث قرار گرفته است.

ر. ک: (۳۸۵) بررسی اعتبار کتب اربعه از دیدگاه آیه الله نمازی شاهرودی

۳۳۶. مستدرکات علم رجال الحدیثقم: حسن نمازی، اول، ۱۴۱۲ ق، ۸ ج، وزیری. اعتبار کتب اربعه، موضوع باب هفتم این کتاب است. حسن نمازی بر این کتاب مقدمه نوشته است.

ص: ۱۵۸

نوری طبرسی، میرزا حسین (۱۲۵۴-۱۳۲۰ ق) ۳۳۷. خاتمه مستدرک الوسائلقم: مؤسسه آل البيت لإحياء التراث، اول، ۱۴۱۵ ۱۴۱۶ ق، ج ۹، وزیری. خصوصیات کتاب الکافی یکی از فایده های دوازده گانه این کتاب است که در ضمن مستدرک الوسائل به چاپ رسیده است.

واعظ طهرانی کجوری مازندرانی، محمد باقر (۱۲۵۵-۱۳۱۳ ق) ۳۳۸. روح و ریحانقم: دارالحدیث، اول، ۱۳۸۱ ش، ج ۶، وزیری. صفحاتی از جلد چهارم این کتاب به شرح حال کلینی اختصاص دارد.

ناشناخته ۳۳۹. الفهرس الشامل للتراث العربی الاسلامی المخطوطعمان اردن: مؤسسه آل البيت، ۱۹۹۱ م، وزیری. سه جلد از دوره الفهرس الشامل به «الحدیث النبوی الشریف و علومه و رجاله» اختصاص دارد. در جزء ثانی صفحات ۱۲۶۱-۱۲۷۷ چهار صد و هشتاد نسخه از الکافی در کتابخانه های مختلف جهان معرفی شده است. و در جای های مختلف از این سه جلد، نسخه هایی از شروح گوناگون بر الکافی معرفی شده است.

ناشناخته ۳۴۰. مجمع النورین فی هدایه کافه الثقلینمؤلف، احادیث تفسیری را از کتاب الکافی و تفسیر علی بن ابراهیم استخراج کرده است. او در مقدمه کتاب دوازده حدیث از الکافی در فضل قرآن ذکر نموده و یادآور شده است که امام رضا علیه السلام را در خواب دیده که به وی دستور داده که به مطالعه کتاب الکافی پردازد. آقا بزرگ تهرانی گوید: «آن را در مدرسه صدر نجف دیده ام».

[الذریعه، ج ۲۰، ص ۴۲]

ص: ۱۵۹

۳. مقالات

۳. مقالاتاخوان، محمد ۳۴۱. کلینی و عقل گرایانه پژوهش، مرداد و شهریور ۱۳۸۲، پیاپی ۸۱، ص ۱۷ ۳۱. موضوع این نوشتار، بررسی مسئله عقل گرایی در آثار کلینی است. انگیزه پرداختن به این مسئله، نشان دادن جامعیت شخصیت کلینی به عنوان دانشمندی است که در آغوش اسلام و مکتب تشیع پرورش یافته و حدیث گزاری وی، موجب ظاهر گرایی و عقل گرایی ایشان نگردیده است. در این نوشتار، نخست به معرفی کوتاه کلینی پرداخته شده و سپس موضوعات دیگر مربوط به بحث، مورد بررسی قرار گرفته است.

استادی، رضا ۳۴۲. [معرفی کتاب] اصول آل الرسول (قواعد اصول فقه در احادیث کتاب فروع الکافی) علوم حدیث، پاییز ۱۳۸۳، پیاپی ۳۳، ص ۹ ۲۸. کتاب اصول آل الرسول به موضوع استخراج قواعد اصول فقه از منابع حدیثی پرداخته و روایاتی را از فروع الکافی که دلالت بر قواعد اصولی داشته فهرست نموده است. نویسنده این مقاله ضمن بیان مقدمه ای در کتاب شناسی این دسته از کتاب ها، به معرفی نویسنده کتاب پرداخته و اشاره داشته که این کتاب مفقود شده و تنها حواشی نویسنده بر دو نسخه از فروع الکافی در دسترس است. نگارنده مقاله این حواشی را جمع آوری نموده و به ترتیب احادیث فروع الکافی مرتب ساخته و نتایج اصولی نویسنده را در مقابل آن نوشته است.

ص: ۱۶۰

ر. ک: (۲۱۳) اصول آل الرسول

۳۴۳. ده نکته درباره شرح اصول کافی ملا صدراعلم حدیث، سال چهارم، شماره سوم، پاییز ۱۳۷۸، پیاپی ۱۳، ص ۴۱۷. نویسنده در این مقاله به ده پرسش درباره شرح اصول کافی ملا صدرا پاسخ داده است. پرسش‌ها بدین قرار است: ۱. آیا شرح اصول کافی آخرین تألیف صدر المتألهین است؟ ۲. چرا ملا صدرا در سال‌های واپسین عمر خود، دست به تألیف این کتاب زد؟ ۳. چرا برای تأمین هدفش که شرح حقایق مطرح شده در احادیث اهل بیت بوده کتاب کافی را انتخاب کرد؟ ۴. قبل از صدر المتألهین چه کسانی کافی را شرح کرده بودند؟ ۵. آیا ملا صدرا از شرح‌ها و حاشیه‌هایی که قبل از او نوشته شده بود، بهره برده است؟ ۶. بعد از تألیف این شرح در سده یازدهم، چند شرح دیگر نوشته شده است؟ ۷. آیا مؤلفان این شرح‌ها از شرح ملا صدرا استفاده کرده‌اند؟ ۸. آیا ملا صدرا در بحث‌های رجالی هم صاحب نظر بوده است؟ ۹. این که ملا صدرا به خاطر نقل گفتار برخی از مشایخ پوزش خواسته، مقصودش چه کس یا کسانی است؟ ۱۰. آیا شرح کافی ملا صدرا تاکنون مورد استفاده جدی قرار گرفته یا هم دانشمندان شیعه آن را کتابی ارجمند دانسته‌اند و می‌دانند؟ این مقاله را می‌توان کتاب شناسی کافی دانست که مطالب دیگری به همراه دارد.

ر. ک: (۶۷) شرح اصول کافی

ای هاروارد، ای. کی. ۳۴۴. از آثار بزرگ شیعی کافی از کلینیا لصرط، شماره اول، جلد دوم، سال ۱۹۷۶ م.

ص: ۱۶۱

بهبودی، محمد باقر ۳۴۵. آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث» کیهان فرهنگی. نامه ای است در دفاع از کتاب، صحیح الکافی و پاسخ به نقدهای گفت و گوی نویسنده نامه با نشریه کیهان فرهنگی که آقایان جعفر سبحانی، محمد جواد شبیری و محمد جاودان مطرح ساخته اند.

ر. ک: (۳۴۶) گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث

(۳۴۸) باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۰) باز هم سخنی پیرامون «در عرصه درایت و روایت حدیث»

(۳۶۱) پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۴) دفاع از حدیث و پاسدارانش

(۳۶۶) نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۸۰) شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب

۳۴۶. گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث کیهان فرهنگی، سال سوم، شماره ۷، مهرماه ۶۵، پیاپی ۳۱، ص ۸۳. در این گفت و گو علل نگاشتن کتاب صحیح الکافی را بازگو کرده و از ترجمه آن به نام گزیده کافی سخن به میان آورده است. وی در این گفت و گو دیدگاه مخالفان کتاب صحیح الکافی را مورد بررسی قرار داده و به انتقادهای آنان پاسخ گفته است.

ر. ک: (۳۴۵) آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۴۸) باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۰) باز هم سخنی پیرامون «در عرصه درایت و روایت حدیث»

(۳۶۱) پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۴) دفاع از حدیث و پاسدارانش

(۳۶۶) نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۸۰) شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب

ص: ۱۶۲

پهلوان، منصور ۳۴۷. کافی و اصول اربعاً هسفیینه، تابستان ۱۳۸۳، پیاپی ۳، ص ۱۷۵. نویسنده در این مقاله ابتدا درباره اصول اربعه مطالبی را بیان داشته و در آن از ضبط احادیث، تعریف اصل، عقیده علما در باب اصول و راویان آنها و اسامی مؤلفان اصول سخن گفته است و به مبحث کلینی و اصول اربعه پرداخته و گفته است که کلینی به دلیل واقع شدن در پایان عصر حضور ائمه اطهار علیهم السلام، داشتن قرب عهد به اصحاب اصول و همچنین اشمال کتابش بر اصول اعتقادات و فروع احکام و اخلاق، بزرگ ترین جامع اصول اربعه بوده است.

جاودان، محمد ۳۴۸. باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث» کیهان فرهنگی، سال سوم، شماره ۱۰، دیماه ۶۵، پیاپی ۳۴، ص ۳۹-۳۶. نامه ای در نقد مصاحبه آقای محمد باقر بهبودی است. در این مقاله درباره سرگذشت کلینی و کتاب صحیح الکافی مطالبی درج شده است.

ر. ک: (۳۴۵) آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۴۶) گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث

(۳۶۰) باز هم سخنی پیرامون «در عرصه روایت و روایت حدیث»

(۳۶۱) پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۴) دفاع از حدیث و پاسدارانش

(۳۶۶) نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۸۰) شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب

جوادی، قاسم ۳۴۹. نگاهی به «التعلیقہ علی الکافی» میرداماد علوم حدیث، سال پنجم، شماره اول، بهار ۱۳۷۹، پیاپی ۱۵، ص ۱۸۶
 ۱۹۶ نویسنده در این مقاله، ضمن بیان مباحثی که میرداماد در تعلیقہ خود بدانها پرداخته است، نمونه هایی از تعلیقات میرداماد را به کتاب های العقل و الجهل، فضل العلم، التوحید، باب حدوث العالم و اثبات المحدث و کتاب الحججہ نمایانده است.

ص: ۱۶۳

ر. ک: (۱۳) التعلیقه علی الکافی

۳۵۰. نگاهی به «الرواشح السماویه» میرداماد علوم حدیث، سال سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۷۷، پیاپی ۱۰، ص ۱۸۹ از ۲۰۰. الرواشح السماویه یکی از کتاب های میر داماد است که مقدمه مفصلی در شرح خطبه کلینی در الکافی دارد. این مقاله به معرفی کتاب الرواشح اختصاص یافته و در آن چکیده ای از مطالب مقدمه و راشحه های متعدد کتاب بیان شده است. همچنین در پایان، به معرفی دیدگاه میرداماد درباره اخبار محرف، احادیث مصحف و احادیث موضوع پرداخته شده است.

ر. ک: (۲۸۴) الرواشح السماویه فی شرح الاحادیث الامامیه

حسین پوری، امین ۳۵۱. عقل از دیدگاه ملاصالح مازندرانی و فصلنامه حدیث اندیشه، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۵، ص ۲۳ از ۴۳. در این مقاله تلاش شده تا گونه نگاه و اندیشه شارح را درباره عقل و جستارهای مرتبط با آن، مانند چگونگی افزایش مراتب عقل، نسبت عقل با جهل و موضوع هایی از این دست، به نمایش گذارد.

ر. ک: (۶۷) شرح اصول الکافی

(۳۶۹) روش فهم حدیث در شرح اصول الکافی ملاصالح مازندرانی

حسینی اشکوری، سید صادق ۳۵۲. حدیث چشمان آهو علوم حدیث، سال هشتم، پاییز ۱۳۸۲، ۲۹، ص ۱۵۹ از ۱۶۲. نویسنده در این مقاله به معرفی کتاب عین الغزال فی فهرس اسماء الرجال و نویسنده آن پرداخته و از اهمیت کتاب سخن به میان آورده است.

ص: ۱۶۴

ر. ک: (۲۳۷) عین الغزال فی فهرس اسماء الرجال

حسینی جلالی، سید محمدرضا ۳۵۳. علم الأئمه بالغیب... والاعتراض علیه باللقاء إلى التهلكه والاجابات عنه عبر التاريخا، ش ۳۷ (شوال ذی حجه ۱۴۱۴ق)، ص ۱۰۸۷. این مقاله پاسخ به برخی اشکالاتی است که درباره علم غیب مطرح شده است. دو اشکال مطرح شده یکی انکار علم غیب برای ائمه بوده و دیگری آن است که اگر ائمه علم غیب داشتند، چرا خود را به هلاکت انداخته اند. نویسنده بر آن بوده تا به این دو اشکال پاسخ گفته و تاریخچه این بحث در طول تاریخ پردازد. ولی اولین دوره طرح این اشکال را عصر امام رضا علیه السلام دانسته و با بیان دوره های مختلف، عنوان می کند که قرن پانزدهم هجری دهمین دوره طرح این اشکال است. او که دوره دوم را عصر کلینی می داند، درصدد است تا به اشکالاتی که بر احادیث کتاب الحجج الکافی وارد شده پاسخ گوید. این بحث سیزده صفحه (۳۲ ۴۵) از مقاله به خود اختصاص داده است.

خاتمی، محمد ۳۵۴. دانشمندان رازیهفته نامه ری، سال ۴، شماره ۱۳۸، ص ۷، ۶ / ۴ / ۱۳۷۵. سلسله مقالاتی که در هفته نامه «ری» منتشر شده و شماره اول آن به شرح حال ثقه الاسلام کلینی پرداخته است.

خزرجی، صفاء الدین ۳۵۵. فقه الکلینی دراسه و تحلیل فقه اهل البیت، شماره ۲۲، ص ۲۳۷ ۲۶۰ و شماره ۲۳، ص ۲۴۵ ۲۷۳. پژوهشی درباره دیدگاه های فقهی کلینی و هفت مورد از فتاوی خلاف مشهور اوست. نویسنده پس از نقل این فتاوا مستندات او را نیز ذکر نموده و با استدلال های مشهور فقیهان در همان زمینه مقایسه کرده است. او در ادامه، به نقل از علّامه مجلسی در کتاب شرح الکافی، تعداد دیگری از آرای مخالف مشهور کلینی را به همراه نقدهای مجلسی بر آنها آورده و با ذکر میراث فقهی وی مقاله را به پایان می برد.

ص: ۱۶۵

دخیلی، ضیاء الدین ۳۵۶. تحقیق تاریخی حول موقع قبر الامام الكلینیلواء الوحده الاسلامیه، سال اول شماره ۲، ۴۹ ۱۹۴۵م. این مقاله در مجله فوق که در عراق به چاپ رسیده است درج شده و در آن از مدفن کلینی سخن به میان آمده است.

دوانی، علی ۳۵۷. مفاخر اسلام، کلینیمکتب اسلام، سال اول، ش ۱، ص ۴۶ ۵۲. این مقاله، اولین مقاله از سلسله مقالاتی است که با عنوان مفاخر مکتب اسلام از سوی نویسندگان منتشر شده است. وی پس از بیان اهمیت نگاشتن زندگی نامه مفاخر اسلام، به زندگی کلینی پرداخته و از موقعیت کلینی در عالم اسلام، دیدگاه اهل سنت درباره وی، تألیفات کلینی، کتاب الکافی، استادان، شاگردان و وفات او سخن به میان آورده است. نویسنده پس از آن که زندگی نامه علمای دیگر را نوشته و آنها را در این نشریه چاپ کرده است در صدد برآمده تا همه زندگی نامه ها را در مجموعه ای گرد آورد. بدین منظور کتاب مفاخر اسلام را تدوین نموده و زندگی نامه علمای دیگر را بر آن افزوده است.

رحمان ستایش، محمدکاظم ۳۵۸. جوامع حدیثی شیعه و بحارالأنوار یادنامه علامه مجلسی (ج ۱)، به اهتمام: مهدی مهریزی هادی ربانی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اول، ۱۳۷۹ ش، ۴۸۵ ص، وزیری. در این مقاله شصت صفحه ای (۲۷۵ ۲۱۵) مباحث زیر طرح شده است (ص ۲۲۲ ۲۲۷): الکافی، تعداد احادیث الکافی، امتیازات الکافی و بیان احادیث الکافی.

ص: ۱۶۶

رضایی، امیر ۳۵۹. موقعیت کلینی صاحب کتاب اصول و فروع کافی در علم حدیث روزنامه رسالت، ش ۲۸۹۶، ۲۴ / ۱۰ / ۱۳۷۴، ص ۴. مقاله کوتاهی درباره کلینی و کتاب اوست که ضمن بیان زندگی نامه کلینی از موقعیت وی در علم حدیث سخن به میان آورده است.

سبحانی، جعفر ۳۶۰. باز هم سخنی پیرامون «در عرصه درایت و روایت حدیث» کیهان فرهنگی، سال چهارم، فروردین ۶۶، شماره ۱، پیاپی ۳۷، ص ۳۶۳۹. آقای محمدباقر بهبودی طی نامه ای که در شماره بهمن ماه ۱۳۶۵ در کیهان فرهنگی به چاپ رسیده، از روش خود در جدا سازی حدیث سره از ناسره دفاع کرده و به ایرادهای آقای سبحانی پاسخ گفته است. آیه الله سبحانی، به منظور نقد آن پاسخ ها این مقاله را نوشته است.

ر. ک: (۳۴۵) آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۴۶) گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث

(۳۴۸) باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۱) پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۴) دفاع از حدیث و پاسدارانش

(۳۶۶) نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۸۰) شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب

ص: ۱۶۷

۳۶۱. پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث» کیهان فرهنگی، سال سوم شماره ۹، آذر ماه ۶۵، پیاپی ۳۳، ص ۳۴ ۳۶. نامه ای از آیه الله جعفر سبحانی در نقد گفتگوی کیهان فرهنگی با آقای محمد باقر بهبودی است. در این نامه درباره کتاب الکافی و صحیح الکافی مطالبی مطرح شده است.

ر. ک: (۳۴۵) آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۴۶) گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث

(۳۴۸) باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۰) باز هم سخنی پیرامون «در عرصه درایت و روایت حدیث»

(۳۶۴) دفاع از حدیث و پاسدارانش

(۳۶۶) نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۸۰) شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب

سلطانی، محمد علی ۳۶۲. علامه مجلسی و مرآه العقول یادنامه علامه مجلسی (ج ۲)، به اهتمام مهدی مهریزی هادی ربانی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اول، ۱۳۷۹ش، ۴۱۵ص، وزیری. نویسنده در این مقاله از انگیزه نگارش مرآه العقول در شرح اصول الکافی شیوه نگارش آن، بحث اعتبار احادیث در مرآه العقول، اعتبار سندی، شیوه تفسیر حدیث، مباحث غیر حدیثی در مرآه العقول و بهره های فرعی در آن کتاب سخن به میان آورده است. این مقاله در صفحات ۵۷ ۳۱ کتاب یاد شده درج شده است.

ر. ک: (۸۲) مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول

سلیم گندمی، حمید ۳۶۳. کافی در آینه پژوهش‌سینه، تابستان ۱۳۸۳، پیاپی ۳. در این مقاله شش تحقیق، معرفی و نقد و بررسی شده است. سه مورد از این موارد، معرفی کلی از کتاب الکافی و مؤلف آن را در بردارد، یک کتاب به چهار مبحث امام مهدی، تقیه، بداء و قرآن در الکافی می پردازد و کتاب دیگر شرح ملا خلیل قزوینی بر الکافی را می شناساند و آخرین کتاب، شیوه صحیح اسلامی رجالی و راویان کتاب الکافی را می نمایاند. اسامی کتاب های معرفی شده در این مقاله بدین شرح است: ۱. الکلینی البغدادی و کتاب الکافی «الفروع»، ۲. دفاع عن الکافی، ۳. الکلینی و الکافی، ۴. اضبط المقال فی ضبط اسماء الرجال، ۵. الصافی فی شرح الکافی، ۶. پژوهشی در زمینه کتاب کافی و مؤلف آن.

ص: ۱۶۸

شیری، سید محمد جواد ۳۶۴. دفاع از حدیث و پاسدارانشکیهان فرهنگی، سال چهارم، فروردین ۶۶، شماره ۱، پیاپی ۳۷، ص ۱۰
۱۴. در پی گفت و گوی استاد محمد باقر بهبودی با مجله کیهان فرهنگی، نقدی از سوی صاحب مقاله بر سخنان وی در شماره
های پسین مجله درج شد که بهبودی به آن پاسخ گفت. نویسنده این مقاله به نقد پاسخ ها پرداخته و این مقاله را نوشته است .

ر. ک: (۳۴۵) آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۴۶) گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث

(۳۴۸) باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۰) باز هم سخنی پیرامون «در عرصه درایت و روایت حدیث»

(۳۶۱) پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث»

ص: ۱۶۹

(۳۶۶) نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۸۰) شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب

۳۶۵. لزوم ارزیابی سندی احادیث الکافیست، بهار ۱۳۸۳، پیاپی ۲، ص ۱۰۹-۱۴۰. این مقاله بر اساس دروس آیه الله سید موسی شبیری زنجانی تدوین شده و در آن، سخنان محدث بزرگ شیعی، میرزا حسین نوری در خاتمه مستدرک الوسائل درباره الکافی نقد و بررسی شده است. محدث نوری چند دلیل بر اعتبار احادیث الکافی اقامه نموده است؛ از جمله، ستایش علما نسبت به الکافی، کلام نجاشی درباره کلینی، طولانی بودن زمان تألیف الکافی، عرضه الکافی بر امام عصر و مقدمه الکافی، نویسنده مقاله در یکایک دلایل محدث نوری مناقشه کرده و ایرادهای آنها را بیان داشته است و به اشکالات بر اعتبار شهادت کلینی، راویان ضعیف در الکافی پرداخته و به منابع الکافی اشاره کرده است.

۳۶۶. نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث» کیهان فرهنگی، سال سوم، شماره ۱۰، دی ماه ۶۵، پیاپی ۳۴، ص ۱۲-۱۷. نقدی بر مصاحبه آقای محمد باقر بهبودی است. در این مقاله سعی شده به اشکالات مطرح شده از سوی وی درباره الکافی پاسخ داده شود. نویسنده سپس ایراداتی بر صحیح الکافی وارد نموده است.

ر. ک: (۳۴۵) آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۴۶) گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث

(۳۴۸) باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۰) باز هم سخنی پیرامون «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۱) پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۴) دفاع از حدیث و پاسدارانش

(۳۸۰) شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب

ص: ۱۷۰

شفیعی، سعید ۳۶۷. دفاع از مهدویت، تلخیص و ترجمه جلد اول کتاب دفاع عن الکافی حدیث اندیشه، سال دوم، شماره ۵ و ۶، بهار و تابستان ۱۳۸۲. این مقاله خلاصه ترجمه کتاب دفاع عن الکافی (ج ۱، تا صفحه ۶۱۲) است. در این بخش کتاب به شبهات مطرح در زمینه مهدویت و مباحث مربوط به آن پرداخته شده است.

ر. ک: (۲۵۱) دفاع عن الکافی

شهرزی، محمّد جعفر ۳۶۸. نگاهی کلی به اسباب صدور احادیث فصلنامه علوم حدیث، شماره ۳۹، بهار ۱۳۸۵، ص ۳۰-۴۶. این پژوهش گامی در راه آشنایی با اسباب صدور و زمینه های آن است. بدین منظور، پس از مطالعه و بررسی منابع مختلف و جمع آوری اطلاعات لازم، مطالب در دو بخش تنظیم شده است. در بخش اول، مباحثی همچون تعریف، اهمیت، فواید و آثار مربوط به آن مطرح گردیده و در بخش دوم، تحت عنوان اسباب صدور احادیث به بحث و بررسی درباره انواع احادیث با توجه به اسباب صدورشان و نیز موضوعات اسباب صدور پرداخته شده است. در آخر نیز مباحث مطرح شده جمع بندی گردیده است.

(ر. ک: (۴۰۰) بررسی مورد صدور احادیث کتاب کافی

صرفی، زهرا ۳۶۹. روش فهم حدیث در شرح اصول الکافی ملا صالح مازندرانی فصلنامه علوم حدیث، شماره ۴۲، زمستان ۱۳۸۵، ص ۱۱۸-۱۳۶. نویسنده در این مقاله در صدد است روش فهم حدیث از دیدگاه ملا صالح مازندرانی در شرح او بر اصول کافی را تبیین سازد و معتقد است که محور اعتبار احادیث در این شرح متن حدیث است و رویکرد شارح در شرح احادیث، عقلی نقلی است که جنبه عقلی این رویکرد پررنگ تر است.

ص: ۱۷۱

ر. ک: (۶۷) شرح اصول الکافی

(۳۵۱) عقل از دیدگاه ملا صالح مازندرانی

صفره، حسین ۳۷۰. کتاب شناسی جوامع حدیثی چهارگانه شیعه معلوم حدیث، تابستان ۱۳۸۳، پیاپی ۳۲، ص ۱۹۰ تا ۲۳۴. نویسنده در این مقاله پس از ذکر شرح حال مختصری از مؤلفان کتب اربعه و معرفی اجمالی کتب آنها، آنچه درباره این چهار کتاب ارزشمند از قلم دانشمندان شیعه تراوش نموده، به عنوان کتاب شناسی آن ذکر نموده است. بخش اول مقاله درباره الکافی است. وی در بخش های شروح الکافی، حواشی الکافی، فهرست، معجم، صحاح و ... الکافی و مقالات به معرفی نوشته جات حول الکافی پرداخته است.

ر. ک: (۴۰۳) پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه از قرن ۶ تا عصر حاضر

عابدی شاهرودی، علی ۳۷۱. نقد و تحقیقی در زمینه شروح کافیکیهان اندیشه، فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۷، پیاپی ۱۷، ص ۸۱ تا ۹۰. این مقاله در پنج بخش فراهم آمده است: ۱. سخنی درباره الکافی و مؤلف آن، ۲. گزارش شماری از شروح نگاشته شده بر الکافی، ۳. نقدی تحقیقی در ماهیت شرح و تفسیر به مفهوم محض علمی که مشتمل بر بخشی از بحث ماهیت اجتهاد است. این نقد با تحقیق ماهیت شرح و تفسیر، طرق و ادوات و زمینه آن را توضیح داده و عنصری اساسی از حقیقت اجتهاد را فراهم می کند، ۴. گفتار و نقدی درباره شرح صدرالمتألهین بر اصول الکافی، ۵. گفتاری در شرح نویسنده مقاله بر کتاب الکافی موسوم به الحادی فی شرح اسانید و احادیث الکافی.

ص: ۱۷۲

عاشوری، دکتر ناد علی ۳۷۲. دیدگاه های حدیثی ملاصدرا در شرح اصول کافیعلم حدیث، سال ششم، شماره اول، بهار ۱۳۸۰، پیاپی ۱۹، ص ۱۷ ۳۸. نویسنده در این مقاله برخی از مباحث حدیث شناسی صدر المتألهین را در شرح اصول الکافی وی آمده است، به اختصار، مورد بحث قرار می دهد. جایگاه حدیث نزد ملاصدرا، جدایی ناپذیری قرآن و عترت، نقل به معنا در حدیث، تقطیع حدیث، لزوم جمع و سازش میان احادیث، علل تعارض حدیث، اختلاف سطح فکر و فهم راویان، اختلاف راویان در حفظ و ضبط احادیث و جعل حدیث مباحثی است که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته و دیدگاه ملاصدرا درباره آنها تبیین شده است.

ر. ک: (۲۷) ترجمه شرح اصول الکافی

عمیدی، سید ثامر هاشم ۳۷۳. مع الکلینی و کتابه الکافیعلم الحدیث، العدد الاول، السنه الاولی، محرم ۱۴۱۸، پیاپی ۱، صص ۱۸۳ ۲۷۲. این مقاله طولانی را باید تلخیص کتاب الشیخ الکلینی البغدادی و کتابه الکافی قلمداد نمود. نویسنده پس از بیان مقدمه ای درباره تاریخ تدوین حدیث، اوضاع سیاسی و علمی عصر کلینی را مورد بررسی قرار داده و به زندگی نامه کلینی پرداخته است. حیات علمی کلینی، مشایخ و شاگردان و راویان او، کتاب هایش و سخنان علما درباره کلینی از دیگر مباحث این نوشته است. نویسنده، صفحات بعدی مقاله را به معرفی الکافی و منهج حدیثی کلینی اختصاص داده و از حکایت عرضه الکافی بر امام مهدی علیه السلام سخن به میان آورده است. مطالب دیگر مقاله، شامل دیدگاه علما درباره احادیث الکافی، منهج کلینی در خصوص اسانید کتاب، رجال عده در الکافی، منهج کلینی در متون الکافی و ترتیب و تبویب الکافی است.

ص: ۱۷۳

ر. ک: (۲۵۲) الشيخ الكليني و كتابه الكافي

عيسى على، حسين ۳۷۴. الكليني و كتابه الكافي لبلاغ، ۱۹۷۶ م، سال ششم، شماره ۵ و ۶. اين مقاله كه در يك نشریه عراقی چاپ شده، به معرفی كتاب الكليني و كتابه الكافي اختصاص دارد كه به بيان ویژگی های كتاب پرداخته است.

ر. ک: (۲۵۲) الشيخ الكليني و كتابه الكافي

فاضلی، جواد ۳۷۵. كتاب اصول كافي و ویژگی های آن كتاب ماه دين سال پنجم، ش ۱۱، مرداد و شهریور ۱۳۸۱، پیاپی ۵۸ و ۵۹، ص ۶۲ ۶۳.

كافي، عبد الحسين ۳۷۶. مفهوم عقل از دیدگاه دو شارح اصول كافي معلوم حدیث، ش ۲۶، ص ۹۶ ۱۱۹. در این مقاله سعی شده تا برداشت های ملا صدرا و علامه محمد باقر مجلسی درباره مفهوم عقل در روایات «كتاب العقل و الجهل» اصول الكافي مورد تحقیق و كاوش قرار گیرد. مطالب این مقاله در دو بخش تنظیم شده است: بخش اول، درباره تبیین و توضیح معنای عقل در لغت، اصطلاح و دیدگاه ملا صدرا و علامه مجلسی است. بخش دوم، تطبیق دیدگاه ملا صدرا و علامه مجلسی بر روایات است. در این بخش نظرهای آنها درباره مفهوم عقل در تک تک روایات اصول الكافي آورده شده است.

ص: ۱۷۴

ر. ک: (۲۵) ترجمه شرح اصول الکافی

(۸۲) مرآة العقول فی شرح اخبار آل الرسول

(۴۰۵) ماهیت عقل از دیدگاه ملاصدرا و علامه مجلسی

محمدی گیلانی، محمد ۳۷۷. بررسی امتیازات کتاب کافی شیخ کلینی بر سایر جوامع حدیثیپاسدار اسلام، مرداد ۱۳۷۰، ص ۱۶ ۱۸
 ش ۱۱۶. در این نوشتار کوتاه از این مطالب سخن به میان آمده است. اصول و کتاب های حدیث عرضه شده به ائمه اطهار علیهم
 السلام که در جوامع اولیه ثبت شدند. جامع الکافی در وسط اسماء جوامع حدیثی چون خورشید جهان افروز و دیگران اقرارند.
 عمر این آفرینش برجسته کلینی به درازای عمر شریعت است. آگاهی کلینی را به عظمت آفریننده خویش می توان از خطبه کتاب
 الکافی دریافت. تعبیر کلینی ضمانت نامه ای است بر صحت احادیث و اخبار مندرج در الکافی.

۳۷۸. نقد و بررسی اقوال برخی از محدثین شیعه در باب عرضه کتاب کافی به نواب خاص امام عصر توسط ثقه الاسلام کلینیپاسدار
 اسلام، ش ۱۴۷، شهریور ۱۳۷۰، ص ۲۴ ۲۵ و ۴۲. عرضه شدن کتاب الکافی بر نواب صاحب امر، مرضی بودن کافی در نزد صاحب
 امر، علاج روایات متعارضه در مقدمه کافی، مطالب این مقاله را تشکیل می دهد.

مختاری، رضا ۳۷۹. گذری بر «شرح حدیث جنود عقل و جهل» آینه پژوهش، سال دهم، شماره چهارم، مهر آبان ۱۳۷۸، پیاپی ۵۸،
 ص ۸۸ ۸۲. معرفی کتاب «شرح حدیث جنود عقل و جهل» امام خمینی رحمه الله است. نویسنده ضمن معرفی شخصیت و آثار امام
 خمینی، چکیده ای گویا از مطالب و بخش های مختلف کتاب ارائه داده است.

ص: ۱۷۵

ر. ک: (۱۶۲) شرح حدیث جنود عقل و جهل

مصطفوی، سید جواد (۱۳۰۱ ۱۳۶۸ ش) ۳۸۰. شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتبکیهان فرهنگی، سال چهارم، تیر ۶۶، شماره ۴، پیاپی ۴۰ ص ۳۶ ۳۷. نوشتاری است درباره کلینی و کتاب الکافی که گویا در پاسخ به سخنان استاد محمد باقر بهبودی به رشته تحریر درآمده است.

ر. ک: (۳۴۵) آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۴۶) گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث

(۳۴۸) باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۰) باز هم سخنی پیرامون «در عرصه درایت و روایت حدیث»

(۳۶۱) پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث»

(۳۶۴) دفاع از حدیث و پاسدارانش

(۳۶۶) نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث»

معرفت، سینا ۳۸۱. معرفی کتاب دفاع عن الکافی کتاب ماه (دین)، ش ۶۳ و ۶۴. نوشتار کوتاهی است که در آن به معرفی اجمالی کتاب دفاع عن الکافی پرداخته شده است.

ر. ک: (۲۵۱) دفاع عن الکافی

موسوی، کاظم ۳۸۲. معرفی کتاب کافیمعارف اسلامی، ش ۴، ص ۶۱ ۶۴.

ص: ۱۷۶

[فهرست مقالات فارسی، ایرج افشار، ج ۳، ص ۵۸]

موسوی کعبی، علی ۳۸۳. الشواهد الشعریه و مناسباتها فی الکتب الاربعه الحدیثیة العلوم الحدیث، العدد التاسع، السنه الخامسه، محرم ۱۴۲۲، پیاپی ۹، ص ۱۳۰۸. بحث در این مقاله شامل تمامی اشعار وارد شده در احادیث کتب اربعه است و شواهد شعری را بر حسب حروف قافیه به صورت الفبایی سامان داده است. او برای هر شعر یک شماره انتخاب نموده و پس از بیان شعر و توضیح لغات آن، محل شاهد در شعر و محل استشهاد در کتب اربعه را بیان داشته است.

مهدوی راد، محمد علی ۳۸۴. معرفی کتاب الشیخ الکلینی البغدادی و کتاب الکیفایینه پژوهش، ش ۲۳، بهمن و اسفند ۱۳۷۲، ص ۸۵. در این نوشتار کتاب الشیخ الکلینی البغدادی به صورت تفصیلی معرفی شده و ابواب آن شناسانده شده است. نویسنده در پایان مقاله متذکر شده است که این کتاب، اولین اثر تفصیلی درباره الکافی است و گفته است که بهتر بود مؤلف، نام الشیخ الکلینی الرازی یا الشیخ الکلینی را بر می‌گزید؛ زیرا چنان که از شرح وی که با دقت در همین کتاب نیز آمده شیخ مدت بسیار کوتاهی در بغداد بوده و در این مدت زمان عنوان «بغدادی» بر نمی‌تابد.

ر. ک: (۲۵۲) الشیخ الکلینی و کتابه الکافی

میر، منصور ۳۸۵. بررسی اعتبار کتب اربعه از دیدگاه آیه الله نمازی شاهرودی سفینه، بهار ۱۳۸۳، پیاپی ۲، ص ۱۰۸۸۰ نویسنده این مقاله چکیده‌ای از دیدگاه‌های آیه الله علی نمازی شاهرودی در کتاب الإعلام الهادیه الرفیعه فی اعتبار الکتب الاربعه را تحت عنوان هفت فصل آورده است. در این فصول، مطالبی درباره اصول اربعه، اعتبار آنها و وجوب اعتماد بر آنها آمده است. سپس روشن شده است که کتب اربعه از این چهار صد اصل برگرفته است و صاحبان آنها اصول را در اختیار داشته‌اند. از این رو، ضعف سندی در مورد برخی راویان، لطمه‌ای به اعتبار کتب اربعه نمی‌زند. پس از آن هشت پرسش در مورد الکافی همراه با پاسخ آنها مطرح شده و با بررسی برخورد ویژه علامه مجلسی با احادیث الکافی در مرآه العقول روشن می‌گردد که علامه مجلسی نیز احادیث کتاب الکافی را معتبر می‌دانسته است. همچنین گفتار و استدلال‌های سایر دانشمندان و صاحب نظران در این موضوع نقل شده است. باید گفت که این مقاله چکیده‌ای از کتاب الاعلام الهادیه الرفیعه است.

ص: ۱۷۷

ر. ک: (۳۳۵) الإعلام الهادیه الرفیعه فی اعتبار الکتب الاربعه

ناشناخته ۳۸۶. زندگی نامه ثقه الاسلام محمد بن یعقوب کلینیپاسدار اسلام، ش ۲، بهمن ۱۳۶۰، ص ۵۴ ۵۵. نوشته ای کوتاه درباره شرح حال کلینی است که در ادامه آن از کتاب الکافی، امتیازات آن، سایر تألیفات کلینی و وفات کلینی، سخن به میان آمده است.

ناشناخته ۳۸۷. مروری بر زندگانی صاحب «اصول کافی» شیخ کلینیماهنامه اعتصام، ش ۳۹، تیرماه ۱۳۶۴، ص ۳۴ ۳۵. زندگی نامه کوتاهی از کلینی است که در آن از زادگاه او و مسافرت های او و کتاب اصول الکافی و ویژگی های کلینی و نظر برخی از علما درباره الکافی سخن به میان آمده است. همچنین داستانی درباره مدفن کلینی در بغداد، بیان شده است.

ص: ۱۷۸

ناشناخته ۳۸۸. آشنایی با زندگی و آثار محمد بن یعقوب کلینروزنامه سلام، ش ۹، ۱۳ / ۷ / ۱۳۷۳، ص ۹. سخنی کوتاه درباره کلینی و آثار اوست.

ناشناخته ۳۸۹. زندگی نامه و شخصیت علمی و تألیفات محمد بن یعقوب کلینالثقافه الاسلامیه، ش ۲۶، ۱ / ۱۴۱۰، ص ۱۵.

ناشناخته ۳۹۰. مروری بر زندگینامه و شخصیت محمد بن یعقوب کلینروزنامه کیهان، ش ۱۶۴۸۳، ۱۰ / ۹ / ۱۳۶۷، ص ۱۱.

نصیری، علی ۳۹۱. نگاهی به کتاب «شرح حدیث جنود عقل و جهل» علوم حدیث، زمستان ۱۳۷۸، پیاپی ۱۴، ص ۱۷۲ / ۲۰۴. در این مقاله به معرفی کتاب شرح حدیث جنود عقل و جهل امام خمینی پرداخته و بیان داشته که حدیث جنود عقل و جهل، روایت مفصلی است که شیخ کلینی آن را در نخستین باب از ابواب الکافی آورده است. نویسنده ضمن بیان انگیزه امام خمینی از تألیف این کتاب، فصول کتاب را که شامل مباحث اخلاقی، مباحث قرآنی و مباحث فلسفی عرفانی است نام برده و بخش های مختلف هر فصل را معرفی کرده و به چکیده ای از مطالب هر بخش اشاره کرده است.

ر. ک: (۱۶۲) شرح حدیث جنود عقل و جهل

۳۹۲. علامه مجلسی و نقد دیدگاه های فلسفی علوم حدیث، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۱، پیاپی ۲۴، ص ۵۹ / ۸۱. نویسنده در این مقاله به بیان نقدهای علامه مجلسی بر فلسفه پرداخته و مقاله خویش را در هفت محور سامان داده است و محورهای هفت گانه ای که در این مقاله به عنوان نقدهای علامه مجلسی بر فلسفه آمده، برگزیده ای از نگرش های ایشان است که در کتاب ارزشمند مرآه العقول انعکاس یافته است. تفسیر عقل از نگاه وحی و فلسفه، عقل از نگاه علامه طباطبایی و نقد گفتار علامه مجلسی، عقل فعال و تطبیق آن بر پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام، جایگاه عقل در اصول دین، حرمت زمان عالم، عدم تجرد فرشتگان، استحاله خرق و التیام و معاد روحانی عناوین مباحثی است که در این مقاله آمده است.

ص: ۱۷۹

ر. ک: (۸۲) مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول

۳۹۳. شرح صدر المتألهین بر اصول کافیعلوم حدیث، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۱، پیاپی ۲۴، ص ۵۹ ۸۱. شاید بتوان گفت که شرح ملاصدرا بر اصول کافی تنها اثر اوست که در موضوع شرح روایات از وی به یادگار مانده است. نویسنده در این مقاله به معرفی این اثر پرداخته و از علل تدوین شرح با نگاهی کلی بدان شرح، سخن گفته است. مشرب حدیث ملاصدرا، نگرش های عرفان در شرح ملاصدرا از مطالب این مقاله بوده و نویسنده پس از بیان مطالب یاد شده به بیان ویژگی های کتاب پرداخته و دیدگاه وی را درباره مطالب مختلف تعیین نموده است. وی در پایان مقاله از مباحث مهم حدیث در نگاه ملاصدرا سخن گفته است.

ر. ک: (۲۷) ترجمه شرح اصول کافی

واعظ زاده خراسانی، محمد ۳۹۴. تحقیق درباره کتاب کافینامه آستان قدس، ج ۱، ش ۲، ص ۱۰ ۱۶ و ش ۳، ص ۴۹ ۵۵ و ش ۴، ص ۱۸ ۲۸.

ص: ۱۸۰

و کیلی، ابو محمد ۳۹۵. پیشوایان فکری شیعه (کلینی) معارف اسلامی، ش ۴، ص ۵۵ و ۶۰. زندگی نامه مختصری از کلینی است که در آن به آثار وی اشاره شده است.

[فهرست مقالات فارسی، ایرج افشار، ۳ / ۵۸]

هیئه التحرير ۳۹۶. معرفی کتاب دفاع عن الکافی (ج ۱) تراثنا، ش ۴۱ و ۴۲، سال ۱۴۱۶ق، ص ۴۵۱. نویسنده در این نوشتار به مناسب طبع جدید کتاب به معرفی گزارش آن پرداخته است.

ر. ک: (۲۵۱) دفاع عن الکافی

ص: ۱۸۱

۴. پایان نامه ها

۴. پایان نامه ها آهنگر، جواد ۳۹۷. تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافیایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشگاه قم، تابستان ۱۳۷۸ش. در این پایان نامه باب های ۹۱ تا ۱۱۲ کتاب الصافی ملا خلیل قزوینی تصحیح و تحقیق شده است.

[دانشگاه قم، پایان نامه شماره ۳۳]

ر. ک: (۱۸) نقد کلام ملا خلیل قزوینی (نقد صافی در شرح کافی) (فارسی)

(۵۹) حاشیه الصافی

(۶۵) صافی [در شرح کافی] (فارسی)

(۱۰۷) مختصر الصافی فی شرح الکافی (فارسی)

(۴۰۴) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

(۴۰۸) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

بیریان، مرضیه ۳۹۸. قرآن در روایات کافیایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول الدین، سال تحصیلی ۷۸۷۹. در این پایان نامه ابتدا شرح حال کلینی نقل شده و مطالبی درباره شروح و حواشی الکافی بیان شده است. جایگاه قرآن در روایات الکافی تفسیر و تأویل در روایات الکافی، تحقیق پیرامون احراز، عدم احراز تحریف در روایات الکافی، عناوین دیگر بخش های این پایان نامه است.

ص: ۱۸۲

حسینی، سید سرور ۳۹۹. اهمیت و جایگاه واقعی الکافی و نقد و بررسی کسر الصنم‌پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، مدرسه امام خمینی قم، ۱۳۸۳ ش. در این پایان نامه، معیارهای سندی و متنی کلینی در گزینش روایات، میزان انطباق روایات الکافی با مبانی مذهب تشیع، نقش سند در روایات غیر فقهی، معیار متأخران در تقسیم رباعی روایات در ارزش گذاری روایات الکافی و مبانی نقد کسر الصنم نسبت به روایات الکافی مورد بررسی قرار گرفته است.

شیری، نفیسه ۴۰۰. تصحیح و تحقیق کتاب «العقل والجهل» از نسخه خطی «الشافی فی شرح اصول الکافی» پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده اصول الدین، سال ۱۳۸۳ ش. این پایان نامه تحقیق و تصحیح بخشی (کتاب العقل) از یکی از شروح کتاب الکافی به نام الشافی فی اصول الکافی تألیف ملا خلیل قزوینی (م ۱۰۸۹ق) است. مصحح، ابتدا مقدمه ای در معرفی کتاب الکافی و مؤلف و شارح آن و نیز شیوه تحقیق ارائه کرده و سپس بخش مورد نظر از کتاب الشافی را با اقداماتی به شرح ذیل آورده است. ۱. مقابله متن الکافی با نسخه آیه الله سید موسی شبیری زنجانی و ذکر موارد اختلاف در پاورقی. ۲. تقطیع و ویرایش متن. ۳. اضافه کردن حاشیه های موجود در متن و ویرایش آن. ۴. شرح بعضی از الفاظ، لغات مشکل، معرفی برخی از رجال اسناد حدیث به کمک سایر شروح. ۵. انتزاع منابع و مأخذ متن و شروح و حواشی. ۶. تغییر شکل کتاب از شکل مزجی به غیر مزجی.

ص: ۱۸۳

ر. ک: (۶۰) حاشیه الشافی

(۶۴) الشافی فی شرح الکافی

(۱۰۱) حاشیه الشافی فی شرح الکافی

شهرزی محمد جعفر ۴۰۱. بررسی مورد صدور احادیث کتاب کافیبایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه رازی، سال ۱۳۸۲. آگاهی از حوادث و جریانات که سبب صدور حدیث شده اند، به فهم حدیث کمک شایانی خواهد کرد. در این پایان نامه به بررسی مورد صدور احادیث کتاب الکافی پرداخته شده و در پنج فصل سامان یافته است. ۱. کلیات حدیث و فقه الحدیث ۲. اصطلاح مورد صدور حدیث و اهمیت و کاربرد آن ۳. مباحث مختلف مورد صدور حدیث ۴. رابطه مورد صدور حدیث با اسباب نزول قرآن ۵. معرفی کلینی، الکافی و موضوعات مورد صدور احادیث الکافی.

ر. ک: (۳۶۸) نگاهی کلی به اسباب صدور احادیث

صادقیان، ناصر ۴۰۲. بررسی تطبیقی و تحلیلی صحیح بخاری و کتاب کافیبایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی دانشگاه کاشان، سال ۱۳۸۴. در این پایان نامه که با هدف اثبات جنبه سودمندی این دو کتاب و نیز بررسی کاستی های احتمالی آنها سامان یافته است، پس از بررسی اوضاع سیاسی و اجتماعی دوران حیات نویسندگان آن دو کتاب، به معرفی آثار آنان پرداخته و پس از بیان دیدگاه دیگران درباره آن دو به وجوه مشترک میانشان پرداخته است.

ص: ۱۸۴

صفره، حسین ۴۰۳. پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه از قرن ۶ تا عصر حاضر پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران، ۱۳۷۹ ش. فصل سوم این پایان نامه به موضوع تحلیل و بررسی و شرح حدیث اختصاص دارد و صفحات ۱۴۲ تا ۱۴۹ به شرح و حواشی کتاب الکافی پرداخته و تعدادی از شروح و حواشی آن کتاب را معرفی نموده است.

ر.ک: (۳۷۰) کتاب شناسی جوامع حدیثی چهارگانه شیعه

صمدی، محمود ۴۰۴. تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه قم، زمستان ۱۳۷۷ ش. در این پایان نامه، باب های ۱۶۵ تا ۲۰۹ کتاب الصافی ملا خلیل قزوینی تصحیح و تحقیق شده است.

[دانشگاه قم، پایان نامه شماره ۵۴]

ر.ک: (۱۸) نقد کلام ملا خلیل قزوینی (نقد صافی در شرح کافی) (فارسی)

(۵۹) حاشیه الصافی

(۶۵) صافی [در شرح کافی] (فارسی)

(۱۰۷) مختصر الصافی فی شرح الکافی (فارسی)

(۳۹۷) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

ص: ۱۸۵

(۴۰۸) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

کافی، عبدالحسین ۴۰۵. ماهیت عقل از دیدگاه ملاصدرا و علامه مجلسیپایان نامه کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه قم، سال ۱۳۸۰. در این نوشتار سعی شده است که برداشت های ملاصدرا و علامه مجلسی درباره مفهوم عقل در روایات «کتاب العقل و الجهل» اصول الکافی، مورد تحقیق و کاوش قرار گیرد. مطالب در دو بخش تنظیم شده است: بخش اول، درباره تبیین و توضیح معنای عقل است. مباحثی مانند معنای لغوی و اصطلاحی عقل، معنای عقل از دیدگاه ملاصدرا و علامه مجلسی را در این بخش می توان یافت. در بخش دوم، «تطبیق دیدگاه ملا-صدرا و علامه مجلسی بر روایات» گنجانیده شده است. در این بخش نظرهای آنها درباره مفهوم عقل در تک تک روایات اصول الکافی آورده شده است. هدف از این تحقیق کمک به برداشتی صحیح تر از مفهوم عقل در روایات معصومان علیهم السلام است.

ر.ک: (۶۷) شرح اصول الکافی

(۸۲) مرآة العقول فی شرح اخبار آل الرسول

(۳۷۶) مفهوم عقل از دیدگاه دو شارح اصول کافی

برازش، علی رضا ۴۰۶. معجم المفهرس لألفاظ الروضه من الکافیپایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث، دانشگاه تهران، سال ۱۳۶۷، ۱۳۰ص. این پایان نامه معجم الفاظ کتاب روضه الکافی است. نسخه استفاده شده روضه کافی متن تصحیح شده علی اکبر غفاری است. در این معجم، به جز شماره مسلسل حدیث، شماره صفحه و سطر نیز ذکر شده است و با ذکر شماره های مسلسل امکان استفاده از دیگر چاپ ها نیز فراهم شده است.

ص: ۱۸۶

ر. ک: (۴۱۱) المعجم المفهرس لالفاظ الاصول الکافی

فقیهی، حسین ۴۰۷. نگاهی به روایات کتب اربعه‌هین اثر، پایان نامه سطح سوم حوزه علمیه قم (۱۳۸۰ش) است که در یک مقدمه، سه فصل و یک خاتمه سامان یافته است. مقدمه به جایگاه حدیث در دین شناسی و اهمیت کتب اربعه اختصاص دارد. سایر مطالب این پایان نامه بدین شرح است: بخش اول: آشنایی با کتب اربعه فصل اول: نگارندگان کتب اربعه فصل دوم: مباحثی درباره کتب اربعه بخش دوم: دیدگاه های مختلف در ارزیابی روایات کتب اربعه فصل اول: روایات کتب اربعه در نگاه افراط گرایانه فصل دوم: روایات کتب اربعه در نگاه تفریط گرایانه فصل سوم: روایات کتب اربعه در نگاه واقع بینانه

کیوانی، عبد الله ۴۰۸. تصحیح و تحقیق الصافی در شرح اصول الکافیایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث دانشگاه قم، زمستان ۱۳۷۸ش. در این پایان نامه باب های ۱۱۳ تا ۱۶۵ کتاب الصافی ملا خلیل قزوینی تصحیح و تحقیق شده است.

[دانشگاه قم، پایان نامه شماره ۳۸]

ص: ۱۸۷

ر. ک: (۱۸) نقد کلام ملا خلیل قزوینی (نقد صافی در شرح کافی) (فارسی)

(۵۹) حاشیه الصافی

(۶۵) صافی [در شرح کافی] (فارسی)

(۱۰۷) مختصر الصافی فی شرح الکافی (فارسی)

(۳۹۷) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

(۴۰۴) تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی

ص: ۱۸۸

..

ص: ۱۸۹

۵. فهرست‌ها**اشاره**

۵. فهرست‌ها اصفهانی، ملا- محمد طالب بن حاج حیدر (زنده در ۱۰۴۲ ق) ۴۰۹. فهرس ابواب فروع الکافینسخه ای از آن در کتابخانه آل بحرالعلوم نجف یافت شده است .

[الذریعه، ج ۱۶، ص ۳۷۵، ش ۱۷۴۱؛ الکلینی والکافی، ص ۴۵۷]

البدری، عادل ۴۱۰. نزهه النظر فی غریب النهج و الاثرقم: مؤسسه المعارف الاسلامیه، اول، ۱۴۲۱ق / ۱۳۷۹ش، ۹۴۸ص، وزیری. این کتاب راهنمای الفبایی واژه ای نهج البلاغه و کتب اربعه است که بر اساس حروف ریشه کلمات سامان یافته و با شرح کوتاهی برای واژه‌ها همراه است. اشتقاق الفاظ، اصل آنها و ورودشان به قرآن، شعر عربی و امثال عربی در این راهنما مورد توجه قرار گرفته و از معانی اصطلاحی واژه‌ها و دلالت‌های فقهی آنان سخن به میان آمده است. در این کتاب از نظر ائمه معصوم علیهم السلام و تفسیر آنها از نصوص بهره گرفته شده است. به تعبیر دیگر، باید گفت که نویسنده این کتاب بر آن بوده که واژه‌های وارد نشده در احادیث را با استفاده از فرهنگ‌های زبان عربی معنا کرده و در این راه از شواهد بسیاری کمک گرفته است.

ص: ۱۹۰

برازش، علی‌رضا ۴۱۱. المعجم المفهرس لألفاظ الاصول الکافیهتهران: سازمان تبلیغات اسلامی، اول، ۱۴۰۸ ق ۱۳۶۶/ ش، ۲ ج، ۲۰۱۱ ص. راهنمای الفبایی دقیق و مبسوط و ارزشمندی برای الفاظ اصول کافی است که در آن تمامی الفاظ لازم اعم از اسامی و افعال ذکر شده و کلیه مشتقات هر ماده در ردیف ریشه و ماده آن نقل شده، نه به حسب وضع ظاهر. هر سطر و یا هر عبارت معجم در مقابل خود، شش رقم ثبت شده دارد که به دو دسته سه رقمی تقسیم شده اند. سه رقم نخست معرّف شماره های «کتاب»، «باب» و «حدیث» است و به کمک آن نشانی واژه مربوط را در کلیه چاپ های مختلف اصول الکافی، ترجمه ها و شروح مختلف می توان به دست آورد. و سه رقم دسته دوم، مربوط به نشانی عبارت مورد نظر در جلد و صفحه و سطر اصول الکافی چاپ دارالکتب الاسلامیه با تصحیح و تعلیق آقای علی اکبر غفّاری است.

ر.ک: (۴۰۵) معجم المفهرس لألفاظ الروضه من الکافی

۴۱۲. المعجم المفهرس لألفاظ احادیث الکتب الاربعهتهران: احیاء کتاب، اول، ۱۳۷۳ ش، ۱۰ ج، ۸۰۶۴ ص، رحلی. این مجموعه راهنما، فهرستی الفبایی بر بیش از چهل هزار حدیث شیعه در کتب اربعه (الکافی، التهذیب، الاستبصار، من لایحضره الفقیه) است. در تدوین این مجموعه که بر اساس ۲۶ جلد مجلدات کتب چهارگانه شیعه است از رایانه استفاده شده و با هر واژه، بخشی از حدیث آمده است. تنظیم بر مبنای ریشه لغات و ارائه مشتقات دیگر آن بوده و با هر واژه، عددی است که نمایانگر تعداد آن در این فهرست است. همچنین جایگاه هر حدیث در منبع، با بیان جلد، صفحه و سطر، مشخص شده است.

ص: ۱۹۱

بقاعی، یوسف ۴۱۳. فهارس الکافیروت: دارالأضواء، اول، ۱۴۱۳ق، ج ۱، ۱۹۹ص، وزیری. فهرست آیات و روایات دوره الکافی (شامل اصول، فروع و روضه) است؛ بدین ترتیب: فهرس آیات القرآن الکریم، به ترتیب سور قرآنی شماره آیه را ذیل نام هر سوره مشخص کرده و در جلوی آن نشانی جلد و صفحه الکافی را نشان می دهد. سپس فهرس الاحادیث النبویه را در پنج بخش جداگانه: اقوال، اوامر، نواهی، اقصیه و اعمال به ترتیب الفبایی وضعیت ظاهری اولین کلمه از هر حدیث آورده و در جلوی عبارت نقل شده از احادیث نشانی جلد و صفحه الکافی را نشان می دهد. سپس فهرس احادیث امیرالمؤمنین علیه السلام، به همان ترتیب احادیث نبوی آمده است.

حسینی امینی، سید محسن ۴۱۴. فهارس مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسولتهران: دار الکتب الاسلامیه، اول، ۱۳۸۰، ج ۲، ۵۳۲+ ۴۷۲ص، وزیری. در این کتاب دو جلدی، فهارس مرآه العقول مجلسی بر اساس موضوع بندی مجموعه چهار جلدی اصول الکافی تدوین شده است.

ر.ک: (۲۶) تکمله مرآت العقول

(۸۲) مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول

حسینی زنجانی، سید احمد (۱۳۰۸ ۱۳۹۳ ق) ۴۱۵. فهرس الکتب الاربعهدر کتاب آشنایی با چند نسخه خطی (ص ۱۸۰) نوشته شده است: فهرست مطالب چهار کتاب حدیث: الکافی و الفقیه و التهذیب و الاستبصار است که نسخه آن به شماره ۱۳۶ در ضمن فهرست نسخ وصف شده است. فهرست الاستبصار والکافی و الفقیه به ترتیب، در چهارشنبه ۱۱ صفر و ۲۰ ع ۱ و ۲۸ ع ۱ سال ۱۳۷۰ق، پایان گرفته است. نسخه های خطی: کتابخانه مرحوم آیه الله زنجانی، ش ۱۳۶، نسخ مؤلف، ۱۰۵ برگ، جیبی.

ص: ۱۹۲

[معجم مؤلفی الإمامیه، ج ۴، ص ۳۱۵ ۳۲۸؛ نوزده ستاره و یک ماه، ص ۴۴۸]

حسینی، سید محمد علی بن عبد الله ۴۱۶. رساله فی فهرست ابواب الکافی و احادیث کل باباً آغاز: الحمد لله والصلاه والسلام علی رسول الله و اهل بیت رسول الله و علی روات احکام الله .

[کشف الحجب والاستار، ص ۲۷۷]

حسینی قهبایی اصفهانی، سید احمد (م ۱۲۵۹ ق) ۴۱۷. فهرس الکتب الاربعه فهرست مختصری برای کتاب های الکافی، من لایحضره الفقیه، التهذیب و الاستبصار است که احتمالاً مؤلف به دستور استادش سید محمد باقر حجه الاسلام شفتی نگاشته است. در این فهرست، عدد کتاب ها و ابواب هر کتاب ذکر شده و گاهی اشاره به بعضی از اخبار مهم آنها نیز می نماید. آغاز: الحمد لله الکافی لتهذیب الاستبصار الوافی لمن لایحضره الاخبار والصلاه علی النبی المختار. نسخه های خطی: مرعشی، شماره ۳۰۵۹، به خط مؤلف، ۱۳۳ برگ؛ آستان قدس (هزار و پانصد نسخه خطی)، شماره ۶۰۱، ق ۱۳.

[الذریعه، ج ۱۶، ص ۳۷۵؛ معجم مؤلفی الإمامیه، ج ۴، ص ۵۷۸؛ الکلینی والکافی، ص ۴۵۷]

حسینی مرعشی صدر، سید علاء الملک بن عبد القادر (زنده در ۹۸۵ ق) ۴۱۸. فهرس الکافینویسنده در این کتاب تعداد احادیث هر باب را ذکر می کند و صحیح، حسن، موثق و ضعیف آن را معنا کرده، احوال راویان آن را از جهت جرح و تعدیل بیان می کند. وی آن را در مدت شصت روز و به درخواست یکی از دوستان صمیمی خود نگاشته است. وی در ۱۷ جمادی الثانی به سال ۹۸۵ ق، از نگارش آن فراغت یافته است. محقق تهرانی آن را نزد شیخ صالح جزایری در نجف دیده است. آغاز: بحمد الله بحمد الله و اصلی علی اصلی سید النبیین و سید الوصیین.

ص: ۱۹۳

[الذریعه، ج ۱۶، ص ۳۸۶؛ الکلینی والکافی، ص ۴۵۶]

فارسی آباچه ای، محمد جعفر بن محمد صفی (م ۱۲۸۰ ق) ۴۱۹. فهرست الکافیفهرست بسیار کوتاهی از مطالب و موضوعات کتاب الکافی است. نویسنده، عناوین باب ها را مانند اصل آورده و موضوعات روایات را ذکر کرده است. این فهرست تا آخر روضه الکافی تدوین شده است. آغاز: الحمد لله الذی جعل حجه العقل لدروس قواعد الجاهلیه. نسخه های خطی: هشت نسخه از این کتاب در فهرست ها معرفی شده است. برخی از آنها عبارت اند از: دانشگاه تهران، شماره ۷۲۰۹ (آغاز الکافی تا روضه)، ۵۳ برگ؛ دانشگاه تهران، شماره ۹۶۰۰، (آغاز کافی تا خطبه علی علیه السلام)، ۱۲۶۳ ق، ۱۲۵ برگ؛ مرعی، شماره ۳۲۰۸، ۱۲۶۴ ق، ۹۵ برگ.

[الذریعه، ج ۱۶، ص ۳۸۶، شماره ۳۸۶؛ الشیخ الکلینی البغدادی و کتابه الکافی، ص ۴۵۶]

فرزاد، عبد الحسین صدیقیان، مهین دخت ۴۲۰. المعجم المفهرس لألفاظ الاحادیث عن الکتب الاربعهتهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، اول ۱۳۷۰ ش، ۴ ج، وزیری. راهنمای یافتن متن حدیث از کتب اربعه شیعه است. مشابه این معجم، مفتاح الکتب الاربعه است که بر مبنای سه کلمه اول حدیث یا موضوع آن تدوین شده، ولی این کتاب، جامع تر و دقیق تر است و ریشه هر لغت و کلمه را مینا قرار داده و آسان تر می توان کلمه مورد نظر را یافت. با هر واژه، جمله ای از حدیث و نشانی دقیق آن آمده است. روش کار در این معجم شبیه کار فؤاد عبد الباقی در معجم المفهرس قرآن است، با این تفاوت که برای جلوگیری از اطناب، برخی کلمات کثیر الاستعمال حذف شده است. نیز واژه هایی که به علت نداشتن ریشه سه حرفی و تکرار و داشتن بسامدهای بالا حذف شده، کلیه حروف، ضمائر، موصولات، اسمای اشاره، اسمای افعال، ظروف، صیغه های فعل از ریشه قول، کون، اعلام اشخاص و سلسله روایات است. در این کتاب «صا» برای الاستبصار، «یب» برای تهذیب الاحکام، «کا» برای الکافی و «یه» برای من لا یحضره الفقیه انتخاب شده است. چهار جلد آن یعنی تا حرف «ج» منتشر شده است.

ص: ۱۹۴

قزوینی، خلیل بن غازی (۱۰۸۹ ق) ۴۲۱. فهرست الکافینسخه های خطی: میر حسینا، قزوین، قبل از ۱۰۸۹ ق، مقابله شده با نسخه اصل در ذیحجه ۱۰۸۹ ق.

[نشریه نسخه های خطی، دفتر ششم، ص ۳۴۶]

کرمانشاهی بهبهانی، محمد علی بن محمد باقر (م ۱۲۱۶ ق) ۴۲۲. فهرست الکافیاز العقل والجهل تا پایان الکافی است. نسخه های خطی: الهیات تهران، مجموعه شماره ۱۵۱، به خط مؤلف، ۲۱ برگ.

[فهرست دانشکده الهیات تهران، ج ۱، ص ۷۱۷]

کلانتری، الیاس ۴۲۳. المعجم المفهرس لألفاظ اصول الکافیتهران: کعبه، اول، ۱۳۶۳ ش، ۶۵۶ ص، وزیری. کتاب برای یافتن حدیث و کلمات آن در اصول الکافی تدوین یافته و دو بخش دارد: بخش اول، به ترتیب الفبای اول احادیث، تنظیم یافته و در مورد هر حدیث، شماره باب و حدیث و نیز شماره جلد و صفحه را معین می کند (در ابتدا همه ابواب اصول الکافی شماره گذاری شده و به ۵۰۱ باب رسیده، بر اساس متن کتاب) کل احادیث، طبق این نظام، تا ۸۷۸۱ حدیث شماره گذاری شده است. در بخش دوم، واژه های مفرد به ترتیب الفبا آمده و عددهای مقابل آنها به شماره حدیث های بخش اول برمی گردد. برای یافتن کلمه باید از بخش دوم به بخش نخست برگشت و جای حدیث را در جلد و صفحه الکافی یافت. کتاب برای همه نسخه های اصول الکافی کارگشاست.

ص: ۱۹۵

[الکلینی والکافی، ص ۴۵۸]

مجمع البحوث الاسلامیه ۴۲۴. فهرس احادیث اهل البیت علیهم السلام (الاصول من الکافی) مشهد: مجمع البحوث الاسلامیه، اول، ۱۴۰۹ ق، ۱۲ + ۱۷۵ ص، خشتی. این فهرست به صورت الفبایی ترتیب یافته و نظم آن بر اساس ترتیب کلمات با توجه به شکل ظاهری آن، بدون در نظر گرفتن ریشه کلمات است. از هر روایت معلوماتی چون: ابتدای احادیث، نام معصومی که حدیث از او نقل شده، نام معصومی که روایت را نقل کرده، نام راوی، عنوان حدیث و شماره حدیث استخراج گردیده است. تهیه کنندگان، احادیث را به احادیث کامل مستقل، احادیث کامل ضمنی و احادیث غیر کامل ضمنی تقسیم نموده اند و هر کدام از آنها را با علامت خاصی مشخص ساخته اند. نام معصوم گوینده حدیث با شماره (۲) و نام معصوم راوی حدیث با شماره (۱) مشخص شده است. در این فهرست احادیث مرفوع از غیر مرفوع متمایز گردیده و جزء، باب، صفحه و شماره هر حدیث معلوم گردیده است. پس از آن که احادیث را به ترتیب الفبایی تنظیم نموده اند، احادیث به صورت مسلسل شماره گذاری شده است. ۵۲۴۸ آخرین شماره مسلسل برای احادیث اصول الکافی در این فهرست است. در پایان فهرست احادیث قدسی، احادیث هر یک از چهارده معصوم علیهم السلام به صورت جدا فهرست شده و احادیث مضموم و احادیثی که گوینده آن یکی از دو امام باقر و صادق علیهما السلام است، و یا شخص آن دقیقاً مشخص نیست جداگانه گزارش شده است. همچنین احادیثی که در کتاب، شرح شده اند، مشخص گردیده اند.

ص: ۱۹۶

[الکلینی والکافی، ص ۴۵۷]

۴۲۵. فهرس احادیث اهل البيت (الفروع من الکافی) مشهد: مجمع البحوث الاسلامیه، ۱۴۱۰ق، ۴۳۳ + ۲۶ص، خشتی. این فهرست نیز همچون فهرست قبل (الاصول من الکافی) تدوین شده است.

[الکلینی والکافی، ص ۴۵۷]

۴۲۶. فهرس احادیث اهل البيت (فروع الکافی) مشهد: مجمع البحوث الاسلامیه، ۱۴۱۰ق، ۴۳۳ + ۲۶ص، خشتی. این فهرست نیز مانند دو فهرست پیشین (الاصول من الکافی والفروع من الکافی) ترتیب یافته است.

[الکلینی والکافی، ص ۴۵۷]

مظفری، محمد ۴۲۷. راهنمای کتب اربعه‌م: بی نا، ۱۴۰۵ق / ۱۳۶۳ش، ۹۶ص. مؤلف در مقدمه کتاب نوشته است: «از آنجا که در طبع جدید وسائل الشیعه استخراج روایات از طبع قدیم کتب اربعه و تحف العقول شده است و طبع جدید این کتب در دسترس عموم می باشد، و صفحات و مجلدات طبع جدید با طبع قدیم وفق نمی دهد... جزوه ای نوشته شده و تطبیق صفحات و مجلدات طبع قدیم با طبع جدید شده». این کتاب به صورت افست از روی دست نویس مؤلف چاپ شده است. صفحات ۵ تا ۳۸ آن به الکافی اختصاص دارد.

موحد حججی، محمد حسین بن علی ۴۲۸. الاولیات مما اودعه فی الکافیقم: خیام، ۱۴۰۳ق / ۱۳۶۲ش، ۲۶۷ص، وزیری. نویسنده در این کتاب، موضوعات، اشخاص، امکنه و... ای را که در روایات الکافی به عنوان اولین معرفی شده اند، به ترتیب الفبایی در عناوین مختلف آورده و در ذیل هر عنوان، احادیث موجود در الکافی را که دلالت بر اول بودن آن داشته نقل نموده است. وی در مقدمه، بحثی کوتاه درباره کلینی و الکافی ذکر کرده و در آن، تعداد کتاب ها، ابواب و احادیث الکافی را بر شمرده است. و در آخر کتاب، فهرست موضوعی مطالب را درج نموده است.

ص: ۱۹۷

موسوی ده سرخی، محمود بن مهدی ۴۲۹. مفتاح الکتب الاربعه نجف: مطبعه الآداب، اول، ۱۳۸۶ق، ۳۵ج، هر جلد حدود ۴۰۰ ص، وزیری. کلید راهنمای یافتن احادیث در کتب اربعه شیعیه به ترتیب الفباست. جای هر حدیث را در کتب چهارگانه با قید جلد، صفحه، شماره باب حدیث و اشاره به اختلاف احادیث نشان می‌دهد. موضوع روایت، راوی و الفاظ آن در این کتاب بر اساس الفبا تنظیم شده؛ چنانچه از هر روایت یکی از موارد فوق در نظر باشد، می‌توان به وسیله این کتاب به آن روایت دست یافت. مجلدات اولیه این کتاب در نجف و دیگر مجلدات در قم به سال ۱۳۶۳ تا ۱۳۶۷ش، به وسیله مؤلف به چاپ رسیده است.

ناشناخته ۴۳۰. فهرست اصول الکافی‌جامع آن شناخته نشده و گردآورنده آن، نسخه را به آخر نرسانده است. از آغاز تا باب حسن الصحبه و حق المصاحب فی السفر از کتاب العشره است. نسخه‌های خطی: الهیات مشهد، شماره ۱۶۵۶، به خط جامع، ق ۱۴، ۱۲ برگ.

[فهرست نسخه‌های خطی دانشکده الهیات مشهد، ج ۳، ص ۷۷۱]

ص: ۱۹۸

..

ص: ۱۹۹

فهرست پدید آورندگان

فهرست پدید آورندگان آثر، حمیدرضا ۱۸۷ آصف شیرازی، محمد هادی بن محمد معین الدین شریف ۱ آصف محسنی، محمد ۲۶۷ آل قیس، قیس ۲۶۸ آهنگر، جواد ۳۹۷ ابراهیم زاده، حسن ۲۳۵ ابن محمد شفیع ۹۵ ابوالحسن، سید علی ۲۳۶ احسائی، احمد بن زین الدین ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵ اخباری، محمد بن عبدالنبی ۱۱۶ اخوان، محمد ۳۴۱ اردکانی، محمدعلی بن محمد حسن ۱۸۸ اردکانی یزدی، قاضی ابراهیم بن کاشف الدین محمد ۲ استادی، رضا ۳۴۲، ۳۴۳ استرآبادی اخباری، محمد امین ۳ اسرار، مصطفی ۲۶۹ اسلامی، عبدالصمد ۲۰۳ اصطهباناتی، شاه محمد بن محمد ۴ اصفهانی، ملا محمد طالب بن حاج حیدر ۴۰۹ البدری، عادل ۴۱۰ الهی لواسانی، میرزا فضل الله بن شمس الدین ۲۰۴، ۲۳۷ امامت کاشانی، فخر الدین ۲۷۰ ای هاروارد، ای. کی. ۳۴۴ بابایی آملی، ابراهیم ۲۳۸ بار فروشی مازندرانی، محمد حسن ۲۷۱ بارفروشی، محمد نصیر بن محمد معصوم ۱۱۷، ۱۱۸ بارهوی، سید ظهور حسین ۱۸۹ بحرانی، احمد بن صالح بن طوق ۱۱۹ بحرانی دستان، حسن بن محمد ۲۷۲ بحرانی، محمد بن عبدالله بن علی بن حسن ۱۲۰ بختیاری حویزی، یعقوب بن ابراهیم ۵ برازش، علی رضا ۴۰۶، ۴۱۱، ۴۱۲ برکه شامی، حسین ۲۰۵ بروجردی جالبردی، محمد علی ۲۷۳ بغدادی (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان ۱۲۱ بقاعی، یوسف ۴۱۳ بلاغی نجفی، محمد علی بن محمد ۶ بهبودی، محمدباقر ۲۰۶، ۳۴۵، ۳۴۶ بهبهانی، محمد باقر بن محمد اکمل ۲۳۹، ۲۴۰ بهنیا، محمد کاظم ۲۰۷ بیریان، مرضیه ۳۹۸ پهلوان، منصور ۲۴۱، ۳۴۷ پیشوایی ملایری، ابراهیم ۲۰۸ تبریزی، محمد زمان ۷ تبریزی، محمد صالح ۲۷۴ تربتی، حسین ۲۷۵ ترک لنگرانی، عبدالعزیز ۸ ترمس عاملی، امین ۲۴۲ تهرانی، شیخ آقا بزرگ محمد محسن ۲۴۳ چاپلوی بروجردی، سید علی اصغر بن محمد شفیع ۲۷۶ جامعی حویزی، عبد اللطیف ۲۷۷ جاودان، محمد ۳۴۸ جباعی حارثی همدانی، شمس الدین محمد بن علی بن حسن ۲۷۸ جزایری، احمد بن اسماعیل ۹ جزایری تستری، سید احمد بن سید محمد جعفر بن سید عبدالصمد ۲۰۹ جزایری، سید نعمت الله بن عبدالله ۱۰ جزایری، عبدالنبی ۲۷۹ جوادی، سید ذی شأن حیدر ۱۱ جوادی، قاسم ۳۴۹، ۳۵۰ حارثی عاملی (پدر شیخ بهایی)، حسین بن عبدالصمد ۱۲۲ حایری تهرانی، عباس بن ملاحاجی ۱۲ حسن زاده آملی، حسن ۲۸۲ حسن زاده، صادق ۱۹۰ حسین پوری، امین ۳۵۱ حسینی استرآبادی، محمد بن علی ۲۸۳ حسینی استرآبادی (میرداماد)، محمد باقر بن محمد ۱۳، ۲۸۴ حسینی اشکوری، سید صادق ۳۵۲ حسینی اعرجی، سید محسن بن حسن ۲۸۵ حسینی امینی، سید محسن ۴۱۴ حسینی امینی، سید محمد بن علی ۲۱۰ حسینی جلالی، سید محمد حسین ۲۸۶ حسینی جلالی، سید محمدرضا ۳۵۳ حسینی جنفوری، سید محمد شبر بن حسین ۱۴ حسینی حلّی، سید حسین ابرز ۲۸۷ حسینی خاتون آبادی، میراسماعیل ۱۵ حسینی رشتی، سید محمد کاظم بن قاسم ۱۲۳ حسینی زنجان، سید احمد ۱۲۴، ۱۲۵، ۴۱۵ حسینی، سید سرور ۳۹۹ حسینی، سید محمد علی بن عبدالله ۴۱۶ حسینی عاملی انصاری، سید بدرالدین بن احمد ۱۶، ۱۷ حسینی علوی عربضی، سید جمال الدین حسن بن محمد باقر بن عبدالمطلب ۱۲۶ حسینی غروی تفرشی، سید امیرفیض الله بن عبدالقاهر ۲۱۱ حسینی قزوینی، سید حسین ۲۸۸ حسینی قزوینی، صدر الدین محمد بن محمد صادق ۱۸، ۱۲۷، ۱۲۸ حسینی قهپایی اصفهانی، سید احمد ۴۱۷ حسینی، محمد شفیع بن بهاء الدین محمد ۱۲۹ حسینی، محمد مؤمن بن قوام الدین محمد ۱۳۰ حسینی مختاری نایینی سبزواری، سید بهاء الدین محمد بن محمد باقر ۱۳۱ حسینی مرعشی شوشتری، قاضی نور الله بن شریف الدین ۱۹ حسینی مرعشی صدر، سید علاء الملک بن عبد القادر ۴۱۸ حسینی موسوی کرکی (سید حسین مجتهد کرکی)، سید حسین بن حسن ۲۰ حسینی میر سجادی، سید علی ۲۸۹ حسینی نایینی (میرزا رفیعا)، رفیع الدین محمد بن حیدر ۲۱ حسینی همدانی نجفی، سید محمد ۲۲ حلّی، حسن بن یوسف بن مطهر ۲۹۰ حویزی نجفی، سید شبر بن محمد بن ثنوان ۲۳ خاتمی، محمد ۳۵۴ خاتون آبادی، اسماعیل بن محمد باقر ۱۳۲ خاتون آبادی، سید ابوالقاسم بن محمد اسماعیل حسینی ۲۴ خاتون آبادی،

سید محمد صالح بن عبدالواسع ۲۵، ۲۶ خاوری، محمد بن محمد علی ۱۹۱ خراسانی، علی اکبر بن غلام علی، مروج الاسلام ۲۹۱ خزرچی، صفاء الدین ۳۵۵ خسروی شبستری، علی اصغر ۲۱۲ خواجوی، محمد ۲۷ خواجویی اصفهانی، اسماعیل بن محمد حسین ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶ خوانساری اصفهانی چهار سوقی، میرزا محمد هاشم ۲۱۳ خوانساری، رضی الدین بن حسین ۱۳۷ خوانساری، عباس بن احمد ۱۹۲ دارابی اصطهباناتی شیرازی، ملا شاه محمد بن محمد ۲۸ دخیلی، ضیاء الدین ۳۵۶ درخشان، مسعود ۲۱۴ دریاب نجفی، محمود ۲۴۴ دستغیب حسنی حسینی شیرازی، ابو زید محمد صالح بن عضد الدین مسعود ۲۹ دشتکی، نظام الدین بن احمد ۳۰ دشتی اصفهانی، محسن بن محمد رفیع ۲۹۲ دوانی، علی ۳۵۷ دهقان منگاو، بمانعلی ۲۹۳ ذهبی شیرازی، محمد هاشم بن محمد اسماعیل ۱۳۸ ربانی، محمد حسن ۲۹۴ رحمان ستایش، محمد کاظم ۳۵۸ رسولی محلاتی، سید هاشم ۱۹۳، ۱۹۷ رضایی، امیر ۳۵۹ رضوی، سیدجواد ۲۱۵ رضوی، سید محمد حسن ۱۹۴ رضوی قمی همدانی، میرزا محمد باقر بن محمد ابراهیم ۳۱ رضوی، محمد امین ۲۱۶ رفیعی قزوینی، سید ابوالحسن ۳۲ زند کرمانی، محمد باقر بن رضا ۲۹۵ زنوری ۳۳ سبحانی، جعفر ۲۹۷، ۳۶۰، ۳۶۱ سبزواری، محمدباقر بن محمد مؤمن ۱۳۹ سبزواری، محمدجعفر بن محمود ۳۴ سجاسی زنجان، حسین ۳۵ سلامت شریف، محمدعلی بن مهدی ۲۱۷ سلطانی، محمد علی ۳۶۲ سلیم گندمی، حمید ۳۶۳ سماهیجی، عبدالله بن صالح بن جمعه ۱۴۰ شاکری، حسین ۲۹۸ شاملو، حسن بن محمود ۲۱۸ شاهرودی، محمد کاظم ۱۴۱ شبیری زنجان، سید موسی ۳۶ شبیری، سید محمد جواد ۲۹۹، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶ شبیری، نفیسه ۴۰۰ شریف، محمد قاسم بن محمد رضا ۳۷ شعرانی، ابوالحسن ۳۸ شفیع، سعید ۳۶۷ شوشتی [تستری]، ملا عبدالله ۳۹ شوشتی [تستری]، محمد تقی ۳۰۰ شهروزی، محمد جعفر ۳۶۸، ۴۰۱ شیرازی، احمد شریف بن کمال الدین ۴۰ شیروانی، عبدالعزیز بن احمد بن مقدس ۴۱ شیروانی مجلسی، حیدر علی بن میرزا محمد بن حسن ۴۲ شیروانی، محمد بن حسن ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴ صادقیان، ناصر ۴۰۲ صادقی، محسن ۳۰۱ صرفی، زهرا ۳۶۹ صفاخواه، محمد حسین ۱۴۵ طالعی، عبدالحسین ۱۴۵ صفره، حسین ۳۷۰، ۴۰۳ صمدی، محمود ۴۰۴ صولی (حسینی عاملی)، حسین ۲۱۹ طالقانی، شیخ مرتضی ۴۳ طباطبایی بروجردی، سید حسین ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۳۰۲ طریحی، فخر الدین ۳۰۳ طسوجی، عبدالنبی بن محمد ۴۴ طوسی، نصیرالدین محمد بن محمد بن حسن ۴۵ عابدی شاهرودی، علی ۲۴۸، ۳۷۱ عاشوری، دکتر ناد علی ۳۷۲ عاملی، امین ترمس ۳۰۴ عاملی، زین الدین ابوالحسن علی بن حسن ۴۶ عاملی (شیخ بهایی)، بهاء الدین محمد بن حسین ۴۹، ۲۴۹ عاملی (شیخ علی صغیر)، علی بن زین الدین بن محمد بن حسن ۴۷ عاملی (شیخ علی کبیر)، علی بن محمد بن حسن بن زین الدین ۴۸ عاملی (صاحب معالم)، حسن بن زین الدین ۳۰۵ عاملی فتونی، ابوالحسن بن محمد طاهر شریف ۵۱ عاملی، محمد بن حسن بن زین الدین ۵۰ عاملی مشغری (شیخ حر عاملی)، محمد بن حسن ۱۴۶ عریضی امامی اصفهانی، علی بن محمد ۵۲ عطاردی، عزیز الله ۳۰۶ علوی عاملی، احمد بن زین العابدین ۵۳ علی صالح معلم، محمد علی ۳۰۷ عمیدی، ثامر هاشم ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۳۷۳ عیسی علی، حسین ۳۷۴ غفّار، دکتر عبدالرسول ۲۵۳، ۲۵۴ غفّاری، علی اکبر ۵۴ فارسی آباده ای، محمد جعفر بن محمد صفی ۴۱۹ فاضلی، جواد ۳۷۵ فتح پوری هندی، سید سبط الحسن ۲۲۰ فرزاد، عبدالحسین ۴۲۰ صدیقیان، مهین دخت ۴۲۰ فضلای، عبد الهادی ۳۰۸ فقیهی، حسین ۴۰۷ فندرسکی، سید ابوطالب بن میرزا بیک ۵۵ فیروزی، رضا ۲۲۱ فیض کاشانی، محسن بن مرتضی ۵۶، ۳۰۹ قاریاغدی، محمد حسین ۵۷ قاری سبزواری مشهدی، حسن ۱۴۷ قاسمی، مرتضی ۳۱۰ قاضی طباطبایی تبریزی، سید محمد حسین بن علی اصغر ۲۵۵ قاینی خراسانی، محمد بن محمد باقر ۳۱۱ قیانی کعبی، ابراهیم بن احمد بن علوان ۱۴۸ قربانی، زین العابدین ۳۱۲ قرشی کوه کمری، سید عبد اللطیف ۲۵۶ قزوینی، امیر محمد معصوم بن امیر فصیح ۵۸ قزوینی، خلیل بن محمد زمان ۱۴۹ قزوینی، علی اصغر بن محمد بن یوسف ۳۱۳ قزوینی، محمد باقر بن غازی ۵۹ قزوینی، محمد مهدی بن علی اصغر ۶۰، ۶۱ قزوینی، ملا خلیل بن غازی ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۴۲۱ قطیفی بحرانی خطی، محمد بن عبدالجبار ۶۶ قمی (شیخ صدوق)، محمد بن علی بن بابویه ۲۲۲ قمی، علی ۲۵۷ قوامی شیرازی (ملاصدرا)، محمد بن ابراهیم بن یحیی ۶۷، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲ قهپایی، عنایه الله ۳۱۴ کاظمی (ابن الوندی)، شیخ

ابراهیم بن قاسم ۶۸ کاظمی (ابن الوندی)، قاسم بن محمد بن جواد ۶۹ کاظمی (ابن الوندی)، محمد بن قاسم ۷۰ کافی، عبدالحسین ۳۷۶، ۴۰۵ کرمانشاهی بهبهانی، محمد علی بن محمد باقر ۴۲۲ کرمانشاهی، محمد حسین ۱۹۵ کرمی، ناصر ۳۱۵ کلانتری، الیاس ۴۲۳ کلباسی، ابوالهدی ۳۱۶ کلباسی، محمد بن محمد ابراهیم ۳۱۷ کمره ای، محمد باقر ۱۹۶ کنی، ملا علی ۳۱۸ کیوانی، عبد الله ۴۰۸ گلپایگانی، محمد (م. جرفادقانی) ۳۱۹ گلپایگانی، ملا محمد تقی ۷۱ گنابادی، سلطان علی شاه ۷۲ گیلانی قمی (میرزای قمی)، ابوالقاسم بن حسن ۱۵۳، ۱۵۴ گیلانی (ملا رفیعا)، رفیع الدین محمد بن مؤمن ۷۳ گیلانی (ملا رفیعا)، رفیع الدین محمد بن مؤمن ۳۲۰ گیلانی، ملا نظر علی بن محسن ۷۴ لکنوی (شمس العلماء)، سید ناصر حسین بن ابی ظفر مهدی ۷۵ ماحوزی بحرانی، سلیمان بن عبد الله ۲۵۸ مازندرانی حایری، ابو علی محمد بن اسماعیل ۳۲۱ مازندرانی، محمد هادی بن محمد صالح ۷۶ مازندرانی، ملا محمد صالح بن احمد ۷۷ مامقانی، عبد الله ۳۲۲ مجذوب تبریزی، محمد ۷۸ مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۳۲۳ مجلسی، محمد نصیر بن عبد الله (برادرزاده علامه مجلسی) ۷۹ مجلسی، ملا محمد تقی ۸۳، ۸۴ محفوظ، دکتر حسین علی ۲۵۹ محمد زمان بن محمد معصوم ۱۵۹ محمد شفیع بن محمد مقیم ۲۲۳ محمد محسن بن عین علی ۱۶۰ محمدی اشتهاردی، محمد ۲۲۴ محمدی گیلانی، محمد ۳۷۷، ۳۷۸ مختاری، رضا ۳۷۹ مدرس بستان آبادی، محمد باقر ۱۶۱ مدیر شانه چی، کاظم ۳۲۴ مصطفوی، سید جواد ۱۹۷، ۲۲۵ مصطفوی، سید جواد ۳۸۰ مطیع بن محمود ۹۶ مظفر، عبدالحسین بن عبد الله ۸۵ مظفری، محمد ۴۲۷ معارف، مجید ۳۲۵، ۳۲۶ معرفت، سینا ۳۸۱ معروف حسنی، هاشم ۲۶۰ مکی عاملی، سید علی حسین ۳۲۷ موحد حججی، محمد حسین بن علی ۴۲۸ موسوی افغانی ۱۹۸ موسوی خمینی، سید روح الله ۱۶۲، ۱۶۳ موسوی خویی، سید ابوالقاسم ۳۲۸ موسوی ده سرخی، محمود بن مهدی ۴۲۹ موسوی زنجانی، ابوطالب بن ابوالقاسم ۳۲۹ موسوی، سید محمد علی ۸۶ موسوی شفتی اصفهانی، محمد باقر بن محمد تقی ۲۶۱ موسوی شوشتی لکنهوی، سید محمد عباس بن علی اکبر ۲۲۶ موسوی صفایی ایروانی تبریزی، عبدالکریم ۳۳۰ موسوی عاملی، سید نورالدین علی بن ابی الحسن علی بن حسین ۸۷ موسوی عاملی (صدر)، سید حسن بن محمد هادی ۱۶۴، ۲۶۲، ۳۳۱ موسوی، کاظم ۳۸۲ موسوی کعبی، علی ۳۸۳ موسوی مهدوی، سید مصلح الدین ۲۶۳ مهدوی راد، محمد علی ۳۸۴ مهریزی، مهدی ۳۳۲ میر حسین ۹۷ میرخانی، سید احمد بن مصطفی ۸۸ میر شاه ولد، صادق ۲۲۷ میر لوحی یزد آبادی، سید ابوالفضل ۲۶۴ میر، منصور ۳۸۵ ناعسی، محمد بن جعفر بن محمد صفی ۲۲۸ نجفی (احمد بخش)، اختر عباس بن صدیق محمد ۱۹۹ نجفی، سید هاشم ۸۹ نجفی، محمد بن جابر بن عباس ۲۶۵ نجمی، محمد صادق ۳۳۳ نراقی، محمد نصیر بن احمد ۹۰ نصر اصفهانی، محمد ۱۶۵ نصیر بن احمد ۹۸ نصیری، علی ۳۳۴، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳ نقوی، سید محمد علی بن سید محمد دلدار علی ۱۶۶ نمازی شاهرودی، علی ۳۳۵، ۳۳۶ نوری طبرسی، میرزا حسین ۳۳۷ نوری، محمد حسین بن یحیی ۹۱ نوری، ملا علی بن جمشید ۹۲، ۱۶۷، ۱۶۸ واعظ زاده خراسانی، محمد ۳۹۴ واعظ طهرانی کجوری مازندرانی، محمد باقر ۳۳۸ وکیلی، ابو محمد ۳۹۵ هروی، امیر حسین ۹۳، ۹۴

ص: ۲۰۰

..

ص: ۲۰۱

..

ص: ۲۰۲

..

ص: ۲۰۳

..

ص: ۲۰۴

..

ص: ۲۰۵

..

ص: ۲۰۶

..

ص: ۲۰۷

فهرست آثار

فهرست آثار آخرین کلام «در عرصه روایت و درایت حدیث» (بهبودی) ۳۴۵ آداب معاشرت؛ انتخاب از اصول کافی (سلامت) ۲۱۷ آشنایی با زندگی و آثار محمد بن یعقوب کلینی (ناشناخته) ۳۸۸ آشنایی با متون حدیث و نهج البلاغه (مهریزی) ۳۳۲ احادیث منتخبه از اصول کافی (رضوی) ۲۱۶ اخلاق دینی در اندیشه شیعی (نصر اصفهانی) ۱۶۵ اربعون حدیثا (پدر شیخ بهایی) ۱۲۲ از آثار بزرگ شیعی الکافی از کلینی (ای هاروارد) ۳۴۴ اصحاب العده (شفتی) ۲۶۱ اصول آل الرسول (چهار سوقی) ۲۱۳ اصول جوامع العلم (عریضی) ۱۲۶ اصول علم الرجال (فضلی) ۳۰۸ اصول علم الرجال بین النظریه والتطبیق (معلم) ۳۰۷ اصول کافی با ترجمه و شرح (مصطفوی) ۱۹۷ اضبط المقال فی ضبط اسماء الرجال (حسن زاده آملی) ۲۸۲ اطلاع‌ه علی الرجال و الحدیث (طباطبایی بروجردی) ۳۰۲ الأخبار الدخیله (شوشتری) ۳۰۰ الاربعون حدیثا (تفرشی) ۲۱۱ الاربعون حدیثا (شاملو) ۲۱۸ الاربعون حدیثا من الکافی (ناشناخته) ۲۲۹ الإعلام الهادیه الرفیعه فی اعتبار الکتب الاربعه (نمازی شاهرودی) ۳۳۵ الانتصار للنائینی فی صحه الکافی (ابوالحسن) ۲۳۶ الاولیات مما اودعه فی الکافی (موحد حججی) ۴۲۸ الایرانیون و الادب العربی (آل قیس) ۲۶۸ انتخاب از کتاب اصول کافی (مصطفوی) ۲۲۵ انیس الاسفار و جلیس الابرار (محمد شفیع) ۲۲۳ اهمیت و جایگاه واقعی الکافی و نقد و بررسی کسر الصنم (حسینی) ۳۹۹ باری دیگر در «عرصه روایت و درایت حدیث» (جاودان) ۳۴۸ باز هم سخنی پیرامون «در عرصه روایت و روایت حدیث» (سبحانی) ۳۶۰ بحوث حول روایات الکافی (عاملی) ۲۴۲ بحوث فی علم الرجال (آصف محسنی) ۲۶۷ بحوث فی فقه الرجال (مکی عاملی) ۳۲۷ بحوث فی مبانی علم الرجال (تبریزی) ۲۷۴ البدر الزاهر فی تراجم اعلام کتاب الجواهر (کرمی) ۳۱۵ بررسی اعتبار کتب اربعه از دیدگاه آیه الله نمازی شاهرودی (میر) ۳۸۵ بررسی امتیازات کتاب کافی شیخ کلینی بر سایر جوامع حدیثی (محمدی گیلانی) ۳۷۷ بررسی تطبیقی و تحلیلی صحیح بخاری و کتاب کافی (صادقیان) ۴۰۲ بررسی مورد صدور احادیث کتاب کافی (شهریزی محمد جعفر) ۴۰۱ برگزیده ای از اصول کافی (رضوی) ۲۱۵ برگزیده آثار (امامت کاشانی) ۲۷۰ بزرگان ری (صادقی) ۳۰۱ البضاعه المزجاءه (قاریاغدی) ۵۷ بغداد مرکز تشیع (شاکری) ۲۹۸ بهشت کافی (آزیر) ۱۸۷ بیانات الوافی لاحادیث اصول الکافی (فیض کاشانی) ۵۶ البیان البدیع (صدر) ۲۶۲ البیان الوافی فی التعریف بکتاب ترتیب اسانید الکافی (دریاب نجفی) ۲۴۴ بیان حدیث «ان النظر إلى الکعبه عباده» (خواجویی اصفهانی) ۱۳۳ پاسداری از «عرصه روایت و درایت حدیث» (سبحانی) ۳۶۱ پانصد و یک درس مقدس (میر شاه ولد) ۲۲۷ پژوهشی تطبیقی در احادیث بخاری و کلینی (معروف حسنی) ۲۶۰ پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه (معارف) ۳۲۵ پژوهشی در تاریخ حدیث شیعه از قرن ۶ تا عصر حاضر (صفره) ۴۰۳ پژوهشی در زمینه کتاب کافی و مؤلف آن (پهلوان) ۲۴۱ پیشوایان فکری شیعه (کلینی) (وکیلی) ۳۹۵ تاریخ حدیث (مدیر شانه چی) ۳۲۴ تاریخ عمومی حدیث ۳۲۶ تجرید اسانید الکافی و تنقیحها (طباطبایی بروجردی) ۲۴۵ تحفه آسمانی: بررسی تحلیلی و اسنادی حدیث لوح (صفاخواه) ۱۴۵ تحفه الاولیاء (اردکانی) ۱۸۸ التحفه العلویه فی شرح حدیث حدوث الاسماء (ناشناخته) ۱۶۹ تحفه اولی الأفهام فی شرح خبر هشام (بارفروشی) ۱۱۷ تحقیق تاریخی حول موقع قبر الامام الکلینی (دخیلی) ۳۵۶ تحقیق درباره کتاب کافی (واعظ زاده خراسانی) ۳۹۴ ترتیب اسانید کتاب الکافی (طباطبایی بروجردی) ۲۴۶ ترجمه اصول کافی (خوانساری) ۱۹۲ ترجمه محمد بن اسماعیل (بهبهانی) ۲۳۹ ترجمه و شرح اصول کافی (جوادی) ۱۱ ترجمه و شرح میراث کافی (ناشناخته) ۱۰۰ ترجمه و شرح نامه حضرت صادق علیه السلام به شیعیان (محمد محسن بن عین علی) ۱۶۰ ترجمه و شرح و توضیح الروضه من الکافی (رسولی محلاتی) ۱۹۳ ترجمه اصول الکافی (نجفی) ۱۹۹ ترجمه اصول کافی (حسن زاده) ۱۹۰ ترجمه الاربعون حدیثا (ناشناخته) ۲۰۲ ترجمه حدیث جنود عقل و جهل و چند حدیث دیگر (ناشناخته) ۲۰۱ ترجمه حدیثی از اصول الکافی درباره قیامت (ناشناخته) ۲۰۰

ترجمه شرح اصول الکافی (خواجوی) ۲۷ ترجمه فروع الکافی (موسوی افغانی) ۱۹۸ ترجمه کتاب العقل والجهل (خاوری) ۱۹۱
 ترجمه المواعظ اصول الکافی (کرمانشاهی) ۱۹۵ ترجمه محمد بن اسماعیل (شیخ بهایی) ۲۴۹ ترجمه محمد بن اسماعیل (نجفی)
 ۲۶۵ تصحیح و تحقیق الصافی در شرح اصول الکافی (کیوانی) ۴۰۸ تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی (آهنگر) ۳۹۷
 تصحیح و تحقیق صافی در شرح اصول الکافی (صمدی) ۴۰۴ تصحیح و تحقیق کتاب «العقل والجهل» از نسخه خطی «الشافی فی
 شرح اصول الکافی» (شیری) ۴۰۰ تعلیقات علی اصول الکافی (خاتون آبادی) ۲۴ تعلیقات علی الکافی (غفاری) ۵۴ تعلیقات علی
 شرح اصول الکافی لملاصالح المازندرانی (شعرانی) ۳۸ التعلیقه علی الکافی (میرداماد) ۱۳ التعلیقه علی روضه الکافی (شوستری) ۱۹
 تفسیر عده من اصحابنا من الکافی (ناشناخته) ۲۶۶ تفسیر قرآن براساس دیدگاه کلینی (قرشی) ۲۵۶ تکمله شرح اصول الکافی
 (خاتون آبادی) ۲۵ تکمله مرآت العقول (خاتون آبادی) ۲۶ تلخیص المقال فی معرفه الرجال (استرآبادی) ۲۸۳ تنقیح المقال فی
 احوال الرجال (مامقانی) ۳۲۲ تنویر المرآه (قمی) ۲۵۷ التوحید (ناشناخته) ۲۳۰ توضیح الاسناد المشکله فی الکتب الاربعه (شیری)
 ۲۹۹ توضیح الکافی (شریف) ۳۷ توضیح المقال فی علم الرجال (کنی) ۳۱۸ ثلاثیات کلینی و قرب الاسناد (عاملی) ۳۰۴ جامع
 المقال فیما يتعلق بأحوال الحدیث و الرجال (طریحی) ۳۰۳ جمع الشتات (نراقی) ۹۰ جنه الخلد (عریضی) ۵۲ جنه الساعی
 (بارفروشی) ۱۱۸ جوامع حدیثی شیعه و بحار الأنوار (رحمان ستایش) ۳۵۸ جواهر الکلام (شوستری) ۲۲۶ حاشیه اصول الکافی
 (استرآبادی) ۳ حاشیه اصول الکافی (سبزواری) ۳۴ حاشیه اصول الکافی (علوی عاملی) ۵۳ حاشیه اصول الکافی (شمس العلماء) ۷۵
 حاشیه اصول الکافی (مجلسی) ۸۰ حاشیه الشافی (قزوینی) ۶۰ حاشیه الشافی فی شرح الکافی (ناشناخته) ۱۰۱ حاشیه الصافی
 (قزوینی) ۵۹ حاشیه الکافی (حویزی) ۲۳ حاشیه الکافی (دشتکی) ۳۰ حاشیه الکافی (شیری) ۳۶ حاشیه الکافی (طالقانی) ۴۳ حاشیه
 الکافی (عاملی) ۴۶ حاشیه الکافی (شیخ بهایی) ۴۹ حاشیه الکافی (فتونی) ۵۱ حاشیه الکافی (ابن الوندی، شیخ ابراهیم بن قاسم) ۶۸
 حاشیه الکافی (ابن الوندی، قاسم بن محمد) ۶۹ حاشیه الکافی (ابن الوندی، محمد بن قاسم) ۷۰ حاشیه الکافی (مجلسی) ۷۹ حاشیه
 الکافی (عاملی) ۸۷ حاشیه الکافی (هروی) ۹۳ حاشیه الکافی (مطیع بن محمود) ۹۶ حاشیه الکافی (ناشناخته) ۹۹ حاشیه الکافی
 (ناشناخته) ۱۱۱ حاشیه الکافی (ناشناخته) ۱۱۲ حاشیه شرح اصول الکافی ملا صدرا شیرازی (رفیعی) ۳۲ حاشیه شرح الملاصدرا
 علی اصول الکافی (شیروانی) ۴۱ حاشیه شرح الملاصدرا علی اصول الکافی (نوری) ۹۲ الحاشیه علی اصول الکافی (عاملی انصاری)
 ۱۶ الحاشیه علی اصول الکافی (شیخ علی صغیر) ۴۷ حاشیه علی اصول الکافی (عاملی) ۵۰ حاشیه علی اصول الکافی (فندرسکی)
 ۵۵ الحاشیه علی اصول الکافی (میرزا رفیعا) ۲۱ الحاشیه علی الکافی (شیروانی) ۴۲ الحاشیه علی الکافی (طسوجی) ۴۴ الحاشیه علی
 روضه الکافی (ناشناخته) ۱۰۲ الحاشیه علی فروع الکافی (جزایری) ۹ الحاشیه علی فروع الکافی (عاملی انصاری) ۱۷ حاشیه علی
 فروع الکافی (مجلسی) ۸۱ حاوی الأقوال فی معرفه الرجال (جزایری) ۲۷۹ الحاوی فی المقدمه علی شرح اصول الکافی (عابدی
 شاهرودی) ۲۴۸ حثیت الفلجه فی شرح حدیث الفرجه (سبزواری) ۱۳۱ حدائق العارفين لما فی الکافی و... (ایروانی) ۳۳۰ حدیث
 جنود عقل و جهل (ناشناخته) ۲۳۱ حدیث چشمان آهو (حسینی اشکوری) ۳۵۲ حدیث شناسی (نصیری) ۳۳۴ الحسین و عاشورا فی
 الکافی (حسینی عاملی) ۲۱۹ حواشی بر کتب اربعه (مجلسی) ۳۲۳ حیاة الشیخ محمد بن یعقوب کلینی (عمیدی) ۲۵۰ خاتمه
 مستدرک الوسائل (نوری طبرسی) ۳۳۷ خرد و سپاه او (مدرس بستان آبادی) ۱۶۱ خلاصه ای از اصول کافی (خسروی شبستری)
 ۲۱۲ خلاصه الاقول فی معرفه الرجال (حلی) ۲۹۰ داستانهای اصول کافی (محمدی اشتهاردی) ۲۲۴ دانستیهای کتب اربعه (اسرار)
 ۲۶۹ دانش رجال الحدیث (ربانی) ۲۹۴ دانشمندان رازی (خاتمی) ۳۵۴ درآمدی بر تاریخ تدوین حدیث و جوامع حدیثی (دهقان
 منگاو) ۲۹۳ الدر المنظوم من کلام المعصوم (شیخ علی کبیر) ۴۸ درایه الحدیث (حسینی جلالی) ۲۸۶ درخشان پرتوی از اصول
 کافی (حسینی همدانی) ۲۲ الدرر الکافی والغرر الشافی المنتخب من اصول الکافی (حسینی امینی) ۲۱۰ دروس فی علم الرجال (میر
 سجادی) ۲۸۹ دفاع از حدیث و پاسدارانش (شیری) ۳۶۴ دفاع از مهدویت (شفیعی) ۳۶۷ دفاع عن الکافی (عمیدی) ۲۵۱ دو هزار

حدیث از پیشوایان دین (درخشان) ۲۱۴ ده نکته درباره شرح اصول کافی ملا صدرا (استادی) ۳۴۳ دیدگاه های حدیثی ملا صدرا در شرح اصول کافی (عاشوری) ۳۷۲ الذریعه الی حافظ الشریعه (ملا رفیعا) ۷۳ راهنمای کتب اربعه (مظفری) ۴۲۷ رجال الشیخ عبد اللطیف جامعی (جامعی حویزی) ۲۷۷ رجال أسانید أو طبقات رجال کتاب الکافی (طباطبایی بروجردی) ۲۴۷ الرّد علی من ادعی قطعیه صدور الأحادیث المرویه فی الکتب الاربعه (تربتی) ۲۷۵ الرسائل الرجالیه (کلباسی) ۳۱۷ رساله ای پیرامون اراده الهی (میرزای قمی) ۱۵۳ رساله در شرح حدیث «لما خلق الله العقل إستنطقه» (ناشناخته) ۱۸۶ رساله نجفیه (قزوینی) ۶۲ رساله الاخبار و الاجتهاد فی صحه أخبار الکافی (بهبهانی) ۲۴۰ رساله فی الکافی (تهرانی) ۲۴۳ رساله فی تعیین محمد بن اسماعیل (ماحوزی بحرانی) ۲۵۸ رساله فی حدیث طول آدم و حواء (مجلسی) ۱۵۶ رساله فی فهرست ابواب الکافی و احادیث کل باب (حسینی) ۴۱۶ رموز التفاسیر (قزوینی) ۶۳ رموز تفاسیر الایات الوارده فی الکتب الاربعه و غیرها من کتب الحدیث (قزوینی) ۳۱۳ الرواشح السماویه فی شرح الاحادیث الامامیه (میرداماد) ۲۸۴ روح و ریحان (کجوری) ۳۳۸ روش فهم حدیث در شرح اصول الکافی ملاصالح مازندرانی (صرفی) ۳۶۹ زبده الاقوال فی خلاصه الرجال (حسینی حلی) ۲۸۷ زبده الکافی (بهبودی) ۲۰۶ زندگی نامه و شخصیت علمی و تألیفات محمد بن یعقوب کلینی (ناشناخته) ۳۸۹ زندگی نامه ثقه الاسلام محمد بن یعقوب کلینی (ناشناخته) ۳۸۶ سماء المقال فی علم الرجال (کلباسی) ۳۱۶ سیری در اصول کافی (بابایی آملی) ۲۳۸ الشافی فی شرح اصول الکافی (مظفر) ۸۵ الشافی فی شرح الکافی (قزوینی) ۶۴ الشجره المثمره فی آثار العتره الطاهره (جزایری) ۲۰۹ شرح اصول الکافی (بلاغی) ۶ شرح اصول الکافی (تبریزی) ۷ شرح اصول الکافی (خاتون آبادی) ۱۵ شرح اصول الکافی (اصطهباناتی) ۲۸ شرح اصول الکافی (رضوی) ۳۱ شرح اصول الکافی (سجاسی) ۳۵ شرح اصول الکافی (قزوینی) ۵۸ شرح اصول الکافی (ملا صدرا) ۶۷ شرح اصول الکافی (گلیانگانی) ۷۱ شرح اصول الکافی (ابن محمد شفیع) ۹۵ شرح اصول الکافی (ناشناخته) ۱۰۴ شرح اصول الکافی (ناشناخته) ۱۰۹ شرح اصول الکافی (ناشناخته) ۱۱۰ شرح اصول الکافی (حسینی جنفوری) ۱۴ شرح اصول الکافی (گیلانی) ۷۴ شرح التوحید من کتاب الکافی (شیرازی) ۴۰ شرح الکافی (بختیاری حویزی) ۵ شرح الکافی (ترک لنکرانی) ۸ شرح الکافی (شوشتری) ۳۹ شرح الکافی (طوسی) ۴۵ شرح الکافی (قزوینی) ۶۱ شرح الکافی (مازندرانی) ۷۷ شرح الکافی (مجلسی) ۸۳ شرح الکافی (موسوی) ۸۶ شرح الکافی (نجفی) ۸۹ شرح الکافی (نوری) ۹۱ شرح الکافی (میر حسین) ۹۷ شرح الکافی (هروی) ۹۴ شرح الکافی (بخش اصول) (ناشناخته) ۱۰۳ شرح بعضی از احادیث کافی (ناشناخته) ۱۷۰ شرح چهارده حدیث از کتاب التوحید اصول الکافی (ناشناخته) ۱۷۱ شرح حال ثقه الاسلام محمد بن یعقوب کلینی (موسوی مهدوی) ۲۶۳ شرح حدیث «اتفق الجميع لا- تمنع بينهم من جهة الرؤیه» (حسینی قزوینی) ۱۲۷ شرح حدیث اشتراک وجود (ناشناخته) ۱۷۳ شرح حدیث الاسماء (احسائی) ۱۱۳ شرح حدیث الاسماء و بیان حدوئها (مشهدی) ۱۴۷ شرح حدیث «البداء» (ناشناخته) ۱۷۵ شرح حدیث البیضه (خوانساری) ۱۳۷ شرح حدیث البیضه (محمد زمان بن محمد معصوم) ۱۵۹ شرح حدیث التثلیث (حر عاملی) ۱۴۶ شرح حدیث الجبر والاختیار من الکافی (ناشناخته) ۱۷۶ شرح حدیث الحر و البرد (حسینی) ۱۲۹ شرح حدیث الحوت و قرن الثور (نوری) ۱۶۷ شرح حدیث الرؤیه (حسینی قزوینی) ۱۲۸ شرح حدیث العقل و الجهل و جنودهما (شاهرودی) ۱۴۱ شرح حدیث العقل و الجهل و جنودهما (نقوی) ۱۶۶ شرح حدیث المسطور فی منیه الممارسین (احسائی) ۱۱۵ شرح حدیث «الناس معادن کمعادن الذهب والفضه» (ملا صدرا) ۱۵۲ شرح حدیث «ان الله خلق آدم علی صورته» (ناشناخته) ۱۷۴ شرح حدیث «ان الله داخل فی الاشیاء» (حسینی رشتی) ۱۲۳ شرح حدیث «ان الله عزوجل لما أراد أن یخلق آدم علیه السلام...» (احسائی) ۱۱۴ شرح حدیث «ان المهر ما تراضیا علیه الناس» (شیخ مفید) ۱۲۱ شرح حدیث «أما ترى الشمس والقمر...» (ملا صدرا) ۱۵۰ شرح حدیث «أمر إبليس أن یسجد لآدم» (میرزای قمی) ۱۵۴ شرح حدیث «أنا الله لا اله الا- أنا...» (حسینی) ۱۳۰ شرح حدیث بر الوالدین (سبزواری) ۱۳۹ شرح حدیث جنود العقل و الجهل (ناشناخته) ۱۷۷ شرح حدیث جنود عقل و جهل (امام خمینی) ۱۶۲ شرح حدیث حدوث الأسماء (اخباری) ۱۱۶ شرح حدیث حدوث الاسماء (سماهیجی) ۱۴۰ شرح حدیث

«خلق الله الاشیاء بالمشیه...» (ناشناخته) ۱۷۸ شرح حدیث «خلق الله الاشیاء بالمشیه...» (ناشناخته) ۱۷۹ شرح حدیث «خلق الله الاشیاء بالمشیه والمشیه بنفسها» (ذهبی) ۱۳۸ شرح حدیث «خیر الصفوف فی الصلاه المقدم» (ناشناخته) ۱۸۰ شرح حدیث داود بن رزین من الکافی فی العلل والأمراض (خواجویی) ۱۳۴ شرح حدیث زینب العطاره (ملاصدرا) ۱۵۱ شرح حدیث زینب العطاره (نوری) ۱۶۸ شرح حدیث «سته اشیاء لیس للعباد فیها صنع» (شیروانی) ۱۴۳ شرح حدیث «سته اشیاء لیس للعباد فیها صنع» (مجلسی) ۱۵۵ شرح حدیث طینت (ناشناخته) ۱۸۱ شرح حدیث فرجه (خاتون آبادی) ۱۳۲ شرح حدیث فرجه (قزوینی) ۱۴۹ شرح حدیث «کم کان طول آدم حین هبط به الی الارض» (مجلسی) ۱۵۷ شرح حدیث «لو علم أبوذر ما فی قلب سلمان لقتله» (ناشناخته) ۱۸۲ شرح حدیث مشکل فی باب الزکاه (ناشناخته) ۱۸۳ شرح حدیث «ملعون ملعون من کمه أعمی ملعون ملعون من عبد الدینار» (خواجویی) ۱۳۵ شرح حدیث «ملعون ملعون من کمه أعمی ملعون ملعون من عبد الدینار» (شیروانی) ۱۴۴ شرح حدیث «ملعون ملعون من کمه أعمی ملعون ملعون من عبد الدینار» (ناشناخته) ۱۸۴ شرح حدیث من الکافی (زنجانی) ۱۲۵ شرح حدیث «من أخرجه الله عن ذل المعاصی...» (زنجانی) ۱۲۴ شرح حدیث «من حفظ علی امتی اربعین حدیثا...» (ناشناخته) ۱۸۵ شرح حدیث «من هم بحسنه» (بحرانی) ۱۱۹ شرح حدیثی از نوادر الکافی (خواجویی) ۱۳۶ شرح خبر غامض فی خلق العرش (مجلسی) ۱۵۸ شرح خطبه الکافی (زنوری) ۳۳ شرح دو حدیث (ناشناخته) ۱۷۲ شرح روضه الکافی (کرکی) ۲۰ شرح صدر المتألهین بر اصول کافی (نصیری) ۳۹۳ شرح فروع الکافی (مازندرانی) ۷۶ شرح مناظره الزندیق مع الصادق علیه السلام (شیروانی) ۱۴۲ شرح مناظره امام صادق با زندق (بحرانی) ۱۲۰ شرح و ترجمه اصول کافی (کمره ای) ۱۹۶ شرح و ترجمه اصول کافی (میرخانی) ۸۸ شرح و ترجمه اصول الکافی (حایری تهرانی) ۱۲ شواهد الاسلام (ملا رفیعا) ۳۲۰ الشواهد الشعریه و مناسباتها فی الکتب الاربعه الحدیثیه (کعبی) ۳۸۳ الشیخ الکلبینی و کتابه الکافی (عمیدی) ۲۵۲ شیخ کلینی آفتاب حدیث (ابراهیم زاده) ۲۳۵ شیخ کلینی و کتاب کافی یا ثقه الاسلام و اوثق الکتب (مصطفوی) ۳۸۰ صافی [در شرح کافی] (قزوینی) ۶۵ صحه الاصول اربعه (دشتی اصفهانی) ۲۹۲ طرائف المقال فی معرفه طبقات الرجال (جاپلقی بروجردی) ۲۷۶ عدّه الخلف فی عدّه السلف (بروجردی جالبردی) ۲۷۳ عدّه الرجال (اعرجی) ۲۸۵ عقل از دیدگاه ملا صالح مازندرانی (حسین پوری) ۳۵۱ العقل والجهل و اسرار الاثمه (قپانی کعبی) ۱۴۸ علامه مجلسی و مرآه العقول (سلطانی) ۳۶۲ علامه مجلسی و نقد دیدگاه های فلسفی (نصیری) ۳۹۲ علم الاثمه بالغیب... (حسینی جلالی) ۳۵۳ علم الحدیث و نقش آن در تهذیب حدیث (قربانی) ۳۱۲ علمای بزرگ شیعه از کلینی تا خمینی (گلپایگانی) ۳۱۹ علم درایه، رجال و تراجم (قاسمی) ۳۱۰ عین الغزال فی فهرس اسماء الرجال (الهی لواسانی) ۲۳۷ فتح الباب لمغلقات الکافی (مجلسی) ۸۴ فقه الکلبینی درسه و تحلیل (خزرجی) ۳۵۵ الفوائد الرجالیه (حسینی قزوینی) ۲۸۸ الفوائد الکاشفه (قاضی تبریزی) ۲۵۵ فهرس الکافی (بقاعی) ۴۱۳ فهرس مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول (حسینی امینی) ۴۱۴ فهرس ابواب فروع الکافی (اصفهانی) ۴۰۹ فهرس احادیث اهل البیت علیهم السلام (الاصول من الکافی) (مجمع البحوث الاسلامیه) ۴۲۴ فهرس احادیث اهل البیت (الفروع من الکافی) (مجمع البحوث الاسلامیه) ۴۲۵ فهرس احادیث اهل البیت (فروع الکافی) (مجمع البحوث الاسلامیه) ۴۲۶ الفهرس الشامل للتراث العربی الاسلامی المخطوط (ناشناخته) ۳۳۹ فهرس الکافی (صدر) ۴۱۸ فهرس الکتب الاربعه (زنجانی) ۴۱۵ فهرس الکتب الاربعه (قهپایی) ۴۱۷ فهرس اصول الکافی (ناشناخته) ۴۳۰ فهرس الکافی (فارسی آباده ای) ۴۱۹ فهرس الکافی (قزوینی) ۴۲۱ فهرس الکافی (کرمانشاهی) ۴۲۲ الفیوضات اللامعه فی حال الکتب الاربعه (زند کرمانی) ۲۹۵ قرآن در روایات کافی (بیریان) ۳۹۸ القول الشافی فی حلّ اصول الکافی (بارهوی) ۱۸۹ الکافی (رضوی) ۱۹۴ کافی در آینه پژوهش (سلیم گندمی) ۳۶۳ کافی و اصول اربعمأه (پهلوان) ۳۴۷ کتاب اصول کافی و ویژگی های آن (فاضلی) ۳۷۵ کتاب الخمس (الهی لواسانی) ۲۰۴ کتاب الخمس (فتح پوری) ۲۲۰ کتاب شناسی جوامع حدیثی چهارگانه شیعه (صفره) ۳۷۰ کشف حقایق الاحادیث (اردکانی یزدی) ۲ کشف الکافی (اصطهباناتی) ۴ الکشف الوافی (آصف شیرازی) ۱ الکشف الوافی فی حل احادیث الکافی (دستغیب) ۲۹ الکفایه فی علم الدرایه

(موسوی زنجانی) ۳۲۹ کلیات فی علم الرجال (سبحانی) ۲۹۷ الکلینی والکافی (غفار) ۲۵۴ الکلینی و خصومه ابو زهره (غفار) ۲۵۳ کلینی و عقل گرابی (اخوان) ۳۴۱ الکلینی و کتابه الکافی (عیسی علی) ۳۷۴ کنوز العارفین فی ارشاد السالکین (ناشناخته) ۱۰۵ گذری بر «شرح حدیث جنود عقل و جهل» (مختاری) ۳۷۹ گزیده اصول کافی (بهنیا) ۲۰۷ گزیده شرح حدیث جنود عقل و جهل (امام خمینی) ۱۶۳ گفتگو با استاد محمد باقر بهبودی در عرصه روایت و درایت حدیث (بهبودی) ۳۴۶ گلچینی از اصول کافی (فیروزی) ۲۲۱ گلشن ابرار (جمعی از پژوهشگران حوزه علمیه قم) ۲۸۰ لزوم ارزیابی سندی احادیث الکافی (شیری) ۳۶۵ ماهیت عقل از دیدگاه ملاصدرا و علامه مجلسی (کافی) ۴۰۵ مجمع الرجال فی معرفه احوال الرجال (قهپایی) ۳۱۴ مجمع السعادات (شرح اصول کافی) (گنابادی) ۷۲ مجمع النورین فی هدایه کافه الثقلین (ناشناخته) ۳۴۰ مجموعه الجباعتی (جباعتی حارثی همدانی) ۲۷۸ المختار من الکافی (ناشناخته) ۲۳۲ مختصر اصول کافی (اسلامی) ۲۰۳ مختصر الصافی فی شرح الکافی (ناشناخته) ۱۰۷ مختصر الکافی (ناعسی) ۲۲۸ مختصر المقال فی معرفه الرجال (بحرانی دمیستانی) ۲۷۲ مختصر شرح الکافی (ناشناخته) ۱۰۶ المختصر من الکافی (برکه شامی) ۲۰۵ مختلف الرجال (قائنی خراسانی) ۳۱۱ مرآه العقول فی شرح اخبار آل الرسول (مجلسی) ۸۲ مروری بر زندگانی صاحب «اصول کافی» شیخ کلینی (ناشناخته) ۳۸۷ مروری بر زندگینامه و شخصیت محمد بن یعقوب کلینی (ناشناخته) ۳۹۰ مستدرکات علم رجال الحدیث (نمازی شاهرودی) ۳۳۶ مشارع الاسلام فی شرح الکافی لثقه الاسلام (نصیر بن احمد) ۹۸ مشایخ فقه و حدیث در جماران، کلین و درشت (عطاردی) ۳۰۶ مصادر السنه الشریفه (سازمان حوزه ها و مدارس علمیه خارج از کشور) ۲۹۶ مع الکلینی و کتابه الکافی (عمیدی) ۳۷۳ المعجم المفهرس لالفاظ احادیث البحار (جمعی از محققان) ۲۸۱ المعجم المفهرس لالفاظ احادیث الکتب الاربعه (برازش) ۴۱۲ المعجم المفهرس لالفاظ اصول الکافی (کلانتری) ۴۲۳ المعجم المفهرس لالفاظ الاحادیث عن الکتب الاربعه (فرزاد) ۴۲۰ المعجم المفهرس لالفاظ اصول الکافی (برازش) ۴۱۱ معجم المفهرس لالفاظ الروضه من الکافی (برازش) ۴۰۶ معجم رجال الحدیث و تفصیل طبقات الرواه (موسوی خویی) ۳۲۸ [معرفی کتاب] اصول آل الرسول (استادی) ۳۴۲ معرفی کتاب الشیخ الکلینی البغدادی و کتاب الکافی (مهدوی راد) ۳۸۴ معرفی کتاب دفاع عن الکافی (معرفت) ۳۸۱ معرفی کتاب دفاع عن الکافی (هیئه التحریر) ۳۹۶ معرفی کتاب کافی (موسوی) ۳۸۲ مفاخر اسلام، کلینی (دوانی) ۳۵۷ مفتاح الفلاح (میر لوحی) ۲۶۴ مفتاح الکتب الاربعه (ده سرخی) ۴۲۹ مفهوم عقل از دیدگاه دو شارح اصول کافی (کافی) ۳۷۶ مقدمه اصول الکافی (محفوظ) ۲۵۹ منتخب اصول الکافی (شیخ صدوق) ۲۲۲ منتخب اصول الکافی (ناشناخته) ۲۳۳ منتخب الکافی للکلینی (ناشناخته) ۲۳۴ منتخب شرح اصول الکافی (ناشناخته) ۱۰۸ متقی الجمان (صاحب معالم) ۳۰۵ منتهی المقال فی احوال الرجال (مازندرانی حایری) ۳۲۱ موقعیت کلینی صاحب کتاب اصول و فروع کافی در علم حدیث (رضایی) ۳۵۹ نتیجه المقال فی علم الدرایه و الرجال (بار فروشی مازندرانی) ۲۷۱ زهه الاخوان و تحفه الخلان (جزایری) ۱۰ زهه النظر فی غریب النهج و الاثر (البدری) ۴۱۰ نقد کلام ملا خلیل قزوینی (حسینی قزوینی) ۱۸ نقد و بررسی اقوال برخی از محدثین شیعه در باب عرضه کتاب کافی... (محمدی گیلانی) ۳۷۸ نقد و تحقیقی در زمینه شروح کافی (عابدی شاهرودی) ۳۷۱ نگاهی به «التعلیق علی الکافی» میرداماد (جوادی) ۳۴۹ نگاهی به «الرواشح السماویه» میرداماد (جوادی) ۳۵۰ نگاهی به روایات کتب اربعه (فقیهی) ۴۰۷ نگاهی به کتاب «شرح حدیث جنود عقل و جهل» (نصیری) ۳۹۱ نگاهی به گفتگوی «در عرصه روایت و درایت حدیث» (شیری) ۳۶۶ نگاهی کلی به اسباب صدور احادیث (شهرزی) ۳۶۸ نهایه الدرایه فی شرح الوجیزه (صدر) ۳۳۱ واژه های اخلاقی از اصول کافی (پیشوایی ملایری) ۲۰۸ الوافی (فیض کاشانی) ۳۰۹ الهدایا لشیعه ائمه الهدی (مجدوب تبریزی) ۷۸ هدی العقول فی شرح احادیث الاصول (بحرانی) ۶۶ هدیة المحدثین (خراسانی) ۲۹۱ هدیة النجدین و تفصیل الجندین (صدر) ۱۶۴ یک مناظره علمی در پاسخ علّامه قاضی خضری (نجمی) ۳۳۳

ص: ۲۰۸

..

ص: ۲۰۹

..

ص: ۲۱۰

..

ص: ۲۱۱

..

ص: ۲۱۲

..

ص: ۲۱۳

..

ص: ۲۱۴

..

ص: ۲۱۵

..

ص: ۲۱۶

..

ص: ۲۱۷

..

ص: ۲۱۸

..

فهرست منابع و مآخذ

- فهرست منابع و مآخذ ۱. احقاق الحق و ازهاق الباطل، شوشتری، نورالله بن شریف الدین، شهاب الدین النجفی، قم: مکتبه آیه الله العظمی المرعشی، ۱۹ ج. ۲. اعیان الشیعہ، امین، محسن، حسن الامین، بیروت: دارالتعارف، ۱۰ ج، ۱۳۶۴. ۳. تاریخ الادب العربی، بروکلیمان، کارل، محمود فهمی حجازی، مصر: الهیئه المصریه العامه للکتاب، ۹ ج، ۱۳۷۲. ۴. تاسیس الشیعہ لعلوم الاسلام، صدر، حسن، اعلمی، ۴۴۲ ص. ۵. تتمیم امل الامل، قزوینی، عبدالنبی بن محمد تقی، احمد الحسینی، قم: مکتبه آیه الله المرعشی، [۲۲۲] ص، ۱۳۶۵. ۶. التراث العربی فی خزانه مخطوطات، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، قم: مکتبه آیه الله المرعشی العامه، ۶ ج. ۷. تراجم الرجال، حسینی اشکوری، احمد، قم: دلیل ما، ۴ ج، ۱۳۸۰. ۸. تعلیقه سید عبد العزیز طباطبایی بر الذریعه، (مخطوط). ۹. دلیل المخطوطات، حسینی، احمد، قم: المطبعه العلمیه، ج ۱، ۱۳۵۵. ۱۰. الذریعه الی تصانیف الشیعہ، آقابزرگ طهرانی، محمد محسن، بیروت: دارالاضواء، ۲۸ ج، ۱۳۶۱. ۱۱. روضات الجنات، خوانساری، محمدباقر، تهران: مکتبه اسماعیلیان، ۸ ج، ۱۳۴۸. ۱۲. زندگی نامه علامه مجلسی، مهدوی، مصلح الدین، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۳۹۲ ص، ۱۳۷۸. ۱۳. الشیخ الکلبینی البغدادی و کتابه الکافی، عمیدی، ثامر هاشم حبیب، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۴۹۵ ص، ۱۳۷۲. ۱۴. طبقات اعلام الشیعہ، آقابزرگ طهرانی، محمد محسن، علی نقی منزوی، تهران: دانشگاه تهران، ۹۶۱ ص، ۱۳۷۲. ۱۵. الفهرس الشامل للتراث العربی الاسلامی المخطوط، موسسه آل البيت، عمان: المجمع الملکی لبحوث الحضاره الاسلامیه، ۳ ج، ۱۳۷۰. ۱۶. فهرست الفبائی کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس، فکرت، محمد آصف، مشهد: آستان قدس رضوی، ۹۴۸ ص، ۱۳۶۹. ۱۷. فهرست الفبائی نسخه های خطی کتابخانه گنج بخش، تسبیحی، محمد حسین، اسلام آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۷۶۴ ص، ۱۳۷۸. ۱۸. فهرست کتابهای چاپی عربی، مشار، خانابا، تهران، ۱۴ ص، ۱۳۴۴. ۱۹. فهرست کتابهای چاپی فارسی، مشار، خانابا، تهران، ۵ ج، ۱۳۵۱. ۲۰. فهرست کتاب های خطی کتابخانه ملی ملک، حجتی، محمد باقر و منزوی، احمد، زیر نظر ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه، ۱۲ جلد، ۱۳۵۲ تا ۱۳۷۶. ۲۱. فهرستگان نسخه های خطی حدیث و علوم حدیث شیعہ، صدرایی خوبی، علی، قم: دارالحدیث، ج، ۱۳۸۱. ۲۲. فهرست مقالات فارسی در زمینه تحقیقات ایرانی، افشار، ایرج، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی. ۲۳. فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران، تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۴۳. ۲۴. فهرست نسخه های خطی فارسی، منزوی، احمد، تهران: موسسه فرهنگی منطقه ای، ۶ ج. ۲۵. فهرست نسخه های خطی کتابخانه دانشکده الهیات دانشگاه تهران، دانش پژوه، محمد تقی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۲۲۷ ص. ۲۶. فهرست نسخه های خطی کتابخانه دانشکده الهیات مشهد، فاضلی، محمود، مشهد: دانشگاه فردوسی، ۳ ج، ۱۳۷۶. ۲۷. فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیه الله گلپایگانی، عرب زاده، ابوالفضل، قم: دار القرآن کریم، ۸۵۰ ص، ۱۳۷۸. ۲۸. فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیه الله گلپایگانی، سه جلد (قدیم). ۲۹. فهرست نسخه های خطی کتابخانه عمومی حضرت آیه الله مرعشی نجفی، قم: کتابخانه آیه الله مرعشی. ۳۰. فهرست نسخه های خطی کتابخانه مدرسه فیضیه قم، استادی، رضا، قم، چاپخانه مهر، ۲ ج، ۱۳۹۶ ق. ۳۱. فهرست نسخه های خطی کتابخانه وزیری یزد، شیروانی، محمد، ۵ ج، ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۸. ۳۲. کشف الحجب و الاستار عن اسماء الکتب و الاسفار، کنتوری، اعجاز حسین، قم، مکتبه آیه الله المرعشی، ۱۳۶۷. ۳۳. کلینی و الکافی، غفار، عبدالرسول، قم: موسسه النشر الاسلامی، ۵۸۹ ص، ۱۳۷۴. ۳۴. مأخذشناسی رجال شیعہ، طلائیان، رسول، قم، دار الحدیث، ۳۶۸ ص، ۱۳۸۱. ۳۵. مستدرک الوسائل، مستدرک الوسائل، نوری، حسین بن محمد تقی، آغا بزرك الطهرانی، طهران، المکتبه الاسلامیه، ۳ ج: ۱۳۴۰. ۳۶. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، نوری، حسین بن محمد تقی، قم، موسسه آل البيت عليهم السلام، ۱۸ ج: ۱۳۶۵. ۳۷. المسلسلات فی الاجازات، مرعشی، شهاب الدین، قم، مکتبه آیه

الله العظمی المرعشی، ۲ ج، ۱۳۷۴. ۳۸. مصفی المقال فی مصنفی علم الرجال، آقابزرگ طهرانی، محمد محسن (۱۳۷۸ق)، [تهران]، ۶۱۸ص، ۱۳۳۷. ۳۹. معجم المطبوعات العربیه فی ایران، رفاعی، عبدالجبار، ۱۴۱۴ق، تهران، وزاره الثقافه و الارشاد الاسلامی، ۸۷۲ ص. ۴۰. معجم المطبوعات النجفیه، امینی، محمد هادی، ۱۳۸۵ق، نجف، مطبعه الاداب، ۳۹۹ص، ۱۳۴۳. ۴۱. معجم مؤلفی الشیعہ، فاضل قائینی، علی، تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ۵۲۸ص، ۱۳۶۳. ۴۲. مناهج المعارف، موسوی خوانساری، ابوالقاسم میرسید احمد روضاتی، ۱۰۴۸ص، ۱۳۵۱. ۴۳. موسوعه مؤلفی الامامیه، مجمع الفکر الاسلامی، قم، مجمع الفکر الاسلامی، ۱۳۷۸. ۴۴. نابغه فقه و حدیث، سید نعمت الله جزائری، جزائری، محمد، قم، مجمع الفکر الاسلامی، ۵۱۲ص، ۱۳۷۶. ۴۵. نسخه پژوهی، دفتر اول، حافظیان، ابوالفضل، قم، موسسه اطلاع رسانی مرجع، ۱۳۸۳. ۴۶. نشریه نسخه های خطی، زیر نظر محمدتقی دانش پژوه و ایرج افشار، تهران: انتشارات دانشگاه تهران. ۴۷. نوزده ستاره و یک ماه، استادی، رضا، قم، قدس، ۵۶۰ص، ۱۳۸۳.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری
۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آبا ده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

